

Michel Del Castillo **Utanç Gömleği**

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

ROMAN

Fransızca aslından çeviren .AYKUT DERMAN

Özgün adı La tunique d'infamie

İspanyol asıllı Fransız yazarı Michel del Castillo, 2 Ağustos 1933'te, Madrid'de Fransız bir baba ile İspanyol bir anneden doğdu. Annesiyle birlikte iç savaş sırasında İspanya'dan ayrıldı. Kısa süre sonra kendini, birçok İspanyol sığınmacısı gibi, Loze-re'deki Rieucros Kampı'nda buldu, daha sonra tek başına Al-many'a'daki bir kampa gönderildi. 1945'te İspanya'ya geri döndüğünde, beş yılını Barselona'da bir islahevinde geçirdi, daha sonra Andaluzya'ya Cizvit papazlarının yanına gitti, bir süre Huesca'da kaldı. 20 yaşında, özlemini çektiği Fransa'ya sonunda gidebildi, orada edebiyat ve psikoloji öğrenimi gördü. 1957'de, verimli yazarlık döneminin ilk kitabı olan Çağımızın Çocuğu'mı (Tanguy) yayımladı. Yayınlarımız arasında çıkan Gitar, Karar Gecesi, Başına Buyruk Bir Kadın romanlarının yazarı Michel del Castillo, son romanlarından biri olan ve 1993 yılı RTL Ödülüne değer görülen İspanyol Kanı'nda (Le erime des pe-res) bizi, savaş sonrasının şaşkın ve yapay suskunluğuna bürünmüş İspanya'sına götürüyor.

Thierry için,
Pascal için,
amcalarının sevgisiyle,
Miguel.

"Kalbimin düştüğü karanlık uçurumun dibinden Acımanı diliyorum bana, tek sevdiğim, senden."

Charles Baudelaire, De Profundis.

Fumes

Birden karşımda belirdi. Ona bir daha rastlama umudunu bütünüyle yitirmiştim. Sesi beynimin içinde şiddetle çınladıktan sonra uzaklaşıp gitmiş, bir mırıltıya dönüşmüştü. Gerçek bir ölü değildi ama tam anlamıyla yaşıyor da sayılmazdı: Bir tür hayaletti.

Karşılaşmamızın en az beklediğim saatte ve yerde gerçekleştiğine kuşku yoktu.

Sarı tuğlalı, dar ve yüksek, önyüzü kesikli yüzeylerden oluşan, bir yanında üç, öteki yanında altı basamak bulunan çarpık merdivenli evinin kapışma kulağını dayadığımda, onun çok yakında olduğunu duyumsadım. Beni Brüksel'den hareket ettiğimden beri izliyor olabilirdi, belki çok daha önceden beri. Yıllardan beri, okumalarıma ve sayıklamalarıma sinmiş, Soria'dan Granada'ya, Paris'ten Bruges'e gidiş gelişlerime gizlenmiş olarak izliyordu beni.

Bana en yakın kişilerin çoğundan daha gerçek olmakla birlikte, olayların ışık hızıyla olup bittiği ilk gerçekliğe ait de değildi. Söz götürmez bir gerçekliği vardı. Varlığının farkına varmak için onu görmeme, anlamak için konuşurken sesini duymama hiç gerek yoktu. Onun kokusunu soluyor, soluğunu algılıyoV, bakışının yakıcılığını tenimde duyum-suyordum.

Birbirimizi görmeyeceğiz, karşılıklı tek bir söz etmeyeceğiz. Üç yüz yılı aşkın bir süredir hep aynı kalan günlük yaşamının alışkanlıklarını hiçbir biçimde değiştirmeyecek. Gün doğmadan kalkar, ağır ağır giyinir, yatağının ayaku-cuna zorlukla diz çöker. Yaşı ilerledikçe elini oynatmak bile ona zor geliyor. Yaşlılığını, eklemeleri birbiri ardınca sertleşen ve paslanan bedeninin ihanetiyle duyumsuyor. Bu fiziksel değişimler, yaşanan açlıklarla, salgın hastalıklarla dolu savaş döneminde yaklaştığı, masal gibi algıladığı altmış yaşının, yüzünde ve hareketlerinde yol açtığı değişikliklerden daha şaşırtıcı geliyor ona.

Tek eşlikçisi olan dul kadınlarla buluşmak üzere Rahibeler Yurdu'na doğru ölçülü adımlarla yürürken, zayıflığının daha da belirgin kıldığı uzun boyu komşularını şaşırtıyor. İriyari olmasından değil, İspanyolların neredeyse hepsinin ufak tefek, kuru, soluk benizli olmalarından. Dimdik duruşu, büyüklenmesi ve son derece gururlu tavrı yüzünden silueti daha da ince uzun görünüyor. Yüz çizgilerinin sertliği, boyunu iyice uzun gösteriyor. Gür kaşlarının altında, kaygı verici kapkara bakışları, sımsıkı kapalı dudaklarının kenarlarında çok belirgin iki kıvrım oluşturan ince bir ağzı var. Yüzünü en küçük bir gülümseme bile aydınlatmıyor; buna karşın, tavırlarında ve ses tonunun yalınlığında zorlama bir saraylı nezaketi var. İnsanları dinlerken öne eğiliyor, en

önemsiz bir sözü bile meraklı bir iyiniyetle, önemli kişilerin yaptığı gibi onaylarcasına baş sallayarak karşılıyor ve bu sözün anlamını her zaman anlayışla yakalamaya çalışmış gibi davranıyor; oysa, bedeni uygar insanlara özgü dansını yaparken, gözleri karşısında konuşanı unutupmuş, onu kendi sıradanlığına itiyormuş izlenimi bırakıyor. Bu kadar çok sevimli mimik, kibar söz, buna karşın sabit bakan ama görmeyen donuk bakışlar karşısında insanların eli ayağı birbirine dolanıyor. Herkes ona saygı gösteriyor, hayranlık duyuyor ama kimse onu sevmiyor; buyusa onun umurunda değil, çünkü sevginin her türünden kaçıyor.

Döşemenin üzerinde diz çökmüş ama dua falan okuduğu yok. İçindeki boşluğu inceliyor. Dalgın durumda, kendinden uzaklaşmanın tadını çıkarıyor.

Sofuluğunun getirdiği alışkanlıklara çoğu insan ikiyüzlülük olarak bakabilir. Bu kanıyı tartışmıyor, zaten kimseyle hiçbir kanıyı tartışmıyor. Kalabalıkların kendi aralarındaki uzlaşmaları onu hiç meraklandırılıyor. Pohpohlayıcı ya da suçlayıcı yargılamalar da onu heyecanlandırmıyor, çünkü kendi yargıları onu taşlaştırıyor.

İçinde konuşan biri var; bir ses durmaksızın akıl yürütüyor, anıları- kurcalıyor ama o bu fantastik konsere yabancı olduğunu, bu içsel operanın bıkkın dinleyicisi olduğunu duyumsuyor.

Yeniden dış dünyaya dönünce, üstünkörü bir temizlik yapıyor, yüzüne ve ellerine birkaç damla su dokunduruyor; çünkü iyi bir Hıristiyan olarak temizlikten, baş eğdirilmesi ya da yok sayılması gereken bir hayvan olan bedene günahkâr bir özen göstermekten ödü kopuyor. Bu arada, kirlilikten nefret ettiği için, yerleşmiş ter kokularını boğmak üzere gene de portakal özlü bir esansı yıkanarcasına sürünüyor. Kişiliğine varıncaya kadar sıradan biri olmak isterdi, oysa kendinde acı veren bir benzersizliğin varlığını duyumsuyor.

Cilalı, kaygan ahşap basamaklı merdiveni dikkatle iniyor. Sağlığına en küçük özeni bile esirgediğine göre, neden böyle davranıyor? Önemsememek sevgiyi ya da sevgisizliği gerektirirdi, en azından günahkâr bir horgörüğü gerektirirdi. Oysa o kendine ne sevgi duyuyor ne nefret. Herkesin yaptığını yapmak, rutin hareketlerle aklını karıştırmak istemiyor. Artık efendisi olmadığını bildiği yaşlanmış bedenini iyi kullanmakla yetiniyor.

Mutfağın dar sokağa bakan yönündeki masanın üzerinde onu bir çorba kâsesi bekliyor; yanında sıcak süt, ekme, bir topak sararmış, kokusuz, tatsız tereyağı var. Bir şamdanın ışığında lokmalarını dikkatle çiğniyor, özellikle bol miktarda sütü sıkıntıyla içiyor; bunu öncelikle doktor ona sütü yasakladığı, dpktorları' şarlatan saydığı için, sonra da ana memesinin sıcaklığını sevdiği için yapıyor.

Hizmetçisi zaman zaman başını uzatıp bir soru soruyor; ona işaretle yanıt veriyor.

Bayan Van Platten'in alışıldığı üzere kanlı canlı, etli butlu olması gerekir; ne var ki şanssızlık ya da terslik diyelim, kuru, ufak tefek, erik kurusundan daha kara bir kadın. Kasabada onun, adının Pedro Manuel olduğu bile bilinen Estremadura kökenli bir İspanyol çavuşu ile hanlardan birinde hizmetçilik yapan bir kadının şarap kokan aşklarının meyvesi olduğu dedikodusu, herkesin dilinde fısıltı halinde dolaşıyor. Böyle bir kökenden gelmek, Bayan Van Platten'i arkasından gülünen, rezil bir paryaya döndürmeye yetiyor.

Vebadan ölen bir arabacıdan yirmi beş yaşında dul kalan bu kadın, Don Manrique ona bir çatı sağlayıp, güveninin kanıtı olarak anahtarlarını teslim etmeseydi - kendisine gösterilen bu güven zavallı kadının on iki yıl sonra hâlâ gözlerini kamaştırmakta- açıklıktan ölürdü. Ona olan minnetini her an ve her durumda öncelikle bağınaz bir bağlılıkla gösteriyor; bu ateşli çaba da Don Manrique'in işine geliyor. Bu kara kuru, ufak tefek ve kırışık yüzlü kadına karşı iro-nik bir acıma duygusu var içinde; bu duygu, onun insan olarak varlığından çok, onu kendine yakın kılan

dışlanmışlığından kaynaklanıyor. Böylece, yan yana ama birbirlerine dokunmaksızın yaşıyorlar. Kadın sabahtan akşama kadar kendi işleriyle meşgul olurken, Don Manrique'i derin düşünceler olarak adlandırdığı düşünceleriyle baş başa bırakıyor; bunlar aslında onun uzmanı olduğu ve her ince ayrıntısının tadını çıkardığı müthiş bir can sıkıntısından başka bir şey değil.

Girişte, merdivenin dibinde, kumaşı parlamış, lekelerle kaplı cüppesinin üstüne, kuzeyden estiğinde sokağı koridor gibi geçerek Rahibeler Yurdu'na kadar yoluna devam eden rüzgârın ısıracı etkisinden korunmak amacıyla, tiftiklenmiş bir yün atkı alıp, uçlarını aşağı indiriyor. Kapı sahanlığını ayaklarını sürüyerek çaprazlama geçip merdiveni dikkatle indikten sonra, geniş kenarları kalkık şapkasının altında başını eğerek, evlerin duvarlarına neredeyse sürtünerek yürüyor; buysa ortaya, Kilise karşıtlarının ekmeğine yağ süren bir karga silueti çıkarıyor.

Sainte-Walburge Kilisesi'ne giriyor, dondurucu soğukta sahm boyunca ilerleyip ayin eşyalarının saklandığı yere ulaşıyor. Dudaklarını oynatıp gerekli hareketleri yaparak aceleyle ayin kıyafetini giyiyor.

Kızıl saçlı, kırmızı yüzlü, Yaşlı Bruegel'in tablolarındaki köylüleri andıran iriyarı bir delikanlı olan bakıcısının yeğeni, uyumadığı ve onu izlemek istediği günlerde, dindarlığından etkilenerek, ağzını bir karış açıp hayranlıkla onu seyrediyor. Aslında papazlığa özgü mekanik hareketler dinsel törenle ilgili formüllerin içeriğini boşaltır, gerçekleşmesi beklenen amacın etkisini sıfıra indirir. Her şey onun dışında olup bitiyor. Don Manrique inancını yitireli o kadar uzun zaman oldu ki!

Bir papaz, sabahın alacakaranlığında, paltolarına gömülmüş yaşlı üç Flaman kadının karşısında ayin yapmak üzere hazırlanıyor. Din memuru sözcüklerini tespih gibi diziyor, kollarını açıyor, ellerini kavuşturuyor; bu arada bir başkası, içinde bir acılık duymaksızın ona bakıyor.

Kişi yapmak için yetiştirildiği işi yerine getiriyorsa ona neden kızsın ki? Ayinin ne kısa ne de uzun olması için elinden geleni yapıyor. Fazla ateşlilik kuşku uyandırır; aceleciliğin güvensizlik uyandırması gibi. Sıradan bir papaz gibi görünmek istiyor, ne ılımlı ne de ateşli. Görevini dürüstçe üstleniyor.

Can sıkıntısı çok ağırlaştığında, belleğinde gençliğinin şiirlerini arıyor, bunları kendi kendine dua eder gibi okuyor. Antik şiirler, kahramanlıktan ve şereften söz eden şiirler; bu iki sözcük onu oyalıyor! Bunlara inanıp inanmadığı sorulsa, yanıt veremez. İnanmıştır belki. Gençlik saftır, her şey bir yana, vaktiyle o da on beş yaşında oldu.

Kutsama sırasında kutsal sözleri söylemek için eğildiğinde dilinin ucuna anlamsız cümleler geliyor. Ekmekle şarabın İsa Peygamber'in etine ve kanına dönüşmesini anlatan törensel sözleri -bunların uzun ve dolambaçlı oluşu, dudaklarında alaycı bir gülümsemenin belirmesine neden oluyor- ne kadar zamandır söyleyemediğini bilemiyor. Kendini alaya almıyor, sahteciliğe teslim etmiyor; ayinde geçen sözleri eskiden olduğu gibi her sözün gizli anlamını kavramış olarak okuyabilmek isterdi. Duyarsızlık adını verdiği bu duygu karşısında belli belirsiz bir hüznü duyuyor. Açıkçası, bunca saçmalık onu bezdirdiği için, düşündüğünü yapmayı başaramıyor. Yamyamlara özgü bu büyü sözlerin anlamı ne? Tanrı'nın etinin ve kanının, mayalanmış bir parça ekmekle birkaç damla şarabın içinde var olması!

Don Manrique'in yaklaşık on iki yıl önce, duvarları gü-herçile kokan bu küçük kilisede sabahın altısmdaki ayinlerini yapmaya başlamasından bu yana hiçbir inançlı kişi onun dine bağlılığından kuşku duymadı. Üstleri onun resmi dinsel törenlere katılmayıp tören alaylarında boy göstermemesini, aşırı alçakgönüllülüğüne, kendini önemse-mekten kaçınma isteğine veriyor; her şeyden göz kamaştırıcı biçimde el etek çekmesini, inzivaya çekilmesini de aynı biçimde açıklıyorlar.

Birçok İspanyol soylusu, Büyükler, hatta prensler Fur-nes'a hac yolculuğu yapıyor. Onları kabul ettiğinde, saraylılara özgü en ince davranış biçimlerini seçiyor; buysa onun inandırıcılığını daha da artırıyor. Sözü bir sone ile bağlamayı, iğneleyici bir sözü ince bir nükte ile yanıtlamayı, incelikli bir övgüyü inandırıcı bir bakışla sarıp sarmalamayı biliyor. Büyüklere hiç uymayan bir ahlak öğretisinin sertliklerini yumuşattığı gibi, din öğretisinin en ince yanlarını kadınların gözünde anlaşılır kılmayı başarıyor. Bu yapmacıklı kabuller sırasında kafasının içinden geçenlerden kimse kuşku duymuyor. Onlara katlanıyor, çünkü dinginliği o ölçüde büyük. Hizmet edip ünlü kıldığı engizisyonun gölgesinde yaşıyor; hükümlüleri yaktıkları odun yığınlarının ateşiyle aydınlanıyor. Çevresini saran dehşeti hiç unutmuyor. Ülke yüzyıllardır ateş ve kan içinde yaşarken bunu nasıl unutabilir ki?

Günah çıkararak yaşlı kadınlar da onun kendilerini aşağıladığını düşünemiyorlar. Onları dinlerken içinden esniyor; onları lanetliyor; kötülük yapmadıkları için değil, deliliğin var olduğunu anlayamadıkları için. Zehirleri karşılamadığını öldürmeye yetmediği halde onu bunu çekiştiren, ona buna kötü söz söyleyen, kara çalan iri böcekler.

Onların dar kafalı bir ahmaklıkla kendilerini suçlamalarını dinlerken, yılın en sıcak günlerinde, ekmeğinden kopardığı iri bir kırıntıyı dingin bir acımasızlıkla yeniden başlangıç noktasına koyduğunda ve bunu on kez, yirmi kez yinelediğinde, sürü halinde aynı çabayı durmadan, bıkip usanmadan gösteren karıncaları izlerken duyduğu merakı duyuyor.

Her birimiz için aynı şey geçerli değil mi, bizler de aynı yararsız hareketleri her gün yineleyip durmuyor muyuz?

Başkaları için zehir gibi imalarda bulunan, şerbetçiotu ve lahana kokan bu yağ tulumu Flaman kadınlarına gerekli, yani budalaca cezalar veriyor. Ödünsüz bir inanca sahip olduklarından, onlar da kendilerine daha azını layık görmüyorlar zaten. Onun soğukkanlılığına hayranlık duyuyorlar, ki bu bende de hayranlık uyandırıyor.

Bunca yıldır ne zaman onu düşünsem merak ederim hep, böyle bir çölün ortasında nasıl oturabiliyor? Madenlere özgü bu durağanlığı hangi tuhaf akıl yürütmeye sürdürebiliyor? Hangi utancın gizi onu İspanya'dan ayırıp bu içine kapalı kasabaya getirdi? Bu saydam olmayan önyüzün ardında hangi gizem saklı? Hangi korkunç olay onu önemli görevlerden ve şereflerden vazgeçip bu uzun ve soluk benizli hayalete dönüşmeye itti?

İlk rastlaşmamızdan bu yana onun Flandre'da gizlendiğini sezmiştim. İlk başlarda onu kafamın içinde Bruges'e yerleştirmiştim. Hatta adımlarımı onun adımlarına uydurabilmek için, birçok kez konakladığım bu yaşlı kentle ilgili bilgi edinmek amacıyla rehber kitaplar, uzmanların kaleme aldığı incelemeler satın almıştım. Tutku ve hayranlıkla sevdiğim Luis Vives'den başlayarak birçok Marrano'nun¹ bu kente sığındığını anımsıyordum. Bu iki yüzü birbirine karıştırmaktan, birini ötekine üzerine kaydırmaktan hoşlanıyordum. Boşunaydı: Benim adamım, bütün yüceliğine rağmen bir örnek, kopyalanan bir tahta parçası değildi. O sözcüklerin tümünü.-kahraman, yüce, yürekli-, olağanüstü erdemleri niteleyen sıfatların tümünü hor görüyordu. Kusurları ya da büyük suçları niteleyen sıfatları da küçümsüyordu. Bunu, her ikisinin de gerçekliğinden kuşku duyduğu için değil, onları yalnızca dille ilgili saydığı için, aşırı içilen şarabın insanı kendinden geçirmesi gibi, İyilik'le ilgili retorik'in de soylu eylemler doğurduğunu düşündüğü için yapıyordu.

Bu insana kendi düşüncelerimi yakıştırap yakıştırmadığımı düşündüğüm de oluyordu; ne var ki duyduğum kuşku kendi üzerime dönüyordu: Tersine, ya benim düşüncelerimi etkileyen o olduysa?

Hıristiyanlığı zorla kabul etmiş, buna karşın kendi dinine de sadık kalmış fepanyol ya da Portekiz Yahudisi. (Çev.)

Çünkü şunu kabul etmek zorundaydım: Onun bendeki varlığı, içimde sürüp giden anısı ilk karşılaşmamızla başlamıyordu; bu karşılaşma benim için bir tanışmadan çok, bir ipucu olmuştu. Doğduğumdan bu yana benim içimde beklemiş, ortaya çıkmak için uygun zamanı kollamıştı. Tenimin altında yaşıyor, kendini benim sözcüklerimle ifade ediyor, benim mantığımla düşünüyordu. Bir ve tek kaynaktan besleniyorduk.

Benim için bu engizisyoncunun başlangıçta bir adı yoktu. Daha sonra, bir ad seçmek gerektiğinde hepsi İspanyolca olan birçok ad arasında duraksadım. Varlığımın derinliklerinde kimi zaman yadsıdığım, kimi zaman yücelttiğim İspanyolluk var. Bundan kaçacak bir yaşta değilim artık.

Bu durumda kararsızlığa yer yoktu. Engizisyoncu, kulaklarda çınlayan bir İspanyol adı taşıyabilirdi ancak.

Languedoc'ta, İtalya'da -daha kesin belirtmek gerekirse Lombardia'da, Venedik'te- engizisyon var oldu ve bu uygulama Bulgaristan'a kadar uzandı. Ne var ki oralardaki engizisyoncuların eksik bir yanı vardı: Yalnızca inançlarına bağlıydılar onlar. Bağnaz papazlardılar, devlet adamı değil.

Gerçek dehşet kıyımlardan nefret eder, kıyımlardan kaçır. Kanı, onun sıcaklığını, kokusunu sevmez, soyut saflığın peşinde koşar. Ağız iyi laf yapar, kıyaslamalarla zırhlanmış olarak beyinlere darbesini indirir, imgelemi felç eder, sinir sistemini bozar. Kuşku yayar, pişmanlıkları çoğaltır, her birimizin içinde uyuyan suçluyu uyandırır. Gerçekliğin üstüne alacakaranlığı örter. Katıksız dehşet coşkuyu, duygusallığı, sulugözlü acıma duygusunu sever. Daha rahat öldürebilmek için, insanın bağnazlığa varan ideal bir sevgi duyması gerekir.

Amaç, işkence etmek ya da yakmak değildir: Doğru soruları sormaktır. Gerçeklik yoksa dehşet de yoktur, gerçeklik dehşetin temelidir. Elimizde hiçbir gerçeklik olmadan, hata yapıldığını nasıl anlarız?

Engizisyoncu bir İspanyol adı taşıyor, çünkü bu ad gerçek bir ülkeyi ifade ediyor. Ona inanıp inanmaması bir başka konu. Kesin olan şey, onun gerçekliğin içinde ve gerçeklik sayesinde yaşaması. Ben de o.na zaten gerçeklik sayesinde rastladım, sonradan onu gerçeklik sayesinde yeniden buldum.

Flandre Vadisi'ni, onun doğa manzaralarını -minyatür tablolar-, nemli ve titrek ışığını, gösterişli ve inatçı, mantıklı biçimde değilse de kibirli, kararlı birer çılgın olan insanlarını her zaman sevdim. Flaman insanı çılgınlığına çalışkan bir özen katar.

İçlerinden birini tanıdım: Enine boyuna, ayakları yere sağlam basan bir genç adamdı; her gün gelip denize karşı bir kumulun dibine çöküyor ve rüzgârın ulaşmadığı bu yerde saatlerce flüt çalıyordu. Rüzgârın sarsmasına, dalgaların kıyıya vurup durmasına karşın bizim flütçü acı veren bir dikkatle kendini çaldığı parçaya veriyordu. İnsan, Kuzey Denizi'ne, benim tanıdığım denizler içinde en gürültülü ve en hareketli olanına bir resital sunmaya karar vermişse, flütü elinden gelen en iyi biçimde çalmamasına olanak var mı?

Flandre'da dekor yoktur. Dekor dış mekânda yükselmez. Dekor insan elinden çıkmış manzaradır çünkü orada; gözetleme kulesinden işletmelerin yaptığı ve Flaman başarısının 'kutsal ekmek kabı', yani serveti demek olan, bu başarının somut ifadesi olan evlere varıncaya kadar, var olan her şey kentlere aittir.

Flandre'a karşı içten, sıcak bir sevgi besliyorum. Bayramlarının parıltısından, yazlarının görkeminden çok, kışlarının kar altında, karayel altında üşüyen çıplaklığını seviyorum. O çıplaklıkta büzülmeyi, o çıplaklığın içine dalmayı düşünüyorum. Çok eski

bir geçmişte bu bölgenin gösterişli, manastır kokan kentlerinden birinde oturmuş olamaz mıyım? Bruges'de belki, kimbilir? Güzelliğini apaçık sergileyen bu kentin gizemi yüzünden engizisyoncumu oraya yerleştirmek istemedim. Ya da daha doğrusu, o oraya gitmeyi reddetti.

Karabüyü ve simyadan, sudan ve sisten oluşan güzellik onu rahatsız ediyordu. Gözüne batıyordu. Güzelliğe duyarlı olmadığı için değil, tersine, bu içe kapanışın görkemi, bir hiç olduğunu unutturabilirdi ona. Ayrıca şunu da anladım ki, Bruges'de, Amsterdam'dakiler kadar kalabalık ve etkin olmayan bir dindaşlar kolonisi -bu sözcüğün Don Manri-que'in gözünde bir değeri varsa tabii- vardı, buna karşılık bu koloni bakışları üzerine çekecek kadar da önemliydi. Oysa onun en çok nefret ettiği şey, ilgiyi kendi üzerine toplamaktı. Gizli kapaklı yaşamak istiyordu ve bunu mutlu olmak ümidiyle değil -mutluluk sözcüğü onun kulağında bayağı bir tını bırakıyordu-, kendi üzerine daha iyi yoğunlaşmak amacıyla yapıyordu çünkü kendini yoğun olarak nasıl yaşlandığını gözlemlemeye vermişti.

Bu incelemeden ne kendisi ne de başkaları için en küçük bir ders çıkarmayı bekliyordu. Böyle bir niyetin varlığını sezmesi bile, yaptığı gözlemlerden onu hemen vazgeçirmeye yeterdi.

Bu anlamda, kin ve nefret sözcükleri Yahudilere karşı beslediği duyguları tam anlamıyla açıklayamaz. Kendini onlara karmaşık ve güçlü bir bağ ile bağlı duyumsadığının-dan, onları aşağı görme hakkını kendine tanıyordu; buysa bir bakıma kendini aşağı görme anlamına geliyordu. Kendilerini sadakatle tanımlamaları dışında onları bir şeyle suçladığı yoktu; kahramanımız bu tutumda inatçı bir gurur görüyordu. Bu öfke yüzünden de onlarla düşünce ve duygu ortaklığı kurmayı reddediyordu.

Engizisyon Yüce Kurulu eski yargıcı, Palencia Piskoposu, Ekselansları Don Manrique Gaspar del Rio işte bu yüzden, onlardan uzak durmak için bu kasabaya yerleşmişti; onu beklenmedik bir anda yeniden bulmadan önce o kasabanın adını bile bilmiyordum.

Veurnes miydi? Furnes muydu?

Sesi, daha önce de söylediğim gibi, benden uzaklaşmıştı. Çevremi saran sesiyle ikinci bir gerçeklik oluşturan ses bulutunun içinde yalnızca bir mırıltı duyuyordum. Aşına sesler, ikizim Xavier'nin, Cândida'nın sesi onunkini bastırmıştı. Onun sesini yeniden bulmak için belki de geri dönmek, kökenlerin karanlığına dalmak gerekiyordu.

Hiçbirini yitirmemeye dikkat ederek bir sestem ötekine gidiyordum çünkü tüm seslerin birbirine bağlı olduğunu biliyordum. Bu önemli kişinin bana, kendi orkestrasının tüm seslerini duyacak olursa, duymak adı verilen şeyi yaparsa, delireceğini söylediğini anımsıyordum. Ne mutlu ki, her bir müzik aygıtının kendi doruğuna ulaştığı genel çizgiyi duyuyordu yalnızca. Aynı şekilde ben de bir tınının rengine, onun bütün içinde eridiğinden emin olduktan sonra kulak kabartıyordum. Oysa Don Manrique bu bütüne gıcirtiyi andıran uyumsuz sesler katıyor, bu da beni korkutuyordu.

Bu alaycı sıyrılmaları, buz gibi öfkeyi, çevresine yukarıdan bakan ikiyüzlülüğü bu müziğin içine nasıl yerleştire-iektim? Öteki ezgilere kontrpuan olarak uyduracaktım elbette ama suç korkusundan ve suçluluktan daha önce on kez söz etmiş olduğuma göre, bunu hangi masumiyete dayanarak yapacaktım?

Savaşmaktan bıktığı için mi susmuştu, yoksa ben onun sesini boğacak tarzda mı davranmıştım, bunu bilemiyordum. O gün, Don Manrique'i düşünmekten o kadar uzaktım ki! Bir başka öfke ve güçsüzlük partiyonu üzerinde çalışıyordum.

Bitip tükenmiş olarak geri döndüğüm bir Huesca yolculuğu yapmıştım. Manrique de belki benimkileri andıran nedenlerle, dişliler arasında sıkışıp kaldığı için İspanya'dan kaçmıştı. Benzer başarısızlıklar ikimizde aynı duyguları uyandırmıştı. Biraz huzur aramak için Brüksel'e gelmiştim.

İnsan bir şeyi ancak onun kendinde bıraktığı anıların penceresinden iyi görebiliyor. 1958 Dünya Fuarı'ndan önce, gölgeli geniş caddeleriyle, zenginlik içinde yüzen küçük evleriyle, gülen yüzüyle, saflığıyla tanıdığım Brüksel'e özlem duyuyordum. Kendimi her zaman taşralı, taşranın alışkanlıklarına, onun zaman konusundaki rahatlığına bağlı hissettim; Brüksel'i, kafelerini, kafelerdeki izdihamı.

Dostlarım Monique ve Jules, Belçikalılara özgü dikkat-leriyle benim yorgun olduğumu fark etmişlerdi. Dolayısıyla da bana, Ostende'dan fazla uzak olmayan, Bruges'e birkaç kilometre mesafede bulunan dairelerinde birkaç gün geçirmemi önermişlerdi.

Geniş körfezler, kum tepelerinin üzerine inşa edilmiş bir kulenin tepesinden denize bakıyor, Dover postası günde iki kez, sabah ve akşam ufuktan geçip gidiyordu. Tutkuların en acımasızını paylaşan, birbirlerine o duygu ile bağlanan Verlaine ile Rimbaud, İngiltere'ye gitmek üzere bu gemiye binmişlerdi. Onları hüznüyle izliyordum.

Benim flütçünün kum tepesinin dibinde hâlâ flüt çalıp çalmadığına baktım. Madrid'de çocukluğumu geçirdikten sonra yaşadığım bütün hayat gibi, komik bir modernliğe, bilgece bir hayal gücüne sahip bir evrendi bu. Yaşamım boyunca her zaman bir ayağım içinde yaşadığım yüzyıl ile onun çalkantılarında, öteki ayağım katıksız düşte olmuştu.

Görünüşte, otuz katlı bu kuleden daha sağlam bir yapı olamazdı; öte yandan, kumun içine gömülmüş bu beton yığını kadar kuşkulu bir yapı da düşünülemezdi. Rüzgâr uzun ve öfkeli soluğunu deniz doğrultusunda üflediğinde, yapının sallandığını duyumsuyordum. Aynı anda, ışıkların ufukta yol alışma bakıyordum. Her şey hem gerçek, hem belirsiz gibi görünüyordu.

Monique'in, şarap kadehlerimizi boşaltıp yeniden doldurduğumuz süre içinde, Arnavutluk'un zaferlerini sayıp oradaki düzeni savunması bu belirsizlik izlenimini daha da artırıyordu. Monique'i onaylanmış gibi başımı sallıyordum. Monique'in gözünde, benim için Arnavutluk'un ve bu ülkenin başkanının ne önemi vardı? Rüzgârın denizle oluşturduğu diyalogu tumturaklı siyasal sözlerle doldurmaya ne gerek vardı?

Brüksel'den öğleye doğru ayrılmış, Jules bana, geçerken oranlarını ve mimari yapısını beğendiğim Büyük Meydan'daki bir tavernada markasını şimdi anımsamadığım sert birayı tattırmak istediği için Furnes'da duraklamış, sonra, Rahibeler Yurdu'na kadar tatlı bir meyille inen dar sokakta ilerlemeye başlamıştık.

Daha on metre gitmemiştim ki gerçeklik yüzünü göstermeye başladı. Don Manrique'in varlığını bir anda içimde duyumsadım. Oradaydı, varsayım olarak değil, varlığı yadsınamaz biçimde oradaydı. Bir gölgeye gizlenmiş olarak üç yüz yılı aşkın bir süredir beni bekliyordu. Döşeme taşlarının üzerindeki ayak seslerimi dinliyordu.

Adını seslenmek, ortaya çıkmasını istediğimi söylemek geldi içimden. Vazgeçtim. İçimi kuşatan sıkıntıyı dağıtmak için adımlarımı yavaşlattım, dostlarımla arama mesafe koydum, başkalarının dikkatini üzerimden uzaklaştırmamı sağlayan hayalperest dalgınlığa hüründüm. Zamanla, kendimi çevreme şair havamla tanıtma sanatında ustalaşmış-tım. Yazarlar hayal kurar, bunu herkes bilir.

Hepsi birbirine benzeyen evlerin önünde duraksıyor-dum; önlerinde eğitim yüzünden iki basamağı ev seviyesinin aşağısına inen aksak merdivenler vardı; önyüzleri iç duvardan oluşuyordu; en tepedeki küçük pencerede ise, aşağı kova sarkıtmak için makara ve ip bulunuyordu.

Benim bu duraksamalarımın son veren, Don Manrique oldu. Evi Büyük Meydan'a da, Rahibeler Yurdu'na da fazla uzak değildi. İkisinin ortasında, iki ikiz ev arasında, meydandan başlayarak sayılırsa, sağdaki beşinci evde oturuyordu.

Nasıl yaşıyordu? Tam olarak nereyi görüyordu? Hangi ışıktaki okuyordu? Hangi kokuları soluyordu?

Bu soruların her birine, uzun duraksamalardan sonra, gurur yanı ağır basan birer yanıt bulmuştum. Hayalin gerçekliğini gerçekliğin kendisine yeğlemiştim.

İkinci sorunun yanıtını bir sürü ayrıntı, yani konunun uzmanlarınca hazırlanmış yapıtlardan devşirilmiş sözcükler oluşturuyordu. Ayrıntıların bir araya getirilmesi, gerekli hayali havayı yaratacaktı. Okurlar, açıktan akan küçük kanallara boşaltılan kovaların pis kokusunu alacak, çöpleri silip süpüren domuzların homurtularını, köpeklerin havlamalarını, atların kişnemelerini duyacaktı. Saydam camlardan yoksun evlerin loşluğunu, şamdanların, halıların ve kumaşların üzerine düşen ışığı görür gibi olacaktı.

Yanlış kurulmuş bir dekorun ışıltılarının Don Manrique'in dikkatini dağıtmasını istemiyordum. Ayrıca, yeniden kurma olgusundan nefret ederim. Tarihsel roman adı verilen romanlarda yalan, kurgunun ayrılmaz bir parçasıdır ve bu nitelik, insanların geçmişi az çok kavrayabileceği, çünkü farklılıkların ötesinde her dönemde aynı kalan bir insan doğasının var olduğu sanrısını yaratarak her türlü kuşkuyu boğar. Oysa bu varsayımın doğruluğu hiçbir zaman kanıtlanamaz; bir insanın 17. yüzyılda neler duyumsadı, heyecanlarının ve sıkıntılarının neler olduğunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Gözlerinin ne gördüğünü, ellerinin neye dokunduğunu hiçbir zaman anlayamayacağız.

Bunu dikkate alarak Don Manrique'i çağımıza taşımam gerekirdi. Ne var ki boşuna çabaladım: Kendi yüzyılından ayrılmayı her zaman reddetmiş, bir insanı yaratanın öncelikle işlevi olduğunu, engizisyoncular çok uzun bir süre önce ortadan kaldırdıklarına göre, yapacağım hokkabazlığın yüzdeki bir etbeni gibi görüleceğini ileri sürmüştü. Çok ince bir akıl yürütmeydi bu, Don Manrique'te kanıt boldu. Sonunda onun dile getirdiği kurala baş eğdim: Herkes kendi yerinde kalacaktı, yazar kendi bürosunda, en-gizisyoncu da kendi hiçliğinde. O, sıkı sıkı kendi yüzyılına tutunurken ben de kendi yüzyımda kalıyorum. Hiçbir karıştırmayı kabul etmiyor. Seraplardan ve kuruntulardan tiksiniyor ve bir yandan Erasmus'u yutarcasma okurken, öte yandan defalarca yeniden okuduğu Platon'dan alabildiğine esinlenerek, Gerçeklik'i maskeleyen yapmacılıkları, yapaylıkları kınıyor. Sanatçı onun gözünde her zaman kuşkulu biri, bir çığırkan, bir göz boyayıcı olarak kalacak. Onu betimlememi değil, ifade etmemi istiyor benden.

Yazar çizer takımı, şairler, hepinizi tanıyorum. Kendini beğenmişliğiniz yüzünden ün peşinde, onun gurur okşayıcı uğultusunun peşinde koşarsınız. Bir gerçeğe yaklaşımdan çok, okurların hoşuna gitmektir kaygınız. Bana rastladığında geçirdiğini söylediğin şok -senin içtenliğinden neden kuş-kullanacakmışım?- çıkarırsız bir altüst oluş değildi. Bende, ilginç bir kişiliğin, benzeri olmayan bir anekdotun, okurlarının ilgisini çekecek bir konunun kokusunu hemen aldım. Bunun için seni suçlamıyorum. Masallara açlık duyan ırkının niyetleriyle oynamaktan vazgeçmeni, böylelikle de kendin hakkında kendini kandırmamanı dilerdim yalnızca.

Benim duyumsadıklarımın, düşündüklerimin senin için önemi yok. Kurduğun cümlelerin her biri içi boş söz cambazlığını, uçarı bir retoriği ele veriyor. Benim dış görünüşümü, dekorumu betimliyorsun ama gözbağcılığı reddeder görüldüğün halde okurunu daha çok yanıltmış oluyorsun. Bu kaba hile seni iğrendirmiyor mu? Yeniden

kurma olgusunu, yani basitliği hor görüyorsun. Oysa daha iyi aldatmak için dürüstlüğün dilini ve davranışını benimsiyorsun. Yaptıkları numaraların sırrını gösterir gibi davranarak köylülerin gözlerini kamaştıran panayır cambazları gibi, yaptığın basit hilelerin üzerindeki perdeyi kaldırılıyorsun güya. Oysa bu doğruculuk havalarının ardında insanlara karşı ne büyük bir horgörü gizli! Açık yüreklilikle söylenmiş bir yalan, bu kurnazca kaçamaklardan daha değerli olurdu.

Sözünü kesmemeye, sana karşı çıkmamaya söz vermiştim kendi kendime. Ne var ki, senin bu densizliklerin karşısında insan nasıl sessiz kalabilir? Beni anlamaman bir yana, düşüncenin saygınlığının olduğu bir dünyayı kavramaktan bile acizsin. Açması açıklamalar yapıp duruyorsun.

Açıklamak! Yaşamın derinliklerinden değer taşımayan gerekçeleri çekip çıkarmak, giz bulutunu dağıtmaya yetmiş gibi. Açıklamadan açıklamaya atlayarak, aslında sonuçtan kaçılıyorsun. Dopdolu ya da bomboş bir yaşamın ne olabileceğinden, can çekişen bir ihtiyarın çıkardığı hırıltıyla, rüzgârın hışırdattığı bir otun çıkardığı sesin birbirinden ayırt edilemeyeceğinden haberin yok.

Beni senin çağdaşlarından ayıran -bu konuda doğru düşünüyorsun- ne dekorun ayrıntıları ne de zamanın kesiklikleri. Hayır, bu farklılık bir ait oluşun inancını duyumsa-mış olmamdan kaynaklanıyor.

Kendini sana ulaşmadan geçip giden olaylara kaptırılmış, dağılmış varlığında kaybolmuş olarak koşturuyorsun. Kendini kendinden sürgün etmiş durumdasın. Fırtınanın döndürüp durduğu ölü yaprakları anımsatılıyorsun bana. Kendi varlığına, dolayısıyla da evrenin temel ögesine, yani Tanrı'ya demir atmış bir yaşam duygusunu nasıl kavrayabilirsin ki?

Beni tan vaktinin belirsiz aydınlığında şahın üzerine eğilmiş olarak gördün; şiirler okuduğumu duydun. Bundan, benim ikiyüzlü olduğum sonucunu çıkarılıyorsun. Mayasız ekmeğe bakarken, gençliğimin o derin yoğunluğunu yeniden yakalamaya çalışarak, kutsamanın her bir sözcüğünü tarttığım o dakikanın ne büyük bir acı içerdiğini düşünemiyorsun. Tersine, kendimi düşüşün baş dönmesine kaptırdığımda da bana tepeden bakan bir alaycılıkla yaklaşıyorsun. Hangi ateşli ve inanmış papaz ettiği duaya benim kadar yoğunlaşabilir? Çünkü ben dua ediyorum, evet, Tanrı'nın beni içine yuvarladığı boşlukta haykırıyorum.

Kâğıdının üzerine, benim kulağımda küfür gibi çınlayan sözcükler döşedin.

Ekmekle şarabın İsa Peygamber'in etiyle kanına dönüşmesi, öteki gizler içinde en kutsal olan bu gize, sen yamyamlık sözcüğünü yakıştırdın! Ne var ki ben, zavallı ve geveze şairim benim, içimdeki bütün kötülüğe karşı, sözlerimin mucizeyi gerçekleştirdiğini biliyorum. Kutsadığını ekmekle şarabın içine Tanrı'nın gerçek varlığının gelip yerleştiğini suçlu ellerimin arasında duyumsuyorum. Bazı kutsama sözlerini zaman zaman söyleyemediğim oluyorsa, bu benim ne iki yüzlülüğümden ne de inançsızlığımdan kaynaklanıyor. Kutsal bir dehşet benim bunları söylememi engelliyor yalnızca. Çünkü titriyorum, evet, kendi kötülüğümü aklıma getirince titriyorum. Ne var ki sen inancın gücü hakkında hiçbir şey bilmiyorsan, benim yüreğimin parçalanmasını nasıl kavrayabilirsin?

Sen Tanrı'dan, kendi çağdaşlarının her konudan söz ettiği gibi söz ediyorsun. Düşünmeyi, yani kendi içine dönmeyi unutmuşsun. Bir düşünceyi duyumsayamadığın, onu kafanın içinde evirip çeviremediğin için, herkesin bildiği şeyleri geveleyip duruyorsun.

Kendini kendinle bu kadar doldurmamış olsaydın sana acımak isterdim. Kendini beğenmişliğin, inanma isteğini kırıyor, içindeki boşluğun büyüklüğü yüzünden yok olup gidiyorsun.

İnancımı yitirmiş miyim ben? Bunun ne demek olduğundan haberin var mı senin? Tanrı, bir yerlerde unutulmuş bir testi ya da kalaylı bir tepsi gibi yitirilen bir nesne değildir. İnsan sahip olduğu bir şeyi yitirebilir ancak. Tanrı'nın bize ait olabileceğini, O'nun her gün kullandığımız eşyalar gibi önemsiz bir eşya olduğunu mu düşünüyorsun? Tersine, O'na ait olan bizleriz.

Hayır, inancımı yitirmedim ben. Beni, yani yaşamımı terk eden, Tanrı. Bu terk edişten, bedenim de ruhum kadar etkileniyor. Tanrı ya her şeydir ya hiçbir şey değildir. Oysa Tanrı, bizi yaratmazdan hemen önce, etimizin hayalini yoğuruyordu. O bizim için hiçbir zaman, gömlek değiştirir gibi değiştirilen bir düşünce, bir inanış olmadı, iç organlarımız, kanımızın rengi, kalbimizin çarpmasıydı o. O'nun kendini benden çekmesi, benim can sularımın azalması anlamına geliyor. Tanrı beni bronşitli öksürüklerle, yapışkan balgamlarla, can sularımın çekilmesiyle terk ediyor. O'nun benden kaçışı, ateşler içinde yatağa serilmeme neden oluyor, iskeletimi sıkıştırıp eğiyor, yürüyüşümü yavaşlatıyor, beynimi karartıyor. Tanrı benden elini çekerken, beni boşaltıp hiçleştiriyor.

Bir zamanlar sen de inançlıydın, ruhsal yaşamın yoğun ve içtenlikliydi, bunu biliyorum. Gençliğinin ateşini nedenlerin en zavallısı uğruna feda ettin. En bayağı içgüdülerini doyurmak istedin -sen buna özgürlük adını veriyordun- ve ben yaşamım boyunca o sözcükten ve onu dilinden düşürmeyenlerden nefret etmişsem, bunun nedeni, onun öncelikle inançsızlıkla akraba olmasıdır. Dinde art düşünceler ve tutkular vardır, bunu kabul ediyorum, ama aynı şeyler en az o ölçüde özgürleşme hakkında söylenmiş tumturaklı sözlerde de vardır. Çevrende, insanların yaşamını bizim düzenimiz kadar şiddetle yıkıma uğratan, özgürleşmenin yüceltilmesinden geriye kalan birikimleri görmüyor musun? Bizim Tanrımızı bir yana itip onun yerine bir başkasını, insanların yazgısına daha kör, daha duyarsız olanını koymanın bir yararı var mıydı?

Rahibeler Yurdu'ndaki masum kadınları hırçın sofular olarak niteliyorsun. Onları can sıkıntısı içinde dinlediğimi düşünüyorsun. Oysa benim onların dua etmekten kısılmış seslerinde duyduğum, tüm Hıristiyan dünyasında yüzyıllardır çınlayan o uğultu. Bugün duyulmaz hale gelmiş, buna karşılık, yüreklerde varlığını hâlâ koruyan inanç isteği gibi, mırıltısını sürdüren bir uğultu.

Rahipler, rahibeler, Lollardlar, Luther'in öfkeli yandaşlarına varıncaya kadar tüm bu insanlar, hep aynı zihinsel başkaldırının ürünü. Sen okudun, inceledin. Tüm bu kitlelerin yeniden bulmaya çalıştıkları şeyi anladın mı, içinde du-yumsadın mı, benimsedin mi? Paylaştıkları yoksulluğun içinde bir kardeşlik düşünüyorlardı onlar, adalete susamışlık-larını İndileri okuyarak gideriyorlardı. Zavallılıkları ve bilgisizlikleriyle ideallerinin saflığı adına ateşler yakıyorlardı.

Başkaldıran o insanları itaat eder hale getirdik, yani düzene soktuk; bu olmaksızın hiçbir toplum tutunamazdı. Onları kovaladık, yaktık. Onlara karşı savaşçılara özgü acımasız bir şiddet gösterdik. Yüzyıllar boyunca her yanda yeniden alevlenen, Languedoc'ta söner sönmez Almanya'da parlayan, Flandre'da ya da Picardia'da küllenir küllenmez Prag'da alev alan bu ateşi bastırmaktan geri durmadık.

İşte, biraz ötedeki Rahibeler Yurdu'nda, bilmeden sürdürdükleri şeyin ne olduğunu artık anımsamayan dulların

arasına oturarak karşısında yaşlı kemiklerimi ısıtmaya çalıştığım, üzeri küllerle örtülmüş bu kor. Bu sofular kadınları başkaldıran o insanlardan yarattık. Uzun süre incil'e uygun topluluklar halinde, varlıklarını birbirleriyle paylaşarak yaşadılar. Ruhani çevre miraslarını elinde tutamadığı için, papaz sınıfı onları geleneksel ilkelere

uymaya zorladı. Onlarda kendi başarısızlığımlı görüyorum. Onlara dayattığımız -hem de ne acımasızlıkla!- sofuluğun dilini konuşuyorlar. Kekeleyerek saçmalıyorlar ve bu saçmalığın alfabetisini onlara öğretenlerden biri de benim.

Benim gizim, mademki bir giz arıyorsun, bu yürek parçalanmasında saklı. Sen bunu kavrayamıyorsun, çünkü Hıristiyanlığın yapıtaşları hakkında cahilsin. Elbette zengin bir kitaplığın var, belleğin kitaplarla, incelemelerle dolu. Bu içten acıyı, ruhumuzun bizi birer yaşayan ölü haline getiren çarmıha gerilişini hiç duyumsamadım. Toprakları üzerinde doğduğum İspanya'yı terk ettiğimden bu yana hiç bu kadar yakıcı olmamış inancımı yitirdiğimi tımtırlıklı biçimde ilan ediyorsun. Ben yalnızca dinimi terk ettim: ikisi aynı şey mi?

Bu ikisini birbirine karıştırıyorsun ve ben sana hak veriyorum; çünkü bu durumun temelinde hafifletici bir neden var, çünkü kafanın içi dinin en kötü yanlarıyla dolduruldu, öyle ki dinden tiksindir. Gururlu gençlik döneminde yinelediğin gibi, bebeği vafiz suyuyla birlikte fırlatıp attın, oysa o bulanık su Tanrı'nın yüzüydü.

Bizim ikilemimizin ne olduğunu ayırt edemiyorsun: Ya düzene hizmet edecek ya kendimizi İsa'ya emanet edecektik. Bu seçenek sana akıldışı gelecek kuşkusuz, çünkü ben İncil'in öğretilerini yayıyordum. Bilgisiz bir insan olmadığımı söyleme şerefini bana başışla. Küçüklüğümde beri kutsal kitaplarla beslendim ben. O yazıların içerdiği buyrukları görüyor, bu buyrukların örgütlenmiş her toplumu yıkabileceğini seziyordum. Bizi yaralayan şey, insanların kavrama düzeyinin çok üstünde yer alan, onları düzene karşı çıkmaya çağırın bu söylemin, bir örgüt oluşturmaksızın öğretilmeyece-ği, yayılamayacağıydı.

Her yüzyıl kendi barbarlığını seçer. Senin yüzyılın benim yaktığım odun ateşlerinden tiksiniyor. Bunun acımasız

30

31

bir davranış olmadığını ileri sürmeyeceğim. Bizim yaptığımız toplantılara katılabilmiş olsaydın, çoğu zaman sert geçen tartışmalarımızı, tartışmalarımızı dinleyebilseydin, çağdaşlarının bize yaptığı gibi, bizim de kıyasıya birbirimizi suçladığımızı bilirdin.

Bizim gösterdiğimiz bu çabaların doğru bir bilançosunu kim ortaya koyacak? Kendimi suçluyorum ama yadsımıyorum. Sorumluluğumdan kaçmadığım gibi, bu sorumluluğu hafifletmeyi de aklımdan geçirmiyorum. Bir uygulayıcıdan daha öte bir görevim vardı benim, ben iktidar mekanizmasının temel çarklarından biriydim. En iyi biçimde davrandığımdan emindim, sertlikten nefret ediyordum, gereksiz infazlardan kaçınıyordum. Aramızda deliler ve kan içiciler vardı elbette, ne var ki sen de çağdaşlarının arasında hiç işkenceci bulunmadığını ileri sürebilir misin?

Sana haksızlık etmek istemiyorum. Yıllardan beri beni anlamak için ne büyük çaba harcadığını biliyorum. Bizi birbirimize yaklaştıran şeyin ne olduğunu biliyorum. Kimi zaman ateşli davranıyorsam bu, dillerimizin farklılığından, senin sözcüklere benim zamanımda hiç ifade etmedikleri anlamlar yüklemenden kaynaklanıyor.

Bu arada, sezgilerin seni yanıltmadı. Beni yaralayan şeyin ne olduğunu sezdin. Günlük yaşamımın ardına gizlenen felaketi keşfettin. Beni Furnes'a, bu küçük eve kadar sürükleyen, başarısızlıktan öte bir şey.

Tanrı beni terk etmekle kalmadı, şair. Beni yere vurdu, parçaladı. Kişiliğimle aynı şey demek olan gururumu kırdı. Ben artık, hareketlerini mekanik olarak yineleyen bir

makineden başka bir şey değilim, bu doğru. Yaşadığımı duyum-samıyorum artık. Düşünebileceğim en acımasız, en aşağılayıcı deneyim olan bu durumun anlamını -bir anlamı varsa-bulmaya çalışıyorum. Bu yıkılışı ifade etmek için, hiçbir sözcüğün ağırlığı yetmez.

Doğduğun günden beri senin içinde yaşadığımı söyledin. Seni ben doğurdum, en azından doğduğun yer olan ıspanya'ya içinde ayırdığın yeri ben doğurdum, bunu anlamıyor musun? Saflığın beni eğlendiriyor! Beni yeniden bulmuş olmana şaşıırıyorsun: Seni hiç terk ettim mi ben?

Senin atalarına ilişkin belleğini oluşturdum, içindeki huzursuzluğun tohumunu ben attım. Beni, kendi yarattığın kişilerden biri yerine koyuyorsun, roman kahramanlarından biri haline getireceğini ileri sürüyorsun, oysa ben seni yazmadım ama ateşten harflerle kaydettim.

32

Utanç Gömleği

33/3

«

2 Soria

İlk karşılaşmamız, birbirimize yeniden kavuşmamızdan daha şaşırtıcı oldu.

Hiçbir zaman çekilmeyecek olan bir filmin hazırlıkları için Galiçya'ya gidiyordum. Tarragon'a kadar kıyıyı izlemiş, Aragon'u doğudan batıya katetmiştim. Eski Kastilya ff Dağları'na ulaştığımda yüreğim burkuldu: yükseklerdeki ışık, tepelerin sessizliği, özellikle de gururlu bir hüzün havası. Sinirlerim gevşiyordu, kendi yakamı bırakmayı, hiç bitmeyen huzursuzluğumun yükünden kurtulmayı hayal ediyordum.

Bu sessizliğin en derin noktasına ulaşma konusunda başka hiçbir kent Soria ile karşılaştırılmaz; kent, Kastil-ya'nın dağınık siteleriyle birlikte yüzyıllar boyu siyasal hareketlerden uzak, sarayın çalkantılarına ve entrikalarına bulaşmamış bir dağ kasabası olma ayrıcalığını korumuştur.

Oraya gece vakti vardık; Machado Oteli'nde, adı ile Machado'yı yeniden bulduğum o otelde yattık. Şairin bu yüksek dağ kasabasında yaşamış olması, orada kendine özgü gizlilik içinde on üç yaşında bir kızı, Leonor'u severek onunla evlenip kısa süre sonra yitirince acısıyla baş başa kalmış olması bana göre onun kişiliğiyle bağdaşıyordu.

Gerçekte, Flandre'dan çok uzakta bulunuyordum ve on-on iki yıl sonra keşfedeceğim Furnes'un varlığından bile haberim yoktu. Bu arada farkında olmadan oraya gidiyordum. Bruges yolunun işaretleri her yerde karşıma çıkıyordu. Bu işaretler yol tabelaları değil, yünleri Laredo'dan gözetleme kuleleri ve rahibe yurtları ülkesine gitmek üzere gemilere yüklenen, oradan Kastilya'ya, halıya ve ipek brokara dönüşmüş olarak geri dönen koyun sürüleriydi. El işçiliği, şeref yasası tarafından yasaklandığı için Kastilya ve Aragon krallıkları hammaddelerini dışarı gönderiyordu.

Böylesi bir ekonomik saçmalığın nedeni, olsa olsa zahmetten kaçma olabilirdi. Bu, çevreyi ormansızlaştırıp kültürleri yok eden çobanların bu yüksek topraklar için hazırladığı yazgıydı.

Görmek: bir işlevin çok daha ötesinde, bir gerekmeden çok, umutsuz bir tepki. Düşmanı fark etmek için, gafil avlanmamak için görmek. Yaşamını sürdürebilmek için görmek.

Gözün kilometrelerce uzaktaki en küçük ayrıntıyı bile seçebildiği olağanüstü berrak bir hava, her gürültünün birbirinden ayırt edildiği, uzayıp gittiği bir sessizlik: Ülke öncelikle uzakları dikkatle inceleyip dinleyen bir gözetleme yeri izlenimi bırakıyor insanda.

Ortalığı talan eden koyun sürülerinden oluşan ordu, mevsimler boyunca Cantabria Tepeleri'ne doğru ilerliyordu. Yeni sürgünleri midelerine indirerek, savaş korkusuyla kıvranan bu toprakları çıplak bırakıyordu. Keçilerle koyunlardan arta kalanı alevler kavuruyordu. Bodurmeşeler ve çınarlar yok oluyor, çayırlar tıraşlanıyor, kültürler talan ediliyordu. Geriye kayalar, yani yaşamını sürdürebilmek için kendi kaslarını kemiren kemik yapısı kalıyordu.

Koyunlar önlerine geleni yiyip bitirerek, yünün işliklerde dokunup tarandığı Flandre'a doğru yaylalara çıkıyorlardı.

Birbirlerini tamamladığında kimi zaman çelişir gibi görünen bir değil, birçok gerçeklik var.

Kastilya şaşı bakıyordu: Bir gözü efsanevi Doğu'suna, Endülüs'e, onun serabı andıran kentlerine, öteki gözü, halkının kanını akıtarak kendi kanını boşalttığı Kuzey'in sislerine bakıyordu. Benim yaşamım da aynı biçimde şaşılaşmıştı. Soria'nın dağlarına dalarken, Don Manrique'in beni beklediği Furnes'a ulaşacağımı nereden bilebilirdim?

Çok bol, fazla yağlı bir akşam yemeği yedik. Çocukluktan henüz çıkmış gürbüz bir köylü olan garson, bu şölenin üzerine atlamak istemediğimizi anlamadığından, bize yiye-cekmiş gibi bakıyordu. Goya'ya özgü bu yüze, Pasolini'nin sevdiği bu kaba ve utangaç çocuk figürüne, o sırada Fran-

co'nun henüz yaşadığını bilgi olarak ekliyorum. Bu bodur genç köylü silüetlerine, boyun eğen bir gülümseyişle yumuşatılmış bu gergin bakışlara artık neredeyse hiç rastlanmıyor.

Akşam yemeğinden sonra, sağlam anıtlarıyla, çok sayıda kilisesiyle ve manastırıyla taşra başkenti statüsü taşımasına karşılık, daha çok büyük bir kasabayı andıran kentin sokaklarında dolaştık. Sessizliğin içinde ayak seslerimizin döşeme taşları üzerinde çınladığını duyuyordum ve Hu-esca sokaklarında yapılan başka gece gezintileri bu seslere karşılık veriyordu. Bu iri taşların kulaklarımıza, "Sessiz olun!" diye fısıldadığını duyar gibi oluyordum.

Bu yüksek manastır duvarlarına, bu kalın saat kulelerine çevrelerindeki hareketlilik, söylevler, konuşmalar her zaman gereğinden fazla gürültülü gelecek. Bitkin düştüğümden, ağır bir dağ uykusuna daldım.

Uyandığında, üzerinde tek bir kavak ağacının yükseldiği bir tepeye bakan cumbada kahvaltı ettim.

Manrique, işte bu dekor karşısında birdenbire gözlerimin önünde on iki-on üç yaşlarında, gururlu bir güzelliği olan, kendi görkeminden habersiz bir çocuk olarak belirdi.

Bu belirişin bende uyandırdığı heyecanı anımsıyorum, çünkü onu keşfetmekten çok, yeniden bulmuştum. O her zaman içimde yaşıyordu benim.

Varlığın tüm figürleri bir tek düştün mi doğuyordu acaba?

Güneşle gölgeyi ayıran çizginin tam üzerinde, yokuşlu dar bir sokakta, katedralin arkasında, onun yaşlarında, yırtık pırtık giyinmiş, hırçın, vahşi bir maymun sürüsünü andıran birkaç çocuğun oyun oynamasını izliyordu. Manrique'in durgunluğu, yumuşak ve melankolik bakışlarının ifadesi, yüz çizgilerinin tepkisizliği - tüm kişiliği, Mağribicilik-Hıristiyanlık oynayan ve Hıristiyan olunca yenik düşenlerin boynuna çıplak ayaklarıyla bastıran arkadaşlarının hareketlerinin tam tersiydi.

Bu kaygısız güzellik karşısındaki ilk tepkim acı duymak oldu. Manrique karşısındakini saygı göstermeye zorlu-

38

39

yor. senli benliliğe izin vermiyor, çevresini kendisine saygılı davranmaya itiyordu. Öylesine içine kapanık, ilgi çekecek şeylere öylesine yabancı, bakışlarını donuklaştıran tek bir tutkuyla öylesine doluydu ki, onunla konuşmaya cesaret edemezdim.

Öteki çocuklar da onuru ciddi tavrına ve uzak duruşuna şaşırıyorlardı. Hiçbir oyuna katılmamasını, onlar gibi dövüşmemesini, bağırıp çağırmasını kabullenmiş görünüyorlardı. Bununla birlikte aralarında tartışma çıkar çıkmaz, herkes ona dönüyor, hakemlik etmesini istiyordu. İleri sürdüğü düşünceler daha o yaşında yargıç kararı gibi kabul görüyordu. Ötekilerle farkı hemen belli oluyor, çevresinde görülmez bir çember oluşuyordu. Kaba köylü değildi. Öte yandan kentli havası da yoktu.

Soria'nın nüfusu yirmi bini geçmez. 17. yüzyılın başlarına doğru, uzun ve karlı kışları olan büyük bir dağ kasabasından başka bir şey olamaz. Taş evleri çok azdı, geriye kalanların çoğu, sert geçen kışa dayanabilmek için hayvanlarla insanların sıcaklıklarını birbirlerine aktardıkları saman damlı kulübelardı; Oysa açlığın kol gezdiği bu topraklarda soğuğa dayanacak direnç kimde olabilirdi ki? Ölüm, acımasız karayelin keskin bıçağına teslim olmuş bu sürüyü keyfince tırpanlıyordu. Çocuklar, düzenli biçimde birkaç gün içinde ölüp gidiyordu.

Kent üzerine, kentin tarihi üzerine bazı kitaplar satın almış, bunları pek de ciddi sayılmayacak biçimde inceliyor, planlara ve fotoğraflara bakıp hayal kuruyordum. Bu yöreyi anlamak için uzman diliyle kaleme alınmış incelemelere hiç gerek duymuyordum; böyle bir kasabanın neyi ifade ettiğini, neyi gösterdiğini biliyordum: feodal düzeni.

Kente tepeden bakan bir şato yıkıntısı ve ona yapışık aljama, yani İspanya'dan sürülmelerinden önce Eski Kas-tilya'nın en kalabalık, en hareketli nüfusunu oluşturan Yahudilerin mahallesi. Kentin eski duvarlarına sırtını dayamış, armalı evler.

Bunların altında, dar, az pencereci, soğuğu kessin diye duvarları kalın tutulmuş olan olan birkaç yapı dışında hiçbir şey yok.

Ormanlarla ve dağlarla çevrili bu yüksek platolar yüzyıllar boyunca en uçtaki Douro'yu, yani bir dizi şatonun koruduğu sınırı oluşturmuştu.

Bu ülke oldum olası büyük yoksulluğunun ardına çekilmiş, savunma halinde yaşıyordu. Numancia, bağınaz kahramanlığıyla, kireçleşmiş harabeleriyle çok uzakta değildi.

Keltler, Gotlar, Romalılar, Mağribiler, Aragonlular ya da Navarrolular - Soria bütün yabancılara aynı inatla direniyordu. Bu kadar hararetle savunduğu neydi peki? Yeniliğin buraya ayak basmasını istemiyordu belki.

Manrique, bu yönüyle yörenin insanlarına benziyordu. Katılığı, çocukluğunun geçtiği ülkenin katılığını yansıtıyordu.

Katedralin baş tarafında dar bir evde, dürüst görünüşünün ardında itiraf edilemeyecek tutkuları olmasından kuşkulanan meslektaşlarının kötü gözle baktığı yaşlı, okumuş, Piskoposluk Kurulu Üyesi olan dayısının yanında kalıyor.

Don Almagro, toplum içindeki yerine yaraşır biçimde neden bir sarayda oturup çevresine saraylıları toplamıyor? Verdiği kararları neden para cezasına çevirmiyor? Yargılamalarında neden, kentte oturmaya yeğleyen, kendilerine ait araziye yüksek fiyatla kiraya veren, yüksek kârlar sağlayan keşişlere karşı neredeyse her zaman en yoksul papazların yanını tutuyor? Öteki Piskoposluk Kurulu üyelerine karşı örtülü bir sitem anlamını taşıyan, kutsal anamız Kili-se'nin onurunu koruma kaygısı güden o yalınlık sevgisini nasıl değerlendirmeli?

Onun derin sofuluğu, aynı zamanda eleştirilere yol açıyor. Dinsel tören kurallarını, törenleri hor görmesi, hac yolculuklarından ve kutsal kalıntılar kültüründen tiksilmesi, dilenci keşişlere duyduğu soğukluk nasıl açıklanabilir? Aşkı ve şevki hoşla gidiyor, iyilikseverliği heyecan uyandırıyor, adaleti güven uyandırıyor elbette; dürüstlük ve iyilik konusundaki ününün saraya kadar ulaştığı söyleniyor. İddialara göre kralın bile... Ne var ki ona açıkça saldırmaya

40

41

kimse cesaret edemiyor. Bu arada bir sürü giz çözülemeden duruyor. Nereden geliyor? Adini kimden almış?

İspanyolca uzmanlarının hepsi, hatta İspanyol öğrenciler, Maurice Bataillon'un başyapıtı Erasmus ve İspanya'ya aşınadır. O yapıtı vaktiyle incelemiş, daha sonra unutmuşum. Durum gerektirdiği için yeniden ele aldım, üç-dört kez okudum, bir kaynakça oluşturdu. Değer verdiğim bir tarihçi olan Bennassar'a danıştım; bana bu konuda başvurabileceğim kitapların listesini hazırladı.

Manrique'in dayısı olan Don Almagro del Rio'nun 16. yüzyılın sonlarında yaşamış olması aklımı kurcalıyordu. Onun hakkında bir yaşamöyküsü mü yazacak, bir anlatı mı kaleme alacaktım? Öyle ya da böyle, her girişimde olduğu gibi bu konuda da inatçı bir çaba ile bilgi, belge topladım.

Bataillon'un kitabını yeniden okudukça, Don Almagro'nun figürü aydınlanıyordu. Bu kişi, Erasmus'u keşfedince kelimenin tam anlamıyla aydınlanan sayısız İspanyol'dan biriydi. Onların çocukları olan alumbados'lar, yani aydınlanmış kişiler erotizmle karmaşık hale gelmiş mistisizmleri içinde bu göz kamaştırıcı şimşeği yardıma çağırıyorlar mıydı?

Erasmusçuluğun gözde olduğu dönemde Hıristiyanlık, aşırılıklara son verip Kilise'yi yeniden oluşturacak bir reformu düşlerken, bu yergicinin incelikli ve bozucu ironisi, hayranları arasında yoğun bir neşeye yol açıyordu. Avrupa'nın her yanından

sesler yükseliyor, bu sesler bir konsil toplanması için Rotterdamlı keşişle birlikte koro oluşturuyordu. Kutsal metinler inceleniyor, İnciller eleştirel bir gözle okunuyor, bunlardan saflaştırılmış bir ahlak çıkarılıyordu. Keşişlerle, onların açgözlü cahillikleriyle, bağnazlıkla-ıyla alay ediliyordu. Ve bu cüret ve özgürlük rüzgârı, İspanya'dakinden daha şiddetli nerede esebilirdi?

Don Almagro'nun günleri, dinginlik içinde, dualar ve incelemeler arasında geçip gidiyordu. Görevinin getirdiği ayrıcalıkların mirasçısına kalacağı belli olmakla birlikte,

dayısı, dinden çıkar sağlama gözüyle baktığı bu uygulamayı günah saydığını Manrique'ten saklamıyordu. Yeğen, böylelikle hiçbir lütuftan yararlanmayacağı, hatta koruyucusunun ona giderek daha sert davranacağı konusunda uyarılmış oluyordu. Böylesi bir zorlama, cesaretini kıracağı yerde, Manrique'in daha o yaşında uyanmış gururunu kamçılıdı.

İçe kapanmayı ve ağırbaşlılığı içeren bir atmosfer içinde yetişmiş olan Manrique'in daha çocuk sayılacak bir yaşta, eğitimden başka tutkusu yoktu. Önce Latince ve Yunanca kitapları, sonra İbranice dilbilgisi ve sözlüğü, Arap edebiyatı metinlerini, daha sonra klasik yazarları okudu, ardından da Kilise Babaları'nı keşfetti.

Ermiş Augustinus Koleji'nde, ustaların kürsüden verdikleri dersleri titizlikle izliyordu. Her gün değiştirilen samanın üzerine oturarak, kendilerini kaba, barbar bir Latince'yle ifade eden bu sesleri saygıyla dinliyordu. Yalnızca belleğine yükleniyordu; Manrique, bu kısır konuları içine sindirmeden kafasına dolduruyor, gerektiğinde de aynı titizlikle su yüzüne çıkarıyordu. Eve gittiğinde, öğrendiklerini, ocağın önündeki uzun masanın üzerine eğilip doymama-casma tekrar ediyordu.

Akşam olduğunda Don Almagro, dinlenme yerine geçmesi için ona Erasmus'un kısa bir incelemesinden parçalar okuyor, dikkatini bu düşünürün Latincesinin akıcılığına, yaptığı bir nüktenin inceliğine ya da zehirli bir incellemele sarıp sarmaladığı bir dokundurmanın ısırcılığına çekiyordu. Karşılıklı gülüyor, dilenci tarikatından papazların ve Fran-siskenlerin batıl inançlarıyla, biçimsel sofuluklarıyla, utanç verici kutsal kalıntı ticaretiyle alay ediyor, aşırılıklara ve entrikalara kızıyor, dinin çürümüş yapısını onaracağını ümit ettikleri konsilin toplanması için dua ediyorlardı.

Yeğen, Erasmus'un iğneleyici alaycılığını önceleri fazla sorgulamadan, yutarcasına benimsedi. Sonra, sofü dayısının bu düşüncelere neden bu kadar bayıldığını kendi kendine sordu. Kilise'nin durumu herkesi çileden çıkarıyordu kuşkusuz ve İspanya krallıklarında, Hıristiyanlığın ilk dönemindeki kesin kurallara dönüş yönünde reform tasarıları su yüzüne çıkmaya başlıyordu. Hollandalı hümanistin Hı-

42

43

ristiyanlığın bozulduğunu ilan etmesi, büyük çoğunluğun paylaştığı bir öfke doğuruyordu. Papalığa karşı bıkkınlığın ve öfkenin uyandığı bir ortamda Don Almagro'nun sevinmesinden daha doğal bir şey olamazdı.

İtaat ve baş eğme havası içinde olan Manrique, yeni-yetme aklıyla, bu arada Piskoposluk Kurulu Üyesi'nin işin içine kuşkulu, pek uygun düşmeyen bir keyif kattığını düşünebilirdi. Dayısının din adamları sınıfına karşı yapılan her saldırıyı tadını çıkararak içine sindirmesi, Kilise'ye, onun dinsel kurallarına ve İncil'e getirilen

yorumlar yüzünden, dogmalarına karşı duyduğu tiksinti göz önüne alındığında, pek gizleyemediği bir sevinçle içten içe titrediği seziliyordu.

Kutsal kitaplara geri dönme, bunları yüzyıllar boyunca açık seçik bir inancın temellerini saptıran yorumlardan temizleme isteği, inanç üzerine yazılmış en kutsal yazılar hakkında içten içe kuşku uyandırıyor. Don Almagro, Meryem'in bekâreti söz konusu olduğunda tuhaf bir edayla gülümsüyor, İncil metinlerinin şu ya da bu bölümünün Yunanca aslında şöyle ya da böyle olduğunu anımsatıyor. Kutsal Üçlem dogmasından söz ederken saçları pamuk gibi ağarmış küçük başını sallıyordu. Ermişlere tapınmaya, mucize gerçekleştiren resimlerin dağıtımına, dokuz gün süren ibadete ve daha başka sofuluklara gelince...

Velinimetinin Erasmusçuluğu yeğende kuşku uyandırıyor. Böylesi bir cüret gösteren dayısı, Manrique'e bazı yönleriyle karanlık geliyordu.

Manrique öğrenmeyi seviyordu. Çabuk kavıyor, kendini çalışmaya hırsıyla veriyor, yetim kaldığında ona elini uzatıp evlat edinen dayısına duyduğu minneti kanıtlama isteğini böylelikle ortaya koymak istiyordu.

Don Almagro onu Granada'daki kalabalıktan kurtarıp Soria'ya getirdiğinde altı yaşındaydı. Annesiyle babasının, önce babasının, ardından annesinin hangi koşullarda öldüğünü bilmiyordu; tek bildiği, ecelleriyle değil, trajik bir olay, belki bir başkaldırı sonucu öldükleriydi.

Karabasanlarında alevler görüyor, çığlıklar, inlemeler duyuyordu. Biri onu gecenin karanlığında götürüyor, susmasını söyleyerek, kolsuz bir paltoya sarıyordu. Daha sonra Granada'da, dışarı çıkmasının yasaklandığı bir evde oturuyordu. Bu gizemli kapanış üç yıl sürüyordu.

Daha sonra, iyi yürekli dayısının öyküsü, konuyla ilgili imalarla özetlenebilirdi: Alpujarras savaşları, başkaldıran Mağriplilerin gece baskını, boğazlanan insanlar, yangınlar; Manrique'in yaşadığı bu olayların yalnızca sözünün geçmesi bile içinde gizli bir dehşetin uyanmasına yetiyordu.

Bu alev ve kan sahneleri, karanlıkta krala, dolayısıyla da Tanrı'ya komplo kuran, Hıristiyanlığı kabul etmiş ya da etmemiş Mağriplilere, Yahudilere, sapkınların her türlüüne karşı kalbini öfkeli bir kinle dolduruyordu. Don Almagro'nun İspanya'nın zaferinin üç büyük dinin uyum içinde bir arada yaşamasından kaynaklandığını telkin etmeye çalışmasına, hoşgörüyü çağıran tüm öğütlerine karşın, yeğeninin kalbinde katı bir adalet duygusu kabuk bağlıyordu.

Soria kırlarında, Douro'nun üzerinde dolaştığında Manrique, o yüksek yerlerin havasıyla birlikte, Hıristiyanlığa yeni bir ruh vermeyi, İsa'nın engin barışını bilinen evrenin tümüne yaymayı üstlenmiş İspanya'nın yazgısı konusunda ateşli bir coşkunluğu da ciğerlerine çekiyordu. Kendi kendine Şarlken'in kahramanlıklarını anlatıyor, tahtını bıraktığını anımsadığında gözyaşı döküyor, kendini dine adayıp Saint Juste Manastırı'na çekildiğini düşündüğünde içi sızlıyordu. Ululuğu bir bakıma içini titreten Kral Feli-pe'nin yüzünü de korku duymaksızın kafasında canlandıramıyordu. Hakkında anlatılan en önemsiz şeyler bile kafasının fena halde karışmasına yol açıyordu. Burgos'tan ya da Saragosa'dan gelen yolcular, Soria'dan geçerken herkese örnek olacak olaylar aktarıyorlardı. Ermiş Laurent'a adanmış manastır-sarayı, gut hastalığı yüzünden felce uğramış, iki büküm olmuş yaşlı Kral'ın insanı ürküten bir yalınlık içinde kendi sonunu beklediğini, onun bu tavrının yabancı elçileri bile etkilediğini anlatıyorlardı. Bu küçülmüş, karalara bürünmüş siluet karşısında prensler, hatta Papalık valisi ne yapacağını şaşırıyor, ağzını, açmıyordu. Bunun üzerine, taht salonunun loşluğu içinde Kral'ın tekdüze sesi mı-

rıltı halinde yükseliyordu: Sosega-os (Kendinizi Tanrı'ya teslim edin).

Ne çektiği acılar, ne de karşılaştığı terslikler KraPın cesaretini kırabiliyor, sürekli şu sözü yineliyordu: El tiem-po y Dios (Zaman ve Tanrı). Sahip olduğu toprakların baş noteri olarak yazı masasının başında nasıl hüküm sürdüyse, ölüme de öyle, dingin adımlarla ilerliyordu. Günde on beş saat masasının başında oturuyor, resmi yazıları, gelen mektupları okuyor, yaşadığı günler kadar tekdüze, sivri, küçük yazısıyla notlar alıyordu. Bir karar almıyor, sürekli bekleme halinde kalıyordu. Belki de yapacağı her eylemin boşuna olacağına farkındaydı... Olaylar, yıldızların gökyüzündeki devinimlerini andıran aldırmazlık içinde sürüp gidiyordu. Vereceği bir buyruk, bir komut, bu gidişin hareketini de, sonucunu da değiştiremeyecek bir fiskeden başka bir şey olmayacaktı.

Lütuf yılı olan 1598'de Soria'daki tüm çanlar yas işareti olarak çalmaya başladığında Manrique dizlerinin üstüne çöktü, hıçkırıklara boğuldu. Ulu hükümdarla birlikte varlığının bir bölümünün de toprağın altına girdiğini duyumsu-yordu. Tam on dört yaşındaydı. Böylesi sonu gelmez bir hükümdarlıktan sonra insanların derin bir soluk alarak rahatladıklarını duymadı - nasıl duyabilirdi ki?

Senin hiçbir şeyi, yalnızca düşüncelerimizi ve inançlarımızı değil, içinde yaşadığımız günlerin ve gecelerin gerçeğini de bilmediğini nasıl yüzüne vurabilirim ki? Soria'yı, çocukluğumun kentini anlatıyor, orayı haklı olarak karların kuşattığı, rüzgârların kamçıladığı zavallı bir dağ kasabası olarak niteliyorsun. Taş evlerin sayısı azdı, haklısın; bizimki bugün yoksul bir ev gibi görünse de zamanında, iki kata yayılan üç odasının darlığına, ahşap merdivenin kabalığına, isli dikmelerine, kararmış, gösterişli birkaç eşyasına karşın bir saray kabul ediliyordu. Sözü ettiğin zengin kitaplığa gelince; o kitapların tümü Don Almagro'nun anahtarını kıskançlıkla sakladığı meşe bir kütüphanenin içinde korunuyordu. Bizim varlığımızı oluşturan bu küçük ayrıntıların hepsini gözden kaçırdığın bir yana, özellikle kavrayamadığın şey de bizim bu gerçeklik hakkında hissettiklerimizdi.

? Seni ve benzerlerini hüznle gözlüyorum; aramıza giren yüzyılların bizi birbirimizden, geçen zaman ile mevsimlerin ritmi arasındaki gizemli uyum kadar ayırmadığını görüyorum. Sizin aydınlığınız, bizi sarmalayan karanlıkları, en ücra kırlara varıncaya kadar kovuyor. Gerçek geceler her yanda ortadan kalktı, onlarla birlikte içimizde titreşen o bunalım da, ocağımıza saldıran o kesin is karası da silindi. Kışın gelmesi bizi korkutuyordu; bu korku, yaşadığımız bölgelerde, soğuktan çok o karanlıktan kaynaklanıyordu; üzerimize çöken kar yığınlarından, buzlardan, çevreyle bağlantımızın kesilmesinden daha az korkuyorduk.

Kuşlarla, tüm hayvanlarla, bitkilerle ve ağaçlarla birlikte evlerimizin dibine gömülüyor, ateşin çevresinde birbirimize sokuluyor, rüzgârın iç karartıcı uğultusunu dinliyorduk. 'Dışarıda, arabaların ya da senyörlerin tahtirevanlarının önüne asılan meşalelerin titrek alevinden başka tek bir

ışık seçilmiyordu. Sokak falan da yoktu; yağmurun çöplerle birlikte çamur haline getirdiği topraklar dere gibi akıp gidiyordu.

Senin çağdaşlarında dumura uğramış duyulardan söz etmem gerektiğinde, insanların kafalarının içinde canlandı-rabileceği şeylerden bahsediyorum: İşitme duyumuz, ayının ağır adımlarını, kurtların ulumasını, alacabaykuşun gülüşünü ayırt edebiliyordu; burnumuz, sizin dehşetle sakındığınız kötü kokuları -idrara, dışkı, çürümüş hayvan leşi ve kan-alıyordu; ağızımızda, baharata bulanmış, kokuşmuş etleri çiğniyorduk. Doğadan uzaklaşmamış olduğumuzu söylemek az gelir: Doğa, girebildiği her delikten bedenimizin içine giriyor, damarlarımızın içinde akıyor, can sularımızı koyultu-yorya da inceltiyordu.

Ortaya koyduğumuz görüntümüzle, aşırı etkileyiciydik. Ne öfkelerimizden ne gözyaşlarımızdan yüzümüz kızarıyor-du. Öfkeden acımaya, en incelikli yumuşaklıktan en yabanıl acımasızlığa atlıyorduk. Ne can çekişmekten korkuyorduk ne de her gün karşı karşıya kaldığımız ölümden; gecelerin korkunç sessizliğinde, gıcırdayan tekerlekleriyle ölüleri mezara taşıyan bir el arabasının geçişini duyuyorduk. "Dua edin, ölülerin huzur içinde yatması için dua edin!" diye inliyordu mezarcının sesi ve bizler haç çıkarıyorduk, bir Miserere duası okuyorduk. Çocukları daha doğar doğmaz tırpanlayan, insanların ne yaşını ne mevkiini gözetken ölümlerle bu kadar içli dışlı oluşumuzu sen nasıl duyumsayabilirdin?

Bunu anımsattığımda, senin korkuyla geri çekildiğini duyumsuyorum. Bize şimdiden acımak istiyorsun. Bize yukarıdan, neredeyse tiksinierek bakıyorsun. Seni bu yüzden suçlamıyorum. Bizim dehşetlerimiz sana yabancıysa, acılarımız kadar çalınca olan sevinçlerimizi de kafanın içinde canlandıramazsın. Büyülerin hüküm sürdüğü bir dünya hakkında hiçbir şey bilemezsin sen, oysa o dünyayı içinde yaşatıyorsun. Mola vermeyi özlüyorsun ama o molanın duyumsamadan, bakmadan geçip gittiğin topraklarda var olduğundan haberin yok. Aslında benim sana acımam gerekmez mi? Bizim varlığımız binlerce tehlikeyle kuşatılmıştı, karanlığa bürünmüştü, ölümün tehdidi altındaydı kuşku-

suz. Buna karşılık, en büyük belalarla kucak kucağa oluşumuz, yaşamımıza o ölçüde yoğunluk kazandırıyor.

Çalışmayı seviyordum, kitaplara bayılıyordum! Bunu "Eyleyebilirsin, yanlış olmaz. Ben sorunu ortaya zevkler ya aa tiksintiler olarak koymuyordum. Kendi yazgımı kucaklıyordum. Başka hiçbir yazgı sunulmamıştı bana ve sunulmamış yazgıların hiçbirine üzülüyordum. Çevremdekilerin arasında, doğar doğmaz kesinleşen kendi yazgısını sorgulayan yoktu, içinde bulunduğum koşullar öğrenim görmemi buyuruyordu bana. Ben de öğreniyordum.

Dayım Almagro öğrenimimi yarım yamalak yapmama razı olamazdı. Gün boyunca ve gecenin bir bölümünde kitaplarımın üzerine eğilmemi normal -hep aynı sözcük!- karşılıyordu. Bu disiplinden hoşlanmıştım herhalde; asker olsaydım, kusursuz itaatimden gurur duyardım; köylü olsaydım, mevsimlerin kapisine boyun eğecektim; papaz olsaydım, kurallara itaat edecektim. Hiçbir koşul, rastlantı ya da seçim sonucu ortaya çıkmıyordu. Tanrı o koşulları değişmez bir düzen içinde sıralamıştı. Onlara itiraz etmek ya da kabullenmemek günah işlemek anlamına gelecekti. Öncelikle, tüm ailemi yok eden kıyımdan beni kurtarmış olan dayım Almagro'ya karşı duyduğum sevgiden, sonra da elimden gelen en iyi biçimde hizmet edebilmem için yaşamımı bana bağışlamış olan Tanrı'ya duyduğum sevgiden dolayı öğreniyordum.

Ustamız Erasmus'u okuduğumuzu ima ediyorsun. Onun yapıtlarını bizim duyumsadığımız biçimiyle Kilise'nin gerçeğinden ayrı tutfıcak olursan, söz konusu olağanüstü etkinin senin için bir anlamı kalmaz. Anlamdan yoksun bir kuralcılık olur bu; dilenci kardeşlerin küstahlığı ve bilgisizliği, en korkunç namussuzluk, dizginsiz tensel istek, rahibelerin yönettiği kız okullarında ve manastırlarda sarhoşluk, papazların nikâhsız yaşaması, açıkça yapılan din sömürücülüğü: Böylesi bir rezalet karşısında, Tanrı'ya tutkun hangi ruh, bir reformu özlemez? Papa'nın tuttuğu yoldan, insanlarda öfke uyandıran o yanlış yoldan dönmesi için, aşırılıkların ve cinayetlerin sona ermesi için, Hıristiyan krallıklarımızda barışın ve uyumun egemen olması için her akşam dua ediyorduk. Erasmus bize İncil'in iletisinin saflığını aktara-

48

Utanç Gömleği

49/4

F

rak umut yolunu açıyordu. Daha sonra, çok daha sonra, onun bizim üzerimizdeki etkisine güvensizlikle ama onun iyiniyetinden kuşku duymaksızın bakmaya başladım. Erasmus, eleştirel ironisiyle Pandora'nın kutusunu açmış, en kötü çılgınlıkların ortaya dökülmesine neden olmuştu. Kendi tarzında bir şairdi o, senin hemcinslerinden biriydi ve üne düşkünlüğü, yazarlık gururu başını döndürmüştü.

Sapkın mıydı? Kuşkusuz hayır. Valladolid Konseyi'ne katılmış, onunla ilgili davayı hazırlamış olsaydım onu susturur, manastırına geri gönderirdim. Ne var ki onun dile olan merakı, dinsel metinlere eleştirel yorum getirme tutkusu insanları kaçınılmaz olarak Luther'e, o öfkeli insanın çizgisini sürdüren artçılara götürüyordu. Onun da istediği bu değil miydi? Bu konularda niyetler sonuçlar kadar önemli değildir; sonuçlara gelince, kin ve anlaşmazlık oldu.

Çocukluğumda onun düşüncelerini derinlemesine düşünüyor, cümlelerini didik didik ediyor, yaptığı imaları ortaya koyuyorduk; onun çifte anlamlı, kadınsı incelikle donatılmış ironisi bizi eğlendiriyordu. Bizi yönlendiriyor, bakışlarımızı içimizin en derin yerine çevirmemizi sağlıyor, bizi hoşgörü ve barış idealiyle besliyor, dar kafalı bağnazlıktan uzaklaştırıyordu.

Erasmus'un, çevreye karşı kendini sofu göstermeye çalıştığını, kutsal kalıntılar kültürüne karşı olduğunu fark ettim -o sırada herhalde on üç-on dört yaşlarındaydım-, bu taşlamaların dayım Almagro'yu kötü niyetli bir sevince boğduğunu, ona, dine yürekle bağlanma çağrısından daha çok keyif verdiğini gözlemledim. Bu keşif beni şaşırttı, bir o kadar da kaygılandırdı.

Dine bağlı bir yaşamın ince ayrımlarını sezemiyorsun. İçekapanış ile dinsel nitelikli de olsa retoriği birbirinden ayırt edemiyorsun. Oysa benim iyi yürekli dayımın kendini zaman zaman parlak bir üslubun çekiciliğine kaptırdığı oluyordu. Sunulan formüllerin ruhuna girmeye çalışacağına, cümlelerin yapısına, süslü deyişlerin en acımasız ironiyi gizleyen aldatici müziğine takılarak bunlardan tat alıyordu. Latince'yi kuyumcu gibi işleyen, bu yanılla da Cicero'ya yakın bulduğu bu benzersiz sanatçıyı beğeniyordu. Onun şair

1 Birtakım teologlar Valladolid'de toplanıp Erasmus'un yapıtlarını ve geleneksel ilkelere uygunluklarını tartıştılar. Toplantı bir sonuca yanlamadan dağıldı. (Yazarın notu)

yanını övüyor, din adamı yanını unutuyordu. Ne var ki Erasmus yalnızca rahat yaşayabilmek için din adamı olmamış mıydı?

Ustalarımın kötü Latincesiyle ilgili imaların beni hiç şaşırtmıyor. Bu imalar bizim Katolik İspanya'mızda yerleşmiş karalama geleneğinden kaynaklanıyor. Bizler bilgisiz ve bağınazdık, kaba sofuluğumuzla da Avrupa'nın izlediği çizgiden ayrı düşüyorduk. Bununla birlikte senin kurnazca geliştirdiğin dokundurmalari olumlu değerlendirdim. Önce, belli belirsiz dokundurmalarla, değişime tepki gösterdiğimizi, her zaman savunma durumunda olduğumuzu söylüyorsun. Numancia'nın Romalılara karşı kahramanca direndiğini, bu direnişin Romalıları şaşkına çevirdiğini, Roma'da bile siyasal değişime yol açtığını anlatıyorsun. Açık seçik söylememekle birlikte, zamanında bunun gereksiz bir davranış olduğunu sezdiriyorsun. Bu yargıya ben de gönülden katılıyorum. Ne var ki, insanlar yaşamlarında yalnızca yararı gözetir hale geldiğinde, bu durum, ortaya kişiliksiz, tiksiniilecek uyuşuklukta toplumların çıkmasına yol açıyor. Nu-mancialıların sonuncusuna varıncaya kadar ölmeyi seçmelerinin akıllıca bir davranış olup olmadığını bilemiyorum. Soruyu bu biçimiyle ortaya koymayı reddediyorum. Onlar çok büyük bir savaş verdiler, benim için önemli olan da bu. Ama sen, yararsızlığı ölçüsünde hayranlık verici olan kendini feda etmenin güzelliğini nasıl anlayabilirsin ki?

Bizlerin gözünde savaşçılar toplumun doruk noktasında yer alıyorlardı; sahip oldukları güç ya da sertlik dolayısıyla değil, onların cesareti olmaksızın uygarlıklar zayıflayıp çöktüğü için. Askerler silahlarıyla, papazlarla ve din adamlarıyla eş düzeyde, Cervantes'e göre onlardan daha çok, bizim inanca bağlı krallıklarımızı inşa ediyorlardı.

Gülümsediğini seziyorum. Savaşın acımasız olduğunu, öncelikle masumları öldürdüğünü mü düşünüyorsun? Biz, savaşçı imgesinde barbarlığı değil, erdemi, yani gücün ve disiplinin getirdiği niteliği yüceltiyorduk. İçindeki İspanyol yanını Fransa'ya kaçırdığından beri, konfor içinde yaşıyor, barışı kutsuyorsun. Belleğini ve kişiliğini ince ince alay etti-

50

51

ğın bu askerlere borçlu olduğunu unutuyorsun. Onları dar kafalı buluyorsun, öyle mi? Onlar, seni kucağında taşıyan uygarlığı yaratan kişiler. Onların kahramanlığı olmasaydı sen ne olurdu, bunu hiç düşündün mü? Onların fetih ve macera tutkusu olmasaydı, yazılarını kaleme aldığın, kendine meslek edindiğin değersiz dil bile yaşayamazdı.

Erasmus mu? Bizler onunla birlikte barışın gelmesi için dua ediyor, savaşları kınıyorduk. Bu savaşların hepsini belirsiz bir genellemeye aynı çuvala koymuyorduk. Hıristiyan krallıkların açgözlülükleri ya da hırsları yüzünden açtıkları savaşları ayıplıyorduk, ilk kitabında, "Haklı savaş yoktur," diye yazmıştın. Böylelikle, güzel duyguların ılık suyunda boğulmaya bırakılmış kamuoyu ile birlikte inişe geçtiğini, gözü pek bir düşünce ileri sürdüğünü düşünüyordun belki de. Oysa sen o sözcükleri

kâğıt üzerine çiziktirdiğin sırada kalabalıklar, Doğu Avrupa halklarını ezmekte duraksamayan devrimcilerin ortaya koyduğu şiddeti alkışlıyordu. Sana esin kaynağı olan bu hümanizm böylelikle, en korkunç tragedyalardan birinin üzerine sessizliğin örtüsünü seriyordu.

Bize gelince; biz haklı savaşlar, hatta Hıristiyan kimliğimizi koruyan kutsal savaşlar olduğunu düşünüyorduk. Hıristiyan kimliği senin kulağında boş boş çınıyor elbette. İçerdiği anlamı da, ifade ettiği şeyi de değerlendiremiyor-sun. Bu ifade yalnızca dogmaları değil, düşünme, konuşma, soluk alma tarzını da ifade ediyor. Bizim derin varlığımızı, bizi biz yapan şeyi ifade ediyor.

Bizim savaşmalarımıza ve çabalarımıza minnet duymanı beklemiyorum senden. Yalnızca açık olmanı dilerdim. Çevrendeki manzaraya bir bak: En küçük kasabaya varıncaya kadar, her yerde bizim irademizin izlerini fark etmiyor musun?

Ordularımızı, onların yaptığı savaşları hor görmekten başka, eğitimimizi de küçümsüyorsun. Haklarında neredeyse hiçbir şey bilmediğin öğretmenlerimizi yeriyorsun. Barbarlara özgü bir Latince mi konuşuyorlardı? Büyük Nebrija'yı, onunla birlikte gelip geçmiş bir sürü gramerciyi ve dilbilimciyi unutuyorsun; Kardinal Cisneros'un naiplik dönemiyle birlikte ülkemizin gerçekleştirdiği görkemli atılımı es geçiyorsun; birçok insanımızın antikçağa duyduğu ateşli ilginin

sözünü etmiyorsun... Bu listeyi uzatmak neye yarar ki, Katolik ispanya senin gözünde nasıl olsa bilgisizlik ve barbarlıktan başka bir şey olamaz!

Sözünü ettiğin o kolejde Fray¹ Louis de Leon ve en az onun kadar ünlü daha birçok kişi eğitim verdi. Ustalarımızın verdiği dersleri derin saygıyla dinliyorduk, bu doğru; gerçekten de derslerini kürsüden veriyorlar, bizim de onlarla ne herhangi bir yakınlık kurmak ne çılgın sayılacak pedagojilerde rastlanacak türden senli benli olmak aklımızın ucundan geçiyordu. Onlardan ne bizi anlamalarını istiyorduk ne de özel yaşamlarına burnumuzu sokmak. Ne öğütçü ne de dosttular bizim için. Ustaydı onlar ve bizi eğitmelerini, kişiliğimizi oluşturmalarını, sahip oldukları bilgileri sıralayıp iyi bir düzen içinde bize aktarmalarını bekliyorduk. Onları yargılamak da, eleştirmek de haddimiz değildi. Bana hiçbir zaman katı gelmemiş olan titiz bir disipline saygıyla uyuyorduk.

Ot şiltenin üzerinde mi oturuyordum? Olsun! Daha soylu olanların çocukları için banklar ve tabureler de vardı; benzeri ayrıntılara meraklı olduğumu bildiğim için, sana bunu da söyleyeyim. Bu konuda fikir yürütmek hiç aklımıza gelmiyordu. Bu ayrıcalıklar, içinde yaşadığımız toplumların hiyerarşik düzeninde vardı.

Bilgi düzeyimize gelince; bu konuda olsa olsa, sana çevreni saran gençlere şöyle bir göz atmanı önerebilirim. Okuduğumuz derslere gelince; bu konuda da seninle tartışmayacağım.

Ermiş Augustinus Koleji'nde, ustalarımın güzel konuşmayı, elimden geldiğince iyi yazmayı, öncelikle de düşünmeyi öğrendim. Akıl yürütmenin bizi hayvanlardan ayıran nitelik olduğu üzerinde önemle duruyorlardı, ben de onlar gibi düşünüyordum. Ayrıca bu üstün yetenek bizlerden kaynaklanmıyordu. Tanrı'nın her insanın içindeki varlığının kanıtıydı. Düşünmek, içimizdeki bu ışık üzerinde kafa yormak, onun kaynağına doğru ilerlemektir.

1 Özel adların önünde kullanılan sözcük. Bazı tarıklarda rahiplerin birbirine seslenme biçimi. (Çev.)

Benim iyi yürekli koruyucumun ününün bizim dağlarımızı aştığını söylemekte haklısın. Don Almagro insanların en alçakgönüllüsüydü. Ufak tefek, ince, solgun benizli biriydi, pamuk gibi saçları vardı, dimdik yürür, alçak ve tatlı bir sesle, fısıldar gibi konuşurdu. Öfkelenmediğini ya da sinirlendiğini bir kez olsun görmedim. En sıradan insanlara karşı bile kayıtsız kalmaz, kimseye uzak durmaz, kimseyi hor görmezdi.

Onu özel yaşamında yeterince gözlemediğim için, davranışlarına en küçük bir yapmacıklık katmadığını söyleyebilirim, iyi yürekliliği içten geliyormuş izlenimi veriyordu, yaşamının sonuna kadar da insanlara karşı duyduğu sarsılmaz güveni korudu. En kötülerinde özürler değil, gizli nitelikler buluyordu. Dedikodudan nefret ediyor, söylentileri dinlemeyi reddediyor ve bir özlü sözü tersine çevirerek, suçluların en duygusuzu da olsa, insanlardan her zaman en iyi davranışların beklenebileceğini ileri sürmekten hoşlanıyordu. Buna, bir Hıristiyan için insanlardan umudu kesmenin, Tanrı'dan umudu kesmek anlamına geleceğini ekliyordu.

"İsa Efendimiz, insanlığı günahlarından arındırmak için değilse, neden çarmıha gerildi? Ya İsa'ya inanıp herkesin kurtulacağından umudu kesmeyeceksin ya da O'na inan-mayıp günahın sürekliliğine inanacaksın."

Sofuluğu da sözleri kadar yalındı. Her türlü gösteriştten kaçıyor, dinsel tören usullerine meydan okuyor ve Erasmus'tan aldığı derslere sadık kalarak, önemli olanın ortaya konan şey değil, yalnızca onun ardındaki zihniyet olduğunu yineliyordu, işin içine gururun karışmasını önlemek için, insanın kendini gizlemesi gerektiğini yineliyordu. Bu yüzden hayır işlerini gizlilik içinde yapıyor, servetini başkalarına sergilemekten kaçınıyordu.

Onu sevdim, bu doğru; ona karşı saygı ve hayranlık duydum. Bana yaptığı iyiliklere layık olduğumu göstermeye çalıştım.

Doğasından kaynaklanan iyilikseverliğine karşın, hiç de bön değildi. Yapılan hesapları, kurnazlıkları, çevrilen dolapları çok iyi seziyordu. Kendini -özellikle bana karşı- neredeyse katı bir sertlik içinde gösterebilirdi. Ama ben, yaptığı her hareketin, söylediği her sözün ardında varlığını belli

eden, buna karşın iltifatlara, yüreklendirmelere dönüşmeyen sevgisini seziyordum. Elimden gelenin en iyisini doğal olarak yapıyordum; ne var ki yeterince çaba göstermediğimde de tersine, beni utandırmaktan geri durmuyordu. Hoşgörüsünün ardında korkutucu bir titizliğin varlığı duyumsanı-yordu ama bu, kınama ile sınırlıydı ve yargılamaya varmıyordu. Sitemlerinin acımasızlığına şiddet katan belki de bu yumuşak tutumuydu. Katı, gönül almaz bir bağlılık içinde olduğunu anımsıyorum. Kimi zaman ağzından beni yüreklendirecek bir şeyler duymak istediğim oldu, ne var ki bunu yapmamış olmasına bugün minnet duyuyorum.

Kürsüye seyrek olarak çıkar, düşüncelerini büyük bir incelikle savunur, buna karşın yaşamıyla herkese örnek olurdu.

Böylesine iyilikseverlik dolu, inançlı bir yaşam, nasıl olur da ulusumuzun hastalığı olan kıskançlık duygusunu uyandırmazdı? Hiçbir şey belli etmemekle birlikte, bunu düşünmeden edemiyordum. Küçük bir kasaba olan Soria'da anası babası, anasının anası, babasının babası bilinmeyen bir kişi, orada doğmamış bir kişi, yabancı, dolayısıyla da kuşkulu sayılırdı. Etkili bir mevkide bulunan insanlara karşı duyulan kuşku da kıskançlığı beslerdi.

Hakkındaki bu iğrenç dedikodulara, Escorial'den hareket etmiş olan bir ulağın koruyucuma Kral'dan bir mektup getirdiği haberi son verdi.

O aydınlık ve hareketli ilkbahar gününü hiç unutmayacağım. Küçük kentlerde her zaman olduğu gibi, söylenti bir toz bulutu gibi her yana dağıldı ve kalabalık, başlarında Saygıdeğer Efendimizin bir yakını, bir dostuyla soyluların yaptıkları geçidi izlemek için sokakları doldurdu.

Kral! Monarşi bizim gözümüzde bir suret olmadığı gibi, bir gücün şatafatlı görünümü de değildi. Her an varlığını duyumsadığımız uzak bir tanrıydı. Saygı duyduğumuz her şeyin, barışın, bağışlayıcılığın, adaletin ete kemiğe bürünmüş biçimiydi.

On iki yaşında vardım. Fuentes Kontu'nun maiyetiyle birlikte evimize doğru yaklaşırken duyduğum korkuyu ve gururu anımsıyorum.

54

55

Kasabamızın en eski evlerinden birinin en küçük çocuğu olarak, Tunus kuşatmasında Müslümanlarla, daha sonra Almanya'da ve Flandre ülkelerinde din sapkınlarıyla çarpışmış ve her yerde kahramanlığıyla ünlenmişti. Şair olarak Petrarca tarzında, benim iyi yürekli dayımın çok değer verdiği bir soneler derlemesi yazmıştı. Tavrı, hareketleri, yalnızca saray insanlarında bulunabilecek incelikli bir yalınlıktaydı, iniş çıkışlarla ton değiştiren erkeğe yaraşır sesi, Valladolid'de ya da Kastilya'da kullanılan dili vurguluyordu.

Yaşlı dayımı sevgiyle selamladı, nezakete ayağa kaldırıp yanına oturttu. Hatta elini bana bile uzatma alçakgönüllülüğünü gösterdi ki o eli dizlerimin üzerine çökerek öptüm; eğitimimin nasıl gittiği hakkında bilgi aldı, bana bir övgüde bulundu, ama ben, içinde bulunduğum karmaşada yalnızca ona hayranlıkla bakmakta olduğum için ne söylediğini duymadım.

Orta boylu, sarı saçlı, berrak mavi gözlüydü; yüzü, meşe ağacından oyulmuş bir savaşıyı andırıyordu; ince kemerli burnuyla, uçları yukarı kıvrık bıyıklarının altındaki şehvetli ağızla, dar ve sivri sakalıyla, görünümü ve sözleriyle kusursuz bir şövalyeydi.

Gıysilerinin üzerine sinmiş deri ve misk kokusu hâlâ burnumda.

Onu sevgili koruyucumla baş başa bırakarak çekildim; birlikte ocak ateşliğinin dip tarafına yerleştiler; çalışmak için dayandığım büyük masanın iki yanına karşılıklı oturdular. Bir saatten fazla süren görüşmelerinde neler konuştuklarını kimse bilemedi.

Birçok Avrupa ve Batı Hint ülkesinin dengesinin ağırlığını omuzlarında taşıyan hükümdar, düşüncelerini, kendisine en yakın insanlardan biri olan, adı sanı duyulmamış So-riyalı bir piskoposluk üyesine aktarıyordu!

Bu mucize yetmiyormuş gibi, Fuentes Kontu yoksul evimizden çıkarken beni yanına çağırıp, dayımla birlikte beni Salamanca Üniversitesi 'ne göndermeyi kararlaştırdıklarını, orada yapacağım eğitimin masraflarını kendisinin karşılayacağını bildirdi.

Heyecandan dizlerimin üzerine çöktüm, dinimizin koruyucusu olan o kutsal elini gözyaşlarımla ıslattım. Bu büyük senyörün benim yazgımı değiştirdiğini bir anda anlamıştım. Bana ayrıcalık tanıyan o yüce, soylu kişiye olan borcumu hiçbir zaman unutmadım. Bana iyilik yapmış, varlığımı çevremizi saran dağlar arasında silinip

gitmekten kurtaran bu kişilere olan minnetimi kanıtlamak için fırsat bulduğumda elimden ne gelirse yaptım.

Dayım, aralarında geçen o konuşmanın tek bir sözünü bile bana aktarmadığı gibi, daha sonraki konuşmalarından da -sonradan art arda birçok kez görüştüler- hiç söz etmedi. Yılda bir-iki kez saraydan gelen görevliler mektuplar getiriyor, Don Almagro da bu mektupları açıp büyük bir dikkatle okuyor, sonra oturup ayrıntılı yanıtlar yazıyor, bu arada elçiler kendi yakınlarından birinin sarayında bu yanıtı bekliyordu.

Bu yazışmaların, içini kuşkular kemiren yaşlı Efendimizin, ülkelerinin dört bir yanında bilgeliğiyle ün salmış kişilere yönelik din konusundaki sorularını içerdiğini yıllar sonra öğrendim.

Hükümdarlarımızın hiçbiri, sert davranmaya zorlanan, dogmalarımızın bütünlüğünü silahla savunmak zorunda kalan Felipe kadar görevinin yükü altında ezilmemiştir. Bu kurnazlıklar ve şiddet zaman zaman onun için taşınmaz hale geldiğinde, içini rahatlatmak için olmasa bile avutucu birkaç söz işitmek için dini bütün kişilere başvuruyordu.

Hastalıkların yıpratdığı, ileri yaşın getirdiği her türlü sıkıntıya göğüs geren, dinimizin dört bir yandan boşanmış düşmanlarına karşı tek başına boğuşan bu yaşlı Kral'm o eski dönemde içinde bulunduğu yalnızlığı, çektiği üzüntüyü sık sık düşünmüştür. Türklerin istila ettiği Akdeniz'den Flandre ovalarındaki Barbarlara, sapkınların ve cumhuriyetçilerin yuvası haline gelen Napoli ve Malta'ya, And Dağ-ları'ndan Granada'ya kadar her yanda gizli fesatlar, ayaklanmalar vardı! Bu üzüntüler yetmiyormuş gibi, başta Fransa olmak üzere Hıristiyan krallıklar, hiç sıkılmadan ihanet ediyor, gücümüzü kırmak için inançsızlarla ittifaklar kuruyorlardı. Papalık bile yüz kızartıcı entrikaların içinde yer alıyordu. Antik hükümdarlıklarımızın üstünde bir ihanet ve

56

57

r

yalan rüzgârı esiyor, en kutsal inançları önüne katıp götürüyordu.

Escorial'deki manastır-sarayındaysa yüce bir ihtiyar, ölüm döşegindeyken dinsel ayinleri izliyor, elinde tuttuğu mumla, saray erkânı çevresinde, ölüm duası okuyor ve mırıldanıyordu: Ya es tiempo (Vakit geldi, sonunda)

58

3

Saint-Jacques-de-Compostela

Galiçya'ya yaptığım yolculuğu sürdürürken Saint-Jac-ques-de-Compostela'da yaklaşık on beş gün kadar konakladım.

Leön Tepeleri'ni aştıktan sonra, Pedrafitá Geçidi'nde, gençlik anlatılarımdan birine dekor olarak seçtiğim bu Kelt topraklarının sislerini ve çisentilerini yeniden buldum. Granitten oluşan iki tepe arasında iki Roman kilisesi, loş ve somurtkan köyler, içimi bu göç ülkesinin kederli havası kadar eski bir melankoliyle, bir morrina ile doldurdu. Yoksul köylüler ve umutsuz balıkçılar yüzyıllardan beri efsanevi bir Eldorado'ya kavuşma özlemiyle gemilere atlayıp soluğu Amerika'da alıyorlardı. Karıları, Madrid kentsoylularının yanında sütanne ya da hizmetçi olarak çalışıyordu. Göç edenler yıllar süren ayrılıktan sonra, eskisi kadar yoksul köyelerine, utanç verici bir hayal kırıklığı kazanmış olarak geri dönüyorlardı. Okyanusu boşuna aştıklarını, kendi memleketlerinden daha rahat bir öteyerin dünyanın hiçbir yerinde bulunmadığını nasıl itiraf edebilirlerdi ki? Galiçya-lıların suskunluğu belki de bu çok eski hayal kırıklığından kaynaklanıyordur...

Manzara koyu bir yeşillığe bürünmüştü; sebze bahçelerinde, tepeleri saman rengi çiçeklerle donanmış lahanalar, çalıları andırıyordu. Dev okalıptüsler, neme doymuş havayı güzel kokularla dolduruyordu.

Yolun dönemecinde birden deniz beliriyor, sonra kayboluyor, arazilerin içine girmiş rias'lar, yani haliçler halinde uzayıp gidiyordu. Serabı andıran bu suları opal rengi bir ışık okşuyordu.

Compostela'da eski semtin sokaklarında dolaştım, kente doğru genişleyip, üzerinde yer aldığı dış mahalleye doğru incelişen biçimiyle gerçekten atnalını andıran Her-radura Parkı'nı gezdim. Anayolda aşağı yukarı gezinirken,

61

şık giyinmiş, gülücükler dağıtan genç kızlarla rastlaşmak için cambazlıklar yapan öğrenci kalabalığıyla, değişmez pa-seo geleneğini yeniden buldum. Her hareket, zamanı öğüten toplumsal kurallara uyuyordu.

Katalonya'da ve Bask Ülkesi'nde daha o zamandan özerklik düşüncesi uyanıyor, çok sayıda Galiçyalı kendi dillerini canlandırma peşinde koşuyordu. Alttan alta süren bir kıpırtı ülkeyi derinden sarsıyordu.

Günlük basını izleyerek, Katolik Krallar'ın parador meclisinde, Isabel ile Ferdinand'm hacılar için inşa ettirdikleri eski hastanede fikirlerin kaynaşmasına tanık oldum. Bu heyecanlar karşısında bezgin bir kayıtsızlık duygusu içinde olduğumu fark ettim. Bu, dostlarımdan birinin deyişiyle benim içimdeki 'faşist eğilim' miydi? Ya da Man-rique'in kaygısızlığı mı bulaşıyordu bana?

Gençliğinde Soria'dan kalkıp hacı olmak için yürüyerek geldiği Compostela'da onunla yeniden karşılaşmıştım tabii.

O dönemde yaşayan hangi İspanyol genci, Hıristiyan ordularının ortasında onları savaşmaya yüreklendirmek için mucizevi biçimde beliren o havarinin mezarı başında saygıyla eğilmeyi hayal etmezdi ki? Avrupa'nın her yanından kopup gelen Ortaçağ Coquillardlarının Saint-Jacques'a doluşması, Santa Hermandad'm1 kuruluşundan bu yana daha güvenli bir düzenlemeye yol açmıştı; ne var ki nehir hâlâ İspanya'nın tüm krallıklarından katılan kollarla Ga-liçya'ya doğru akıyordu.

Manrique bu heyecanın kendisine de bulaşmasından nasıl kaçabilirdi? Kafamın içinde onu Sierra de Cabrera'yı aşarken, küçük bir öğrenci ya da dindar grubunun başında neşeyle yürürken izliyordum. Kaim sesiyle avazı çıktığı kadar bağıarak şarkılar söylüyor, arada şarkısını, "Santiago, Tanrı adına!" diye bağıarak kesiyor,

dualar okuyordu. Santo Domingo de Silos'ta dinleniyor, başı önünde, manastırın içinde dönerek derin düşünceye dalıyor, günah çıkarıp
1 Hıristiyan Krallar tarafından kurulan, daha sonra bünyesinden ulusal muhafız birliğinin çıktığı kırsal milis örgütü. (Yazarın notu)

kudas ayinine katılıyor, yeniden yola koyularak Arlan-za'nın kıyısını Quintana del Puente'ye doğru izliyor, sonunda Burgos'a varıyordu.

Dingin ve hızlı adımlarla bana doğru ilerliyordu.

Paris'ten gelen birinci asistan ve çekim yönetmeniyle birlikte dekorları hazırlamayı sürdürüyorduk. Akşam olunca, eski semtin tavernalarından birinde görüntü çerçevelemesi konusunda tartışıyor, çalışma planını hazırlıyorduk. Keskin kokulu şarapla yeşil lahana çorbası içiyorduk.

Boşuna olduğunu bile bile kendi üzerime düşeni titizlikle yerine getiriyordum. İkiye bölündüğümü duyumsuyordum: Bir yandan teknik ayrıntıları tartışıyor, öte yandan Manrique ile diyalogumu gizliden gizliye sürdürüyordum.

Küçüklüğümde beri gerçeklik ile hayal arasında gidip gelen bir yaşamım vardı. Aldatıcı bir uysallıkla hareket edip konuşurken, benim için gerçek varlığımdan daha gerekli olan hayallerime yoğunlaşmayı âdet haline getirmiştik.

Manrique'in heyecanını ve ateşliliğini içimde yaşatmaya çabalıyordum. Kutsal kalıntılar kültürüne, şimşeğin oğlu Ermiş Jacques efsanesine bu kadar karşıt biri olarak gerçekten inançlı bir insan mıydı? Onun mezarının bu koskoca bazilikada bulunduğu, bedeninin orada yattığına inanıyor muydu? Onun Clavijo Savaşı'nda beyaz bir atın sırtında birden ortaya çıkivermesini inancına mı yoruyordu?

Hacı kafesi, karışık başka gruplarla birleşmiş, Leon Tepeleri'ni aşıyordu. Şarap tulumları gruptan gruba dolaşıyor, ruhları coşturuyordu. İnsanlar gülüyor, bağılıyor, din dışı şarkılar söylüyordu. Manrique bu sarhoş insanların arasında serinkanlılığını bozmuyor, sessizce dua ediyor, kaygısızlığını koruyordu. Kalabalıkların coşkusundan, taşkınlıklarından her zaman nefret etmişti. Ben bu isterik gösteriler karşısında geri durmasının ardında bir tür korku belirtisi görüyordum. İşi oluruna bırakmaktan, gevşeklikten, sululuktan nefret ediyordu. Onun çok düzeyli yaşam çizgisi bu tür boşalmalardan kaçmasını gerektiriyordu.

62

63

Odamın pencerelerinden görünen meydana geldiğinde yine de dizlerinin üzerine çökmüş, istavroz çıkarmış, döşeme taşını öpmüş, Zafer Kemerinin basamaklarını dizlerinin üzerinde çıkararak elini ermiş kişinin heykeli üzerine, yüzyıllardan beri milyonlarca elin oyduğu yere koymuştu. Bazilikanın daha sonra yapılan şaşırtıcı zenginlikteki, bol bezemeli önyüzünü görmemiş, gözleri özgün bazilikanın yalınlığına takılmıştı.

Şahmın altına girmek için kalkmış, öylesine ateşli bir duaya dalmıştı ki, yüzünün çizgileri gerilmişti.

Onun, vaktiyle benim de içimi sarmış olan sofuluğuna özeniyordum. Bir yaratmanın varlığını ben de vaktiyle kesin olarak duyumsamıştım. İnanmak denen şeye inanıyor muydum, yoksa gerçek inanç kadar batıl inançlardan da oluşmuş, soysuzlaşmış bir dinsel dil içinde kendimi mi unutuyordum? Belleğimi istediğim kadar yoklayayım,

yeniyetme-liğimi anımsamaya çalışayım, o zamanlar nasıl bir insan olduğumu ç*ıkaramıyordum. Kendime yabancılaşmış durumda, Manrique'li hüznle izliyordum.

Compostela'da Edebiyatçılar Meydanı'hdaki kötü bir handa on iki gün kaldı; üzerine sarımsak sürdüğü kara ekmekle, meyveyle, ender olarak da tuzlanmış morina balığıyla besleniyordu. Yalnızca su içiyordu.

Gündüzleri ibadet ediyor, geceleri de öğrencilerle birlikte Vilar Sokağı'nda geziniyordu. Ciddiyeti, düşüncelerinde daha o zamandan beliren Kilise söylemi, ironinin yumu-şatamadığı gururu, kibirli havasıyla arkasından alay eden gruplar arasında onu sevimsiz kılıyordu.

Başkalarıyla arasına koyduğu mesafe, bu uzaklaşma onun en sevimsiz özelliklerinden biriydi. Yalnızlığı ona acı veriyor muydu? Şakaları ve ince alayları kaldıramıyordu. Söylenen her sözü asıl anlamıyla alıyor, kendine uzaktan bakamıyordu. Gururu, ne tür olursa olsun eleştiriyi kabullenmesini engelliyordu. Kişiliğiyle varlığı arasında tek bir çatlak bile yoktu. Nasıl görünüyorsa, nasıl olmak istiyorsa o idi. Egemen olamayacağı bir doğallığı kabullenmiyordu. İçinin derinliklerini ortaya çıkaracak her türlü karakter

uzlaşmasını zayıflık olarak kabul ediyordu. Bazı kişilerde hayranlık uyandırmasına karşın, kimse onu sevmiyordu.

Gece olup yatağıma yattığımda, onun dayısı Almagro, ölmüş kral, yeni hükümdar ve Kilise için dualar okuduğunu duyar gibi oluyordum. Zihninden geçirdiği, söze dökülmeyen, kaygı uyandıracak kadar ateşli dualar. Bu içe yoğunlaşmada çevresindeki dünyayı yıkan, düşünceleri sessizliğe indirgeyen, zihni boşaltan korkutucu bir şeyler vardı.

Huesca'daki odamda, onun karo taşlarının üzerine diz çöküp derin düşüncelere dalışlarını anımsamaya çalışıyorum. Ben de onun kadar kendi içime yoğunlaşıyor muydum? Tanrı'dan beni içimdeki kötülüklerden arındırmasını diliyordum ama aynı zamanda bedenimin başkaldırışını da duyumsuyordum. Duadan küfre geçiyor, kendimle savaşıyordum.

Manrique, bedeninin ateşini söndürmeyi nasıl başarı-yordu? Hiçbir zaman günahkâr bir arzu duymadığı ya da duymuş olsa bile bunu acımasızca bastırdığı izlenimi bırakıyordu. Ne paylaşılmış aşk hayalleri ne kafasının içinde dans eden dumanlı varlıklar vardı. Hayvan adını verdiği şeye, yani bedenine karşı içinde en küçük bir acıma duygusu yoktu. Onun için arzu kesinlikle söz konusu değildi, olmamalıydı. Etinin, ruhunun karşısında gücü yoktu.

64

Sîtanç Gömleği

65/5

İnanca sahip olmak ya da olmamak - hep aynı karmaşa! Gerçekliği yalnızca iyelik belirten terimlerle algılayabildiğin ileri sürülebilir. Dünyaya bakmanın bir başka biçimi olduğunu, bunun da öncelikle var olmak olduğunu duyumsamaktan bu kadar aciz misin?

İnanç, vaadi yerine getirmek, verilen söze sadık kalmak demektir. Biz henüz ona sahip değildik, inancımızı her gün, her saat yeniliyorduk. Biz onu sorgulamıyorduk, bizi durmaksızın sorgulayan o idi.

Davranışlarımızda ifadesini bulmayan bir yeminin ne değeri olabilirdi ki? Tanrı sevgisi, inancımızın gözle görülür yanı, sadakatimizin kanıtıydı; umudun ruhumuzun duası, ettiğimiz yemini hiç unutmama isteği oluşu gibi.

Tanrı'dan kişiliğimizin eksikliklerini tamamlamasını dileyemezdik. Bizi birer sadık kul yapan, yani Hıristiyan yapan yalnızca O'nun lütfuydu. Bu yüzden, kusurlarımıza ve yanlışlıklarımıza karşın bize sırtını dönmemesi için yakarı-yorduk O'na.

Sana bunları anlatmakla zaman yitiriyorum. Sen, bizi ayakta tutan şeref ve sadakat sözcüklerinin anlamını bile unuttun. Acıyorum sana, sizlere acıyorum.

Gençliğinde ettiğin dualardan, işin içine gülünç fanteziler katarak söz ediyorsun. Bedenin yitip gitmesine karşı çıktığından yeminine ihanet etmişsin. İyi de, tenin istekleri ile de inancın reddedilmesine yol açsaydı, sana göre, ortada kaç Hıristiyan kalırdı? Söylediğin saçma sözler kimi zaman beni utandırıyor. İçinde yaşadığın yüzyıla özgü saçmalıklar bunlar, bunu kabul ediyorum; ama bu, eğrisine doğrusuna bakmadan bana karşı ileri sürebileceğin bir gerekçe olabilir mi?

Günahkâr olduğunu mu söylüyorsun? iyi de bu seni -gücüne gitmesin ama-Hıristiyanların çoğunluğundan, hatta Petrus'tan başlayarak birçok ermiştenden farklı kılmıyor ki! Günah, her zaman sadakatle birlikte var olmuştur. Gururlu olma günahı dışında -sen bundan söz etmekten özenle kaçınıyorsun-, oysa yeminini bozmanın gerçek nedeni buydu. Çağdaşlarının anlaşılmaz, gevşek dilini kullanarak, kendini ahmakça kusurlara sahip olmakla suçluyorsun: teninin yanıp tutuşması, iç çekmeler, büyük acılar; senin ve benzerlerinin kendinizi savunmak için yararlandığınız bir sürü saçmalık.

Beni bu budalaca dille aldatacağını mı sanıyorsun? Bunları yutacağımı mı düşünüyorsun?

Ey gafil! Seni duyan, kutsal kitapları hiç okumadığını, hiç din dersi almadığını sanır. Karşındakinin dikkatini dağıtmak için işi aptallığa vuruyorsun.

Hayır, dinini teninin isteklerini özgür kılmak için yadsımadın sen. Gururun yüzünden yadsıydın. Ya ermiş olmalıydın ya inançsız; kendini sıradan biri olarak düşünemiyor-dun. Sürünün içinde kaybolup gitmeyi kabullenemeyecek kadar üstün görüyordun kendini. Fark edilmek istiyordun. Günahın ilk insanla birlikte var olduğunu söyleyen kutsal metinleri bildiğin için de ileri sürecektin fazla mazeretin yoktu. Günah, insanlık durumudur, onun yapısını oluşturur. Vicdan azabının oluşturduğu inancı da dışlamaz. Kendin hakkında yalan söylüyorsun, kendine yalan söylüyorsun. Zaten bildiğin şeyleri seninle tartışmanın ne yararı var? Hatalarını yüzüne vurmuyorum, onları kabullenecek kadar güçlü olsan, Peygamberimiz adına seni bağışlayabilirim. Bunu yapmak yerine, dolambaçlı yollara başvuruyorsun, hile yapıyorsun, kurnazca davranıyorsun.

Senin yüzyılın sorumluluktan kaçmak için, önce kötülüğü yok saydı. İlk günahın var olmadığını ilan edip, insanın doğuştan iyi olduğunu ileri sürdü. Bugün, boğazınıza kadar suça ve korkuya battığınızdan, Kötülük'ü utanç içinde arka kapıdan yeniden içeri alıyorsunuz. Ölü çukurlarının dumanı içinde boğulduğuna göre, senin dönemin onun varlığını yadsımayı nasıl sürdürebilir ki?

Birbiriyle uzlaşıp kardeş olmuş insanların el ele tutuşup dans ettikleri parlak bir 'Site' hayal etmiştin. Bu gurur dolu hayal bir karabasana dönüştü.

Dünyamız adaletsiz ve kusurlu olmakla birlikte, biz hiçbir kuruntuya kapılmıyorduk. O dünyanın günah dünyası olduğunu, günahla dolup taşıdığını biliyorduk, ideal bir toplum yaratacağımızı iddia etmiyor, yalnızca inancımızı korumayı yürekte diliyorduk.

Sözlerim seni çok mu şaşırtıyor'? içindeki sesi dinle öyleyse: Senin geveze çağdaşların arasında, binlerce değil, milyonlarca insanı işkence ederek öldüren iktidarları göklere çıkarınların sayısı az mıydı? Bizim gördüğümüz davaların en üstünkörü olanından daha üstünkörü, hileli davalara kaç kişi alkış tuttu? Yanılgılarını kolları kıpırdamadan yüzünüzce dile getirerek kendilerini adeta göklere çıkarın, yalanlar yazan kişilerin çokluğuna ne demeli?

Yalanın sözlerinin her birine bulaşıyor, söylediğin her söz bu yalanı genişletiyor, yayıyor. Ağzından çıkanlar, saçmalaktan başka bir şey değil: Düzeysiz düşünüyorsun; öylesine içinden geldiği gibi konuşuyorsun ki, sonunda düzeysizlik senin doğal karakterin olmuş.

Hiç dostum olmamış, kimseyi sevmemişim, öyle mi? Hakkımda ne biliyorsun da böyle konuşuyorsun? Benim duygularımı yargılama hakkını kim verdi sana?

Senli benliliğe izin vermiyordum, bu doğru; kalabalıkların heyecanından, esriğin getirdiği taşkınlıklardan kaçıyordum. İnsanları hayvan düzeyine indiren hiçbir şeyi sevmiyordum. Soğukkanlılığını yitirmek, işte bu, beni en çok iğrendiren durum çünkü bilinci köreltmek, ruhumdaki ilahi kıvılcımı söndürmek anlamına gelir.

Bu reddedişi sen benim karakterimin bir parçası yapıyorsun tabii. Çevreme tepeden, alaycı bir edayla bakıyormuşum, kayıtsızmışım. Başkalarını kendime uzak tutuyormuşum, ironi yeteneğim eksikmiş, ki bu olabilir. Bu durumda, suç ortaklığını ve kötü alışkanlıkları kabullenmemek senin gözünde gururlu olmak anlamına geliyor. Yaptığın bu çözümlerinin sıradanlığı yüzünü kızartmıyor mu?

Kendimi savunmayacağım. Sen bir yazarsın, şairsin ve peşinde koştuğun şey, daha düzeyli bir dili anlamayan kalabalıkların beğenisini kazanmak. Onların anlayabileceği gerekçeleri ileri sürüyorsun, sahte karmaşıklıklarına varıncaya kadar bönce olan gerekçeleri. Davranışımın, hareketlerimi felç eden bir utanma, duygularımı dışa vurmamı engelleyen bir sıkılma duygusunun sonucu olabileceğini kendine sorduğun oldu mu? Hayır, sen kendine bu tür sorular sormuyorsun. Çalakalem, herkesin yüreğine korku salacak bir portremi yapmak istiyorsun. Oysa ben zayıf bir insandım, dışa kapalı bir ortamda, yalnızlık içinde yetişmiş biriydim. Sevgi sözcükleri söylemeyi bilmiyordum yalnızca çünkü benim iyi yürekli dayım, öyle gerek gördüğü için bana bu dili öğretmemişti.

Bu yalnızlıktan acı çekmişsem bu yalnızca Tanrı ile benim aramda olan bir şey. Bir de hatalarımı itiraf ettiğim, günah çıkarın papazlarla benim aramda.

Tensel istekleri ima eden düşüncelerle karşıma geldiğini anlamadım sanıyorsun belki? Ne paylaşılmış aşk hayalleri ne kafasının içinde dans eden dumanlı varlıklar - bu sözlerle fahişeleri kastediyorsun sanırım! Benim kalbimi ve tenimi iskandil etme hakkını sana kim verdi? İç dürtülerimi bilme ve yargılama konusunda ben kendimi Tanrıya emanet ediyorum, senin elinden çıkan sıradan edebiyata değil. Sevgilerimin ve nefretlerimin hesabını sana verecek değilim. Senin merakını uyandıran,

katlanamadığın şey, bizim, benim aracılığımla prtaya çıkan suskunluğumuz. Bu korkunç engizisyonculardan birinin ruhunu kurcalayıp onların zavallı gizlerini gün ışığına çıkarmak, günahkâr arzularını bastırdıklarını -sen bu terimi yeğledin, öyle değil mi?- ve bu bastırılmış arzuların hıncını kurbanlarından çıkardıklarını gözler önüne sermek kimbilir ne kadar hoşuna giderdi!

Hiçbir gizimi açmayacağım sana; ayrıca bu gizlerin de hiçbir olağanüstü yanı yok. Azla yetinmek zorunda kalacaksın: Ben, çağdaşlarından yalnızca, kendi durumunu şiddetle reddeden biri olmakla ayrılan, sıradan bir insandım. Boyumu aşan bir noktaya, belki de Santiago'ya bakıyordum, neden olmasın?

68

69

Onun Compostela'da gömüldüğüne ve Clavijo'da ortaya çıktığına inanıp inanmadığım konusuna gelince; bunlar çocukça şeyler. Önemli olan, bizim ona yönelmiş bakışımızdı, beslediğimiz umuttu.

Daha önce de yazdın, ben bağınaz değildim, kutsal eşyalar kültünü benimsemiyordum, bunların ticaretinin yapılmasını onaylamıyordum. Compostela'ya gelmemdeki amaç, ispanyaların selameti idi, onların kurtuluşunu kutsamayı diliyordum. Mucizevi biçimde ortaya çıkma, bulutların üzerindeki beyaz atlı: Bütün bunlar, minnetimizi ifade etmenin birer işaretiydi.

Soria'dan Compostela'ya kadar, yol boyunca, yüzyıllardan beri Avrupa'nın dört bir yanından ermişin heykeline dokunmak için koşa koşa gelen yığınları düşünüyordum. Onlarla düşünce ve duygu ortaklığı kuruyordum. Onların dindarlığının efsanelere ya da mitlere dayanması benim için, bu inancın çok uzun zamanlardan bu yana süregelmesi kadar önemli değildi. Basit insanları küçük görmüyordum. Dayım Almagro, inancımın temellerini atarken beni olağanüstü şeylere ve mucizelere inanan zavallıların oluşturduğu yığınlardan uzak tutmamıştı. Tersine, sorumluluğumun daha da arttığını duyumsuyordum, çünkü Tanrı, yeteneklerimi nasıl kullandığımın hesabını benden soracaktı.

Ermiş Jacques'm bedeninin Compostela'daki bazilikada bulunması bir efsane olabilir. Hiçbir halk mitlerden yoksun yaşamamıştır: Bunu sana hatırlatmak bana mı düşerdi, şair? Önemli olan tek şey, halkların bu mitleri ne amaçla kullandıklarını bilmektir. Bizim mitimiz Haçlı zihniyetimize destek oldu, Kâfir'i kovmamıza yardım etti. Bu yardım, duaları ve hac ziyaretlerini hak etmiyor muydu?

Öte yandan sen, yaptığım bu hac ziyaretinin gerçek amacını bilmiyorsun: Bu ziyareti, Ermiş Jacques'm dayım Almagro'ya yardım etmesi, el verip onu kurtarması için adadığım adağımı yerine getirmek için gerçekleştirmiştım.

Evet, kilisenin önünden Zafer Kemerine kadar dizlerimin üzerinde sürünerek gittim; milyonlarca elin oluşturduğu deliğe elimi koyduğumda gözyaşı döktüm. Daha basit, daha alçakgönüllü olamadığıma, kafamdaki düşünceleri silip atamadığıma hayıflandım. Coşku içinde dua ettim. Her

türlü sofı davranışı yerine getirdim, ayın alaylarına katıldım ve bizim yaşlı Kastilya'mızdan başlayarak dağlar arasında yaptığım o yürüyüş, belleğimdeki gençliğimin en parlak anılarından biri olarak kaldı.

70

71

Lugo

Compostela'dan ayrılıp kendimi, üzgün gözlerle bize bakarak tere batmış yelelerini sallayan özgür at sürülerinin koşturduğu Lugo Dağları'na vurdum. Otelden çıkıp gideceğim yere varıncaya kadar, bagajlarımın içine doldurduğum kitapları Manrique konusundaki sorulara yanıtlar bulmak için karıştırıp durdum.

Çocukluğunun gizi hakkındaki, annesiyle babasının ani ölümü konusundaki sezgileri nelerdi? Soria'da olup bitenden habersiz olarak mı yaşıyor ya da sezgileri, koruyucusunun ona aktardığı belirsiz anlatıyla yetinmesini mi söylüyordu? Yaşlılarıyla arasına koyduğu mesafe, içlerinden biriyle ilişki kurmayı reddetmesi, onlarla en küçük bir suç ortaklığına girmemesi göz önünde tutulacak olursa, içinde gizli bir güvensizlik beslediğinden, kendini keşfetme konusunda tuhaf bir korkuya kapıldığından kuşku-korku-maya olanak var mı?

Ateşin yanma oturup kitaplarının üzerine eğildiği sonu gelmez kış gecelerinde dayısına hiç soru sormuyordu. Bilinmesi gereken her şeyi biliyormuş gibi davranıyorlardı ona. Oysa dış görünüşü bu inancı yalanlıyordu.

Uzun boyu ve dal gibi bedeniyle, mat teniyle, kömür gibi kara bakışlarıyla, iriyarı, çoğunlukla sarışın, kimi zaman kızıl olan dağlıların yanında sırtıyordu. Bu insanların Kuzeyli, Alman ve Fransız sömürgecilerinin soyundan oldukları, León Krallığı'nın Kâfirler geri çekildikten sonra onları bu yüksek topraklara yerleştirdiği su götürmezdi. Manrique, kendisine sorulduğunda, ailesinin Salamanca kökenli olduğunu, Kral Sanche'in ordularında savaşa savaşa Endülüs'e kadar gelmiş olduklarını kuru bir ifadeyle anlatıyordu. Parasız kalmış, buna karşın kökleri çok eskiye

75

dayanan bir hidalgo'lar soyundan geldiğini de ekliyordu. Dayısının adının başında kullandığı, kastının soyluluğunu parlak biçimde belirten Don sanından gurur duyduğunu da saklamıyordu.

Konuştuğu kişiler onun söylediklerine inanıyorlar mıydı? En iyi korunan gizlerin er geç dile düştüğü küçük taşra kentlerini çok iyi bilirim. Manrique kısa sürede alaycı gülümsemelerle, kuşkucu baş sallamalarla karşı karşıya kaldı. Açık seçik söylenmiş bir şey yoktu: görünüşte suya sabuna dokunmayan sözler, bilerek sorulmuş safça sorular. Onun yapısında bir çocuk, kurnazca yaratılmış bu horgörü havasını sezmemelik edemezdi. Ölçülü ve alaycı tavrıyla etkisiz kılmaya çalıştığı, bu kuşku değil miydi?

Buna karşılık iyiniyetli olduğundan kuşku duymuyordum. Mutlak bir iyiniyet taşıyordu, hatta mutlak olmaktan da ileri. Şiddetli bir yadsıma. Soyluluğunu, yaralanabile-ceklerini duyumsayan insanların güveniyle taşıyordu.

Genç Manrique'i benden iyi kim anlayabilirdi? Ben onu içimde taşıyordum, düşlerime giriyordu, her an benimle birlikteydi.

Günlerini nasıl geçirdiğini, Douro boyunca Ermiş Sa-turnin ile Ermiş Prudent'm mekânlarına kadar gezinmesini, katedralin Roman manastırında derin düşüncelere

dalmasını, Urbion Dağı'nda yaptığı yürüyüşleri, yılanlardan ve sürüngen hayvanlardan dehşet ölçüsünde korku duymasını betimleyebilirdim.

Bununla birlikte, onun hakkında bildiklerim, kendisinin de gelip durduğu o karanlık bölgede bitiyordu. Yutarca-sına okuduğu kitaplar, kesin usavurmalara karşı tutkusu: Zevklerini, eğilimlerini eksiksiz biliyordum. Saydamlık yanılsamasının gelip içimizdeki yabancıya takıldığı yer dışında elbette.

Buradan, Manrique'in yarı karanlıktan seslenen o sesteki tiksindiği sonucuna varıyordum. O, yalnızca kendisiydi, hiçbir çatlak barındırmaksızın. Kendini madenleştiriyordu - granitten bir blokta.

Tarih onun savunma aracıydı. Başkaldıran Mağribilerin açtığı acımasız savaşlar onu öksüz bırakmıştı. Onlara duyduğu kin, güçlü inancının, kısacası inancının kanıtıydı.

' Soylu. (Çev.)

76

Kral Felipe'nin dayısına gönderdiği ulaklar, onun kendisi hakkındaki sağlam düşüncesini güçlendirmeye yaramıştı. O kadar güçlü, yetkesi konusunda o kadar titiz bir hükümdar kuşkulu bir kişiye itiraflarda bulunur, onun öğütlerini alır mıydı? Manrique, bu görüşmelerde soyunun sahip olduğu saygıdeğerliğin parlak bir kanıtını gördü.

O saygın ulaklar, hakkındaki söylentilerin ve imaların kesilmesine neden oldu.

Manrique buna karşın, koruyucusunun Erasmusçu heyecanlarından giderek daha çok kuşkulandı. Onun şakalarından ve iğneli alaylarından rahatsız oluyordu. Kulağı kırıştıydı.

Neden korkuyordu peki? Dayısının sağlam olmayan topraklar üzerinde yürüdüğünü görmek onu neden korkutuyordu? Bu kadar gözü peklik, yeğende hangi karanlık çekinceyi uyandırıyor?

Kıyıda, Ribadeo'dan Ferrol'a, sonra Finisterre Bur-nu'na, gezintimi sürdürüyordum.

Dalgaların dövdüğü, çisil çisil yağın ince yağmura boğulmuş kumsallar boyunca yürüyordum. Hava, saatten saate değişiyor, fırtınalar, şimşekler birbirini izliyordu. Dizginlerinden boşanmış bulutlar gökyüzünde koşturuyordu.

Algıladığım her duyuyu kafama kaydediyor, izlenimlerimi biriktiriyordum ve sancılı bir boşluk içinde olduğumu duyumsuyordum. Gençliğimin İspanya'sından, diktatörlük dönemi İspanya'sından ayrılıyor, her yanda o dönemin kurbanlarına ve düşmanlarına rastlıyordum; bu insanlar o kadar çoktu ki, bu bende ironik bir şaşkınlık uyandırıyor.

İç dünyam, dağılan bulutlar gibi tarazlanıyordu. Trajik bir durum değildi bu; belli belirsiz bir acı, gülünçlüğü verdiği bir huzursuzlukta yalnızca.

Çifte bir ayrılık için, girintili çıkıntılı bu kıyılardan, okyanusun dibinde homurdandığı yalıyarlardan, Galiç-ya'nın ince yağmurlarının altında uzayıp giden boş ve gri kumsallardan daha etkileyici bir dekor olabilir miydi?

İçimi her hüznün kapladığında yaptığım gibi, direnmek yerine, kendimi koyveriyordum. Kitaplarım çevremde, ya-

77

tağımın üzerine uzanıp kalıyordum. Ruhumun morartılarını, grip ya da bronşit olduğumda yaptığım gibi iyileştiriyordum. Örtülerin altına gömülüyor, kuruntular ülkesindeki keşiflerimi ve başıboş dolaşmalarımı sürdürüyordum.

Manrique'in neden yakamı hiç bırakmadığını soruyordum kendime. Aramızdaki ilişkiye açıklık getirmeye, yaşamıma ne zaman girdiğini anımsamaya çalışıyordum.

Uzun zaman önceydi, çok uzun zaman önce. Bir bakıma, çocukluğumdan beri içimde yaşıyordu ve romanlardan anlatılara, okuduğum kitapların hepsinde onun silueti geziniyordu. Bilim adamları bu takıntıyı açıklamak için, 'geri dönen kişilik' derdi. İyi de bunun bir açıklaması var mıydı?

Zaman zaman kendime, Galiçya'yı, İspanya'nın tüm bölgelerini onu daha iyi tanımak amacıyla dolaştığımı söylüyordum. Belge toplamıyor, çevremdeki her şeyi alışkanlık ve tutkuyla inceliyordum. Okumalarımın ve gezintilerimden doğrudan bir yarar sağlamayı hiç düşünmüyordum.

Okurlar, kaleme aldığım anlatıda dekorların varlığını duyumsayabilecek miydi? Pencerenin camlarını ıslatan bu çiyde, örümcek ağı biçimindeki arabeskleri görebilecek miydi? Parkın ağaçlarında rüzgârın uğuldadığını duyabilecek miydi? Okalıptüslerin baygın kokusunu algılayabilecek miydi?

Manrique'in hangi dekoru izlediğini ben bilemediğime göre, okurun kendi kafasının içinde nasıl bir dekor canlandırması gerekirdi? Ermiş Jacques Bazilikası'nın, şimdiki gösterişli barok önyüzünün yapılmasından önceki halini ben gözümün önünde canlandırabilirdim elbette; eski kenti, sonradan eklenmiş mahallelerden ayırabiliyordum. Peki, ya havası nasıldı, ışığı, gürültüleri?

Öğrenci topluluklarını dövüşlerin ve düelloların karşı karşıya getirdiğini, kentte birçok batakhane olduğunu, her yanda sürü halinde, sakat, tekdüze yakarışları -"Por Dios, la caridad!"- gece gündüz çınlayan dilencilere rastlandığını, bu yakarışlardan, pordiozero, 'dilenci' sözcüğünün türe-tildiğini, bu insanların kirli pasaklı, partal giysiler içinde olduklarını, fırsatını bulduklarında hırsızlık yaptıklarını biliyordum. Hacı topluluklarının arasına fahişelerin ve do-

1 Tanrı için, merhamet. (Çev.)

landırıcıların karıştıklarını, kimilerinin onlara frengi bulaştırdığını, kimilerinin de onları dolandırdığını, iş kötüye gittiğindeyse boğazladıklarını da biliyordum. Pikaresk edebiyat baştan başa, işinin ehli dolandırıcılarla, ustaları Ce-lestine gibi, aşk iksiri ve zehir konularında uzman olan, gelip geçenlere asılan fahişelerle doludur.

Hayvanlara -atlar, eşekler, katırlar, domuzlar, tavuklar ve keçiler- gelince; bu yaratıklar sürüsü de dışkılarıyla ve sidikleriyle söz konusu kaosa katılıyorlardı.

Çöpler pencerelerden sokaklara, pis sular da derelere dökülüyordu; öyle ki, bu leş gibi kokular okalıptüslerin hoş kokusunu bastırıyordu.

O çağda yaşayan biri, bu aşırı karıştıklar toplumunu hangi gözle görüyordu? Bu çılgın dünyaya nasıl uyum sağlıyordu? O çağ bizim çağımızdan çok uzak sayılmaz, gene de gözümüze anlaşılmaz, karanlık görünüyor.

Bizden sonra gelenlere, bizler de anlaşılmaz gelmeyecek miyiz? Gençliğimi net olarak anımsamayı başaramıyor-dum, o zamanki mistik halimle nasıl biriydim çıkaramıyor-dum: Hal böyleyken, hakkında tüm bildiklerime karşın Manrique'i nasıl anlayabilirdim?

İçimde yankılanan öfkeli sesini duyuyor, acı alaylarını dinliyordum. Ona gelince; aramızda oluşan, kafasındakileri aktarmasını sağlayan bu iletişim biçimine dört elle sarılıyordum. İnsanı bozmakla suçluyordu bizi, oysa bunu gözleri dönmüşçesine yapan o ve benzerleriydi. Protestolarına tanık oluyordum. Ne Var ki bu protestolar Napoli frengisi ve getirdiği yozlaşmalarla, lepra hastalığı ve getirdiği çürümelerle, cücelerin ve geri zekâlıların ortaya çıkmasına yol açan çılgınlıkları ortadan kaldırmıyordu. Peki ya o, insanın bu kadar düşmesini o nasıl kabulleniyordu?

Benim çelişkilerim vardı elbette; ve Manrique bunları tiksintiyle ortaya çıkarmaktan geri durmuyordu. Açıkça ortaya koymasa da bu çelişkiler onda ve çevresinde de vardı. Bu düzensizliği açıklamak için Tanrı yeterli olabilir miydi? Korkunç bir olay

Manrique'in inançlarını sarstı. Kaldırılmayacak kadar ağır bu darbeyi yediğinde on dört yaşlarında olmalıydı.

78

79

Palencia piskoposluk makamı boşalmış, yeni kral, daha doğrusu onun gözdesi Denia Markisi Cristobal de Sandoval, ölen piskoposun makamına Don Almagro'yu atamıştı.

Piskoposluk Kurulu Üyesi'nin evi ilk başlarda, bu mutlu atamayı kutlayan, ona övgüler yağdıran, dostluk gösterisinde bulunan ziyaretçilerle dolup taştı. Manrique bu övgülerin, kendini her türlü tutkunun üzerine çıkarmış olduğunu düşündüğü bir insan üzerindeki zararlı etkilerini büyük bir şaşkınlık içinde keşfetti. Don Almagro, bir büyüünün kurbanıymış gibi günden güne değişiyordu.

O ufak tefek, dal gibi ince, hareketleri ölçülü, konuşmaları gösterişsiz insan tiir başka kişiliğe büründü. Boyu uzadı, sözleri keskinleşti, bakışlarına Manrique'in o zamana kadar hiç fark etmediği bir parlaklık geldi sanki. İktidar denen şey bu muydu?

Piskoposluk Kurulu Üyesi haftalar boyunca kendinde değildi, tadına vara vara içtiği bu övgüler onu sarhoş etmişti sanki. Gidiyor, geliyor, ziyaretçilerini kabul ediyor, onlara ziyarete gidiyor, şölenler veriyordu. Hizmetçiler tuttu, aşçı getirtti, giyimine kuşamına dikkat eder oldu. Sorialıla-rın kuşkulu bir döneke, bir din döneği kabul ettikleri bir terziye yeğeni için güzel Flandre kumaşından birçok giysi ısmarladı. Atlar aldı, araba satın aldı. Kısacası her haliyle, çılgınca bir tutkuya kapıldığını belli ediyordu.

Küçük kasabayı birden korkutucu bir sessizlik kapladı. Ziyaretçiler ve kutlamacılar ortadan kayboldu, dayısının çevresini yalnızlık sardı; o da eşyalarını aceleyle toplayıp uzun bir yolculuğa çıktı - yeğenine Cordoba'ya gittiğini söyledi, başka bir açıklama yapmadı.

Cordoba! Dünyanın bir ucu. Haydutların kol gezdiği dağlardan, isyancı Mağribilerin cirit attığı yabanıl yörelerden, yerleşik ateşin insanları kırıp geçirdiği vebalı Guadi-ana Vadisi'nden geçen, sapkınların, dönekelelerin ve türbanlı Müslümanların yaşadığı Endülüs'e kadar uzanan bir yolculuk.

Dayısının halifelerin eski başkentinde ne işi vardı? Bu acele nereden kaynaklanıyordu? Gidişi neredeyse bir kaçı-

şa dönüşmüştü, bu durumda genç yeğen bu davranışın nedenlerini ister istemez merak edecekti.

O dönem için bu durum sıradan olduğu kadar, ürkütücüydü de.

Kralın piskoposluk konusundaki seçimi belli olur olmaz, engizisyonun her kasabaya, her mahalleye koydurttu-ğu kutulardan birine bilinmeyen bir el, çok rastlanan, sıradan bir ihbar pusulası atmıştı; bu çok sıradan bir davranıştı, ne var ki bir insanın o zamana kadar kazanmış olduğu ünü, yani onun yaşamını bir anda yok etmeye yeterliydi.

Bu pusulada del Rıo adının Carmona halkınca bilindiği ve bu adın Cordoba Katedrali'nde hâlâ asılı duran san beni-to'lardan1 birinin üstünde yazılı durduğu ihbar ediliyordu. Açık olan şeydu ki, Don Almagro, atalarının arasında kutsal engizisyon

tarafından mahkûm edilmiş kişiler olduğu gerekçesiyle suçlanıyordu, buysa onun devlet görevine atanmasını ya da herhangi bir devlet nişanı almasını yasaklıyordu.

Piskoposluk makamına oturacak Sorialı bir Piskoposluk Kurulu Üyesi söz konusu olduğundan, Yüce Meclis üyelerinden biri, resmi soruşturma başlamadan önce onu bu konuda uyarmanın doğru olacağını düşünmüştü.

Soruşturma başlayacak, yani bir davanın açılması kararlaştırılacak olursa, Don Almagro'nun baş düşmanının kim olduğunu anlamaya çalışıp onu ihbar etmekten başka çaresi olmayacaktı çünkü dava mutlak bir gizlilik içinde görülüyor, zanlı kendi lehinde ya da aleyhinde tanıklık eden kişilerin kimliğini bilmiyor, suçlanan kişi dava hakkında hiç kimseye hiçbir şey söylemeyeceğine yemin ediyor, yoksa aforoz ediliyordu.

Bu mekanizma harekete geçmeden önce, dayısının kendisini kurtarabilmek için yapabileceği bir şey daha vardı: doğduğu kasaba halkınca imzalanmış, safkan olduğunu belirten bir belgeyi elde etmek. Onun peşinde koştuğu işte bu tanıklıklardı.

Carmona, Sevilla Engizisyon Mahkemesi sınırları içinde kalıyordu; ne var ki söz konusu düşman, Don Almagro-

' Odun ateşinde yakılmaya mahkûm olmuş kişilerin infaz sırasında sırtında taşıdığı gömlek; bu gömlek, işlenen suçun, dolayısıyla da toplumsal dışlamanın unutulmaması için daha nonra kiliselere ve katedrallere asılıp sergileniyordu. (Yazarın notu)

80

Utañ Gömleği 81/6

ro'nun annesinin doğduğu, utañ gömleğini giydiği, yargılandığı yer olarak Cordoba'yı gösterdiğinden, altmışlık ihtiyar çifte öküz koşulu bir arabanın içinde, güney yönündeki dağları aşmak üzere Aranda de Duero'ya yönelmişti.

Hayvan postuna bürünmüş, konik çatılı kulübelerde oturan ormancılar ve oduncular, arabacılarla birlikte So-ria'daki işletmelerden birini oluşturuyordu. Bunlardan üçü sarp Hinodejo Dağları'ndaki yolculukta rehberlik ediyordu.

Yolculuk sonbaharın sonlarında gerçekleşti; ilk karlar yükseklerde rüzgârın oluşturduğu kar yığınlarının üzerine düşmüştü, rüzgâr bu yığınların üzerinden esiyordu. Manzara, her yana yayılmış karanlık ormanlar yüzünden iç karartıcıydı. Kiralanan üç araba, öküzlerin ağır adımlarıyla dik yamaçları zorlukla tırmanıyordu. Orman tehlikelerle ve tehditlerle doluymuş izlenimi veriyordu. Arabacıların mırıldandıkları hüznü şarkılar, Soria'ya özgü o kaba ve tekdüze nakaratlar, arabanın kapalı duran perdelerinin ardında kendine durmaksızın aynı soruları soran - Kim? Neden?- yaşlı Piskoposluk Kurulu Üyesi'nin yüreğini karartıyordu.

Bu iftiranın altında ezilmiş durumda, kendisine bu kini kimin, neden duyduğunu anlayamıyordu. Hayalleri bir anda yıkılmış, tüm geçmişı silinmişti. Tanrı'nın ona bu kadar acımasız bir darbe indirmesi için ne kusur işlemiştii? Kendini bu onurlu görevi kabul edip gururlu davranarak günah işlemiş olmakla suçluyordu. Bu düşüşün, her şeyden çok, çocukluğundan beri tutkuyla parlak bir gelecek hazırlamaya çalıştığı Manrique'i de etkileyecek olmasına üzölüyordu. Tanrı'nın gücüne giden, bu sevgi mi olmuştu? Arabasının dibine büzölmüş olan Don Almagro, tespihini çekiyor, çok sevdiği bu çocuğu esirgemesi için Tanrı'ya dua ediyordu.

"Kahret beni, Tanrım, iraden buyusa eğer; hizmetkârın Eyüp'e yaptığın gibi çıbanlar çıkar bedenimde, yaralar aç, acılara boğ beni, gübrelerin içine batır. Ama yalvarırım sana, Manrique'i bağışla. O masum çocuğa acı çektirme. Yaş-

lılığıma acı. Günahlarımı değil, Sana içtenlikle hizmet et-ı meyi istememi anımsa."

Piskoposluk Kurulu Üyesi, Aranda'da arabacılara yol verdi, kendi eşyaları ve haklarıyla düzenlenmiş bir han odasında çok az dinlendikten sonra, arabaya yeni atlar koşturdu ve Endülüs yönündeki Valladolid ve Salamanca'ya doğru yola çıktı.

Arabasının perdelerini aralamıyor, utancının çıplak gözle okunduğunu düşündüğü yüzünü saklıyordu. Mağribilerin, soyup boğazlamak için bu yörelerde yolcuların yolunu gözlediklerini biliyordu. Bu yüzden, bir konaklama noktasından ötekine, yolu gözlemekle görevli Santa Herman-?' dad'ı gerektiğinde uyarmaları için adamlar tutuyordu. Egemen olamadığı bir dehşete kapılan yaşlı adam, bu yangın yerinden en kısa sürede uzaklaşabilmek için, yorgunluğunu bile unutmak istiyordu. Arabacıları hırpalıyor, uykuya gerektiğinden fazla zaman ayırmalarına izin vermiyordu.

Yolculuğunun sonuna yaklaştıkça içindeki panik de artıyordu. O uzak geçmişte insan bir şeyden emin olabilir miydi? Duaları giderek daha ateşli hale geliyordu. Sevgili yeğenin geleceğinin dedikodular yüzünden mahvolduğu-nu görüyor, onun utancını kendi yüreğinde duyuyordu. Sağlam bir karaktere sahip olduğunu bildiğinden, delikanlının vereceği tepkileri kestirebiliyordu. Ya öğrenimini bir yana bırakıp, bir manastır köşesinde saklanmaya kalkarsa? Bu, Piskoposluk Kurulu Üyesi'nin düşünebileceği en büyük felaket olurdu.

"Tanrım, Manrique'e metanet ver. Düşmanlarımıza di-; renebilecek gücü bahşet ona. Elini onun üzerinden çekme," diye yakarıyordu.

Aralarında en zenginler ve ünlüler de olmak üzere, o dönemde on binlerce insan aynı paniği yaşıyordu. Soylu sınıfın en üst sıralarını işgal edenler bile kendilerini bu onur kırıcı durumdan kurtaramıyordu. Kötü bir ifadeyle, çirkin yazıyla yazılmış birkaç satır, en sağlam, en ünlü adları bile yerle bir etmeye yetiyordu. Her türlü kuşkunun üzerinde bulunduğu düşünülen soylular bir anda yıkılıp gidiveriyor-

82

83

lardı. Bankacılar, hekimler, hatta piskoposlar, gizli görülen davaların kurbanı olmamak için yerinden yurdundan kaçıyorlardı.

Yaklaşık iki yüz yıldan beri, insanların birbirlerine karşı duyduğu kinler bu gizlilik üzerinde, kuşkulu kişinin kendisini ihbar edenin yüzünü ve adını bilememesi üzerinde yoğunlaşıyordu. Engizisyon bu yöntemi savunuyor, gizliliği ortadan kaldırmanın, sürdürülen incelemelerin kaynağını kurutacağını ileri sürüyordu; çünkü bilgi sağlayan kişiler kimliklerinin açıklanacağını bilseler, engizisyona bu katkıyı yapmazlardı, deniyordu. Bu arada dönek'ler kimliklerini gizleyerek yaşıyor, gösterişli bir dindarlık sergiliyorlardı; onların bu kurnazlıkları başka hangi yöntemle alt edilebilirdi? Protestolara ve ricalara karşın, art arda tahta çıkan krallar bu konuda engizisyonculara hak vermişti.

Sert ve inatçı karakteri yüzünden Siliceo (çakmaktaşı) lakaplı Toledo Başpiskoposu'nun, aday olan kişilerin soyunun geriye doğru dört kuşak boyunca araştırılmasını isteyerek, kendi katedralinde dönek'lerin papaz olmalarını

yasaklamasıyla ilk hoşnutsuzluk sesleri yükselmişti. Böyle bir zorunluluk Hıristiyan ülkelerde duyulmamış bir yenilikti çünkü yapılmış olan vaftiz törenini hiçe sayıyor ve Eskiler ile Yenileri bir tutmayarak inançlılar arasında ayırım yapıyordu.

Birçoğu bizzat Kilise'nin içinde yüksek mevkilere gelmiş Yeni-Hıristiyanlar tarafından desteklenen bu polemik uzun sürecek bir öfke doğurdu. Krala dilekçeler yazıyor, bu kararın İncillerin ruhuna ne kadar aykırı olduğunu, İsa'nın öğretilerine ne büyük hakaret oluşturduğunu göstermeye çalışıyorlardı. Kanıt olarak Yeni Ahit'i, Ermiş Pa-ulus'un mektuplarını, Kilise Babaları'nın yazılarını gösteriyorlardı.

Köylü kökenli olan Siliceo'da, Vizigot krallıklarından bu yana şiddetle süregelen bir Yahudi düşmanlığı vardı. Aşağı tabakadan gelmesinin acısını, saf bir soydan geldiğini, kanına Yahudi kanı bulaşmadığını ileri sürerek, burnu havada dolaşarak örtüyordu. Bu sayede, çok büyük servetleri ve ilişkileri olan büyük ailelerden öç almaya fırsat bulabilmişti.

Görkemli dönemlerinde, kızlarını yüksek soylu sınıftan kimselerle evlendiren İspanya Yahudileri, maliyenin ve Krallık Hazinesi'nin sorumluluğu gibi mevkilere gelerek çoğunluğun nefretini üzerlerine çekmiş; içlerinden çoğu, sürekli olarak darda kalan kralların verdiği vergi tahsildarlığı makamını elde etmişti. Kazandıkları unvanlar ve zenginlikleri dolayısıyla kendilerini üstün gören bu Yahudiler, köylüleri hiçbir çatışmaya girmeden soymaya başlamışlardı ki halk bunu bağışlayamıyordu.

Başpiskopos Siliceo'nun aldığı kararla Yeni-Hıristiyan-ları hedef göstermesiyle birlikte, kinini, Dilenci Kardeşler tarikatına devrettiğini düşünebiliriz.

Böyle bir ortamda, Siliceo'nun getirdiği statü katedrallerin kürsülerince birbiri ardınca kabul edildi, yayıldı, sonra yerleşik hale geldi. Limpieza, yani saflık ölçütü kural kabul edildi, mezhepler de sonunda bu kuralı benimsedi. Memur olabilmek, bir devlet görevinin başına gelebilmek, Dominiken ya da Cizvit mezhebine -bu sonuncular bu konuda kesinlikle tereddütlü davranıyorlardı- kabul edilebilmek için, başvuru sahiplerinin soylarının temizliğini kanıtlayan belgeleri getirmeleri gerekti.

Bu büyücü avı sonucu birçok dönek doğduğu ülkeyi terk etti; bununla birlikte, başkaları kendilerine parşömenler ve tanıtma belgeleri sağlama yoluna giderek, olağanüstü bir soy ticaretinin canlanmasına araç oldular.

Görkemli atalara sahip olduklarını keşfedenlerin bile yüreklerinin derinliklerinde yaygın bir korku vardı. Yaşamlarının, engizisyoncularla senli benli olan birinin, bir rakibin kendilerine duyduğu kıskançlığın ya da bir komşuda uyandırdıkları nefretin insafına bağlı olduğu duygusu içinde yaşıyorlardı. Dikkatsizce söylenmiş bir söz, rasgele yapılmış bir öneri sizi hiçliğe itmeye yetiyordu; öyle ki, dönek'ler örtülü, imalı konuşmayı, çifte anlamlı bir dil kullanmayı öğrendiler. Yalan söyleme sanatında ustalaştılar; yalnızca başkalarına değil, kendilerine de. İç ihaneti yaşadılar. Çoğu Hıristiyanlığı içtenlikle kabul etmesine karşın, birçoğu da kuşkuculuğa ya da belirsiz bir uzlaşmacılığa kapılmalarına neden olan bir tedirginlik içinde yaşıyordu. Yahudi yasalarına göre, kuşaklar boyunca Hıristiyanlarla ev-

lendikleri için artık Yahudi değillerdi; öte yandan, Katoliklerin gözünde, kendileri unutmuş bile olsalar, kökenleri yüzünden yeniden Yahudi sayılıyorlardı.

Carmona'da geçen çocukluğundan bu yana yaşamının her dönemini kafasının içinden yeniden geçiren Don Al-magro'yu hangi öfke, gücenme, umutsuzluk duygularının kemirdiğini kafamızda canlandırabiliriz.

Yaşlı adam, tükenmiş durumda olmasına rağmen son bir gayretle Cordoba'ya vardı; san benito listeleri talimatlara aykırı olarak iyi tutulup yenilenmediği için, denetçiler kuşkulu aile adını bulup çıkaramayacakları sonucuna vardılar. Mahkeme başkanı bu ihmali para cezası ile cezalandırdı.

Bu gözlemler, Piskoposluk Kurulu Üyesi'nin özsaygısını derinden yaraladı. Açgözlü memurların karşısında eğilmek, alaycı kutsal eşya bakıcılarının karşısında boyun eğmek, doymak bilmez avuçlara gümüş reales'ler sıkıştırmak, onu aşağılayan papazlara 'Ekselansları' diye hitap etmek zorunda kaldı. Yaptığı tüm başvurularda Manrique'in anısından destek almasaydı, işin ucunu çoktan bırakırdı. Çok sevdiği yeğeni için o insanların önünde eğilmeye, uysal bir dille konuşmaya, herkese teşekkürler sunmaya razı oldu.

Onun önünde san benito'ları, yani utanç gömleklerini asılı durdukları yerden indiriyor, açıyor, üstünde yazılı adları okumaya çalışıyorlardı. Kimbilir kaç dönem memurların ihmalini çok pahalı ödemişti! Güneşin ve tozun etkisiyle, utancın izleri zaman içinde silinip gitmişti.

Yaşlı adam, bir ay süren titiz araştırmalardan ve gereksiz yasal ayrıntılardan sonra, aile adının incelenen hiçbir kumaş üzerinde okunamadığı kararını çıkarttı.

Şimdi Don Almagro için geriye, herkesin saygısını kazanmış kişilerin imzalı tanıklıklarını toplamak kalıyordu.

Buysa işin en zor yanıydı.

Sevilla'ya çok yakın olan Carmona'da, Müslümanlardan alınan topraklara yerleştirilen çiftçilerin dışında, Es-

ki-Hıristiyan olduğunu kim ileri sürebilir, diye düşünüyordu Don Almagro üzüntü içinde. O insanlardan kendi soyunun saf olduğuna tanıklık etmelerini rica etmek gülünçtü. Ne var ki onu içinde bulunduğu durumdan da ancak onlar kurtarabilirdi ve Soria Piskoposluk Kurulu Üyesi'ne bu konuda bir kez daha Denia Markisi'nin himayesi sayesinde yardım edildi. Don Almagro lehinde imza vermeyi kabul etmeyerek bu gözde kişiye karşı gelmiş olmaktan korkan yedi tanık, Don Almagro'nun atalarının lekesiz bir üne sahip olduğuna dair noter huzurunda yemin etti. Onlardan hiçbir zaman kuşku lanılmamış olduğunu ilan etti.

Çocukluğunda arşınladığı kireçlenmiş, dar sokaklarda yürürken gücenme duygusu yüzünden gözlerinde biriken yaşlar yaşlı adamın gözkapaklarını yakıyor, pencerelerin ardında tüm bakışların üzerine dikildiğini duyumsuyordu. Don Almagro, yokuşları tırmanırken, kapıları çalarken, karşısına çıkanları saygıyla selamlarken, çektiği cehennem azabının aşamalarını düşünüyordu.

Kafasının içine birçok anı üşüşüyordu! Bu şiddet ve kan ülkesinin her bir taşı eski yaraları yeniden deşiyordu. Utanç duygusu, bununla birlikte de öfke yükseliyordu. Kendini yalnızca Carmona'yı değil, Endülüs'ün her köyünü, her kentini, yörenin tüm halkını lanetlerken yakalıyordu. Kireçle badana edilmiş duvarların ardında kaynatıldığını duyumsadığı oç alma duyguları onu kusacak hale getiriyordu. Soria'nın kırmızı boyalı evlerine yeniden kavuşmaya can atıyordu!

İçi zehir dolu bû kupayı son damlasına kadar içti; Piskoposluk Kurulu Üyesi, bunun ardından çok okumuş bir dostunun Sevilla'daki evine koşup sonunda orada dinlenebildi.

Yaşlı adam bir ay sonra Valladolid'e gitmek üzere Kas-tilya'ya doğru yola çıktı. Gözde kişi tarafından kabul edildiğinde, diz çöküp ağladı ve şerefının kurtulduğunu

ama bundan böyle utanç lekesinin izini taşıdığını, bunun da majestelerinin kendisi için düşündüğü yüksek göreve yaraşmadığını söyledi. Zaten, yüreğine işleyen bunca alçaklıktan sonra ölüme yakın olduğunu duyumsadığını, efendisinden, lüt-

86

87

fedip onun huzur içinde ölmesine izin vermesini dilediğini de sözlerine ekledi.

Denia Markisi Sandoval, şövalyelere yaraşan davranışlardan, şövalye dilinden hoşlanıyordu; o da ona aynı dille yanıt verdi, yaşlı adamı teselli ederek, günah çıkarma isteğini yerine getirmesini, ayrıca sarayın kilisesinde, kral ailesinin huzurunda bir vaaz vermesini rica etti.

Böylesine olağanüstü bir lütuf, saray çevresini çok heyecanlandırdı. Soria'ya, Denia Markisi'nin Piskoposluk Kurulu Üyesi onuruna verdiği davetin haberi geldi, herkes onun katıksız soyluluğundan hiçbir zaman kuşkulandığını söyledi, Manrique de kendi hesabına, durumdan memnun olduğunu ya da bir zafer kazandıklarını sezdirenen en küçük bir harekette bulunmadı.

Onun gözünde işler yoluna giriyordu. Konu kapanmıştı.

O dönemde her salgın hastalığa veba deniyordu; aslında veba da Sevilla rıhtımlarından başlayarak bir krallıktan ötekine düzenli olarak ortalığı kırıp geçiriyor, binlerce can alıyordu. Belirtilere göre -yüksek ateş, bronşit öksürüğü, kırıklık-, Don Almagro'nun gribe yakalanmış olması gerekiyordu. Bu yolculuk sırasında son gücünü de tüketmiş, yaşama isteğini yitirmişti. Öte yandan hekimler de müşhiller vermekle, kan alıp durmakla adamcağızın içini boşaltarak yaşamını kısaltmak için ellerinden geleni yaptılar.

Piskoposluk Kurulu Üyesi, iki baygınlık arasında Man-rique'i başucuna çağırarak şunları söyledi:

"Yeğenim," dedi zorlukla soluk alarak, "benim için bu dünyadan ayrılma vakti geldi. Şunu bilmeni istiyorum ki, seni gerçek bir oğul gibi sevdim; karakterini bozacağından korktuğum için, sana olan sevgimi göstermeyi her zaman başaramadım. Yaşamımın sona ermekte olduğu şu sırada, gösterdiğin çaba ve itaat için sana teşekkür etmek istiyorum. Senin için yapabildiğim bu kadar az şeyin, eğitimine dört elle sarılmakla bana yüz katını geri verdin. Benim için hiçbir şey, insanın akılla, Tanrı'nın her birimize verdiği bu

ışıkla donatılması kadar önemli değil, bunu biliyorsun. Bu yüzden, yeteneklerini hiçbir biçimde kötü yolda kullanma, onurunu kıracak davranışlardan, başkalarının kulu kölesi olmaktan kaçın. Kendi yolunda ilerle ve Tanrı'dan doğru ve derin bir akıl yürütme yetisini aldığına göre, dua ederken hem kendini hem başkalarını eğittiğini düşün. İspanyol krallıklarına çok acılar çektiren bağınazlığı bir yana at, yeğenim. Unutma ki bizim inancımız iyilikseverlikle, yani geleceğe karşı beslediğimiz sınırsız sevgiyle ifadesini bulur. Beni örnek almanı istemiyorum, sana bunu yasaklıyorum. Ben, gurura kapılma günahını işledim, yüksek görevlerin getirdiği övgülerin ruhumu karartmasına izin verdim ve bu yanılgıyı nasıl ödediğimi gördüm. Ayrıca, alçakgönüllüğünü sürdürmeye, üzerine dikkat çekmeksizin -yoksa sıradan insanların kıskançlığını üzerine çekersen- bir köşede kalmaya özen göster. Sana bıraktığım malı

mülkü iyi kullanacağını biliyorum. Şimdi ruhumun huzura kavuşması için benimle birlikte dua et."

Ölümün büyük gizi, muhteşem bir yalınlık içinde gerçekleşti.

Hasta, Manrique'i alnından öptü, avuçlarını başının üzerine uzatarak onu kutsadı, sonra birlikte miserere duasını okudular.

Don Almagro sol yanına, yüzünü duvara dönüp içgüdüsel bir hareketle yorganı başına çektiğinde, böylelikle başlarını kanatlarının altına sokan kuşlar gibi, yüzünü örttüğünde şafak söküyordu.

Ölmekte olan > dayısının başucunda diz çökmüş olan Manrique, boğuk bir inleme duydu, ardından hastanın soluğu söndü.

Yeğen ayağa kalktı, Don Almagro'nun gözkapaklarını indirdi, ellerini göğsünde çaprazladı.

Mutfakta, ağıtçı kadınların yanıp yakman sesleri yükselmeye başlamıştı, kısa süre sonra katedralde yas çanları çalmaya başladı.

88

89

O yarayı deşeceğini biliyordum; bunu incelikle ve özlü biçimde yaptığın için sana teşekkür ederim. Seni seçtiğime pişman değilim. Sana yönelttiğim tüm suçlamalara karşın, işin özünü kavrayacağını seziyordum.

Cordoba'ya kadar yaptığı o korkunç yolculuk dayımı tüketti. Soria'ya geri döndüğünde onu tanımakta zorluk çektim. Ağır adımlarla yürüyor, kambur duruyor, sesi mırıltılı çıkıyordu.

Tanrı belki de onu gösterdiği bir anlık gaflet yüzünden cezalandırmak istemişti. Bu doğruysa, cezası çok acımasız olmuştu.

O sıralarda neler duyumsadığımı anlatamam. Saatlerce kırlarda yürüyor, içimde uyanan kızgınlığa ve aşırı öfkeye direnmeye çalışıyordum, içine düştüğüm umutsuzluğu kimseye sezdirmiyordum. Aç gözlerin, açlıklarını benim acımla doyurmak isteyen gözlerin üzerime dikildiğini duyumsuyordum. Onlara bu haince neşeyi tattırmadım. Hiçbir şey yokmuş gibi davrandım, günlerimin tekdüzeliğini yaşamaya katlandım, kendimi derslerime verdim.

Şeref, bu sözcüğe senin ne anlam verdiğini bilmiyorum. Bizim için farklı iki görünümü vardı bu sözcüğün: ilki, görevlerin, çalışmanın getirdiği dışadönük şeref (honor); ikincisi, içedönük şeref (honra), yani insanın özsaygısı ve kendi gözündeki saygınlığı. Honra'nın kökeni insanın soyuna dayanıyordu. Bir insanın yetenekleriyle ya da kahramanlığıyla kazandığı şerefler onun içedönük şerefini, o soydan gelenlerin şerefini besliyordu elbette ama onunla karıştırılmıyordu, insan dışadönük şereflerle donatılmış olabilir, buna karşın içedönük şereften nasibini hiç almamış olabilirdi; aynı şekilde, içedönük şeref kimi zaman, kişinin yoksulluğuna ve bilgisizliğine karşın çok parlak olabilirdi. ,

Fazla ince eleyip sık dokuduğumu düşünüyorsun kuşkusuz. Ama bana öyle geliyor ki sen bu güçlü ait olma duygusunu yaşamıyorsun. Bize gelince; hiçbirimiz kendimizi evimizden, soyumuzdan ayrı düşünmüyorduk. Gövde ve dallar eğretilmesinin belleklerimizde yaşamayı sürdürmesinin nedeni, insanda çok güçlü çağrışımlar uyandırmasıydı. Ağacın özsuyu, tüm dalları sulayan ortak kandı.

Küçüklüğümüzden beri bu birliktelik, bu duygu ortaklığı içinde yaşamıştık. Birbirimize kök salmış olduğumuzdan, yaşamımızı ancak bizden önce gelmiş kuşaklarla bağımızı koparmadan sürdürebilirdik, içedönük şerefimizle, onun sayesinde yaşıyorduk, kimi zaman da onun uğruna ölüyorduk. Gülümsediğini görür gibi oluyorum, titizlikle sahip çıkılan bu şerefle alay ediyorsun. Kurnazlıkla ve hileyle elde edilmiş servet karşısında eğilmek sana göre daha mı saygıdeğer bir davranış? Dışadönük şereflere saygı duyuyorsun ama içedönük şereften haberin yok.

Dayım, içedönük şerefi, özsaygısı ve kendi gözündeki saygınlığı yüzünden o ihbarla sarsıldı. Kazanmış olduğu üne leke sürdürmemek için, binlerce tehlikeye göğüs gerdi, yorgunluklara katlandı, aşağılanmaya karşı çıktı. Kendini temize çıkarmasına karşın, o yüzden öldü çünkü yaşama gücünü gerçekten yitirmişti.

Velinimetime hiç o zamanki kadar hayranlık duymamıştım. Bu cılız, yapı olarak bu kadar zayıf insanın söz konusu olay karşısında ortaya koyduğu enerji beni büyüledi. Aynı zamanda da heyecanlanmıştım, çünkü kendinden çok, benim için çırpınıp durduğunu biliyordum, buna kuşku yoktu. Onun içedönük şerefi onun olduğu kadar benim de şere-ftmdi ve bu hakareti ortadan kaldırmaya çalışırken benim şerefimi de temizliyordu. Duyduğum saygıyı ve minneti ona söylemek isterdim; ne var ki hastalığı, ardından gelen ölümü ona içimi dökmemi engelledi, zaten bunu yapmama o da izin vermemişti, içime attığım birçok sözü söyleyememiş olmanın üzüntüsünü hâlâ duyuyorum. Oğullar her zaman içlerine bastırdıkları itirafların pişmanlığını taşıyor; Don Al-magro da benim için gerçek bir babaydı, bunu biliyorsun.

Senin davranışına öykünmek istemiyorum yine de; kendimi yalanların arkasına gizlemeyeceğim. Dolayısıyla da sa-

90

91

na, insan utançtan ölseydi, yaşamımın o ânında benim de ölmüş olacağımı itiraf edeceğim. O ânı, boğazıma doğru yükselen haykırış olmaksızın düşünemiyorum.

Mezhep sapkınlığının kuşaktan kuşağa kanla geçtiği düşüncesi bizim inancımıza aykırı düşüyordu. Dolayısıyla bu konudaki kızgınlığını seninle paylaşıyorum. Nasıl ve hangi nedenlerle o sapkın düşünceleri benimsiyorduk, bunu ben de anlayamıyorum.

Bununla birlikte senin yüzyılın da, burjuvaları işçilerden, safkan arileri aşağı oldukları ilan edilen karışık ırklardan ayırarak en çılgın ayrımcılıkları gerçekleştirdi. Bu ayrımcılıklardan, tarih yasası gibi önünüze dikilen ilkinin gençliğinde sen de kabullenmedin mi? Amacım seni bunaltmak değil. Bizim, seni sarsan deliliğimizin senin duyarlılığına sızdığını anlatmaya çalışıyorum yalnızca. Bizim laik niteliğe bürünmüş, bilimsel savlarla örtülü Tanribilim dilimizle konuştun. Köleleştirilmiş bir insanlığın kurtuluşu adına, cinayetleri ve kıyımları kabul ettin. Bunları onayladığını ileri sürüyor değilim, bunlara boyun eğdiğini, katlandığını gözlüyorum. Burjuvazinin ortadan kaldırılması, evrensel kardeşliğin gelmesi için ödenmesi gereken bedeldi bu. Dehşeti keşfettiğindeyse, benim gibi, kendi körlüğüne sen de şaşır-dın.

Bize göre, dağılmış krallıkların birleşmesini ancak en ödün vermez Ortodoksluk sağlayabilirdi; biz öyle düşünüyorduk. Her birimiz, kutsal monarşimizin hizmetinde çalışan birer devlet polisi olduk ve benim o hizmeti en iyi biçimde yerine getirdiğim için yüzüm kızarmıyor.

Efendimiz hüküm sürüyordu; ülkesini zorluklarla yönetiyor, her adımda ayağı yasalara, yönetmeliklere, ayrıcalıklara takılıyordu; öyle ki her önemli karar için danışmanlara, parlamentolara, kurullara danışmak, savaşım vermek gerekiyordu. Bu boş tartışmalar yetmiyormuş gibi, uyruklar da aralarında çok çeşitli inançlar ve bağlılıklarla bölünmüşlerdi. Bizim birlik tutkumuz işte buradan kaynaklanıyordu.

Bizim batıl inançlarımızı barbarlık olarak yargılıyorsun. Bizi bağınaz kabul ediyorsun. Oysa ben hiçbir zaman

92

bağınazlığa sapmadım, Yahudileri yalnızca krallıklarımız-daki barışı korumak amacıyla cezalandırdım. Bunu da büyük bir titizlikle, yalnızca halkın huzurunu kollama düşüncesine dayanarak yaptım.

Sorduğun soruyu duydum, merak etme. Kendimi gizlemeye niyetim yok. Bu savunmayı yalnızca kurduğun tuzaktan kurtulmak için değil, bizim zamanımızın düşüncelerini ve gerekçelerini sana duyumsatmak için geliştirdim. Seni ikna etmeyi umut etmiyordum, yalnızca anlamayı diliyordum. Seni basit biçimde yanıtlayıp yanıtlamamakta kararsızım, çünkü böyle bir yanıt bulamıyorum. Oysa sen, Tan-rı'nın beni hiçliğe aldığı günden beri, sorduğun soruyu kafamın içinde evirip çevirmediğimden kuşkulanıyorsun. Velinimetimin aşağılanmasıyla sonra, başladığım yolda yürümeyi neden sürdürdüm? İçine düştüğüm utançtan neden dersler çıkarmadım?

Kendime sürekli sorular soruyorum, şair. Beni sıkboğaz ettiğin için sana kızmıyorum. İlişkimizin geldiği noktayı düşünerek, yaptığın saygısızlığı bağışlıyorum. Doğru sözlü biri olarak tanınmak istiyorum ama işin derinine indiğimde, inandırıcı hiçbir kanıt bulamıyorum. En sağlam inançlarımla çelişkili olarak zaman zaman, benim gözümde kişiyi tanımlayan niteliklerin, yani sağduyu ile akıl yürütmenin belki de seraptan başka bir şey olmadığı düşüncesine kapıldığım oluyor. Kendimden tiksiniyor kabul ettiğim bu itij-afı, korkarım sevinmek için bir gerekçe olarak kullanacaksın. Oysa bu konuda çok dürüstüm.

Bu itirafın senin ve benzerlerinin düşüncesini doğruladığını bilmiyorum değilim. Bu saatte, senin gururunu okşamış olmak hiç umurumda değil. Tek istediğim, düşüşümün gizini daha yakından, titizlikle ortaya çıkarmak. Zaten tanık aldığım şey senin edebiyatın değil, senin kullandığın sözcüklerden önce gelen Söz. Senin cümlelerini bölmek, anlatını kesmek, öfke ve güçsüzlük içinde bir çığlık atmak isterdim. Davranışlarını gözlüyorum, çevreni yanıltmak amacıyla benimsediğin o dalgın hava içinde sözü evirip çeviriyorsun. Hayal kuruyor, başıboş dolaşılıyor, kendini bir sis bulutunun

93

içine saklıyorsun. Bununla birlikte hiç renk vermeden, dosdoğru yoluna devam ediyorsun. Ne düşüncelerimize ne de duygularımıza giriyorsun bizim; bunu artık yüzüne vurmuyorum. Zaten bunu nasıl yapabiliirdin ki? Bununla birlikte bazı şeylerin kokusunu alıyorsun, yazgımın içine gömüldüğü o kara noktayı araştırıyorsun. Bunu bana kin duymadan yapıyor, beni dinlemeyi kabul ediyor, kızgınlıklarımı benimle paylaşıyorsun. Bundan böyle bu metni seninle birlikte yazıyoruz, her birimiz elindeki olanakları kullanarak.

Senin yardımlarına neden başvurduğumu şimdi daha iyi kavriyorum, şair. Sen, bende eksik olan şeye, benim hiçbir zaman sahip olmadığım şeye sahiptin: Açık bir belirsizlikten yararlanıyorsun, varlık içinde bir bakıma gezinebiliyorsun. Sözlerin ötesindeki sesleri duyuyor, sessizlikleri ve fısıltıları dinliyorsun. Oysa ben, tasımların

ve katıksız diyalektiğin insanı oldum. Düşünceler evreninin içine kapanmış olarak yaşıyordum. Anamların simyasını hor gördüm, ondan nefret ettim. Çok öğrendim, şair, çok düşündüm ve kendimi yaşamın akışına bırakmayı unuttum.

Mutsuzluğum bu yürek cimriliğinden kaynaklanıyor. En heyecan verici sanat yaratıları beni, düşüncelerimi güçlendirdiği ölçüde etkiliyordu. Öğreti kitabımı, yapıları ya da resimleri hayranlıkla izleyerek okuyordum; dini aydınlatan ya da savunan yapıtları incelerken de o kitaba bakıyordum. Her şeyde bir neden aramaktan vazgeçemedim hiç.

Bu itiraflar bana o kadar ağır geliyor ki, seninle konuşurken zorlanıyorum, şair. Bana üzülmeni istemiyorum senden: Bana çok acıyacağını biliyorum artık. Yaşamımı yitirdim ben, nerede, nasıl olduğunu bilemeden. Ellerimin arasından kaçıp gitti.

Belki de haklısın: Dayımın aşağılanması benim gözümü açmalıydı. O korkunç olay karşısında hiçbir şey sezemedim, hiçbir şey anlayamadım, dersem bana inanır mısın? Kör olmuştum, sana söylediğim gibi, bizim dünyamızı bütünüyle kucaklayan bir inancın içine hapsedilmişim. Onun dışında hiçbir şeyi göremiyordum.

Gevezeliklerini duyuyorum, sununla bununla yaptığın tartışmaları izliyorum. Avrupa'dan, Avrupa'nın birliğinden söz edişini dinliyorum. Gülümsemekten kendimi alamıyo-

rum. Senin ufkunun da benimki kadar karanlık ve sınırlı olduğunu gözlüyorum. Bizim Hıristiyanlığı koyduğumuz yere sen piyasayı ve parayı koyuyorsun. Birlik bizim için de amaçtı, ne var ki biz o birliği ortak inanç temeli üzerine oturtuyorduk, iskandinavya'dan Endülüs'e, Moskova'dan Fransa'ya kadar uzanan mimarlık yapıtları bu özlemi gözler önüne seriyor. Bu görkemli işi başardığımızı düşünüyorduk. Kıtanın tümünde herkesçe anlaşılan, yazılan tek bir dile yönelmiştik; ve saf ya da katışık olarak Latince'nin her zaman var olacağını düşünüyorduk. Kuşkuçu Erasmus bile, bu seçkinci düşünceye katılmıştı. Kültürsüz köylülerin konuştuğu barbar lehçelerin sonunda bizim kültürümüzü boğacağını nasıl düşünebilirdik? Luther'in kabalığının, Erasmus'un inceliğini alt edeceğini nereden bilebilirdik?

Ben, yazgının tökezlediği, bir dünyanın sona erdiği, görkemli bir hayalin yıkıldığı o zamanı yaşadım. Karakterim biraz da bu bunalımdan kaynaklanıyor. Bize aktarılan mirası kurtarmak için sertleşiyordum, hayallerimizin yıkılmasını kabullenmiyordum, savaş bittiği halde vuruşmayı sürdürüyordum. Bu yararsız savaşa kendimi bütünüyle verdiğimden, şair, gözüme batan şeyi göremedim. Verdiğim bu savaşta görme yetimi yitirdim. O düşten uyandığımda çok geç olmuştu. Hiçliğe göçmüş olarak sırtüstü yatıyordum.

Körlüğüm seni şaşırtıyor. Benim hakkımda, o en eski soruyu soruyorsun: Onun çapında bir insan, nasıl oldu da?.. Bunun yanıtı bende yok, bunu artık anladın. Bir yanıtın olup olmadığını da bilmiyorum.

Ne dayımın yaşadığı deneyim ne onun ölümü beni içine düştüğüm sanrıdan kurtarabilirdi. Ben bunları yalnızca yazgının değişmesi, anlaşılabilir bir yıkım olarak gördüm. Aklımla karşı çıktım, irademle anlamaya çalıştım.

Biliyorsun değil mi? O günden sonra, artık bozguna uğramış bir insandım.

i:

Salamanca

t.:

°-j.^-?<?- , !:'??'),

şîtanç Gömleği

97/7

Bir kafenin taraçasında kemerlerin altına oturmuş, Manrique Salamanca'ya geldiğinde henüz var olmayan Plaza Mayor'u hayranlıkla seyrediyorum. Yaşam o dönemde, Avrupa'nın en büyük üç üniversitesinden birinin, çoğunluğu papaz adayı, on binden fazla öğrencisi olan Salamanca Üniversitesi'nin çevresinde yoğunlaşıyordu.

Bu üniversitede yabancı öğrencilerin, özellikle İrlandalıların okuduğu kolejler, edebiyat fakülteleri vardı; en ünlü fakülte ise Manrique'in kayıtlı olduğu ilahiyat fakültesiy-di; bunun yanında öteden beri şantiye halinde olan yeni katedral, Roman tarzı nefiyle eski katedral: Soria'nın manastır sessizliğinden sonra, dar sokaklarda itişip kakışan genes'lerden oluşan bir kalabalık.

Amontillado'ru¹ yudumlayarak meydanın düzenini hayranlıkla seyrediyor, öğrencilerin durmadan tonozların altından geçip gitmelerini izliyorum; Manrique'in keşfettiği o dar dünyayı gözlerimin önünde canlandırmaya çalışıyorum.

1954'te Paris'ten henüz geri döndüğümde Salamanca Üniversitesi'nde edebiyat fakültesine yazılmıştım. Fran-< sa'dayken İspanya'ya dönmeye can atıyordum. Unamu-no'ya duyduğum saygıdan diyordum çevreme. Buna inanıyor muydum? Kuşkusuz, evet. Utangaç davranıyordum. Derime yapışmış bir geçmişten bunaldığım için ortalıkta pek gözüküyordum.

Yirmi yıl sonra, ileri sürdüğüm bu gerekçenin içtenliğini sorguluyordum kendi kendime. Cândida'yla yeniden karşılaşmış, iç dengemi tehdit eden bu korkunç kişi karşısında korkuya kapılmıştım. Ondan kaçmayı denemiştım.

1 Çok tutulan, çok sek Xeres şarabı. (Yazarın notu)

99

Ne var ki, öylesi de beni daha fazla doyurmuyordu. İspanya'ya geri dönmek, tersine, onunla buluşmak anlamına gelmiyor muydu?

1930'da babamla birlikte Salamanca'ya gidip orada yaklaşık bir ay kalmışlar, anıtları gezmiş, çevredeki dehe-sa'larda¹ yapılan tianta'ları² izlemişlerdi. Candida, Hispano marka arabasının direksiyonunda kırsal alanları gezmiş, Sevilla'ya kadar gitmişti. Yapılan tüm corrida'larda ilk sırada yerlerini alıyorlardı; forero'lar onları selamlıyor, bazıları şapkalarını atarak Cândida'yı selamlıyor, o da bu şapkaları dizlerinin üzerine koyuyordu. Dantela başörtüsüyle örttüğü koyu kehribar rengi gür saçlarına sedef bir tarak takıyor, Manila yapımı şalını bariyerin üzerine seriyordu.

Onun gençliğini görmemiştım, Fransızca konuşan bir göçmen kadın olarak belleğimde kalmıştı. Tepeden bakışıyla, çenesini havaya kaldırış biçimiyle, belirgin

neşesiyle onun ne kadar koyu bir İspanyol olduğunu anlamam için yılların geçmesi gerekmişti. O güleç, çevresine meydan okumak için gergin duran chula'yı,³ babamın anlattıklarıyla keşfetmişim.

Ondan bana geçen İspanyolluk daha belirsizdi. Bu yanımda yirmi yaşına geldiğimde ortaya çıkmamış mıydı?

Daha kesin olan bir şey varsa, o da yoksulluk ve terk edilmişlik içinde geçen delikanlılığımın acısını çıkarmak istediğimdi. Salamanca'da öğrenim görmek, bir yüksek kolejde yatılı okumak, vaktiyle bir serseri olan o ben'i yadsımak demektir.

Tapa'larımı⁴ atıştırıyor, sek şarabımı ağır ağır yudum-luyor, gözlerimi sıcak ve altın sarısı taşlarda dinlendiriyorum. Hernán-Cortes Koleji'ndeki odam, dershaneler, eski Yunanca sözlüklerinin üzerine eğilmiş olarak saatlerimi geçirdiğim kitaplık gözlerimin önüne geliyor.

Bu anıların yardımıyla, Manrique'in manastır yaşamını kafamın içinde canlandırabiliyorum. İkimiz de düşüncelere dalmayı seven insanlarız.

1 Hayvan üreticilerine ait kır evleri, gerçek konaklar. (Yazarın notu)

2 Hayvan üreticilerinin geniş yurtluklarında, dövüşmek üzere yetiştirdikleri boğaların gü

cünü sergilemek için düzenledikleri şenlikler. (Yazarın notu)

"Zarif ve çekici Madridli kadınlara verilen ad. (Yazarın notu) 4 Çerez. (Çev.)

Bu ünlü üniversiteye yazılmaya geldiğimde acaba onunla buluşmaya mı gelmişim?

Galiçya'dan döndüğümde doğrudan Madrid'e gitmeliydim. Benim Engizisyoncu'yu orada bulurum düşüncesiyle Salamanca'dan dolaşmışım. Onun izini sürerken, bir yandan da yitirdiğim bir ben'i aradığımın bilincindeydim.

Gençliğimde tanıdığım bu kenti bıraktığım gibi, hele hele Manrique'in arşınladığı haliyle hiç bulamayacağımı biliyordum. Silinip gitmiş bir dekoru da kafamın içinde canlandırmaya çalışmıyordum zaten. Havayı solurken, gençliğin ve kahkahaların atmosferini içime sindirirken, beni on sekiz yaşındaki Manrique'e yaklaştıran huzurlu bir doyumdu duyumsuyordum.

Dayısının ölürken sözünü ettiği o önemsiz miras'm sağlam, akıllıca bölüştürülmüş bir servet olduğu ortaya çıkmıştı. Manrique on dokuz yaşındayken kendini böylelikle zengin, her türlü kaygıdan yoksun biri olarak bulmuştu.

Para parayı çektiğinden, Soria Piskoposluk Kurulu üyeliğinden gelen para da bu servete ekleniyordu; ayrıca, şimdi Lerma Dükü olan kralın gözdesi, verdiği sözü unutmamış, onun, papazlık aşaması töreninden önce Palencia Piskoposluk Kurulu üyeliğine atanmasını sağlamıştı. Dola yısıyla Manrique, parlak gelecek vaat eden seçkin bir konuma gelmişti. .

Manrique bu servetten ve konumdan sınırlı ölçüde yararlandı. Tek lüks olarak kendine Salamanca'da zevkle ı, ama gösterişe kaçmadan döşenmiş küçük bir ev aldı. Ayrıca, aynı zamanda sekreterliğini ve uşaklığını da yapan, İspanya'dan ayrılincaya kadar yanından ayırmadığı Alonso Martinez adında bir de hizmetçi tuttu.

Valladolid doğumlu, yirmi üç yaşındaki bu genç adam kısa boylu ve tıknaz, esmer tenli, siyah saçlı, hafif şaşkı bakan biri. Sevilla'daki Casa de Contratacion'da, krallık gümrüklerinde çalışan bir memurun oğlu olan bu kişinin yazısı çok güzel; düzeni seven bir yapıda olması, yaşamda en çok

düzensizlikten ve gürültüden nefret eden efendisinin karakteriyle de bağdaşiyor. Alonso, ev işleri ve mutfak için, Mercedes adında, sessiz ve sakin, gerektiğinde ortalıkta gözükmeyen ve evi gürültü patırtı etmeden titizlikle temizleyen bir dolu işe aldı.

Manrique'in evi, kentin çıkışında, Roma köprüsüne birkaç adım mesafede, dolayısıyla da gürültüden ve hareketten uzak bir yerde - ki bu beni hiç şaşırtmadı.

Akşam olduğunda Ekselansları -bundan böyle unvanı bu- evinden çıkıp eski köprüyü geçiyor, Soria'nın dağlarından daha engebesiz, oralardaki kadar yabanıl olmayan kırlarda gezinti yapıyor.

Günbatımını, onun kızılıklarını, kentin gürültüsünün çok az bozduğu dinginliğini seviyor. Sonbaharı, onun gri tonlarını da seviyor, yazm aşırılığında, aşırı ışığında oldum olası korktu. Uçların adamı değil. Yapısı dolayısıyla ara mevsimlerin ince ayrımlarından daha çok hoşlanıyor.

Kayda değer bir dakiklikle yaptığı bu akşam gezintileri onun tek dinlencesi. Bu fırsattan, tespih duasını etmek, dua kitabını okumak için yararlanıyor. Manzaraya bakmıyor; kırlık alanlar onu sıkıyor; sürülerin çingirak seslerine, çobanların bağırımlarına kayıtsızca kulak kabartıyor. Kimi zaman, dikilmiş saçlar gibi duran çan kuleleriyle belirginleşen kenti seyretmek için geriye dönüyor ve taşların günbatımında yansıttığı o eski altın ışıltısını gözleriyle içiyor.

Mimarlık yapıtlarına hayranlık duyuyor, çünkü bunlar insan aklına baş eğimiş bir düzenin kanıtları. Bilincinde olmasa da, İspanyol Tanrıbilimcilerinin egemen olduğu Trent Konsili kuşaklarının insanı o. Her türlü dinsel süslemeciliğe karşı çıkan Luthercilerin ve Calvincilerin sadeliğine karşın, Manrique, çoğalan resimleriyle, heykellerin ve süslemelerin bolluğuyla, sütunların halat burması biçiminde bezemeleriyle, mihrapların süslü oyma arkalıklarının uyandırdığı coşkuyla insanların tüm duyularına seslenen inanç tiyatrosuna hayranlık duyuyor. Onun Katolikliği saldırgan, militan, gösterişli.

Bu abartma ilk bakışta onun katı karakteriyle çelişiyor gibi görünüyor. Bununla birlikte, Katolik düşünce ona

göre, arıtılmış bir yaşamı gerektiriyor. Tanrı ve O'nun Kilisesi için çok güzel, çok gösterişli hiçbir şey olmayacak, insanlar için de aynı kural geçerli olacak.

Salamanca'da bütünüyle çalışmaya adanmış bir yaşam sürüyor. Öğrencilerin gürültüsüne patırtısına, içki âlemlerine, Saint-Jacques-de-Compostela'dakinden daha sık ve daha kanlı kavgalarına hiç bulaşmıyor. Sununla ya da bununla pek seyrek gevezelik ediyor, sorulan sorulara kendi tarzında kuru ve kısa yanıtlar veriyor.

Şafakla birlikte kalkıp eski katedraldeki duaya katılıyor, kahvaltı yaptıktan sonra öğretmenin kürsüsünün önündeki ilk sıraya oturuyor. Zaman zaman, bu kürsüden Fray Luis de León'un ders verdiğini, Fray Luís de Grena-de'm da onun öğrencisi olduğunu aklından geçiriyor. Bu fresklerin altından, bu lambrilerin arasından ne ünlü gölgeler gelip geçmiş! Avluda yürürken ya da büyük kitaplıkta çalışırken bu büyük insanları anımsadığında Manrique hafifçe ürperdiğini duyumsuyor.

Derslerini titizlikle izliyor, kendini vererek dinliyor,

ş hırsıyla çalışıyor. Üstatları daha şimdiden onu fark ettiler; ona 'Ekselansları' diye hitap ediyor, öğütler veriyor, gönlünü okşayarak rehberlik ediyorlar. Parlak bir geleceği oldu-

?'-? ğu, ününün üniversite sınırlarını aşacağı biliniyor. Herkes onu yüreklendiriyor, şımartıyor, ona iltifat ediyor. Zaman zaman karakterinin yabanılığı çevresine batıyor; tüm davetleri geri çevirmesinden yakınıyor, asik suratlı olmasına sinirleniyorlar. Önu kutladıklarında, canı sıkılıyor, nere-

, deyse hırçın bir havaya bürünüyor.

Manrique dalkavukluktan nefret ediyor. Çevresinin ona yağdırmak istediğı övgüler onu rahatsız ediyor. Kendini herkesten farklı duyumsamaktan hoşlanmıyor. Uşağının üniversitede ona eşlik etmesini, onun için ayrılmış taburenin arkasında, öğrencilerin çoğunun sıkış tepiş dizildiğı sıraların önüne, kürsünün dibinde dikilmesini kabul etmesi gerekirdi. Bu şeref, Palencia Piskoposu'na, dolayısıyla Kili-se'ye aitti; bu yüzden Kilise de bu isteğe karşı çıkmaya cesaret edememişti.

103

Durumu, onu insanlardan uzaklaştırıyor. Hâlâ bir dostu yok; Soria'dan beri görülmez bir çember insanlarla onun arasına giriyor. Lütuf bekleyen bir sürü kişi kapısını aşındırıyor, ona dilekçeler uzatıp korunma altına alınmak istiyor. Onları akşam kahvaltısından sonra, çalışma odasında ayakta kabul ediyor, yüreklendiren birkaç söz söylüyor, kapıya kadar geçiriyor. Bu ziyaretçi bolluğu onun yalnızlığını daha da artırıyor. Onların gözünde bir kişiliğı var; peki, kimin gözünde bir kişi olabilecek?

Salamanca'daki öğretim, Aristoteles'ten ve Ermiş Tho-mas'tan esinlenen skolastik yapısıyla, hiçbir yeniliğı kabul etmiyor. Profesörler derslerinde ancak Melchior Cano'nun, özellikle de bu üniversitede vaktiyle ders vermiş olan Domingo Soto'nun düşüncelerine yer vermeye razı oluyorlar. Lectio'lar ya da okumalar, letrado'larm, yani kültür adamlarının dili olarak kalmayı sürdüren Latince dilinde yapılıyor.

Trent Konsili'nden bu yana dogmalar daha da sertleşti; diyalektik yalnızca tek amaca yöneliyor: önermeden önermeye Tanrı'ya kadar yükselmek. Dinsel düşüncenin mantık zırhını profesörlere, önce Arapların Arapça'ya, ardından Toledo Yahudilerinin Kastilya diline çevirdikleri Aristoteles sağlıyor.

Yabancı kitapların yurtiçine sokulması, öğrencilerin de yabancı üniversitelere devam etmesi yasak olduğundan, Kastilya, II. Felipe'nin hükümdarlık döneminden bu yana Avrupa'daki entelektüel hareketlerin uzağında yaşıyor. Bununla birlikte, uygulanan sansür çok sıkı olmadığından, yasaklanmış kitaplar Salamanca'ya özel izinle sokulabiliyor. Bu kitaplara başvurabilmesi için izin gerektiğinde, Manrique bunu sağlamakta hiçbir güçlük çekmiyor. Böylelikle, onu heyecanlandıran Yeni-Platonculuğı üniversite kitaplığında keşfedebildi.

Manrique, Platon'da eğretilmelerin görkemini, imgelerin ve üslubun canlılığını, mitlerin gücünü buluyor. Aşama aşama Tanrı'ya duyulan hayranlığa yükselen bu sezgi onu heyecanlandırıyor.

Eleştirel akıl yürütme tutkunu olduğu ölçüde duygusal da olan Manrique, kesin inançlara ve duygusallığa duyduğu açlığı birlikte geliştiriyor. Kendini yalnızca kalbinin coşkusuna bıraktığında bile akıl yürütmeyi düşünüyor.

ikinci açıklama ona çelişkili olarak bir romandan, Miguel Cervantes Saavedra adlı bir yazarın Don Kişot adını i verdiği, öğrencilerin, hatta ciddiliğıyle ünlü profesörlerin oybirliğiyle övgüler düzdüğü romanından geliyor. Şövalye romanlarının yergisi niteliğindeki bu roman, yayınlandığından bu yana görülmemiş bir başarı elde etti.

Salonlarda ve tavernalarda, kulübelerde ve saraylarda herkes bu romanı okuyor. İnsanlar, okurken birlikte kahkaha atmak için toplanıyorlar. Romandan öte bir şey bu: toplumun gü-l lünçlükleriyle ve büyüklükleriyle, kendini hayranlıkla sey-" rettiği bir ayna.

O kitabın kapağını sakınarak açmış olan Manrique, şimdi kendini okumaktan alamıyor. Bir parodi elbette, ne var ki Manrique'in anlamını sezdiği, kaynaklarını keşfettiği geniş ve hoşgörülü bir felsefeyi de içeriyor. Bu yapıtta, dayısının ona verdiği dersler, onun yumuşaklığı ve insancılığı, hoşgörüsü ve eliaçıklığı yok mu? Manrique kitabı okurken, kendini gülmekten ağlamaya, neşeden hüzne geçerken buluyor. Binlerce İspanyol'la birlikte, insanları pençesine alan hayal kırıklığının yansımaları görüyor o metinde.

Tarihlendirme konusunda çok titiz davranmalarına karşın, tarihçiler İspanyol gücündeki gerileme döneminin başlangıcını III. Felipe'nin hükümdarlık dönemine kadar geri götürmekte diretiler. Bu arada Manrique'in bu belirtileri algılamış olmasına pek olanak yok. O dönemde İspanyol kara ordusu ve donanması tüm savaş alanlarında gücünü hâlâ ortaya koymakta, Flandre'dan İtalya'ya ve Alman-, ya'ya kadar yankı uyandıran zaferler kazanmaktadır ve Kastilya monarşisinin görkemi belki de o güne kadar böylesine göz kamaştırıcı bir parlaklıkla kendini hiç göstermemiştir.

104

105

Bununla birlikte kamuoyunun düşüncesinde bir değişikliğin ortaya çıktığı da görülür. Bütün bunlar, sürekli yaygınlaşan bir yoksulluğun görüntüleri mi? II. Felipe'nin uzun süren hükümdarlık döneminin getirdiği bıkkınlıklar mı? Avrupa'nın tümünde, Akdeniz'de, Napoli'de ya da Fransa'da sürdürülmüş birçok savaşın yol açtığı tükeniş mi? Tükenen devlet hazinesinin ve salman yeni vergilerin ezici yükü altında ticaretin ve zanaatın yok olması mı? Borç yükü altına giren İspanyol krallıklarının mallarını, mülklerini önceden rehine koymaları yüzünden, ellerindeki altının ve paranın Sevilla'dan alacaklılara doğru yola çıktığını görmeleri ya da başka deyişle, İspanya'ya kıymetli madenlerin akmasına karşın, Hollanda'nın, bu arada Fugger-lerin ve Cenova bankerlerinin semirmesinin yol açtığı durum mu?

O dönemin modası, ortaya çıkan durumları politik gerekçelere bağlamak değildir. Hoşnutsuzluklar kişiler üzerinde yoğunlaşır; bu durumda da devlet hazinesini yağma ettiği, elini o hazineden çekmediği ileri sürülen Lerma Dükü ve onun lanetli gölgesi Calderön suçlu bulunur. Kralın gözdesi, açgözlülük dışında, şölenlerle ve balelerle kralın başını döndürerek onu halkından ayırmakla suçlanır. Kimilerine inanılacak olursa, sarayın genelevden farkı kalmamış, hükümdar da hem güzel, hem akıllı Kraliçe Marga-rita'ya olan tutkusuna karşın maceradan maceraya koşarak gücünü tüketmişti.

Her yana yayılan bu söylenti, her yerde kralın yanında boy gösteren, krallık arabasının kapısı önünde gösteriş yapan, gücüne güvenen, kendi kişiliğine hayran bu küstah kral gözdesine karşı uyanan şiddetli kinin güçlenmesine yol açtı.

Madrid, sarayın Valladolid'e taşınmasına buruk bir tepki gösterdi; bu yolculuk kışın ortasında, Guadarrama'nın karları arasında, yaklaşık sekiz bin insanın, en görkemli giysilerine bürünen kadınların, gösterişli üniformalarını kuşanmış erkeklerin rüzgârın

etkisiyle öbekleşen karlarla örtülmüş dağ geçitlerini yaya olarak geçmesiyle gerçekleşmişti. İnsanlarda öfke uyandıran gülünç bir yolculuktan bu. Yeni düğün bu maskaralığı, kralı avucunun içinde

daha iyi tutabilmek için düzenlememiş miydi? Bu amaçla, kendini yaşam boyu genel yönetici seçtirerek imparatorluğun başkentini değiştirmek istememiş miydi?

Bir an gelir, devlet görevindeki bir kişi ne derse desin, ne yaparsa yapsın, her şey aleyhine döner. Lerma için de bu güçsüzlük ânı gelip çatmıştı. Kısa süre sonra yerini alacak olan oğlu bile ona karşı çevrilen entrikalarda açıkça yer alıyordu.

Manrique bu hoşnutsuzluğun, sabırsızlığın, yorgunluğun farkında. Bu durum onu üzmüyor değil, çünkü onu koruyan, şereflere boğmuş olan aileye sadık kalmayı sürdürüyor. Bu arada, doğru görüşü sayesinde insanlardaki bu manevi çöküşü duyumsuyor. Nedenlerini yargılamaksızın, uyanmış olan öfkeyi ve hastalıklı durumunu seziyor. Halklar huzuru özlüyor, güçlerini ellerinden alan bir destandan artık bıkmış durumdadır. Krallarının neden dünyanın dört bir ucunda savaştığına kimse akıl erdiremiyor. Ateşlerle kemirilerek, açlıkla kıvrılarak, veba salgınlarıyla kırılarak kendi içine kapanıyor.

Ekselansları Palencia Piskoposu'na gelince; en küçük bir yakınmada bulunmaktan kaçınıyor. Öğrenimini sürdürüyor, okuyor, düşüncelere dalıyor, kral için, onun danışmanları için, özellikle de Kilise'nin kurtuluşu ve huzuru için her zamankinden daha büyük bir coşkuyla dualar ediyor.

En küçük bir eleştiride bulunmadığı gibi, bir yargı da ileri sürmüyor. Lerma'nın düşüşünün kendi düşüşünü de getireceğinden mi korkuyor? Bundan böyle çevresi ona kuşkulu gözle bakıyor, dalkavukça davranırken uzaklaşıyor, bekleme durumunda kalıyor.

Bu alçakça manevralar Manrique'e başka anıları anımsatıyor. Nankörlük onu şaşırtmıyor.

Yakında Salamanca Üniversitesi'nde dinbilim doktoru sanını alacak olan yirmi iki-yirmi üç yaşlarındaki Palencia Piskoposu Ekselansları Manrique Gaspar del Rio, bundan böyle kendi geleceği için umut beslemiyor.

106

107

Roma Köprüsü'nün yanındaki önyüzü dar eve sessizlik çökerken Manrique, velinimetini Sandoval ailesinin genç üyelerinden biriyle yazgısal bir görüşme yapıyor.

Gonzalvo de Sandoval, Salamanca'ya öğrenim için geldiğinde yirmi üç yaşında yoktu. Yaklaşık bir seksen boyunda, geniş omuzlu, ince uzun, saçları bakır rengi ile olgun buğday rengine çalan, çok güzel gözlü, aydınlık bir gülümsemesi olan, davranışlarının çekiciliğinden kuşku duymayan biri. Küçük ağızıyla çevresine kandırıcı gülümsemeler dağıtıyor; kalçaları dar, uzun bacaklarıyla kedi kadar kıvrılmış izlenimi bırakıyor. Bu yumuşak, okşayıcı, sarıp sar-malayıcı kibarlığın oluşturduğu hayranlık uyandırıcı görünümünün ardında müthiş bir serseri gizli: atılgan, olur olmaz her şey için kılıcına davranan, yalan söylemeyi huy edinmiş, palavracı, her zaman çakırkeyif biri. Manrique nasıl oldu da boğazına kadar borç içinde yüzen, fahişelerle soylu kadınlar arasında mekik dokuyan, edepsiz ve kurnaz, gösterişli bir gevşeklik içinde olan bu zevk ve eğlence düşkünü adamın büyümesine kapıldı?

Palencia Piskoposu, Gonzalvo'nun geldiğini haber alır almaz, kuzenlerinden birinin sarayında kalan bu kişiyi selamlamaya gitti.

Vakit öğleyi geçti ama kumar ve içkiyle geçen uzun bir geceden sonra genç Gonzalvo tek gözünü yeni aralıyor; yanında yatan, gün ışığında gözüne çirkin ve biçimsiz görünen kaltağı nereden bulmuş olabileceğini anımsamıyor. Onu kabaca yanından kovuyor ve uşağı kadehine şarap doldururken gözü, sağda, yatağıyla duvar arasındaki aralıkta kamburunu çıkarmış duran Manrique'e takılıyor.

- Sen Palencia Piskoposu musun, diye soruyor Gonzalvo, ona tepeden bakarak.

- Evet efendim, Saygıdeğer Efendimizin hizmetindeyim.

- Hitap diye buna denir işte. Oyunda iki yüz duka kaybettim, bana o parayı verebilir misin?

- Saygıdeğer Efendimiz benim paramı kabul etme lüt-funda bulunurlarsa, bundan şeref duyarım efendim.

108

Bu yanıt Gonzalvo'nun neşesini yerine getirdi, kadehini boşaltırken kahkahayı bastı:

- Hoşuma gittin Piskopos. Amcam seni ailemizin hizmetine almakla iyi etmiş. İçimden bir ses, dünyanın en iyi iki dostu olacağımızı söylüyor.

Genç adam yataktan Âdembaba kılığında dışarı atlayıp geriniyor.

- Başım ağır ve dumanlı, Piskopos. Şarabı sever misin? Sevmezsin elbette. Kızları da sevmezsin, yüzünden okunuyor bu. Sevgili amcam Uceda'ya seni engizisyon yargıcı yapmasını söyleyeceğim, yargıç suratı var sende. Ruhun da öyledir, bu konuda bahse girebilirim. Sapkınları yakacak bakışlara sahipsin sen. Engizisyoncu olmak hoşuna gider miydi? Getirişi olan bir görevdir. Kazanç üzerinden bana yüzde verirsin.

- Saygıdeğer Efendimizin arzusu buysa ona her şeyi veririm ama yüzde veremem çünkü o durumda din sömürüsü yapmış olurum.

- Din sömürüsü mü? Amma da tuhafsin, Piskopos! Pa-pa'nın böyle kaygıları olduğunu mu düşünüyorsun? Tamam, bu işi oldu sayabiliriz. Zaman zaman Uceda'nın kız kardeşiyle yatağa giriyorum; o rezil ve kambur kadın, bana çok daha fazlasını borçlu: Kendini bundan böyle engizisyoncu bil.

Manrique, Gonzalvo'nun işlemeli gömleğini giydikten ' sonra birden dönüp ona tuhaf, melankolik ve ısrarcı gözlerle baktığı ânı ilerde anımsayacak.

- Benim için ter şeyi yapacağın, diye mırıldanıyor genç adam, gerçekten doğru. İsa adına, sen şimdiye kadar rastladığım en tuhaf piskoposun.

- Büyük amcanız Ekselansları Fuentes Kontu, beni koruması altına alma lütfunu gösterdiğinde, bedenim ve ruhumla kendimi sizin soylu ailenize adamaya yemin ettim.

- Verdiğin sözleri de hep tutarsın, öyle değil mi? Oysa I dönem, sadakat gösterenlerin dönemi değil artık.

- Dönem, benim duygularıma egemen olamaz.

- Hayır, herhalde egemen olamaz. Dürüstlüğünden yankınmah mı, yoksa buna hayranlık mı duymalı, bilemiyo-

109

rum, Piskopos. Bu düştten acımasız biçimde uyanma riskin var.

- Saygıdeğer Efendimize hizmet etme mutluluğunu bununla ödeyeceksem, hayal kırıklığını şimdiden kabulle

niyorum.

Bakışları ikinci kez, ilki kadar uzun bir süre karşılaşıyor; Gonzalvo sert bir tonla şunu söylüyor:

- Parayı bekliyorum.

- Hizmetkârım Alonso, onu size hemen getirecek. Saygıdeğer Efendimize selamlarımı sunarım.

Palencia Piskoposu, kapıya doğru geri geri çekilirken onu eğilerek selamlıyor; Gonzalvo da onu gevşek bakışlarla, gülümseyerek izliyor.

Manrique eve döndüğünde, hizmetkârının eline, narçiçeği renkli kadife bir torbanın içine koyduğu üç yüz dukayı -bu, o dönem için çok yüksek bir miktar- veriyor ve Alonso şaşkınlık içinde Gonzalvo'nun yanma yollarını, Palencia Piskoposu diz çökerek genç adam için dua ediyor.

Manrique kendini, dikkatini Gonzalvo'nun opal ile sedef arası kararsız renkteki gözbebeklerine, duruşlarına ve davranışlarına, fütursuz edepsizliğine vermiş olmakla suçluyor. İpeksi, süt beyazı bir cilde sahip o bedeni hayranlıkla seyretmekten kendini alamadı; bu günahkârca dikkati gösterdiği için pişmanlık duyuyor.

Sonraki günlerde, Ekselansları kendini Gonzalvo'yu ilgiyle düşünürken yakalıyor, buna ilk şaşırana da kendisi oluyor.

Küçük bir kentte herkesin her şeyden haberi olur; Gonzalvo'ya gelince; o, kamuoyunun merakının onun her hareketinde, her yaptığında yoğunlaşmasına neden olacak kadar ünlü biri. Palencia Piskoposu'nun böylelikle, gecelerini kumarhanelerde geçiren, borç üstüne borç yapan, ölesiye sarhoş olan, en küçük tartışmada kılıcına davranan, en rezil kadınlarla düşüp kalkan genç senyörün bu çılgınlıklarından haberi oluyor. Sabah olduğunda uşakları onu, boylu boyunca yattığı derenin içinden, üzerine uzandığı çöplerin

arasından alıp iki büklüm götürmek ve hep bilinçsiz durumda yatağına yatırmak zorunda kalıyor.

Öğrenimini sürdürmüyor, üniversiteden içeri adım atmıyor ama bu onun doktor kepini giymesine engel olmuyor. Bu ayrıcalığı Kastilya'nın en zengin ve en etkili ailelerinden birinin bir üyesinden esirgemeye olanak var mı? O dönem, ayrıcalıkların hiç kimseyi şaşırtmadığı, kızdırmadığı bir dönem. Soyluların öğrenim görmelerine gerek yok, eğitim kurumlarında boy göstermeleri yeterli oluyor.

Manrique, çıkarılan söylentileri ve dedikoduları kayıtsızlık ve ilgisizlikle dinler gibi yapıyor. Gonzalvo'nun göze batan inançsızlığı, sofuların onu ayıplamasına yol açıyor. Genç soylu, dogmalara hakaret ediyor, küfür ediyor, onlarla alay ediyor. Birçok kişi bundan çok daha azı yüzünden kendini engizisyon zindanında bulur. Gonzalvo papaz sınıfını iğneliyor, cuma günlerinde ve perhiz günlerinde göz göre göre et yiyor, kiliseye adım attığı yok, kışkırtmalarını giderek artırıyor.

Efendisini iyi tanıyan Alonso, kayıtsız kalmasına karşılık onun bu görkemli işe yaramaza duyduğu ilgiyi sezdi. Onun zevk âlemlerini ve dogmalara meydan okumalarını ona ballandırmadan aktarıyor, o da bundan rahatsız olmuş görünüyor.

Ekselansları, Gonzalvo'nun aykırılıklarına elinde olmadan ilgi gösterdiği için kendine kızıyor. Düşüncelerinde ona olmaması gerektiği ölçüde yer veriyor. Onu kafasından silip atsa iyi olacak ama bunu başaramıyor.

Akşamları yaptığı gezinti sırasında, zihninin Gonzalvo'nun yakışsız davranışlarına takıldığını fark ettiğinde öfkeleniyor. Bu genç senyörü kendi yaşamını yakmaya, sağlığını mahvetmeye, yakışıklılığını soldurmaya hangi şeytanın ittiğini kendi kendine şaşkınlık içinde soruyor. Onun düşkünlük peşinde koşmasını anlayamıyor. Dualarında ona bol bol yer veriyor. Tüm çabalarına karşın, o

günahkârın doğru yola dönmesi için dua etmeyi yine de başaramıyor. Tam tersine, en kötü içgüdülerin boşanması konusunda onun yanını tutuyor. Zaman zaman, kalbinin derinliklerinde, bu baş döndürücü düşüğe kendisinin de razı olup olmayacağını düşünüyor.

110

111

Bu kendini yok etme saplantısının ne anlamı olabilir, diye soruyor Manrique kendine. Güzellik sağduyudan yoksun kalınca, felaketler mi doğuruyor? Kırdan yürürken, Ekselansları kendi kendine, karakteriyle bağdaşmayan, kendini şaşkırtan sorular soruyor.

Günler, haftalar geçiyor, Manrique taş kesilmiş gibi bekliyor. Gonzalvo ona yaklaşacak, bunu seziniyor. Aralarında bir bağ var. O iki uzun bakışma sırasında yazgının zarları atıldı.

Genç senyör sonunda küçük evin kapısını çalıyor, bir koltuğa yerleşip bacağını çalışma masasının üzerine koyduktan sonra şarap istiyor. Manrique, kendini yeniden o tatlı melankolik, hüznü havaya kaptırmış, gülümseyişin düşlerden arınmış sevimliliğini takınmış bu insanı sessizce gözlemliyor.

- Haydi bakalım, Piskopos, sana mutlu bir haber getirdim. Engizisyon yargıcısın artık. Memnun oldun mu?

- Memnunum, çünkü bu lütfü bana siz, Saygıdeğer Efendim, sağladınız.

- Beni seviyorsun öyleyse, Piskopos?

- Şanlı ailenize bağlıyım.

- Bana yanıt vermiyorsun, Piskopos. Seni içtenlikli biri sanıyordum.

- Öyleyim, evet, Saygıdeğer Efendim bunu göstermeme izin verdiği ölçüde.

- Güzel sözlere ne kadar meraklısın! İçinden geldiği gibi konuşmaz mısın hiç?

- İçim kuru benim, duygularımdan söz etmeyi öğrenmedim.

- Buna kuşku yok... Sana bir şey söyleyeyim mi, Piskopos? Bana öyle geliyor ki sen de benim kadar yalnızsın.

- Tanrı bana eşlik ediyor.

- Hep tumturaklı sözler! Tanrı bizden çok uzaklarda, Piskopos. Bizim zavallı yaşamlarımızdan daha başka kaygıları var O'nun. Ben sana, daha somut bir yalnızlıktan söz ediyorum.

Gonzalvo, elini üzüm salkımlarıyla dolu kristal kâseye uzatıp bir salkım alıyor, ağzına götürüyor, tanelerini, başını büyük bir zarafetle oynatarak, yemlenirmiş gibi teker teker yiyor. Her davranışı, duruşu, takındığı pozlar, en küçük hareketi bile önceden düşünülmüş, tasarlanmış bir uyum içinde.

- Senin ziyaretine gelmeyi birçok kez düşündüm, Piskopos. Sonra vazgeçtim.

- Saygıdeğer Efendimin gelmesini bekliyordum.

- Biliyorum. Sana kötülük yapmaktan korkuyorum, Piskopos. Beni seven herkesi aldatıyor, onlara ihanet ediyorum. Buna engel olamıyorum. İçim kötü benim.

- Saygıdeğer Efendim bunu söylediğine göre, öyle değil. Kötü insanlar kendilerini erdemli görür.

- Sen erdemli misin?

- Öyle bir havam var, yalnızca bir hava.
  - Opal bakışı çok uzun kirpiklerinin altından yeniden Manrique'e dikiliyor.
  - Zar oyununda yaklaşık üç bin duka kaybettim. O kadar paran var mı, Piskopos?
- Toparlayabilirim, evet.
- O parayı bana verir miydin?
- Sahip olduğum her şey Saygıdeğer Efendimindir.
  - O parayı benim gibi bir rezile vereceğine, yoksullara dağıtsan daha Hıristiyanca davranmış olmaz mısın?
  - Bir kadın İsa'nın başına çok değerli, güzel bir koku sürdüğünde Yahuda da aynı soruyu sormuştu.
  - O parçayı biliyorum, Piskopos. Bizim kilisemizin papazı onu bize kaç kez yorumladı.
- Gonzalvo başını önüne eğiyor.
  - Sürekli, diyor mırıldanarak, kilise diliyle konuşman beni üzüyor. Sıkıcı ve boş bir dil o, üzerinde uzlaşmış tüm diller gibi. Aşkın dili de ondan aşağı kalmaz. İnsanlar hep aynı zırvaları yineleyip duruyor.
  - Saygıdeğer Efendimi hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm. Çocukluğumdan beri bana öğretilmiş olan dili konuşuyorum ben.
  - Buraya Soria'dan geldin, değil mi? Yabanıl, sert iklimli bir yer.
-

112

tañç Gömleği 113/8

- O yabanıllığı seviyorum ben.
  - Dayın Almagro'nun engizisyonla başının derde girdiğini öğrendin, öyle mi?
- Evet, bir iftiraya uğradı. Şerefini temizledi.
  - Eh, insanın koruyucuları olursa, şerefini temizler, gerektiğinde satın alır! Kendi şerefim benim umurumda değil, Piskopos!
  - Saygıdeğer Efendim ona doğarken sahip oldu, bunu kanıtlamasına hiçbir zaman gerek yok.
  - Kuşkusuz öyle, Piskopos. Her şeye doğuştan sahip olmak insanda ne sıkıntılar yaratıyor, bilemezsin. Kimi zaman köylülerin yazgısına imrendiğim oluyor.
- Gonzalvo yerinden ağır ağır kalkıp gerinirken çevresine bakıyor.
  - İçin rahat etsin, Piskopos, ön soruşturmayı yapmakla görevli noterler pırıl pırıl bir şeref hazırlayacak sana.
- Ailemin kanının temizliği konusunda bir kuşkum yok.
  - Öyle mi? Çok iddialısın. Bizim saraylarımızda kadınlar kendilerini uşaklara düzdürür; bu yüzden, bizim yatak odalarımıza kendinden en emin kişi bile burnunu sokacak olsa, kendi kanından olanları ayırt edip ayıklayamaz. Deneyim konuşuyor burada, evli kadınlarla yatıp duruyorum ben. Hiç kimse hiçbir şeyden emin olamaz, Piskopos, ben bile zaman zaman annemin kendini bir kürek mahkûmuna düzdürüp düzdürmediğini soruyorum kendime.
  - Sizin görkeminiz ve yürekliliğiniz, üyesi olduğunuz ailenin büyüklüğünün birer kanıtıdır.
  - Yürekliliğim ha! Kendini nasıl da kandırıyorsun Monsenyör Engizisyoncu! Yüreklilik değil o, tiksinti. Haydi, bırak şu perhiz yapan papaz ağzını! Ben mutsuz

folan değilim, öte yandan, mutlu da sayılmam. Seninle konuşmaya gelmişim ama söylemek istediğim şeyleri unuttum. Sofuluklarınla cesaretimi kırırıyorsun benim. Bu krallıkta kimse dişe dokunur bir söz söylemiyor, herkes kendi hesabına tumturaklı konuşmasını biliyor yalnızca. Tüm sözcükler aşınmış sanki.

- Saygıdeğer Efendimin beni bilgiçlik gösterisinde bu lunmamdan dolayı bağışlamasını dilerim.

- Tamam, Piskopos. Sözlerin, sonuçta, bakışlar kadar ağırlığı yoktur. Beni sevdiğini biliyorum; dileğim, bu sevginin kötü niyetle beslenmemiş olması yalnızca. Beni doğru yola döndürmeyi düşünsen, sana kırılırdım. Herkesin yazgısı kendine. Benimki, mutsuzluk ekip mutsuzluk biçmek.

- Saygıdeğer Efendim emin olabilir. Onu yolundan döndürmeyi düşünmüyorum.

- Ha şöyle! İçki içmek ve kumar oynamak için bana biraz para ver şimdi. Kaybetmekten zevk alıyorum, tuhaf değil mi?

Monsenyör Engizisyoncu, çalışma masasının çekmecelerinden birini çekip Gonzalvo'ya bir torba uzattı; genç soylu bu torbayı edepsiz bir gülümsemeye tarttı.

- Hafiflemeyi nereye kadar sürdüreceksin, Piskopos?

- Saygıdeğer Efendimin benden istediği noktaya kadar.

Gonzalvo, torbayı sol elinde hoplatırken, Engizisyon-cu'yu muzipçe bir merakla izliyor.

- Doğru söylediğini biliyorum, Piskopos. Seni anladığımdan emin değilim.

- Saygıdeğer Efendime bir itiraf borçluyum: Ben de kendimi sizin beni anladığınızdan daha fazla anlamıyorum.

- Gel de seni kucaklayayım, Monsenyör Engizisyoncu.

Manrique yaklaşıyor, Gonzalvo onu göğsüne bastırarak alnından öpüyor.

- Üzgünüm, Piskopos. Sana kötülük etmek istemezdim ama yalnızca bunu yapmış olacağım.

- Buna şimdiden razı oluyorum.

- Dalkavukluğu bırak, Piskopos. Sen bundan böyle Kastilya Krallığı'nın engizisyon yargıcısın. Senin elini öpmesi gereken kişi benim.

Manrique ona kapıya kadar eşlik ediyor, kutsamak için kolunu kaldırıyor ama bunu yapmıyor, hüzünle gülümsüyor.

- Saygıdeğer Efendimden özür diliyorum: alışkanlık...

- Her şey yalnızca alışkanlık ve rutindir, Monsenyör Engizisyoncu. Kimi zaman duyumsamazlığı sarsacak büyük felaketlerin özlemini çekiyorum. Yakında Napoli'ye

-

-

114

115

hareket edeceğim. Savaşın barındırdığı tehlikeler yaşam ateşimi canlandırır, umarım. Manrique, onun gidişini içi daralarak izliyor.

Gonzalvo, Manrique'in kapısını aklına ne zaman eserse o zaman, çoğu kez de gecenin ilerlemiş saatlerinde, gece yemeği yemek için çalmayı alışkanlık haline getirdi. Teklifsizce yerleşiyor, küstah pozlar takınıyor, kimi zaman da dalgın bakışlarla, sessizce duruyor. Alonso masayı yeniden donattığında, ne içmek ne de

yemek istiyor. Çalışma masasının çekmecesini karıştırıp, bulduğu parayı son kuruşuna kadar cebine indiriyor, teşekkür etmeye bile gerek görmüyor. Bununla birlikte genç soylu, bu kıskırtıcı davranışlarına haince bir sevinç de katmıyor. Sıkılmış, melankolik havasını koruyor.

Manrique de kendi hesabına, onun bu küstahlıklarını fark etmez görünüyor. Sessizliğini aşağılayıcı sayılabilecek ölçüde koruyor. Bir kitap açıp kendini okumaya veriyor. Zaman akıyor, Gonzalvo koltuğuna gömülmüş ya da çalışma masasının üzerine yığılmış durumda, Engizisyoncu da okur ya da çalışır durumda; ikisinde de bu tuhaf yakınlıktan zevk alıyor havası var.

Manrique zaman zaman, koşuşturmaktan ve didişmekten yorgun düştükçe, Gonzalvo'nun aç ve yaralı bir kedi gibi, kendine soluk alacak bir yer aradığını düşünüyor. Yüksek arkalıklı koltuğa gömülmüş, sallanan güzel başı omzuna incelik düşmüş, bedeni kendi üzerine kıvrılmış; birden, giderek şiddetlenen uygunsuz bir horlama odanın içinde çınlıyor. Genç efendi belki de yalnızlıktan korkuyordur, kimbilir?

Engizisyoncu onu uykusunda izliyor, sürdüğü zevk ve eğlence yaşamının izlerini, gözlerinin çevresini saran koyu mavi halkaları, şişkin dudaklarının birleştiği yerde belirmiş, çenesini enli gösteren derin küçük kırışıklıkları fark ediyor. Bu görüntüler karşısında derin bir üzüntüye kapılıyor. Kendi kendine, Gonzalvo'nun yıkılışını neden ona seyrettirmek istediğini, kendisinin de hangi nedenlerle bu düşüşün izleyicisi olmayı kabullendiğini soruyor. Bu iç içelik-

ten hiç tiksinti duymadığını, bunun ona hiç itici gelmediğini, hatta ona hiç utanç vermediğini fark etmek onu şaşırtıyor. Kabullenmek bir yana, bundan hoşlanıyor, buysa Man-rique'i kızdırıyor. Karşı çıkması, kınaması gerekirdi. İçinde ne acıma, ne utanç duygusu var. Kaypak bir hoşnutluk; Gonzalvo gelip acılarını sergilemekle ona armağan veriyor sanki.

Engizisyoncu'nun Gonzalvo'ya karşı kadınsı incelik içeren davranışlarda bulunduğu da oluyor. Gecenin bir yarısında kalkıp dostunun üzerine bir merinos örtü örtüyor; Gonzalvo da gözkapaklarını aralayıp, gözlerini muzip, alaycı bir ifadeyle ona diyor.

- Bana özen gösteriyorsun, Piskopos. Oysa can sınırları
mın soğuması yüzünden ölmek benim umurumda değil.
Ben zaten kemiklerime kadar donmuş durumdayım. Buzu
içimde taşıyorum ben.

Manrique karşılık vermiyor, şamdanın yanında yeniden yerini alıp kitabını açıyor.

- Çalışmaktan usanmıyor musun, Monsenyör Engizisyoncu?

- Kitaplar benim en iyi, en sadık dostlarım.

- Onları ölü bir dostluk, Piskopos. Benden daha soğuk, daha katı.

- Saygıdeğer Efendim doğru söylüyor. Bunu, onu tanıma mutluluğuna erdiğimden
bu yana keşfetmekteyim.

- İcini ısıttığım için mi? İnsanın kendinde olmayan bir şeyi başkasına vermesi tuhaf.
Bir kadınla yattığımda, onun zevkten inlemesi beni şaşırtıyor.

- Saygıdeğer Efendim o zevki onunla paylaşmıyor mu?

- Bir boşalma, Piskopos, kısa süreli bir gevşeme. Sonra, hüznün geri geliyor.
Uyandırdığımda, o işi nasıl olup da... Şarabı yeğliyorum ben, unutmamı sağlıyor.

Benzeri itiraflardan sonra, Gonzalvo uyuşukluğuna geri dönüyor ya da Engizisyoncu'nun sinirlerini ayağa kaldıran tiz bir kahkaha atıyor.

116

117

Beni hayal kırıklığına uğratiyorsun, şair. En saf, en değerli duygulanımlarıma saygılı davranacağını düşünmüştüm. Hayır, o konuda kesin hiçbir şey söylemiyorsun, anıştırma yapmakla yetiniyorsun. Aşk sözcüğünü yazıyorsun, iyi de o sözcüğün içine ne koyduğunu sezinlemeye çalışmak beni korkutuyor. Yanıldığımı sanmayı yeğliyorum. Seni çok inciten tutkulu bağlılıklar yaşadığını biliyorum. Bu konuda fazladan hiçbir şey söyleme. Suskunluğuma saygı göster, benim sana yaptığım gibi.

Gonzalvo'yu sevdim. Onu tüm ruhumla, tüm içtenliğimle, tüm kalbimle sevdim. Onun için üzülmedim, çünkü aşk acıma duygusunu dışlar; bunu zaten o da istemedi. Tüm yaşamım boyunca hiç eksilmemiş olan bu bağlılık benim yüzümü kızartmıyor. Onu düşünmediğim tek bir günüm olmadı.

Onu anlamıyordum, bu konuda haklısın. Ayrıca, onu umutsuzluğa iten -bu bana katlanılmaz bir acı veriyordu-nedenleri açıklamaya da çalışmadım. Onu olduğu gibi seviyordum.

Onun yakışıklılığını, havasını, görkemini fark edemeyecek kadar kör müydüm sanıyorsun? Canlı bir heykeldi o, karşısındakilerde elinde olmadan uyandırdığı tutkularından sıkılmış görünüyordu. Bakışlarında, savaşımlarını vermeden kazandığı zaferlerin hüznü okunuyordu. Kalpleri hoplatmak, insanları acı veren, aşırı bir tutkuyla peşinden koşturmak için ortalıkta boy göstermesi yeterliydi. Ünlü, soylu kadınlar, hatta prensesler onu bir an gördükten sonra hasta oluyorlardı; Gonzalvo tarafından unutulduklarında kendilerini derin bir melankoliye kaptırıyorlardı; bunlardan en az ikisi ondan yüz bulamadıkları için yaşamlarına son verdi.

Bize özgü en saygıdeğer duyguları yakalayamadığın gibi, onun içine düştüğü umutsuzluğun nedenini de yakalaya-mıyorsun. Yalnızca ruhu temel alan bir yaşam olabileceğini

kavrayamıyorsun. Oysa dostumun çektiği acı onun ruhsal yaşamından kaynaklanıyordu.

içki içiyor, yalan söylüyor, sövüp sayıyor, dine küfür ediyordu. Ote yandan, aşırılıklarına ve kışkırtmalarına karşın bir Hıristiyan şövalyesi olarak kalmayı biliyordu; daha da ileri giderek bir ermiş olarak kalmayı biliyordu, diyebilirim.

Yaşamım boyunca onun mahvolmuş gençliğini, kendini yok etmeye yönelik şiddetli isteğini bende acıma duygusu uyandıran bir hayranlıkla anımsadım. Sulugöz bir acıma duygusu değildi bu, kuru ve gergindi. Gonzalvo'nun kendini çirkefe bulaştırarak, rezalet çıkararak, Tanrı'ya küfür ederek ulaşmak istediği şey hakkında siz başka türlü düşünüyordunuz.

Senin yapında biri değilim ben. Duygularımı açmayı, açıklamayı bilmiyorum. Bildiğim tek şey, Gonzalvo'nun o haliyle benim için..

...Benim için o her şeydi, şair, her şeydi: Bekleyişin kaygı ve acılarını, kavuşmanın sevinçlerini, var olmanın mutluluğunu keşfetmemi ona borçluyum. Merdivendeki ayak seslerini hâlâ duyar gibi oluyorum, sesinin tınısı kulağımda yankılanıyor, yolunu yitirmiş çocuk gibi gülümseyişini gözlüyorum. Bakışını üzerimde duyumsuyorum, kokusunu soluyorum.

Bazı akşamlar eve geç geldiğimde, çalışma odamın penceresinden yanan şamdanın ışığını fark ederdim. Sokakta durur, sendelerdim. Gözümü o zayıf ışığa

dikip öylece kalırdım. Düşünürdüm: 'Orada o, benim dönüşümü bekliyor.' Kalbimin göğsümün içinde çırpındığını duyardım. Gözlerimi yakan bir sevince boğulurdum. Ona yeniden kavuşmak için telaşlanırdım.

Şair, acısını nasıl haykırır?

Cervantes'in Don Kişot'u/iM sevmemin nedeni, bizi bulduğumuz noktadan daha yükseklerle çıkarmasıdır. Onun verdiği dersler bize, boş yere yemin edip inzivaya çekilmek-tense, inançsız olmanın daha iyi olduğunu öğretiyordu. Gülüyorduk elbette ama güldüğümüz şey kendi zayıflıklarımız, kendi alçaklıklarımızdı.

118

119

Efendimizin, Büyük Felipe'nin ölümünden sonra gelen yeni, zayıf iktidar döneminde, kahramanlığa özgü erdemlerimizi yitirdiğimizi duyumsuyorduk. Basitleşmekle birlikte hâlâ cesaretli atılımlar yapabiliyorduk ama daha o zamandan içten içe kemirilmiş durumdaydık.

ispanya'yı oluşturan tüm krallıklar bu taşlaşmayı du-yumsuyordu. Senin saydığın nedenler yozlaşmamıza katkıda bulunmuş olabilir. Ben çöküşümüzün nedenlerini hiçbir zaman araştırmadım.

Gonzalvo, bu heyecansızlığın ve kahramanlığın olmayışının acısını yaşıyordu. Hoş bir acı değildi bu, hayır, keskindi, insanı haykırmaya iten bir acıydı. Onun yaşam karşısındaki bıkkınlığı, öfkesi bizim yılgınlıklarımızı ifade ediyordu. Ignacio gibi ölümcül bir kavgaya tutuşabilir, Cortes gibi yeni dünyalar keşfedebilirdi. O, fatihlerin ve ermişlerin kuma-şındandı. Görkemli, ancak şimdiden yitirilmiş davaların ardından gözyaşı döküyordu. Gevşekliğin insanlara damgasını vurduğu bir yüzyılda yaşamak onu avutmuyordu. Uğruna canını feda edecek bir dava bulamadığı için kendini kötü yolda harcıyordu; buysa dua etmenin bir başka biçimiydi.

Küçük evimde beni görmeye geldiğinde, beni soyduğunda, aldattığında, bu ihanetlerin onda uyandırdığı hüznü yaşamakla yine dua etmiş oluyordu. Krallıklarımızdan ayrılırken yanımda getirdiğim koltuğa gömülüp geceler boyu kalıyordu. Uyuyor ya da uyur gibi yapıyordu. Bekliyor, içimde arayıp bulamadığım, söylemeyi beceremediğim bir sözü duymak istiyordu. Bu güçsüzlük hâlâ içimi yakıyor.

Birbirimize yakınlığımızı, baş başa oluşumuzun içimde hâlâ sıcaklığını duyduğum hoşluğunu, uşağım Alonso'dan başlayarak, sen dahil hiç kimse anlamadı. Benim bir serseriye gösterdiğim dostluk onları şaşırıyordu. Benim gibi sert görünümlü bir insanın nasıl olup da böylesi iğrençliklere suç ortaklığı yapabildiğini kendilerine soruyorlardı. Bazıları benim Gonzalvo'ya gösterdiğim yakınlığı, onu dindarlığa çekebilmek için kendime dayattığım bir tür kefaret, nefis kırma olarak görüyordu. Hayranlık ve acının karışımı olan duyguyu Tanrı sevgisine bağlıyorlardı.

Benim çektiğim acı onun çılgınlıklarından ve meydan okumalarından -bunlar zaten çocukça davranışlardı- kay-

naklanmıyor; içimin bunaltıcı bir kurulukta olmasını duyumsamamdan fıskırıyordu.

Beni ne onun küstahlıkları ne paramı alması yaraladı. Gonzalvo isteseydi, onun için canımı feda ederdim. Ne var ki o, suskunluğuna çöreklenmiş, yarasının üzerine kapanmış, kimseden bir şey istemiyordu. Yalnızca ümit ediyordu.

Gecelerin sessizliğinde gözlerini sık sık üzerime dikiyordu; onun o bakışı her defasında bana öyle büyük bir acı veriyordu ki haykırmak istiyordum. Kesin hayal kırıklığına uğramış bir bakıştı o, bir yandan da yalvararak yardım istiyordu sanki.

Bunun üzerine, aldığım eğitimi lanetledim, sahip olduğum bilimden nefret ettim, ruhumun kısırlığından tiksindim. Anlaşılması en güç gizin duvarına çarpmıştım. Bu sisli ve karanlık bakışın benden istediği sevgiydi, buna kuşku yoktu, ne var ki bu, bir ölümlünün ona veremeyeceği bir sevgiydi. Onun bunalımı, benim kanımı boşaltacak, etimle doyurulacak, varlığını oluşturan ne varsa benden emip alacak türdendi. Yalvararak istediği, ona sonunda varoluşunun gerekliliğini kanıtlayacak, baş döndürücü, sınırsız bir bağıştı.

Ben bu çağrıyı duydum ama ona kurnazlıklarla, yuttur-macalarla yanıt verdim. Verdim ama her şeyi vermedim, buysa ondan her şeyi esirgemek anlamına geliyordu. Yakınmalarını duyuyordum ve can çekişen o insanın benden ne istediğini biliyordum. Ona kanımı sunacak yerde, bir para kesesi uzatıyordum, o da bunu beni hor görerek alıyordu. Tabansızlığımı ve korkumu paraya dönüştürdüğümü görüp de benden nefret etmemesine olanak var mıydı? Bakışı bana sen de, diye fısıldıyordu. Ben de, evet, yağmaya ben de katılıyordum.

Çocukluğundan beri herkes, bakışında gizlenmiş o sorudan kaçmak için ona bir şeyler veriyordu. Onun huzursuz eden varlığından, okşamalarla ve armağanlarla kurtulabileceklerini ümit ediyorlardı. Muttaki dilenen bu dilenciye herkesin uzatabileceği şeyleri uzatıyorlardı, istediği şeyden kurtulabilmek için onu okşuyor, şımartıyor, hatta ona tapıyorlardı. Böylesine bir bolluk içinde susuzluktan ölüyordu. Bir çağrının gerektiği yerde, onun aldığı yalnızca zavallı yanıtlardı. Kimse ondan içinin derinliklerinde olduğu gibi görün-

120

121

meşini istemedi, ben bile. Kahramandan kaçmak için serseriyle işbirliği yapıyordum. Kendimi sakınmamla eğleniyor, kullandığım uzlaşmacı dille alay ediyordu. Ona bol bol laf ediyor, kesin bir şey söylemekten kaçırıyordum.

Kendimi kınamıyorum, utanç içinde kendime acımıyorum. Katı bir gerçeğe katı bir gözle bakıyorum. Tutkum yüzünden ödleklilik ettim. Şan ve şeref yolunda artık geri adım atamayacak kadar ilerlemiştim. Gonzalvo ise çıplak, arınmış, zayıflığının içinde doğru sözlü olmamı istiyordu benden. Ben zengindim, güçlüydüm ve büyük bir ikiyüzlülükle ona sadaka veriyordum. Bezginlik içinde alıyordu ama gözlerinde ne büyük bir hayal kırıklığı vardı!

Kireç badanalı duvarda, Gonzalvo'nun oturduğu koltuğun üzerinde, çocukluğumda dayımın yatağının başucunda asılı olan fildişinden yapılmış İsa'lı haç duruyordu. Onu çoğu zaman hayranlıkla seyrediyordum, içindeki sevgi yüzünden, iki haydut arasında ölen, köleler gibi ölmeyi seçen bir Tanrı'ya inanıyordum. Bu, soyut değil, kanımda ve etimde duyumsadığım bir inançtı. Ne var ki bu inanç, özverinin başladığı yerde bitiyordu.

Gereksiz olan her şeyi, zenginliğimi, belki de şerefimi sunabilirdim ama gerekli olanı, yani yaşamımı sunamamış-tım ona. Oysa Gonzalvo altına, bolluğa boğulmuş, bunlardan tiksindirilmişti; o, insanın özüne sahip olmak istiyordu. Hile yapıyor, yalan söylüyordu ama istediğinden değil, umutsuzluk içinde olduğu için öyle davranıyordu.

Yapılan her bağış, hayal kırıklığına daha fazla gömülmesine yol açıyordu. Topluyor, sonra da saçıp savuruyordu. Önemli olandan yoksun olunca, kıvrır zıvır biriktirmek neye yarardı? Sağlam bir sevgiye dayanmaktan yoksun olduğundan, kendini yok etmenin verdiği zevkle avunuyordu.

Hafifliğini başına kakmıyorum. Sen, anlama yetinin izin verdiği ölçüde, kendi yüzyılının sana sağladığı kanıtlar çerçevesinde anlayabiliyorsun. Ben kendi akıl yürütmelerimden ne ölçüde eminsem, sen de kendininkilerden o ölçüde eminsin. İkimizin de konuştuğu, miskinliğin dili. Sen benim acımı, onun gerçek nedenlerini anlamıyorsun, isa'nın çağrısı tek bir kez, yaşamım boyunca tek bir kez gözlerimin önünde ete kemiğe büründü. Kulaklarımı tıkamadım, benden is-

tenen şeyi kesin olarak duydum, o yıkımı gözlerimle gördüm. Ona sırtımı dönmekten daha kötüsünü yaptım: Yalancı sofuların yalanının ardına saklandım. Benden yaşamımı isteyen kişiye, değersiz bir sadaka sundum.

Beni bu suçluluk duygusundan kurtarmak umuduyla sıralayacağın açıklamaları duymak istemiyorum. Bana acımandan nefret ediyorum. Ben, ben olmak istiyorum, bütünüyle. Hayal kurma özgürlüğüne sahip olman, benim karakterimi bozma, kafanın içindeki masalların boyutlarına indirme hakkını vermiyor sana.

Gonzalvo'nun ve Tanrı'nın huzurunda, verdiğim sözü yerine geürmedim. En ateşli inancıma ihanet ettim. Yoluma devam ettim. Bu zayıflığımı bağışlamıyorum. Can çekişirken vicdan azabı yakamı bırakmayacak.

122

123

Madrid

Manrique'i Salamanca'da bıraktım; orada öğrenimini en yüksek derece ile (summa cum laudae) bitirip dinbilim doktorluğu kepini taktı. Daha sonra Valladolid'e hareket etti; burada da kral onun Palencia piskoposluğuna resmen atandığını, ayrıca Kastilya Engizisyon Yargıcı seçildiğini bildirdi.

Gonzalvo'nun söylemiş olduğu gibi, ön soruşturma ile görevlendirilmiş noterler onun safkan, kusursuz bir soydan geldiği sonucuna vardılar.

Din adamlığı kariyerini bundan böyle, en etkili kişilerinden biri haline geleceği kraliyet yüksek yönetimi kadrosu içinde sürdürecekti.

Ben de kendi hesabıma Madrid'in yolunu tuttum, sütannemin çocukken beni her öğleden sonra götürdüğü parkın bulunduğu Retiro'ya yaklaşık yüz metre mesafedeki bir otele yerleştim.

Bir fotoğrafta, iki-üç yaşlarında, çarpık bacaklı, toraman bir çocuk olarak görülüyorum. Güven dolu, güleç yüzlü bir havam var; kovamla küreğimi elimde sıkı sıkı tutarak Tomasa'yı parka kadar aynı aldırılmaz hava içinde izliyordum.

On yedi-on sekiz yaşlarındayken, XII. Alphonse'nin gösterişli, atlı heykelinin karşısındaki küçük gölü çevreleyen korkuluklara dirseklerimi dayayıp vakit geçirmeye geliyordum. Orada kürek çekenleri, sandalın içine uzanmış nişanlıları, üniformaları buruşmuş askerleri, taşradan kopup gelmiş çocuk bakıcılarını saatler boyu izliyordum. Biriken gözyaşlarımı içime akıtarak günbatımını bekliyordum.

O sıralarda oraya iki adım uzakta, Minorque Soka-ğı'ndaki Peres Blancs Yurdu'nda kalıyor, manastıra gir-
127

mek üzere aday olarak bekliyordum ve bu hile ile Fransa'ya geçmeyi umut ediyordum.

Her gün konsolosluğa gidiyor, orada bankonun karşısında oturup saatlerce bekliyordum. Yırtık pırtık giyimimle, zavallı görünüşümle sekreterlerden birinin heyecanlanıp bana acımasını sağlamıştım. Benimle yumuşak konuşuyor, konsolosluğun babamı ikna edip beni yurduma yeniden kavuşturmak için elinden geleni yaptığını, hatta evine polisle haber gönderdiklerini söylüyordu. Onu dinleyip teşekkür ediyor, konsolosluktan ayrılıyor, ertesi gün yine oraya dönüyordum.

Madrid güzel bir kent değil, büyüleyici güzellikte fazla anıtı yok; hazinelerle dolu Toledo ile karşılaştırıldığında, Güney Amerika başkentlerini andırıldığından, gülünç bir taşra kenti gibi kalıyor. Ama bu, benim orada başka hiçbir yerde olmadığı kadar rahat ve huzurlu soluk almamı engellemiyor.

Madridlileri, canlılıklarını, bulaşıcı neşelerini, sebatsızlıklarını ve hoppalıklarını seviyorum. Meydanlarının ve sokaklarının görünümünü seviyorum.

Bununla birlikte ben, doğduğu kentten kesinlikle sürgün edilmiş, o kenti gizlice ziyaret etmeye yargılı bir Mad-ridliyim. Tüm yaşamım sürekli bir göçten başka bir şey değil mi? Kaçakçılar gibi orada burada gizlenmekten başka ne yapıyorum?

Buraya her gelişimde, Castello Sokağı'ndan, içinde gün gördüğüm 26. no.'lu evin önünden geçmeyi ihmal etmiyorum. Daha kesin söyleyecek olursam, içinde geceyi gördüğüm eve, çünkü saat yirmi üç ile gece yarısı arasında doğmuşum.

Daha sonra, 1935 yılma doğru, üç yaşma yaklaştığımda annem odamın duvarlarına, Walt Disney'in Üç Küçük Domuz adlı filminden esinlenilmiş sahneleri canlandıran resimler yaptırttı.

Kürek sallayan, el arabası kullanan, pembe ve tumbul o üç ahbap çavuş hâlâ gözlerimin önünde; tirbuşonu andıran kuyruklarıyla ve tuhaf biçimli saçlarıyla benim sevgi duyduğum ilk varlıklardı onlar. Büyük, kötü kurt bile bana sevimli geliyordu. Domuzcukları yemek istiyordu elbette,

ne var ki çok aç olduğuna kuşku yoktu. Bize kalsa, biz o üç domuzu kurtla birlikte yiyecektik, çünkü savaştaydık ve kuşatılmış olan- başkentte açlık baş göstermişti. Aslında kurtlar bu tutkularıyla bize benziyorlardı. Benim çevremde de ete karşı saplantımızı anlatmak için 'kurt gibi aç' olduğumuz söylenmiyor muydu?

Goya Sokağı'ndaki 59 no.'lu yapının, dedemin kira getirsin diye satın aldığı, birinci katında dul karısının, benim korkunç Mamatön'umun oturmuş olduğu yapının önünde de dolaşıyorum.

Kötürüm olan kocası kendi dairesinde dünyadan el etek çekmiş durumda yaşıyor, bir hastabakıcı ona bakıyor, hizmetini de en iyi uşağı görüyordu. Karısı da kendini, üst katta oturan âşığıyla avutuyordu; onu çağırarak istediği zaman kalorifer borularına vuruyordu; bu, 'aşağıya gelebilirsin' demek oluyordu. Bunun üzerine adam aşağı iniyordu; kapıyı iki kez kilitleyerek kendilerini içeri hapsedip, çevirdikleri dolapları ve uğursuz komplolarını kaldıkları yerden sürdürüyorlardı. Hukukla iplerini bütünüyle koparmış, davalara bakmayan bir avukat olan bu adam, kötürüm olan adamcağızın servetine, o zaman daha on iki yaşında bile olmayan annemi saf dışı bırakarak metresiyle birlikte nasıl el koyabilecekleri hakkında kafa patlatıyordu.

Küçük kız bu ikiyüzlülüğün ve utanması sıkılması olmayan açgözlülerin içinde büyüdü ve kendini çiftin gazabından korumak için babasına karşı annesinin yanını tutmak

zorunda kaldı. Böylelikle yalana, kapalılığa ve ihane-t te alıştı, bunlar onun ikinci karakteri oldu.

Yapının gösterişli önyüzüne, dam köşküne bakıyorum; o iri yapılı ve yaygaracı kadın gözlerimin önüne geliyor; o çöküşün kokusunu soluyorum. Üzerime çöken gevşeklik ve melankoli havasından başka tepki vermiyorum. Yakında altmış yaşına basacağım.

Boşluğa açılan bu merdivenin basamaklarını teker teker tırmandım. Artık her şeyi biliyorum, yani hiçbir şey bilmiyorum. Şaşkın, donmuş, ürpermiş durumda kalakalıyorum; beş yaşındayken piyanonun altına saklanıp o iki cadalozun çığlıklarını ve kavgalarını dinlerken yaptığım gibi.

128

Utanç Gömleği

129/9

Yaşamım baş döndürücü yükselişler ile düşüşler arasında bir karabasan gibi geçti. Annemin yalanları belleğimi hasta etmişti; öyle ki, kim olduğumu tam olarak bilemez hale gelmişim.

Başlangıçta, bana anlattığı masallara çabucak kanıyor, bunları İncil sözü gibi kutsal sayıyordum ama bu sisli uykudan uyanmaya başladığımda, perdeyi yırtmakta durak-sadım. Güçlü de, yürekli de olmadığım için bu gücü nereden bulmuş olduğumu kendi kendime hâlâ açıklayamıyorum.

Yolculuğumun sonuna yaklaşıyorum. Bir konaktan ötekine dingin, acelesiz süregiden ilerlemenin sonuna geldim. Manzaraları ve dekorları tanıyorum; her biri kendi bağrında, bir sonrakinin özenli bir topografyasını barındırıyor; Pedro Texeira'nın, Manrique'in tanıdığı Madrid'i hayranlıkla izlemek için incelediğim planı gibi.

Dolaşmalarımın sonunda, İspanya'ya özgü birçok gizli, açması hile ve düzenlerin anahtarını elinde tutan Engizis-yoncu'yla elbette yeniden buluşuyorum.

Çok özel bir kişiliğe sahip olmasaydı, onu Avrupa'nın bir başından ötekine izler miydim? İkimiz de giderek daha çok kendimiz oluyoruz, yaşamlarımız sayısız yaşamı içeriyor.

Manrique beni hiç sevmiyor, bizim yüzyılımızdan nefret ediyor. Oysa bizim içinde yaşadığımız zaman onunkini içeriyor, onu taşıyor, bütünlüyor. Bunu ondan daha iyi kimse bilemez; tersini savunsa da bu böyle. Onun gölgesi aramızda dolaşiyor. Kalplerimizi ısıtıyor, ruhlarımızı katılaştırıyor, bizi kör ediyor, peşinden sürüklüyor. Uzun bir süre daha onunla işimiz bitmeyecek.

Kendi kendime şaşkınlık içinde listedekileri sayıyorum: Cervantes, Lope de Vega, Gongora, Quevedo, Velasquez, bütün bu insanlar onun çağdaşydı. Demek ki, kaosun ortasında o mucizevi patlama oldu!

130

Hepsi bu kentte oturdu, Sainte-Anne Meydanı'nın çevresinde, güneyde Notre-Dame d'Atocha ile kuzeyde San Salvador Kilisesi arasında kalan dar bir çember içinde bu kentin sokaklarını arşınladı.

Onların bıraktığı izlerin üzerinde yürüyorum. Her zaman yaptığım gibi geçmişten yeniden kurmak için, yalnızca onun kokusunu solumakla yetinmiyorum. Operet kabadayılarını andıran metamoro'lar, uşak takımı, dalavereciler, muhabbet tellalları ve kavga için bahane arayan, birkaç real için insan boğazlayan eli bıçaklı kiralık kabadayılar, dilenci ordusu, alınlarının üzerinde kızgın demirle basılmış S harfi - servo- taşıyan köleler, tıklım tıklım at arabalarıyla tahtirevanlar, dışkı ve gübre kokuları; ayrıca, picaro denen becerikli, ama işe yaramaz adamlar, hırsızlar ve eşkıyalar, 'i terör estiren ve monarşiyi, Venedik elçilerinin Madrid'de saray olarak adlandırılmayı hak eden tek yapı olduğunu ileri sürdükleri örnek bir tutukevi inşa ettirmeye iten bir şiddet ordusu.

Madridlilerin heyecanlarını ortaya döktükleri tiyatrolar olan corrales'lerin kalabalığı; izleyiciler bu tiyatroları elbette ait oldukları toplumsal sınıfa göre, kadınlar ayrı yerde, seçkin soylular zemindeki localarında, sıradan soylularla hidalgo'lar koltuklarda ya da sıralarda, aşağı sınıflar da olması gerektiği gibi ayakta izliyorlar. İsterik bir tutku, | kahkahalar, laf atmalar, hıçkırıklar: Yazarlarını ilahlaştı-; ran, birine karşı ötekinin yanında yer alan, Aristoteles'in 'üçlü birlik' üzerine ileri sürdüğü ilkeler konusunda bağı-

? şarak tartışan, birbirleriyle kapışan insanların Madrid'i.

- Burada kadın ve erkek oyunculara büyük saygı gösteriliyor.

Principe Tiyatrosu'nda Lope de Vega'nın komedileri tutuluyor; Cruz'da izleyiciler Calderön'un auto'larma1 gözyaşı döküyor. Tüm sahnelerde tutkulu biçimde söylenen tımturaklı sözlere, şerefi konu alan tiratlara, sel gibi akan acımasız ölç alma söylevlerine, bu arada konu dışına taşan Tanrı, kral, melekler ve Şeytan üzerine konuşmalara rastlanıyor.

1 Dinden esinlenen alegorik oyunlar. (Yazarın notu)

131

Tiyatro bu aşırılıklarıyla, yalnızca honra'sı için konuşan ve yaşayan, uğradığı bir hakaret ya da bir sövgü yüzünden ölen, aykırı bir söz yüzünden karşısındakini öldüren ölçüsünü kaçırmış bir toplumu, sahnelediği oyunlarla yansıtıyor. Herkes kendi büyüklüğünü yansıtıyor, kendi toplumsal sınıfının onurunu sergiliyor. Yoksulluk ve açlık, ters bir işleyişle, mekanik zanaatları, ticareti hor görmeyi engellemediği gibi, insanların herkesin gözü önünde müthiş bir aylıklık sergileyerek burnu havada dolaşmasını engellemiyor.

Mentidero (yalanlar) Meydanı'nda cancan dansları yapılıyor, dedikodular yayılıyor, ünlü kişiler yerden yere vuruluyor. Madrid, insanları tefe koyup ince ince alaya alıyor, saf bir neşe içinde masallar uyduruyor.

Salamanca'da olduğu gibi, kentten en değerli mücevheri sayılan Plaza Mayor ve Kraliyet Sarayı henüz meydanda yok. Kent ve Saray'ın -böyle adlandırılıyor- başkent olabilmesi için, bir Bourbon olan III. Charles'm hükümdar olması gerekecek.

Kente gelen tüm yabancılar, karşılarında, ne gösterişli bir sarayı ne de hayranlık uyandıracak bir anıtı olan pis bir kasaba buldukları için şaşkınlıklarını ifade ediyorlar. Dünyanın tanıdığı en geniş imparatorluk, başkent olarak kendine büyüklüğü ve perspektifi olmayan küçücük bir kasaba seçmiş.

Madridliler, saraylıların geçiminden sorumlu vergi memurlarının kovuşturmasından kaçabilmek için, casa de ma-lícia'yı, yani birinci katında küçük bir penceresi olan, böylelikle de binanın yalnızca giriş katından oluştuğu izlenimi bırakan 'kötülükler evi'ni icat etmişler.

Binalar iki katlı olarak inşa ediliyor; bir kraliyet buyruğu, manastır duvarlarından daha yüksek binalar yapılmasını yasaklıyor. Her şey kurumuş, taşlaşmış izlenimi bırakıyor; Büyükler bile tuğla ve taştan yapılmış, asık suratlı, sevimsiz evlerde oturuyorlar.

Bu sıradanlığı, fikirlerin kaynamasıyla, buluşların ateşiyle, imgelemin atılganlığıyla nasıl bağdaştırmalı?

Sainte-Anne Meydanı'nın çevresinde mahzenleri, tavernaları dolaşiyor, tezgâhlarına dirsek dayıyorum. Prînci-

pe, Cruz, Huertas, Cuchilleros sokaklarından San Migu-el'deki Cava Sokağı'na varıncaya kadar gezilmedik yer bırakmıyorum. Carretas Sokağı'nda, önyüzü gösterişsiz bir sarayda yaşamış olan Ekselanslarının izini sürüyorum.

Kral ve gözdesi Lerma, Manrique'i Valladolid'de sıcak bir şekilde karşılıyor; ilk ayinini yapması ve ilk vaazını kraliyet ailesinin ve saraylıların önünde vermesi için onu sarayın kilisesine davet ediyorlar; bu, o zamana kadar görülmemiş bir lütuf.

Gonzalvo da dayılarının ve kuzenlerinin ortasında, yanında bir alay eşlikçiyle dostunun bu gününe katılmayı ihmal etmiyor.

Manrique, Salamanca ile Valladolid arasındaki yolu ilk kez, şeritlerle ve ponponlarla süslenmiş altı katırın koşulu olduğu bir arabayla kat ediyor. Üç uşak, aguaziles'ler, yani belediye görevlileri ona eşlik ediyor; küçük bir atlı grubu da önden gidiyor. Saraya, sahip olduğu mevkiye yaraşır görkemli bir giriş yapıyor.

Yalnız, toplumdan uzak yaşayan kişilerin başına geldiği gibi, Ekselansları daha şimdiden pohpohlayıcı bir ün kazanmış durumda. Yakışıklılığın duyarsız kalmayan soylu kadınlar onun yeteneklerini övüyor. Yararlandığı yüksek koruma, kralın onu kabul ediş biçimi Büyükleri ona dostluk gösterisinde bulunmaya, adeta ona hizmet etmek için yarışmaya itiyor.

Sarayda yaşayan herkes, onun vereceği ve daha şimdiden olay yaratacağından emin oldukları vaazı sabırsızlıkla bekliyor. Soylu kadınlar, şimdiye kadar hiç dinlemedikleri, hiç görmedikleri bu kişinin görkemli belagatini övüyor. Kral tarafından korunan birinin görkemli olmamasına olanak var mı? Manrique de öyle biri, kaçınılmaz olarak.

Özel olarak Palencia'dan getirilmiş, pırıl pırıl parlayan, bir köşesine Piskopos Fonseca'nın arması işlenmiş halılarla döşenmiş, dinsel şarkıların ve buhur bulutlarının içinde yüzen saray kilisesinin şahmı altına toplanmış insanlar, hiçbir şeyi kaçırmamak için birbirlerini dirsekleriyle dürtüyorlar. Herkes konuşuyor, gülüyor, bu görkemli gö-

132

133

rünüm onları şaşkınlığa düşürüyor. Bu genç Engizisyon-cu-Piskopos'un etkileyici bir onurla donanmış ciddiyetine herkes hayran.

Şahmın dip tarafında oturan Gonzalvo, her hareketi özenli ve yerinde olan Manrique'ten gözlerini ayırmaksızın, bu debdebeyi alaycı bir gülümsemeyle izliyor.

Org çınlayıp Te Deum'un nağmeleri yükseldiğinde, topluluğa törensel bir heyecan yayılıyor. Kadınlar gözlerinde biriken bir damla yaşı siliyor, erkekler hafifçe öksürüyor.

Tören formüllerini yineleyen Ekselansları, dostunun bakışlarını üzerinde duyumsuyor. Sıra kudas ayinine geldiğinde Gonzalvo, mayasız ekmeği ağzına almak için güzel dudaklarını aralıyor. Bir günaha suç ortaklığı yapıp yapmadığını kendi kendine soran Manrique, bir an duraksıyor.

Sonunda kürsünün basamaklarını çıkıp kralın, kraliçenin, kraliyet ailesinin karşısında saygıyla eğiliyor, koruyucusu Lerma Dükü'nü, bütün Büyükleri saygıyla selamlayıp, uzun parmaklı ellerini kürsüye dayıyor; meşe kürsünün kenarlarına dört İncil yazarı ve simgeleri resmedilmiş.

Bekleyiş doruğunda, herkesin gözü onun dudaklarında. Manrique, başını önüne eğmiş, kendi içine yoğunlaşıyor-muş izlenimi veriyor, herkese bitmeyecek gibi gelen bir sessizlik içinde. Herkes birbirine şaşkınlıkla bakıyor, kendine sorular soruyor.

Yalnızca, şahının dip tarafına oturmuş Gonzalvo, onun kurnazlığını sezdiğinden, açıkça gülümsüyor.

Sonunda Ekselanslarının sesi duyuluyor; sıcak ve derinden gelen ama o kadar alçak bir ses ki, günah çıkaran birinin fısıltısı sanki. Orada hazır bulunanlar, bu belirsiz mırıldanmayı, boğuk bir titreşim halinde yükselen bu heyecanlı soluğu, onun kral karşısında duyduğu utangaçlığa verdiler. Kadınlar dönüp birbirine baktı. Kendi aralarında yeteneğini övdükleri görkemli vaiz bu muydu?

Ekselansları, bu utangaçlık havası sayesinde insanların dikkatini yakalayıp uyanık tutmayı başardı; vaaza tiyatro gözüyle bakan Büyüklerin sessiz kalmalarını sağladı.

Ses tonu yavaş yavaş yükseliyor, tavırları yumuşuyor; gövdesinin üstünü öne eğip kürsüye yaslanıyor; gözleri, taşıdığı ifadenin yoğunluğuyla' herkesi çarpar gibi; kolları

kalkıyor, iki yana açılıyor; uzun parmaklı elleri havada arabeskler çiziyor.

Taşkınlıklara bu kadar karşı olan bu insan, kendini coşkunun bir dil cambazlığına kaptırıyor.

Bütün ünlü söylevcilerin başına geldiği gibi, Ekselanslarının verdiği ahlak dersleri kâğıttan okununca insanı hayal kırıklığına uğrattırıyor. O metinlerde bas erkek sesinin gücü ve sevimliliği, bu sesin duraklamaları ve yükselişleri, soluğunun titreşimleri eksik kalıyor. Soğukkanlılıkla incelenecek olursa, onun vaazlarının, ahiret mutluluğunun yumuşaklığından çok, peygamberce bir esinlenmeyi ifade ettiği görülüyor. Bu şiddet, verdiği ilk vaazın -bu, Engizisyon-cu'nun daha sonra vereceği vaazlara örnek olacaktı- başarısına kaynaklık ediyor.

Bununla birlikte, söyleminin aşırılığı, suç kovuşturuyormuş izlenimi bırakması, neredeyse yabancı bir şiddet sergilemesi, kullandığı eğretilmelerle ve taşkınlıklarıyla, Reform karşıtlarının havasını yansıtıyor. Bu söylemde, neredeyse insanda baş dönmesi yaratan burgaçlanma, yüklenme ve ifade zenginliği görülüyor. Barok mimarının taşı eğip bükmesi gibi, o devirde güzel konuşma sanatı da, yalın bir dille konunun açıklanmasından sonra, sayıklama derecesine varan baş döndürücü bir doğaçlama anlamına geliyor.

Katı mizacına karşın, yaşadığı yüzyılın insanı olan Manrique, kendi yüzyılının zevklerini çevresiyle paylaşıyordu.

'İyi Çoban' meselini süsleyip püsleyerek kralı yüceltiyor, Kilise'yi, görevi dinsel ayrılmışlığa karşı birliği ve barışı korumak olan papayı ululuyor; sonunda da tüm yabancıların hem çok imrendiği hem yediği, tüm din düşmanlarının hem nefret ettiği hem korktuğu engizisyonu övüyor; onun, kuzuları ağılın çevresinde dolaşan kurtlara karşı koruyan kutsal bir kurum olduğunu bağırarak söylüyor.

"Hâlâ!" diye bağırıyor birden, kürsünün üzerine eğilip, öfkeli ses tonuyla sindirdiği topluluğa gözlerini dikerek, "kurt doğanın verdiği özellikleriyle, yani acımasızlığıyla ve

parçalayıcılığıyla ortalıkta hâlâ dolaşmakta. Ne var ki bizim aramızda da," diye sürdürüyor, karanlıkta fısıldar gibi,

134

135

"aramıza karışmış, içimizdeki en değerli bedenlere, hatta Ki'ise'ye ve manastırlarımıza sızmış olarak yaşayan, başka tür bir kurnazlıkla donanmış, kuzu postuna bürünüp kuzu gibi meleyen yaratıklar da var. Kim," diyor kendine sorar gibi, "bu kılık değiştirmiş sinsi, aldatıcı, kudurmuş hayvanlar? Tanrı'ya karşı hangi düzen peşinde koşuyorlar?"

Uyandırdığı etkiden emin, soluklanıyor. Ardından da, dinleyicilerinin merakını gidermek için, Kilise'nin ve İsa'nın en kararlı düşmanlarının Yahudiler olduğunu söylüyor. "Bunlar," diyor taşı gediğine oturtarak, "nefretlerini Hıristiyan sofuluğunun ardına gizliyor, entrikalarını kaba sofuluğun ve hayırseverliğin ardında hazırlıyor, dinin dogmalarını mistik taşkınlıkların ve hastalıklı sayıklamaların perdesi ardında yıkıyorlar."

Tiksintiyle, "Yaptıkları soytarlıklarla, bu esinlenmiş havalara kapılan saf insanları kandırdıklarını düşünüyorlar," diyor. "Tanrı'yla," diye sürdürüyor aynı dingin, alaycı tonla, "doğrudan temas içinde olduklarını, O'nun gizlerine eriştiklerini, Yaratıcı'mızın gizini çözdüklerini ileri sürüyorlar. Kendilerini yeryüzüne Tanrı'nın gönderdiğini söylüyorlar, ki bu iddia onların maskelerini düşürmeye yeter çünkü içlerinde gizledikleri peygamberlik heveslerini, sapkın umutlarını ele veriyor."

"Hangi umut," diye bağırıyor, "işe itaatsizlikle başlayan umut mu? Bu, karanlık yüreklerinde oç almayı düşünen, genel bir kargaşanın düşünüyüşünü kuran, ikiyüzlülük maskelerini atıp sonunda kendilerini ortaya koyabilecekleri bir kaosu özleyenlerin umududur."

Ekselansları, daha ilk vaazında, döne'lerin amansız düşmanı olarak ün yapıyor, onları nefretiyle boğuyor, öldürücü bir belagat dalgası altında eziyor, neredeyse isterik bir hırçınlıkla maskelerini düşürüyordu.

'Kutsal öfke' yüklü bu vaazla sarsılan, altüst olan dinleyiciler ılık gözyaşları döküyor; düşesler kendilerinden geçiyor; gözdesinin sonradan iddia ettiğine göre, kral bile gözünde biriken bir damla yaşı gizlice siliyor.

136

Akşam olduğunda, kral, Valladolid göklerini kızıla bo-yayacak havai fişekler atılmasını buyurdu. Fakir fukara takımı başları gökyüzünde, Engizisyoncu-Piskopos'un zaferini aydınlatan bu ışık pınarlarını izliyordu.

Sonu gelmez bir arı vızıltısı halinde aynı sözler yineleniyordu: baş döndürücü, görkemli...

Manrique bu övgüler, bu pohpohlayıcı uğultu hakkında ne düşünüyor?

Bahçede, kraliyet ailesinin yanında dururken, onu seyrediyorum.

Üzerine Malines danteli dikilmiş koyu kırmızı cüppesini gururla taşıyor, Lerma'nın armağan ettiği piskoposluk haçı göğsünde asılı duruyor; yüzüğünü öpmeleri için elini uzatıyor, herkesi belirli bir incelikle selamlıyor. Yüzünde, kazandığı bu zaferin ne doyumunu ne de sevinci var. Gözleri, gururlu melankolik havasını koruyor; ince dudakları, birbirine yapışıkmiş gibi, hiç açılmıyor.

Gecenin geç saatinde kraliçe maiyetiyle birlikte çekildi, kral, alkışlar arasında hâlâ dans ediyor. Şenlik sürüyor ama coşkusuz; insanlar şimdiden vaazın taşkınlıklarını izleyen o belirsiz hüzünlü havaya kapılmış. Yüksek ağaçların altına serinlik iniyor.

Gonzalvo, bir taburenin üzerinde oturan dostuna yaklaşıyor. Genç soylu, yüzündeki alaycı ifadeyi koruyor. Acının gölgesini taşıyan bakışlarını Manrique'e diyor:

— İyi konuştun, 'Piskopos Efendi. Mesleğinin numaralarını derinliğine biliyorsun.

- Numara falan değil, diye karşılık veriyor, onuru yaralanan Manrique.

- Öyle, Piskopos Efendi, öyle! Seni dikkatle gözledim. Mesleğini yapıyorsun sen, şunu bilmelisin ki bunun için sana sitem etmiyorum. Sen İncil'i va'zetmedin, huzuru savunur görünüp benim soyumu savundun.

Gonzalvo, bir uşağın uzattığı yaldızlı gümüş kupayı alıp dudaklarına götürüyor.

— Beni hayal kırıklığına uğrattın Piskopos Efendi. Ben seni her türlü tutkudan arınmış sanıyordum, oysa sen, en
137

mutsuz insanlara böyle bağırarak kendi tutkuna hizmet ediyorsun.

- Saygıdeğer Efendimin ima ettiği şey acaba?..

- İma etmiyorum, Monsenyör Engizisyoncu: Söylüyorum. Siz kurnazlıkta eşi olmayan birisiniz, işte olay bu. Oh, ilerleyeceksiniz, doruğa çıkacaksınız. Cesetlerin üzerine basa basa merdivenleri tırmanacaksınız. Sizin yolunuz, Piskopos Efendi, ölümün yolu.

Gonzalvo bunu söyledikten sonra ona sırtını dönüp uzaklaştı; Manrique'e gelince; kendini tutamayarak, davranışının herkesin dikkatini çekmesi pahasına kalabalığın içinde onun peşinden gitti:

- Saygıdeğer Efendim bana neler söylemiş olduğunu düşünüyor mu?

Gonzalvo geriye dönüp dostuna hüzün dolu gözlerle bakıyor:

- Ben söylediklerimi her zaman düşünerek söylerim, Piskopos Efendi. Sana sevgi besliyordum, senin doğru bir insan olduğunu sanıyordum...

- Bazı sözlerim Saygıdeğer Efendimi yaraladıysa, ondan beni bağışlamasını dilerim.

- Bazı sözler değil, Piskopos Efendi; öyle olsaydı hiç önemi yoktu. Beni hayal kırıklığına uğratan, senin sen olarak ortaya koyduğun şey. Ben bu havaları, bu şarkıları bilirim, hiç kuşkun olmasın. Güçlülerin gururunu okşamak için nasıl davranılacağını bilirim. Ben bu saçmalıkları çocukluğumdan beri duyuyorum. Yarın İtalya'ya hareket ediyorum, Piskopos Efendi, orada ölmeyi umut ediyorum. Senden bana bir anı kalsın isterdim... Gerisi önemli değil! Sana acıyorum, Monsenyör Engizisyoncu. Kendime de acıyorum. Hepimize acıyorum. Haydi, Tanrı'ya emanet ol!

Ekselansları, yıldırım çarpmış gibi, olduğu yerde kalakalıyor. Gonzalvo'nun peşinden yine koşmak isterdi; ona öyle geliyor ki bazı şeyleri açıklaması... Yerinden kıpırdamıyor.

Genç soylunun sözlerini sonradan anımsayacak: "Sana acıyorum, Monsenyör Engizisyoncu."

Gonzalvo'nun gidişinden birkaç gün sonra, yeni mevki-nin onuruna Palencia'da düzenlenen şenliklere katılmak üzere Manrique de Valladolid'den ayrıldı. Tanıdığımdan bu yana onu hiç bu kadar hüzünlü, hayal kırıklığına uğramış, boş bakışlı görmemiştim.

Her türlü kişilikten yoksun, dolayısıyla da konforlu otel odamda yatağıma yatmış, katırların ağır ve uyumlu adımlarıyla Eski-Kastilya Dağları'nda ilerleyişini izliyorum.

Kutsal engiziyonun rengi olan yeşil kadife kaplanmış arabasına küçük bir yazı masası koydurttu. Yüzüne hücum eden kanın şakaklarında atışını dinlerken, okurmuş gibi yapıyor. Gonzalvo'yu düşünmek istemiyor ama onun imgesini kafasından silip atamıyor. Dostunun gösterdiği soğuk öfkenin nedenlerini anlamaya çalışıyor.

Vaaz verirken söylediği sözler, krallıktaki tüm vaizlerin söylediklerinden farklı değil. Konuşmasının belki de kaba kaçtığını içtenlikle düşünüyor. Gonzalvo'da nefret uyandıran acaba onun taşkınlığı mıydı? Manrique, bir dinleyici topluluğuna seslendiğinde, düşüncelerinin kayıp gittiğini, yoldan çıktığını biliyor. Elinde olmaksızın sürüklenip gitti; her tümce bir başka tümceyi çağırırdı ve bu dalga onun ayağını yerden kesti, alıp götürdü. Evet, Gonzalvo yaranın üzerine parmak bastı: Hitabet belagatin kurallarına uyuyor, buysa konuşmayı yönlendiriyor. Denetim altına almaya çalışmak boşuna: Sözcükler sözcüklere bağlanıyor, bölümler doğal sonuçlarına doğru yol alıyor. Yetenekte bir tür lanet var ve bu», gerçeği çarpıtıyor.

Manrique şakağını yastıklara dayıyor, ezbere bildiği manzaralara görmeden bakıyor. Feri kaçmış gözlerinin önünden Gonzalvo'nun yüzü durmaksızın geçiyor.

"Yalvarırım size Tanrım, onun canını almayın. Onun canına karşılık, çok zavallı olsa da kendi canımı sunuyorum size. Tanrım, çektiğim acıya merhamet edin."

Yattığım yerden gözlerimi tavana dikeyiyor, kalbime doğru bir sızı duyumsuyorum, boğazım sıkışıyor.

Yalnızlık içinde debelenirken kaç kez ben de böyle Tanrı'ya yakardım? Kaç kez aşk acısı boğazımı daralttı, sıktı, sıktı?.. Yaşım ilerledi, yalnız kalacak ve bekleyecek zama-

138

139

nım geçiyor. Ne var ki, benim de vaktiyle başımdan geçtiği için, Manrique'i yere vuran zorunluluğu onunla paylaşabilirim. Yirmi altı yaşında daha, yazgıya boyun eğmeyi henüz öğrenmedi. Savaşıyor, kendiyi çekişiyor, kendini kandırıyor. Gözlerinin yaşla dolduğunu duyumsamak onu öfkelenendiriyor, gösterdiği bu zayıflık yüzünden kendinden tiksiniyor. Özellikle hiçbir şey sezdirmemek, gülümsemek, harfleri ateşli bir dansı sürdüren kitaba başını eğmek gerek: Bu aldatmacalara ben de başvurdum Monsenyör Engizis-yoncu. Yolun sonunda insan alışkanlığı, dostluğu, sevginin anısını buluyor. Aşktan geriye yalnızca küller kalıyor. Belki de olanaksız olanı istiyorduk biz? İyi ama akıllı uslu bir aşk nedir ki? Bizi yakan aynı ateş. İnsanlığın bu deminde ben Ekselanslarını seviyorum: Onun elini öpüyorum. Düşüncemde ona eşlik ediyorum.

Onunla konuştuğumu duyuyorum, bu beni şaşırtıyor. Kendimi sorguluyorum: Beni bunaltan onun acısı mı, yoksa ben mi kendi acımı ona aktarıyorum? Onun yüzünden, onunla birlikte acı çektiğim şu anda bizi birbirimize hangi tuhaf bağ bağlıyor? Ben mi ona kendi kızgınlıklarımı, kendi hayal kırıklıklarımı aktardım, yoksa o mu benim iyi kapanmamış yaralarımı deşti?

Terk edilmişlik duygusunda buluşuyoruz.

Palencia Piskoposluk Kurulu üyeleri elbette asık suratlı bir piskopos bekliyorlardı; onun sertliği karşısında yine de şaşırdılar.

Göreve atanma şenlikleri biter bitmez reformlar ve yaptırımlar yağmaya başlıyor. Kilise mahkemeleri, papaz ödentileri ve kâr payları, rahibe okullarında ve manastırlarda kurala harfi harfine uyma, büyük manastırlarda yolsuzluklara son verilmesi: Piskoposluk üzerinde gerçek bir fırtına esiyor. Cisneros'un eğilimi uygulanıyor, ne var ki onun gönül alıcılığı yok.

Gün doğar doğmaz Ekselansları ziyaretçileri çalışma odasında kabul etmeye başlıyor; birilerine bir şeyler dikte ediyor, kimilerini paylıyor, uyarıyor, kimilerine buyruk veriyor. Disiplinde en küçük bir aksama, öfkesinin boşalması-

na neden oluyor. Din sömürücülüğü ile suçlanan iki Piskoposluk Kurulu üyesi, mahkeme önüne çıkarılıyor; bu iki kişi kendini Çantabria Dağları'nın tepesine tünemiş bir manastıra sürülmüş buluyor.

Eski Vizigot kenti tepeden tırnağa altüst oluyor. Kralın koruması altında olmasa, pek çok insan, durumu protesto etmekten çekinmezdi. Yine de saraya dilekçeler, yakınma yazıları gönderiliyor ama bunlar Majesteleri'nin kendi elinden çıkan sert yorumlarla geri dönüyor, buysa acıların artmasına neden oluyor.

Yeni Piskopos bu hareketlere hiç aldırmıyor. Başkalarının zayıflıklarına karşı acımasız davranıyor; öte yandan, kendine de aynı sertliği uyguluyor. Yalnızca ekmek ve meyve ile beslendiği, şarap içmeyi reddettiği, şatafatlı yatağında yatmadığı, her gece, girişte, içi saman dolu bir şilte attırdığı ışıksız bir odada uyuduğu öğreniliyor. Söylenenlere bakılırsa papaz kıyafetinin altında bir kıl yelek var; her cuma, bedeni kan içinde kalana kadar kendini kırbaçlıyor. Bu kadar çilecilik hayranlık ve korku uyandırıyor.

Ekselansları piskoposluk bölgesini köşe bucak dolaşıyor, her ruhani çevreyi ziyaret ediyor, papazlarla görüşüyor. Bazı din görevlileri herkesin gözü önünde, gizlemeden evlilik hayatı yaşıyor; Latincelelerini hiç öğrenmemiş gibi unutmuşlar, ayin yapmıyorlar, İncil'i öğretmiyorlar. Köylerine kapanmış şaşkın köylülerden farkları yok. Çoğu kez yarıcılık yapıyorlar, gelirlerin yarısını kentte oturan mülk sahibine gönderiyorlar.

Ekselansları oraların yakınmalarını dinliyor, onları yeniden canlandırıyor, günah çıkarıyor, kutsuyor. Yoksul papazlar arasında, dürüstlük ve eşitlikçilik konusundaki ünü giderek yayılıyor. Her yandan onu görmeye, onunla konuşmaya, ona yakınmaya koşuyorlar.

Gece olduğunda, Piskopos döşeme taşlarının üzerine diz çöküp Kilise için, onun doğru yoldan ayrılmaması için, törelerinin iyileşmesi için dua ediyor.

Şiltelinin üzerine yattığındaysa aklına Gonzalvo geliyor; onun mektubunu defalarca okuyor:

140

141

Ekselansları ve Monsenyör Kastilya Engizisyon Yargıcı,

Ayrılırken seni kırmış olmaktan korkuyorum. Şarabı yine fazla kaçırmıştım kuşkusuz. Sana karşı beslediğim duygularla ilgisi olmayan o kaba davranışımı unutmanı diliyorum.

Verdiğin vaazlar benim için senin kişiliğın kadar önemli değil. Bana iyi haberlerini gönder; huzur bulmam için bu kadarı yeterli.

Savaşların, yasama coşkusunun canlanmasına hiçbir katkısı olmuyor. Bunlar giderek aşk uğruna yapılan savaşımalar kadar rutin hale geliyor. Mevkiler alınıyor, sonra yiti-riliyor: Kazanılan şey yalnızca akıtılan kan oluyor.

Bana kendinden söz et, bu bende hâlâ ilgi uyandırabi-len tek konu.

Kitaplarla ve kâğıtlarla dolu çalışma odanda baş başa kaldığımız zamanların hasretini çekiyorum, bunu biliyor musun? Kafamın içinde, senin o geniş koltuğunda dinleniyorum, uyumuş gibi yapıyorum ve sen kedi adımlarıyla gelip üzerime bir örtü örtüyorsun. Ayakta durup bana bakıyor, elimi öpmek için eğiliyorsun.

Bellek denen şey tuhaf bir makine, Piskopos Efendi; benim belleğime gelince, dinlenmekten sürekli kaçıyor.

Saygı ve sevgiyle ellerinden öperim,
Gonzalvo.

Bu mektup Napoli'de Kutsal Teslis gününde kaleme alındı.

Bu mektup eline geceli bir ay oldu. Manrique artık onu ezbere okuyabiliyor. Her defasında da gözkapakların arkasında o münasebetsiz batmayı duyumsuyor.

Günün birinde, kırsal bölgelerde dolaştıktan sonra döndüğünde, önüne bir kâğıt alıp açıyor ve divitini mürekkebe batırıyor:

142

Sözcüklerinin hiçbirini ne untabiliyor ne de unutmak istiyorum Gonzalvo, çünkü her biri benim için çok değerli, en ağır sözcük bile.

ispanya'mızdan ayrıldığından beri, geri dönmen için her gün dua ediyorum. Layık olmadığım halde Tanrı 'dan, benim için yitirmeye -ne yazık ki, çevreni saran tehlikeler yüzünden, sık sık o sahne gözümün önünde canlanıyor- dayanamayacağım kadar değerli olan senin canın yerine benim canımı almasını diliyorum.

Ölümünün seni sevenlere -ki bunların arasında, izin verdiğin ölçüde kendimi de sayıyorum- ne büyük acılar vereceğini düşünmeden, kendini tehlikelere cömertçe attığını bilecek kadar iyi tanıyorum seni.

Ben burada mevkiler kazanmadığım gibi, yitirmiyorum da; bütün kazancım bir avuç umutsuz ruh; sislere ve ince yağmurlara boğulmuş dağları arşınıyor, Tanrı tarafından terk edilmiş, yaşamlarını sürdürmeye çalışan zavallı insanları dolaşıyorum. Çocuklar karın üstünde yalınayak dolaşıyor, açlık gözlerini çukurlaştırmış, yüzlerini mummyaya çevirmiş.

Böyle bir terk edilmişlik karşısında senin neler söyleyeceğini düşünüyorum ve seni duyar gibi oluyorum; birbirimizi ilk gördüğümüz günden beri, ki bu benim için yaşamımın en mutlu günüydü, seninle konuşmayı sürdürüyorum.

Senin belleğin dinlenmekten sürekli kaçıyorsa, benimki de beni katlanılmaz acılara boğuyor, çünkü seni her an karşımda canlı tutuyor.

Kazanılan şeyin" yalnızca akıtılan kan olduğunu yazıyorsun. Ben yalnızca hüznün yaşıyorum; öncelikle de senin yokluğunun verdiği hüznü.

Sevgim senin içinde, ilk bakışmamızda onu sana verdiğim biçimiyle yaşıyor.

Tanrı'nın seni, senin kendini koruduğundan daha fazla korumasını diliyorum. Dostun,
Manrique. Tüm Ermişlerin Gecesi, Cantabria Dağları'nda

bir yer.

143

Bu yanıt alıcısına hiçbir zaman ulaşamadı, çünkü o, Milano yakınlarında Fransızlarla yapılan bir çatışmada ölmüştü.

Palencia Piskoposu, Gonzalvo'nun ölüm haberini, genç soylunun Santillana'ya dönen bir yakınından aldı. Ziyaretçi, verdiği bu haberden sonra, onu kabul eden yüksek din görevlisinin tavrında hiçbir değişiklik görmedi. Kirpikleri bile oynamadı.

Bununla birlikte Engizisyoncu, ziyaretçi gittikten sonra odasından çıkamadı; doktorlarına göre, dağlarda sıtmaya yakalanmıştı ve dört günde bir sıtma nöbeti geçiriyordu.

İki ay boyunca sayıklamalar, soğuk terler, titremeler içinde yattı.

Müşhil ilaçlarına, kan almalarına karşın, sonunda iyileşti, vaaz vermeye, dağları dolaşmaya yeniden başladı. Herkes onu daha keyifsiz buluyordu ama bu değişikliği safrasının koyulaşmış olmasına bağlıyorlardı.

Bir mevsim daha Palencia'da kaldı, gerekli düzenlemeleri yapıp bazı reformlar konusunda karar aldı, sonra, durumun artık orada kalmasını gerektirmediğine karar vererek Başyargıç'm karşısında saygıyla diz çökmek, Engizisyon Yüce Meclisi'nin üyelerini selamlamak üzere Vallado-lid'e geri döndü, onlar da onu dostça karşıladılar.

Artık hiçbir şey söyleme, şair. Bu olayla ilgili tek bir söz bile etme. Beni acılara boğuyorsun. Kendimi savunmak istemiyorum, savaşmayacağım. Sen elinden gelenin en iyisini yapıyorsun, bunu duyumsuyorum, ne var ki, benim o dönemde vaaz verirken konuştuğum dili konuşuyorsun. Benim yapmış olduğum gibi senin de kendini olaylara kaptırma riskin var.

Gonzalvo'yu sevdim; sevmenin de bin bir çeşidi yoktur. Bu sevgiyi, Tanrı'ya saygısızlık etmeden, görevimin gerektirdiği yükümlülükleri aksatmadan taşıdım. Senin gibi ben de elimden gelenin en iyisini yaptım.

Alıntıladığın mektuplardaki zihniyet, söz konusu sevgiye sadık kalıyor.

Karşılaştığımız ilk gün, dostumun ölümüne yazgılı olduğunu, ölümü durmaksızın çağırdığını sezdim. Onu benim gözümde hâlâ karanlık kalan yolundan döndüremeyeceğimi sezdim. Onu bu planından zaten hiç kimse caydıramazdı. Bu güçsüzlüğü kabullendim, başarısızlığa boyun eğdim.

Bununla birlikte, ölüm haberi bana ulaştığında, boyun eğişim hiçbir işe yaramadı. Duyumsadığım yalnızca onun yokluğuydu. ?

Her zaman yeniden başlayan tek bir sevgi olduğu gibi, tek bir acı vardır, derken sen haklıydın. Terk ediş, ayrılış ya da yok oluş; hepsi tek bir hiçlik.

Yoluma nasıl devam edebildiğimi kendime sık sık sordum. Bunu meslek alışkanlığına bağlıyordum. Belki de kendimi yaşamımın o ânında yadsıdım. Ceza çok ağırdı ama bana öyle geliyor ki Tanrı bana merhametli davrandı.

Ben yaralı bir insanım, şair, artık kendimi savunacak gücüm de yok. Bu karanlıkları sen de aştığına göre, beni köşemden çekip çıkarma. Yaşamımın kalanı benim için uzun, sonu gelmez bir can çekişme oldu. Koşuşturdum, vaazlar

verdim, zanlıları sorguladım, dosyalar inceledim, insanları yargıladım. Nerede, nasıl olursam olayım Şu sözler kulağımdan gitmiyordu: "Size acıyorum, Monsenyör Engizisyoncu."

Günün birinde, birilerinin bana acımasına gerek duyacağımı bir tek o sezmişti. Hiç konuşmamış olduğumuz halde, birbirimizle ilgili her şeyi biliyorduk, ilk bakışmamızdan başlayarak da bildik.

Salamanca'da sessizlik içinde geçen gecelerde, o benim koltuğuma gömülmüş öylece dururken birbirimizi tanıyorduk. Bana altın için, yalanlar söylemek için değil, benimle birlikte derin düşüncelere dalmak için geliyordu. Mutlu olduk, senin anlayamayacağın bir mutluluktan bu kuşkusuz, başka bir zamana özgü mutluluğu yaşadık biz.

Huzur ve içtenlik dolu, yağmurun gizli gizli cama vurduğu, ocak ateşinin yaydığı ışığın onun yüzüne yansıdığı o saatlerin hasretini hâlâ içimde koruyorum. O tatlı anları, bana bağışlanan tek hoş duyguyu hiçbir zaman içimden söküp atamayacağım.

Gonzalvo kendi varlığının beni hoşnut ettiğini biliyordu, bana o huzuru veriyor, kendi savunmasız uykusunu sunuyordu. Sizler, birinin yanında yalnızca var olmasının, döşeme taşlarının üzerindeki ayak seslerinin verdiği sevinci, bunların insana yeniden hayat verdiğini artık kavrayamı-yorsunuz.

Şair, benim için kurguladığın darbe yüzünden ölmedim ben. Çok daha önce, Palencia'daki piskoposluk sarayında, ot yatağımın üzerinde ölmüştüm.

Gonzalvo bütün bunları ta başından beri biliyordu. Öfkesi, duygularının güçsüzlüğünü dışa vuruyordu. Her zaman ve her yerde hiçe sayılan adalete duyduğu sevgi yüzünden bizim düzenimizden nefret ediyordu. Umutlarının başarısızlığını besleyip büyütüyordu. Benim çılgınlığımla gizemli biçimde birleşen saçmalıklarını onunla paylaşıyordum.

Gonzalvo bir ispanyol'du ve bizim ülkemiz, kötülüklerin pişirilip kotarıldığı, zindanların var olduğu düzeni yalnızca kendi deliliğine gem vurmak için icat etmiştir.

Don Kişot'tan. söz ettin ama o romanı bana Gonzalvo'nun verdiğini unutuyorsun. O romanı onun ellerinden almamış olsaydım bu kadar sever miydim'?

Ben düzene hizmet etmedim, o düzeni başkalarına dayattım, buysa farklı bir şey. Aslında ben tek bir iç düzensizliğin insanı oldum ve o coşkuya hâlâ sadığım; Gonzalvo'nun kendi güçsüzlüğünün kaosu sadık kalışı gibi.

Bizim başarısızlığımız işte bu, bunu anlıyor musun? Bu umutsuzluğun ötesinde hiçbir şey yok.

Gonzalvo benim tek parçadan oluşan bir bütün olduğumu düşünüyordu, oysa ben çok parçalıydım, bölünmüştüm, beni alıp götürmek istediği yönde onu izlemek elimde değildi; hüznü de bundan kaynaklanıyordu.

Hainlik ettim, şair; onun ölüme tek başına gitmesine izin verdim. Bu terk edişte beni avutacak bir yanı, içimde hiçbir zaman bulamadım.

146

147

Madrid
(devamı)

İspanya Meydanı'nda yüksek bir binanın on ikinci katındaki mobilyalı daireye yerleşmek üzere otelden ayrıldım. Sinemadan ya da tiyatrodan döndüğümde buzdolabını dolu, ev işlerini yapılmış buluyorum. Pencereden, meydandaki cılız

ağaçların ardında Don Quijote ile Sancho Panc-ha'yı canlandıran heykeli hayranlıkla izliyorum.

Buluştüğüm dostlar bana, Franco'nun nasıl can çekiştiğini anlatıyorlar; doktorlar bedenini özenle parçalamışlar, yakınları da odasının kapısının önünde birbirlerine girmişler.

Caudillo'nun cesedi konusunda yapılan kavgalar bana, Mamatön'un kocasıyla ilgili çekişmeleri anımsatıyor. Hep aynı cimrilik. Ölüm döşeğinde olan ve yalnızca parasını pulunu gözlerden gizlemek amacıyla yaşamı uzatılan bu insana içimden neredeyse acımak geliyor.

Sunucuların yanlarında cenaze görevlilerinin iç karartıcı suratlarıyla boy gösterdikleri televizyonu hiç izlemiyorum. Radyo dinlemediğim gibi, gazeteleri de okumuyorum.

Her yanda hastalıklı ve kaygılı bir hava seziliyor. Yüksek sosyete salonlarında, idamların ve kıyımların anıları canlandırılıyor. Herkes kendi başından geçenleri anlatarak buna katkıda bulunuyor.

Diktatörün sonunun yaklaşmasıyla bellekler boşanıyor. Şiddet ve nefret dolu bir geçmiş yüzeye çıkıyor.

Ben de insanların sonunda unuttuğu bu savaşın bir parçası olduğum için herkes benimle daha ayrıntılı ve rahat konuşuyor. Ben de o savaşın enkazlarından biriyim; savaşın içinde yer almamış insanlar benden anlayışlı bir söz bekliyor, ben de seve seve veriyorum istenileni.

Ülke soluğunu tutmuş, gerçekdışı sağlık bültenlerinin sessizliğini dinliyor, gelecek konusunda kaygılı hesaplar

151

yapıyor. Yenik düşmüşlerin hayaletleri geri döndüğünde olup bitecekleri merak ediyor.

Bunların çok eski, dişleri dökülmüş, sırtları kambur-laşmış ve dazlak kafalı hayaletler olduğunu söylemeye dilim varmıyor. Onlar da yaşadıkları sürgünün soğuşunda büzülmüşler. Onlar da doktorları tarafından lime lime edilen ihtiyarın sağlığının gidişatına göre düşünebildiler, konuşabildiler yalnızca. Varlıklarını tümüyle, can çekişen ihtiyarın durumuna bağladılar.

Karşıt olsun, yandaş olsun herkes tek ve aynı bozgunu paylaştı, yaşam bozgununu.

Bana gelince; her şeyimi oyuna sürdürdüm ve yitirdim. Ben artık bu ülkeye ait değilim, hiçbir zaman da olamadım. Ben yalnızca bu ülkenin diline, onun içimde yaşayan müziğine aitim. Kolektif kaygıyı o dille duyumsuyor, paylaşıyorum.

Bu müzik, II. Felipe'den Franco'ya kadar uzanan tek bir anlatının baş döndürücü sürekliliğini algılamama yardım ediyor. Yukarıdan bakan aynı kayıtsızlık, özdeş bir umursamazlık, benzer bir hüznün. Ne zaferler, ne bozgunlar, hiçbir şeyin dualar, içekapanışlar ve derin düşüncelere dalışlar kadar önemi yok. Tanrı, dakikaları ve yüzyılları tespih taneleri gibi sıralıyor, kuşakları birbiri ardınca diziyor.

Manrique işte bu sanrılı sonsuzluk içinde yaşadı. Her yüzün, her sözün ardında onun varlığını buluyorum. O, bu katı sessizlikle beslendi. Gücünü, kıpırdanmayı yadsıyan, devinmeyi reddeden bu zihinsel katılıktan aldı.

Onu ben de kendi içimde buluyorum, en azından, bunca ateşli sabırsızlık karşısında yorgun düşmesine şaşırın yanımın içinde. Soluk almaya ve yaşamaya açlık duyan gençliğin taşkınlığını ben de paylaşmak isterdim. Ne var ki bu yeni ve atılğan yaşam uzun zaman önce beni terk etti ve ben bunun işaretlerini hafif alaycı bir gülümsemeyle gözlüyorum.

Sinema afişleri, gazete kulübelerinin önünde yığılı duran dergiler, yaşam denen şey bu olabilir mi? Yaşam pornografi tutkusu olabilir mi? Biraz da odur belki, tamam. Bedenin istekleri peşinde tutkuyla koşmak belki de çok

uzun zamandan beri bastırılan bir enerjinin boşalmasının göstergesidir.

1953 yılının sonbaharında Paris'e hareket ederken, kemerli bir kapının altında genç bir çifti öpüşürken gördüğümde duyduğum heyecanı anımsıyorum; gidip her ikisini de öpmek, var oldukları için, kendilerini gizlemeden sergiledikleri için onlara teşekkür etmek isterdim. Yitirilmiş zamanı en kısa sürede yakalamak gerekiyormuş gibi, benim de kendimi vahşice kapıp koyuverdiğimi anımsıyorum. Loş salonlara kapanıp, dergilerin sayfalarını açıklıkla çeviren bu genç Madridliler gibiydim ben de.

Bentleri yıkan, geçtiği yerlerdeki her şeyi sürükleyip götüren bu arzu boşanması değil miydi? Manrique en kötü bozgununu bu yüzden yaşamamış mıydı?

Odama, duvarın önüne, üzerine kitaplarımı ve kâğıtlarımı yığıdığım dar bir masa koydum. Beyaz kâğıtları karartmak için o masanın başına oturuyorum. Acıyla inlediğini duyduğum Engizisyoncumla buluşuyorum.

Bu kadar çok sevmiş, bu kadar yoğun acı çekmiş olacağını düşünmemiştim.

O da benim gibi uzun süre suçluluk duyarak gizlice sevmiş; buysa onu bana yaklaştırıyor. Bunu, utançtan çok, kendi kafasında bedeni ruhtan ayrı düşünemediği için böyle yapmış; benim, anlamı hem istemek hem arzu duymak hem de sevmek olan İspanyolca querer fiilini çekerken yaptığım gibi. Biz cinsel açıklığın, çok yüce bir esin yüklemeksi-zin var olabileceğini bilmiyor, onu başka türlü ifade edemiyorduk. Aynı zamanda duyularımızı ve kalplerimizi doyuma ulaştıracak ruhsal bir sahip oluş peşinde koşuyorduk. Yırtıcı, kaçınılmaz olarak da hüznü bir arzunun peşinde koşuyorduk. Zevkimize mutlaklığı katıyorduk.

Ben de Manrique'i yetiştiren, biçimlendiren zihniyetle yetişip biçimlendirilmiş olduğuma göre, bu ikisini nasıl ayırt edebilirdim?

Onun kendi tarzında kesin ve suskun bir sevgiyle sevmiş olduğundan nasıl kuşkulandığımı soruyorum kendime. Korkunç bir mesleğe sahip olmasına karşın, sadizmle

152

153

hiç ilgisi yoktu. Bilge, akıllı bir insandı. Duyarlılıktan neden yoksun olsun ki?

Engizisyon düzeni, Yahudilerin ülkeden kovulmasından, yarım yüzyıl süren, binlerce kurban yaratan, on binlerce kişinin apar topar kaçmasına neden olan acımasız bir baskı döneminden, zorallımlardan, zorödetimlerden sonra, ciddi bir mali bunalımdan geçiyordu.

Zengin dönemlerin çoğunun Portekiz'e, Livorno'ya, Ce-nova'ya, Renan ülkesine, Hollanda'ya ve Amsterdam'a, Yeni Kudüs'e sürgün edilmesinden sonra, hazinenin belli başlı gelir kaynağı kurumuştu. Bu arada engizisyon da malını mülkünü azaltıyor, bütçesini kısıyor, mahkeme sayısını düşürüyordu. Daha dengeli hale geliyor, yargılama usulünün düzenli uygulanmasında daha dikkatli davranıyordu. Odun ateşinde yakmalar giderek seyrekleşiyor, avlanacak pek insan kalmadığından, kurbanların sayısı göreceli olarak düşüyordu.

Buna koşut olarak engizisyoncular araştırma alanlarını Luthercilik zanlılarına, aydınlara, her türlü mistisizm peşinde koşanlara, Tanrı'ya küfredenlere ve oğlancılara kaydırıyorlardı. Aynı zamanda kurum politik açıdan da güçleniyordu.

Engizisyon, V. Fernando tarafından kurulmasından hemen sonra, Roma'nın denetiminden kurtulmuş, gerçekte, engizisyon yargıçlarını atayan monarşiye bağımlı hale gelmişti. Dolayısıyla, görevleri en küçük köye varıncaya kadar insanların yapıp ettiklerini gözlemek olan jurnalcilerden ya da muhbirlerden oluşan yaklaşık yirmi bin gedikli-siyle tam anlamıyla bir polis devleti vardı ortada. Bu haberciler ağı, bencilce hesap ya da nefretler yüzünden dostlarını ya da komşularını ele verenlerin de eklenmesiyle, tüm ülkenin üzerine gerilmiş sıkı bir ağ oluşturuyordu ki, bunun gözlerinin arasından sıyrılmaya olanak yoktu.

Düşünülenin tersine, engizisyon yargıçları din adamları değildi; en azından çoğunluğu onlar oluşturuyordu. Engizisyon Başyargıç Torquemada'nın1 Vaiz Kardeşler Tarikatından olmasına, acımasız bağnazlığının kendisini izle- ' Bilindiği gibi o da bir Dönek idi. (Çev.)

yen kişilere de gölge düşürmesine karşın, bu yargıçların çoğu, Manrique örneğinde olduğu gibi, Letrados'tu, yani çoğunlukla geniş ve hoşgörülü kültür adamlarıydı.

içimiz rahat etsin diye, cellatlara kara çalmaktan hoşlanırdık. Bu kişileri sıradan insan saymayınca, bir yükten kurtulmuş gibi oluruz. Böylelikle vebanın artık bize bulaşmayacağını sanırız.

Gerçek şu ki, cellatlar bizim kardeşimizdir, onlar da bizim gibi sever ve acı çeker. Kimi zaman şiirle uğraşır, müziği sever, kitap okur ve derin düşüncelere dalarlar. Onları bizden ayıran yalnızca meslekleridir.

Manrique, Valladolid'deki meslektaşları arasında dilin ve özenin kaynaştığını görüyor. Meslekten konuşuyor, davalar üzerinde tartışıyor, dosyaları ayıkıyorlar elbette. İhbarları dikkatle inceliyor, suç belgelerini tartıyor, tanıklıkları değerlendiriyorlar. Sonra, noterler tarafından gizlilik içinde, inlemeleri, yakınmaları, iç çekmeleri, yalvarmaları ve küfürleri kuru bir doğrulukla kâğıda geçirilen belgeleri ince eleyip sık dokuyorlar. İşkencenin yönergelerine uygun olarak yapıldığından, hırsıyla ve aşırılığa kaçılmadan uygulandığından emin oluyor, itirafların samimi olduğunu saptıyorlar. Bazı yargıçların işgüzarlığını kınıyor, yaptıkları gafllarla alay ediyorlar; bazı kararları bozmakta, uyarılarda bulunup ceza vermekte duraksamıyorlar.

Bu şekilcilik güven sağlıyor. Böylesine titiz bir prosedürün haklılığından, nasıl kuşkulabilir ki? Yasanın sağladığı güvenceler karşısında pişmanlık ya da kaygı duyulabilir mi?

Yönetimin doruğunda yer alan kesim kendini her dönemde, en karışık durumlarda, genel çıkarlar doğrultusunda hareket ettiğine inandırır; daha da kötüsü, aşırılıkları yalnızca kendisinin önleyebileceğini, iğrençlikleri yalnızca kendisinin yumuşatabileceğini düşünür. Kendisinden hesap sorulduğunu ya da ahlaki kaygılarla kendisine karşı çıkıldığını anlamaya yanaşmaz. Zincirinden boşanmış kaba gücün karşısına kurnazlıkla, yasal inceliklerle çıkmak ahlaksızlık sayılabilir mi?

Manrique, mesleğini sabırla öğrendiği dar bürosunda, kamu görevinin yücelikleri ve yükümlülükleri hakkında bilgisini artırıyor. Yönetim ve adalet mekanizmasının çarklarını söküp işleyişini inceliyor, bu mekanizmayı daha yetkin kılacağını düşündüğü değişiklikleri gerçekleştirmeye çalışıyor. Yüksek yargı makamını oluşturan yargıçların bilgeliği ve ılımlılığına, prosedüre uymayan her sapma karşısında gösterdikleri güvensizliğe, tanıkların çoğu kez bulanık olan ihbarlarına kuşkuyla yaklaşmalarına, çok kaba usullerle elde edilmiş itiraflara inanmamalarına hayranlık duyuyor.

Bu dingin ihtiyarlar, akşam olduğunda, saraylarında edebiyat ve resim tartışıyor, Lope de Vega'nın şu ya da bu komedisini eleştiriyor, kanının temiz olmadığından kuşku edilen -ki öyleydi- Gongora'nın bir sonesini ezbere okuyorlar; söz konusu ayrıntı, bu tatlı dilli ihtiyarları onun şiirlerindeki üstü kapalı yapmacıklık kadar rahatsız etmiyor.

İyi şaraplar tadıyor, dans ediyor, iğneleyici şakalar yapıyorlar. Kan görmeye dayanamayacak, kedisi ölse ağlayacak seçkin kişiler bunlar.

Her şey, sahip olduğu lüksü seven, halılar ve biblolar ortasında yaşayan, tablolar biriktiren, birbiriyle iyi geçinen insanlar arasında geçiyor.

Görevlerinde en can sıkıcı buldukları şey, ziyaretler çünkü ileri yaşlara ulaşmış bu insanlar oturdukları yerden kalkmamayı sever hale gelmişler. Bu yüzden o işi, önlerindeki alanı, yani yolların iniş çıkışlarını, yalancı sofularla dolu hanları, köylülerin hödüklüğünü ve kabalığını, köylerin tozunu ve pisliğini keşfetmek zorunda olan gençlere bıraktıklarını söylüyorlar. İçlerinde en ikiyüzlü olanlar, bunun onlar için zorunlu bir görev olduğunu ileri sürüyor.

Manrique, ötekilerin yaptığı her şeyi aynen yapmakta çok ısrarlı olmasaydı, bu angaryadan kaçabilirdi.

Yıllarını Kastilya'nın kötü yollarında, katırların ağır adımlarla çektiği arabasının içinde okuyarak ya da yazarak, gözlerinin önünden geçen kır manzaralarını yüzünde sıkıntılı bir ifadeyle izleyerek geçiriyor.

Son derece büyük bir debdebe içinde yapılan protokol ziyaretleri bunlar. Yolculuğunun her aşamasında, din otoriteleri, soylular, belediyeler Engizisyoncu'yu çan sesleriyle, 'yaşa, var ol' sesleriyle ve alkışlarla karşılıyor. Halılarla süslenmiş balkonlar, öbek öbek çiçekler, güvercin uçurmalar, kalabalıklar ve bıktırıcı söylevler, geçit törenleri ve tören alayları.

Papazlar, din görevlileri, keşişler tüm kiliselerde verdikleri vaazlarda, din sapkınlarına nedamet getirip kaçak dolaşmaktan vazgeçmek, af dilemek için bir aylık süre tanıdığını ilan ettiler. Bunu yapanlar yargılanmaktan kurtulacak, hafif cezalar alacak.

Birilerinin kendini ihbar edeceğinden ya da kökenlerinin temiz olmadığından korkan herkesin itirafta bulunmaya koşacağı düşünülüyor. Bu din değiştirmelere Manrique hiç aldanmıyor. O zararlı kişilerden tiksinesine karşın, en küçük bir umut beslemeksizin hepsini bağışlıyor. Zaten görevi, cezalandırmaktan çok engizisyonun gücünü sergilemek, her yerde var olduğunu göstermek.

Daima temiz tutulan, gerektiğinde, üzerinde yazılı adların rahatça okunabilmesi için yenilenen utanç gömleklerinin düzenli bakımı onun görevi. Zengin dönek'ler, o asılı kumaşları sütunların ardına gizlemeleri, çok yükseğe asmaları ya da gerektiğinde değiştirmeyi 'unutmaları' için görevlilere el altından para veriyorlar.

Manrique, kurumu küçük düşüren bu ihmalleri bağışlamıyor; cezalar veriyor, görevini yerine getirmeyenleri işinden ediyor, o bölgenin engizisyon yargıcına uyarı yazısı yazıyor.

Geçtiği yerlerdeki birçok ailede yıkım ve umutsuzluk duyguları bırakıyor.

Daha sonra tutukevini geziyor, koğuşları ve hücreleri denetliyor, pencere demirlerinin sağlamlığına bakıyor; gizliliğin korunduğundan ve dışarı hiçbir bilginin sızdırılma-dığından emin oluyor.

Yerinde bir önlem bu çünkü okkalı bir bahşiş çok düşük ücret alan gardiyanları bazı şeylere göz yummaya tahrik ediyor. Böylelikle, zanlıların eline dışarıdan gönderilen notlar, mahkemenin gidişatını, kamu tanıklarının kimlik-

156

157

lerini, hatta ne gibi suçlamalarda bulduklarını ayrıntılarıyla bildiren mektuplar ulaşıyor.

Manrique, bu insanların zayıflığını anlamakla, davranışlarının temelinde içinde buldukları yoksulluğun ve açlığın yattığını bilmekle birlikte, yoldan çıkanları cezalandırmaktan da geri durmuyor.

Bulunduğu yerden ayrılır ayrılmaz, aynı nedenlerin aynı sonuçları doğuracağını biliyor ama bu onun cesaretini hiç kırmıyor. Önemli olan, insanların kulağına küpe olacak örnekler göstermek.

Sonunda, af buyrultusunun ilanının ardından vaazlara geri dönme zamanı geliyor. Bu, Valladolid'de verdiği ilk vaazın örneği üzerine kurulmuş, ancak geçen yıllar boyunca belagat bakımından yerine daha iyi oturmuş, hep aynı vaazın yinelenmesi.

Vaaz tabii ki duygulara seslenen nedamet getirme ve dine dönme çağrısıyla başlıyor ama buna en az bunun kadar duygusal bir jurnalcilik çağrısı da ekleniyor çünkü kutsal engizisyonun sapkınları bulup çıkarmasına yardım etmek, Kilise'nin günahları bağışlamasını sağlayan dindar bir davranış; ayrıca o kişilerin iyi, safkan bir İspanyol, Ma-jesteleri'nin de sadık bir kulu olduğunu kanıtlıyor.

Katedralde son olarak davaları başlatacak olan aforoz buyrultusunu okuyor.

İki yanında yanan iki mumla, siyah kumaşla örtülmüş haç şahında dolaştırıldığı sırada, koro gür bir sesle ortalığı çınlatıyor: "...Gökler Yahuda'nın günahını ortaya koyacak... Tanrı'ya 'Bizden uzak dur!' demiş olanların başına gelenler onun da başına gelecek. Tanrı'nın yolundan ayrıldıkları gün, köleye dönüşecekler, öç alma günü yaklaşıyor!"

Yüreklere korku salan, ruhları etki altına alıp kalabalıkları din mahkemesiyle işbirliğine çağıran bir gücün sergilendiği iç karartıcı bir tören bu.

Büyük bir tantanayla din değiştirenlere kuşkulu gözle bakan Manrique, ihbarda bulunanlara da aynı gözle bakıyor, bu ihbarları tiksintiyle inceliyor.

Gözlenen belirtiler, aktarılan sözler çoğu kez belirsiz kalıyor: Cuma akşamından cumartesiye kadar bir evin bacasından duman tütmemesi, çarşaf ve çamaşır değiştirmeler, pencerelerin ardında yakılan şamdanlar, bir kiliseye girerken ağızda gevelenen sözler; bunları yapan kişiler gerçekten Yahudi olabilir; yine de sorular sormak gerekiyor: Kış mevsiminde mi, yoksa yaz mevsiminde mi bir cuma günü söz konusuydu? Temiz çarşaf ve ışıklar her cuma mı, yoksa tek bir cuma günü mü gözlemlendi? Kiliseye girerken ağız içinde mırıldanan sözler, düzenli biçimde mi yineleniyordu?

Her yanıt tartılıyor, suç kanıtları, her biri yasaya uygun biçimde, zanlının lehine olabilecek durumlar göz önünde bulundurularak tekrar tekrar inceleniyor.

Manrique, aleyhte tanıklık yapanları dikkatle sorguluyor, çelişkilerini ortaya çıkarıyor. Uzun ve sakımlı bir sorgulama yapıyor.

Sonunda zanlıyı karşısına çağırdığında, onunla ilgili ayrıntılı dosyaya sahip oluyor, onu neleri itiraf etmeye zorlayacağını biliyor.

Sapkınlık dindarlık maskesi ardına gizlendiği için, içinin derinliğinde saklı duran şeyi yalnızca zanlı bilebilir. Suç kanıtını, yalnızca o oluşturabilir, yani ayrıntılı itirafları yalnızca o yapabilir. Dolayısıyla soruşturma tümüyle bu yönde yürütülüyor; işkence de bu itirafı elde etmekten, itirafın dinden dönenin içinde katılaşıp kaldığı durumda da bunu zanlının ruhundan sökerek almaktan başka amaç gütmüyor.

Ayrıca sorunun çözümü böylelikle süresi ve aşamaları bakımından katı bir düzene bağlanmış, dolayısıyla da Tanrı yargısı niteliğini korumuş oluyor. Buna sessizlik içinde katlananlar masumluklarını kanıtlamış oluyor, onları suçlu bulanların da yaptıkları kötülüklerin tüm ayrıntılarını, suç ortaklarının adlarını bildirmeleri gerekiyor.

İpten ve işkence çarkında gerilme cezasından kurtulabilmek için rasgele itirafta bulunmak yeterli değil, zanlının

158

159

içtenliğini kanıtlaması gerekiyor, aksi takdirde işkence yeniden başlıyor.

Her gün öğleden sonra masamın başından kalkıp müzeleri ziyaret ediyor, sinemaya gidiyorum. Sona ermekte olan bir dönemin atmosferini soluyor, yakında geçiş dönemi olarak adlandırılacak bu gidişi gözlemliyorum. Bir İspanya ölüyor, onun yerine genç, gözü pek ve neşeli yeni bir İspanya'nın ayak sesleri işitiliyor. Hareket hız kazanıyor, her şey giderek daha hızlı geliyor. Ben de bu altüst oluşların ritmine eş bir hızla yaşıyorum. Ben, soğukkanlılıkla ve tiksintiyle insan öldüren engizisyoncular dönemine aitim. Yalnızca Falanj'm genç senoritos'larmm değil, savaş döneminin Madridli genç Stalincilerinin kuşağındam.

Bir akşam, televizyonda POUM örgütünün lideri Nin'in öldürülmesiyle ilgili bir belgeseli izlerken, çocukluğumda sık sık duyduğum bir adı yeniden duymak beni yerimden sıçrattı. Evimizde her gün gördüğüm, beni kucağına alan bu kişi, Askeri Güvenlik Birimi'nin, PCE gizli servislerinin yöneticilerinden biriydi! İki arkadaşıyla birlikte Nin'in kaçırılmasını tasarlayıp gerçekleştirmişti; onu, ekranda gördüğüm büyük, siyah arabanın içinde Madrid'e götürmüştü; o faşist-Troçkist hainin, sapkın ve satılmış insanın işkence seanslarında ve öldürülmesinde kuşkusuz hazır bulunmuştu.

Nereye gidersem gideyim, engizisyoncular yolumu karartıyordu.

Manrique işkencelerde bulunmuyor; bir yükselti üzerine yerleştirilmiş koltuğuna oturup aralık bırakılmış bir kapının ardından bağırma, inlemeleri, yalvarmaları ya da küfürleri dinliyordu yalnızca.

Peykenin dibinde kürsülerine yerleşmiş olan gizli mahkeme noterleri, sorularla yanıtları kaleme alıyordu.

Araya konmuş bu mesafe Manrique'i, acıyla ve yol açtığı utandırıcı durumlarla yüz yüze gelmekten koruyordu.

Gözleri kapalı dua ediyor, bekliyor, gözlüyordu.

işkence onun yaşadığı zamanda sık rastlanan bir uygulamaydı; Avrupa'nın her yanında kraliyet mahkemeleri işkenceyi engizisyonundan daha kaba, daha acımasız biçimle-riyle uyguluyordu. Dolayısıyla Manrique'in bu uygulamadan dolayı yüzünün kızarması ya da buna karşı çıkması söz konusu olamazdı. Bu, adaleti yerine getirmek için polisin başvurduğu bir araçtı. Bu konuda hiç kimsenin söyleyecek bir sözü yoktu.

Kendini bundan uzak tutmakla koruduğu şey, görevinin kutsal niteliği idi; bu nitelik ona kan görmeyi, gözlerini ezilmiş ya da parçalanmış bedenlerin görüntüsüyle kirletmeyi, cellatlara yaklaşmayı yasaklıyordu.

Manrique yıllar geçtikçe mahzenlerin loşluğuna ve nemine, zanlıların inlemelerine ve işkence çarkının gıcırtilarına alıştı.

Zanlıların çoğunun aptallığı, suçlamaları dar kafalılıkla yadsımaları, hayal gücünden yoksun, zavallı açıklamaları, sonunda Manrique'in acıma duygusunu köreltti.

Yargıçların karşı karşıya kaldığı saçmalıkların onları ne kadar yordüğünü anlamak zordur. Tamamı ya da tamamına yakını sonunda bıkar. Kurnaz, zeki, düzenci, insanı düşünmeye, tuzakları ortaya çıkarmaya zorlayan bir suçluya karşılık, aptallıkları yüzünden acıma duygusunu körelten ne çok akılsız var!

Manrique, budalalığa başkalarından daha az katlanabiliyor. Budalalık onun sinirini bozuyor, aklını yaralıyor, öfkesinin parlamasına yol açıyor.

Ekselansları, insanların kafaları granit kadar sert bu kesimiyle bağdaşamıyor.

Yüzlerce hükümlünün peş peşe cezalandırıldığı ateşte yakma törenleri giderek azalırken, Manrique, zihinlere kazınması amacıyla en azından bir büyük yakma töreni daha düzenlemeyi planlıyor. Kutsal dehşeti halkın belleğine kazıyan bu törenlerin ne büyük eğitici değeri olduğunu anla-

160

Utanç Gömleği 161/11

di. Hak dininden dönen bir-iki hükümlünün, on kadar da dinine geri dönen hükümlünün seçilmesini buyurdu.

Hem neşeli hem hüzünlü bu tören cumartesi, pazar, pazartesi tam üç gün sürecek.

Tüm çevre köylerden, akın akın köylüler geliyor; balkonlar süsleniyor; kentin ana meydanına sekiler, sıralar hazırlanıyor. Yörenin soyluları, piskopos, din görevlilerinin oluşturduğu grup, Büyüklerden birinin dizginlerini tuttuğu bir katırın üstüne binmiş Engizisyon Yargıcı'nın çevresini sarmış, hep birlikte, soyluların taşıdığı bir gölgeliğin altında kentin sokaklarını dolaşıyor.

Manrique ilk resmi ateşte yakma törenini, engizisyon mahkemelerinin en eskilerinden birinin bulunduğu Valla-dolid'de gerçekleştirdi, yeşil haçın ardında sokaklarda resmi geçit yaptı.

Bildiğimiz o sert havasıyla, dimdik durmuş, dokunaklı sesiyle insanları kutsuyor. Çevresinde rahip cüppelerinden, parlak kırmızı giysilerden, başlıklardan ve sivri piskopos külahlarından oluşmuş bir giysi kütlesi dalga dalga açılıp kapanıyor. Kilise çanları çalıyor, her yerden ilahiler yükseliyor. Köylü kalabalığı, üzerine şeytanlar ve alevler resmedilmiş utanç gömleklerini giymiş, başlarına sivri başlıklar geçirilmiş, boyunlarında, işledikleri suçların, yaptıkları iğrenç şeylerin yazılı bulunduğu pankartlar taşıyan, yalınayak, başı önünde, utançtan ezilmiş olarak yürüyen

sapkınları görebilmek için birbirini itip kakıyor. Herkes onları ıslıklıyor, yuh alıyor, onlara hakaretler ediyor.

Manrique şenliğin düzenlenmesini gözetti, törenin aşamaları konusunda titizlendi. En küçük ayrıntıları incelemek, tören alayının en düzenli biçimde geçmesini sağlamak ve törensel davranışlarda kusur bulunmaması için iki gününü verdi. Piskoposluk Kurulu üyeleri ve tarikatların ileri gelenleriyle birlikte konuşmacı olarak biri Fransisken, öteki Cizvit iki konuşmacı seçti, bunlara kısa konuşmalarını salık verdi. Vaazlar ne kadar kısa olursa, etkisinin o kadar güçlü olacağını anlattı. Hiçbir şekilde isteriye kapılmayacak, aşırıya kaçmayacaklardı.

Manrique, ahlak üzerine verilen sonu gelmez söylevlerin, dikkatleri nasıl boğduğunu kendi deneyiminden biliyor.

Aguazües'leve ve kentin tüm resmi görevlilerine, taşkınlıkları yüzünden törenlerin düzgün biçimde geçmesini engelleyen kalabalıkların sessiz kalmalarını sağlamalarını, bunların panayır şenliği değil, dinsel tören, ibadet olduğunu belletmelerini buyurdu.

Verdiği yönergeler eksiksiz sayılacak ölçüde yerine getirildi.

Tören alayı dağılmadan ve düzenini bozmadan kentte tur atıyor. Engizisyoncu geçerken dizlerinin üstüne çöken kalabalık, dualara ve karşılıklı ilahiler okumaya yeniden başladı; işsiz güçsüz takımının mahkûmlar geçerken gürültülü sevinç gösterisinde bulunmasına karşın Manrique, din adamlarının cesaretlendirmesi ve yüreklendirmesiyle geceyi dua ederek ve derin düşüncelere dalarak geçirecek olan mahkûmların hapishaneye geri götürülmesinden sonra, durumdan hoşnut olduğunu belirtti.

Uykusuz geçecek bu gece boyunca dine yeniden dönecek olan eski dönemler, yakılmadan önce boğulma lütfunu elde edecekler.

Manrique, Engizisyon Sarayı'nda, bazı en yüksek din görevlileri eşliğinde nefis bir akşam yemeği yiyor; bu kişiler ona saraydaki son çekişmelerle ilgili, Lerma'nın görevden alınması, işbirlikçisi Calderön'un mahkûm olmasıyla ilgili sorular soruyor.'

Ekselansları alışıldığı üzere ince, nezaket kurallarına uygun davranıyor, sakinimi elden bırakmadan her soruyu yanıtlıyor. Çevresindekiler onu, söylendiği kadar asık suratlı buluyor.

Sonunda yalnız kalan Manrique kendini duaya veriyor; bu arada uşağı Alonso, karo taşlı zemine bir halı serdikten sonra, üzerine ot yatağını koyuyor.

Ekselansları, dinden çıkanların yeniden dine dönmeleri için, yüreği nasırlaşmış günahkârları, sapkınları ve dine dönenleri bağışlaması için Tanrı'ya yakarıyor.

162

163

Ertesi gün törene kentin ana meydanında devam ediliyor: Ayin yapılıyor, dini ezgiler, ağıtlar okunuyor, mahkûmlara ve bariyerlerin arkasında toplanmış halka vaazlar veriliyor; halk, vaizlerin azarlamaları üzerine bağrışıyor, hıçkırıklara boğuluyor.

Ekselanslarının önerilerine karşın Fransisken vaiz, konuşması sırasında kendine egemen olamıyor; haykırıyor, ağlıyor, dizlerinin üzerine çöküyor.

Bu durumda, Manrique'in takındığı hoşnutsuz tavır gözümün üzerinde canlanıyor. Başını yana çeviriyor, duyarlılığını yaralayan bu yapmacıklı davranışlar karşısında yüzünü buruşturuyor.

Bu tiksinden beni şaşırttığını itiraf edeyim. Manrique de konuşurken neredeyse isteriye kapılmıyor mu? Fray Pedro'ya yönelttiği sitemin nedeni ne? Konuşma tonu ve taşkınlıkları değil, mahkûmları yüzlerini Tanrı'ya dönmeye, pişmanlıklarını dile getirmeye, Yargıçların Yargıcı'nın karşısına çıkmadan önce Kilise ile barışmaya çağırırken kullandığı kaba üslup:

"Dizüstü çökmüş yalvarıyorum size," diye bağıyor, Manrique'in kulaklarını tırmalayan, kaynana zırlıtısını andıran sesiyle, "Kurtarıcı İsa adına, Çok Kutsal Annesi, Bakire Meryem adına, tüm ermişler adına, günahlarınızın affını dilemeniz, nedamet getirmanız için yalvarıyorum size. Bakınız günahkâr kardeşlerim, şu yüce topluluğa, şu Hıristiyan yığınlarına bakınız: İşlediğiniz günahlarla bu inançlı kişilere kötü örnek oldunuz, pişmanlığınız ve itiraflarınız onlarda uyanan bu kötü duyguyu onaracak. Günahkâr Maria Magdalena, döneş Petrus, işledikleri günahlara karşın ermişlik payesine eriştiler. Kurtarıcımızın yanında yer alırsanız, nasırlaşmış yüreklerinizi İsa'ya döndürürse-niz, sizler de birer ermiş olabilirsiniz..."

Bu sözlerde Manrique'e ters gelen hiçbir şey yok. Yalnızca ses tonu, kullanılan gerekçeler hoşuna gitmiyor.

Fray Pedro'nun köylülüğü, elini kolunu çok fazla oynatması, onun kibarlık duygusunu incitiyor.

Pedro ile arasında var olan fark, söylemlerinden çok, eğitimlerinden, sınıf farklılıklarından kaynaklanıyor.

164

Peykenin en üst sırasında, engizisyonun renklerini taşıyan gölgeğin altında yüksek bir koltuğa oturmuş Manrique'e daha yakından bakıyorum. Kırkını geçtiği halde yüzünün çizgileri yıpranmamış. Hiçbir kırışıklık yok. Saçları, parlak siyah rengini koruyor. Gözlerinde daha melankolik bir ifade var belki. Yorgun görüldüğü, bıkkınlığın verdiği bir kayıtsızlık içinde olduğu söylenebilir. Oturuşu dik, duruşu soğukkanlı.

Kazıklara bağlanmış mahkûmların arasında biri var ki Manrique onu elinde olmadan sürekli izliyor: Bu, doktor, cerrah, astrolog ve ruh çağına olan Guillermo Lopez. Bu kişinin Yunanca, Latince, Arapça edebiyat dilini ve tabii ki İbranice bildiği söyleniyor. Yahudiler gibi ibadet ettiği ihbar edilen Guillermo, evinde, aile bireyleri ile dar bir dost çevresinin toplandığı bir sinagog ortaya çıkarıldığında kolayca suçlanmıştı. Tutuklanmasından hemen sonra karısı, çocukları ve tüm ailesi Portekiz'e kaçtı; dost çevresi de dağıldı.

Otuz yaşlarında, kızıl saçlı, iri ve güçlü bu adam, sorulan sorulara hiç bocalamadan, sırtarak ve küfürler ederek karşılık verdi. Manrique'in dikkatle incelediği dosyasında, Yahudi dinine sadık kalmakla birlikte kendisini Tanrıtanımaz olarak nitelediği belirtiliyor. İsa'nın Tanrılığıyla alay ediyor, Meryem'in bekâretini alaya alıyor ve Mesih'in henüz ortaya çıkmadığını, Tanrı'dan esinlenmiş bir peygamber olmakla birlikte İsa'nın Kurtarıcı olamayacağını ileri sürüyor. İpe asılmış, durumdayken, gerçek Kurtarıcı'nın yakında geleceğini ve kendi yandaşlarıyla birlikte, tüm Gönen'lerin parolası olan sözcüğü kullanarak esperanza, yani umut içinde yaşadığını söyledi. Engizisyoncu'ya hakaret et-ti, onu cellatlıkla suçladı, insanlara İncil adına işkence edip onları odun ateşinde yakmanın dinsel anlamda küfür olduğunu yüzüne haykırdı.

Saçma sapan sözler söylemesini engellemek için, tutukevinde ağzına tıkaç sokuldu; geçit yapılırken bir eşeğin sırtına, yüzü hayvanın kuyruğuna bakacak biçimde ters olarak bindirildi. Fray Perdo mahkûmların çevresinde dönüp dururken, Guillermo çırpınıp duruyor, başını sallıyor;

165

konuşamadığı ve bağıramadığı için, donuk yeşil gözleri öfke ve kinle parlıyor.

Manrique onu kaçamak bakışlarla izliyor. Güçlü bir kişiliğe sahip, erkek karakterli biri olduğuna kuşku yok. Öteki mahkûmlar ağlayıp yalvarırken, günahları için af dilerken, Guillermo tek başına savaşmak, içinin zehrini boşaltmak ister gibi davranıyor.

Nedamet getirmeyi reddederken, aynı anda ateşte yanmaktan kurtulma lütfunu da reddetmiş oldu.

Manrique, onun dosyasında, "Sizin önünüzde eğilmek-tense, alevlerin vereceği acıyı yeğliyorum," demiş olduğunu okudu.

Guillermo, üzerine kızıl alevler resmedilmiş kara bir utanç gömleğiyle geçide katıldı. Başını önüne eğeceği yerde, kalabalıkları küçümseyen bir hava içinde yukarı kaldırıyordu.

Manrique, mahkeme kararlarını okumak için ayağa kalktığı anda, etkileyici bir sessizlik içinde, elindeki parşömeni açıp ağzından, suçlanan kişilerin, bunların elebaşları-nın adı döküldüğünde, bakışları büyücünün tepeden bakan, küçümseyici bakışlarıyla karşılaşılıyor.

"Guillermo Lopez," diyor sert bir ses tonuyla, "büyücülük ve karabüyü yaptığınız, ruh çağırdığınız, sahte ve şeytani başka kâhinlikler yaptığınız ortaya çıkmıştır; ayrıca, gizli bir sinagogda sapkın dinsel törenler yaparak sadık Katolikleri kandırdığınız da anlaşılmalıdır. Kötü niyetli konuşmalarınızla birçok ruhu dinden dönmeye ve küfre sürüklediniz.

"Kutsal Anamız Kilise'nin isteklerine ve çağrılarına karşı, bu iğrenç günahları işlemekte diretiyorsunuz. Dine dönmeyi ve Efendimiz İsa ile barışmayı reddediyorsunuz.

"Tüm bu iğrençlikler ve gösterdiğiniz inat yüzünden, ölümünüzün örnek ve uyarı oluşturması amacıyla kutsal engizisyon sizin hak dininden döndüğünüzü ilan ediyor ve sizi celladın ellerine teslim ediyor. Tanrı sizi bağışlasın!"

Manrique tribünün en tepesindeki koltuğuna oturuyor, yanındakiyle konuşmak üzere eğiliyor, başını sallıyor; bu arada gözlerinde şimşekler çakan Guillermo'yu izlemeyi sürdürüyor. O gözlerde ne büyük bir kin var!

Manrique, yapılan işkenceleri izlemediği gibi, kent surlarının dışında lanetli bir toprak üzerinde gerçekleştirilen infazlara da katılmıyordu. Kutsal Kilise elini kana bulayamazdı;" ölüm cezası vermiyor, inatçı isyancıların dinden döndüklerini ilan etmekle yetiniyordu.

Din adamlarına, günah çıkarıcı papazlara gelince; onlar mahkûmlara eşlik ediyor, bunu onlara yardımcı olmak, tövbe edenler olursa günahlarını bağışlamak amacıyla yapıyorlardı. Ateşte yakılmadan önce boğazlanma hakkı, son dakikaya kadar bir lütuf olarak onlara tanınıyordu. Guillermo bu lütfü reddetti tabii.

Kinini içine gömdü ve alevler içinde yanarak öldü.

Bu adamın bakışı Manrique'in gözlerinin önünden hiç gitmiyor. Sonraki günler ve haftalar boyunca, öfkeden deliye dönmüş Guillermo'nun hareketlerinin ve sövüp saymalarının sürekli gözünün önüne gelmesi onu şaşırtıyor.

Guillermo Lopez tören boyunca gözlerini Manrique'ten ayırmadı, ona kin dolu, özellikle de alaycı gözlerle baktı. Ağız tıkaçla kapanmasaydı acaba neler, haykırırdı, diye soruyor kendi kendine, o çılgın adamın ona özel, belki de kişisel bir şeyler söyleyeceğinden emin olan Manrique.

Engizisyoncu, davası açık seçik, suçluluğu kesin, hakkında toplanan kanıtlar eksiksiz olan bu adamın dosyasını, zayıf bir nokta yakalamak için boşuna saatlerce didik didik inceledi.

Yahudi pratiklerini uygulamasalar da ya da iyi birer Hıristiyan da olsalar, Gönen'lerin çoğu okumuş yazmış sınıftan kişilerdi; öyle ki, bunların okumayı ve büyücülükle ilgili kitapları sevmeleri, kolayca yazı yazabilmeleri bile kuşku uyandırıyor. Engizisyoncu böyle bir kişiyle ilk kez karşılaşmıyordu.

Guillermo Lopez neden onun aklını karıştırmıştı, peki? Granada yakınlarında doğmuştu, Yahudi ibadetlerini yerine getirdiği için tutuklanıp mahkûm olmuş noter bir babanın oğluydu; o henüz altı yaşma basmadan ölen annesi Ma-riana'nın cesedi mezarından çıkarılıp yakılmıştı; kutsal bir

166

167

toprak üzerinde gerçekleştirilen bu yakma edimi kutsallığa saygısızlık oluşturuyordu.

Guillermo bu arada, edebiyat üstadı olarak mezun olacağı soylu Alcalá Üniversitesi'ne devam ediyordu. Engizisyonla kozunu ilk kez öğrenimi sırasında paylaşmıştı: Bir grup öğrenci önünde, var olsaydı, Tanrı'nın gökten indirdiği Esin'ini tek bir ırka emanet etmeyeceği gibi, tek bir Kili-se'ye de emanet etmeyeceğini, dolayısıyla ister sahte ister gerçek olsun tüm dinlerin eşdeğer olduğunu ileri sürdüğü için günah işlemekle suçlanmıştı. Attığı bu kötü adımdan, sonradan günah olduğunu kabul edip tövbe ettiği o sözleri sarhoşlukla söylediğini ileri sürerek kendini ustalıkla sıyırmıştı. Böylelikle, ortalıktan kaybolmadan önce, dinsel inancından dönmek yüzünden tutukevine girmekten kurtulmuştu.

Onun izine daha sonra Galiçya'da, Aragon'da, Katalon-ya'da rastlandı; buralarda cerrahlık yapıyordu. Ardından Fransa'ya geçti, Bayonne'a yerleşti; burada, kendisi gibi Yahudi olan Magdalena Contreras ile evlendi. Çoğu dö-nek'in yaptığı gibi, bir hahamın cemaatine mi girmişti?

Manrique dikkatle incelemesine karşılık bu konuda açık seçik bir ipucu elde edemedi, buysa onu kısa bir inceleme kaleme almaya itti; bunda, zanlılarla ilgili araştırmalarda yapılacak işleri, kişinin sünnetli olup olmadığına nasıl bakılacağını, bu işi yaparken en elverişli ışık koşullarının ne olduğunu, manyaklığa vardırılmış ayrıntılarıyla, gülünç bir tuhaflıkla tek tek sıralıyordu.

Guillermo Lopez, Bayonne'da oturmak yerine, karısıyla birlikte İspanya'ya dönüp Valladolid kentinin bir semtine yerleşti; burada biri erkek, Manuel, ikisi kız, Victoria ve Isabel, üç çocuğu oldu.

Gösterişli bir sofuluk sergiliyor, kiliseye gitmeyi hiç aksatmıyor, Paskalya ve Noel'de ayınlara katılıyordu. Kentte ve tüm bölgede bilgisi ve becerisiyle anılıyordu. Birçok tanık, kendilerini onun iyilikseverlik duygusuyla iyileştirdiğine yemin ediyordu.

Dosyasından anlaşıldığına göre bağışlayıcı davranıyor, yoksullara yardım ediyor, hatta cüzamlılara bile yaklaşmaktan kaçmıyordu.

Bu bilgin ve merhametli kişilik, Manrique'in infaza gönderdiği çılgın adamla pek uyuşmuyordu.

Bu davadaki birçok nokta Engizisyoncu'ya karanlık geliyordu.

Guillermo Lopez, atalarının dinine geri dönmek istiyorsa, İspanya'ya dönerek neden kendini kurdun pençesine atmıştı? Gösterişli bir sofuluk sergilerken çevresini aldatıyor muydu? İnsanları, iyiliksever davranarak mı kandırıyordu?

Manrique bu sorulara doyurucu cevaplar bulamıyor. Bir bilmeceyle karşı karşıya kalmış olmak onu sinirlendiriyor. Kafasının içinde iki ayrı kişilik var; biri çok sofu ve merhametli, öteki çok inatçı ve öfkeli. Bunlardan hangisi gerçek? İçtenlik nerede bitiyor, sahtecilik nerede başlıyor?

Guillermo Lopez'in, Yahudi dininin gereklerini yerine getirirken bile davranışlarında oturmuşluk yoktu: Bir yandan, evinde bir sinagog oluşturup ailesiyle birlikte gözlerden uzak dua ediyor, öte yandan hiçbir Tanrı'ya inanmadığını ileri sürüyordu.

Onun kişiliğinde ortaya çıkan, çelişkiden öte bir durumdu; kişiliğini hiçbir ortamda kuramıyordu. Aşırı bir uçtan bir başka aşırı uca sürükleniyor, dengesini bulamıyordu. Boşlukta yüzüyor, güçlü sözcüklere tutunacağına, belirsiz sözcüklere sarılıyordu.

Manrique, örnek'lere özgü bu iç çatışmasına yabancı değil. Öte yandan bu kişilerin çoğu kendi zayıflıklarını yaşar, iç yalnızlıklarının acısını çeker, kimilerince dışlanmış, kimilerince de lanetlenmişlerdir. Guillermo Lopez'e gelince; o, iç enerjisini yitirmemişti. Kendini çelişkili ve bütüncül, inatçı ve kararsız, parçalanmış ve bütünlük sağlamış olarak ortaya koymuştu.

Onun durumu Manrique'in merakını uyandırıyor.

Suçluluğu apaçık ortada, davasında bir eksik yok. Peki, hakkında bir şeyleri gözden kaçırdığı izlenimi nereden doğuyor? Guillermo'yla aralarında bir bağ olduğu sezgisi nereden kaynaklanıyor?

Meslek yaşamı boyunca Manrique en çok on kadar ateşte yakma törenine katıldı; zanlıları dinden dönmekle

168

169

suçladı ve beş-altı kişiyi ateşte yakılma cezasına çarptırdı. Kendini hiçbir zaman bir işkenceci gibi duyumsayamazdı çünkü çevresinde sivil mahkemeler yüzlerce kişiye işkence uyguluyor, binlerce suçluyu kürek cezasına mahkûm ediyordu. Hatta hizmet ettiği kurumun en akli başında, en insancıl kurum olduğunu düşünebilirdi.

Pratikte onu haksız bulmaya olanak var mıydı? İleri sürdüğü kanıtları, yadsımaları ve itirazları duyar gibi oluyordum. Yüzyıllar boyunca birçok yüksek devlet görevlisi aynı davayı aynı kanıtlarla savunarak şöyle demişti: Daha kötü şeylerin olmasını engelledik... Ne var ki, daha kötü olan hiçbir zaman engellenememişti!

Kendini kötülüğe eğilimi olmayan, tutarlı bir mantığa teslim etmiş bir kişinin durumunu anlıyorum elbette. Mesleğiyle ilgili, kendine yalnızca teknik sorular soruyor, bunların yanıtını da aynı teknik çerçeve içinde veriyordu. İlkeleri hiçbir zaman sorgulamıyordu, bu konuda sorumluluk duymuyordu.

Hizmet ettiği kurum yaklaşık iki yüz yıldır varlığını sürdürüyordu. Kesin bir yönergeye bağlı olarak yasayı eleştiriye yer bırakmayacak biçimde uyguluyordu. Yasayı değiştirmek ya da ortadan kaldırmak gerekiyor muydu? Bu soru Manrique'e göre son derece sapkın bir nitelik taşıyordu. Toplum hiyerarşisi içinde istediği kadar

yüksek bir basamağa ulaşmış da olsun, yetkeyi sorgulamak bir devlet memuruna düşmezdi. Kral, yasanın uygulanmasını dayatıyor, yasayı temsil ediyordu; öte yandan söz konusu yasa Tanrı'dan geliyordu, kral da Tanrı'yla toplum arasında aracından başka bir şey değildi. Hükümdarın bilgeliğinden kuşkulanmak, Tanrı'dan kuşkulanmak anlamına geliyordu.

Engizisyonculuk mesleğini öğrendiği ve ilk yakma törenlerine katıldığı sırada, Manrique'in az da olsa duyduğu küçük kuşkuları yatıştıracak' önemli bir kurul, kutsamaya değgin konularda özeleştiriyi yapmak, kararlar almak üzere toplanmıştı.

Kastilya Konseyi'nin bazı üyelerinin ısrarlı baskılarıyla Valencia'da, Kuzey Afrikalıların İspanya'daki varlığının

170

oluşturduğu öfke uyandıran sorunu kesin karara bağlamak

? ve bunların kitle halinde sürülmelerini sağlamak üzere ola-

* ğanüstü bir kurul toplanmıştı,

i* Çoluk çocuk, kadın ve yaşlılar olmak üzere yüz binler-

↑

| ce insanın¹ yazgısı Doğu İspanya'nın söz konusu merkezinde karara bağlandı.

Bu sürgün tüm Avrupa'yı heyecanlandırdı, şiddetli itirazlara yol açtı, Papa'yı bile çok rahatsız etti ve çekingen bir yaklaşımla da olsa bu zavallılar lehinde tavır almaya zorladı.

Söz konusu karar kolayca alınmamıştı ama direnişlere de karşı çıkmak gerekti. Her cephe kendi kanıtlarını oluşturarak bunları inatla savundu.

Kral duraksıyor, bu yaptırımın sakıncalarını ve avantajlarını teraziye koyuyordu; kararı sonunda kabul etme-sindeyse gözdesinin yaptığı baskılar rol oynadı.

Kastilya bürokrasisi, ülke limanlarında Cenevizlilerden, Fransızlardan, Venediklilerden kiralanan ticaret gemilerinden oluşan, o zamana kadar görülmemiş ölçüde büyük bir deniz filosunu toplama mucizesini gösterdi; insan topluluklarını büyük gizlilik içinde toplayıp limanlara göndermeyi başardı; çıkan karışıklıkların alınan önlemlerle kısa sürede bastırılması dışında -gerçekten de küçük çocukların, Hıristiyan kurumlarında ve Hıristiyan ailelerin yanında yetiştirilmesi amacıyla annelerinden ayrılması öngörülmüştü- düzensizlikleri önledi.

Yürek parçalayıcı sahneler yaşandı: Kitleler homurdanıyor, başkaldırma tehdidinde bulunuyorlardı. Operasyonun başarısızlığa uğraması riski göz önüne alınarak, bu önlemin uygulanmasından vazgeçildi.

Sonunda, gemiler demir aldı, yükleriyle limandan uzaklaştı. Güvertelerin üzerinde insanlar ağlıyor, yakınıyor, haykıran kadınlar kollarını kıyıya doğru uzatıyorlardı.

En zengin olanlar, kendi arabalarıyla komşu Fransa'ya gitme iznini koparmışlardı. Bu insanlar, irili ufaklı tüm yollarda acınası bir kortej oluşturdu.

1 O dönemdeki nüfus sayımlarını inceleyen en tarafsız tarihçilerin hesaplamalarına göre dört yüz bin insan. (Yazarın notu)

171

Ben de altı yaşında gemiyle Valencia'ya götürüldüm, ben de onlar gibi, bizi sürgüne götüren İngiliz yük gemisinin güvertesinde Doğu'nun dağlarını hayranlıkla izledim.

Çok yüksek devlet görevlerinde bulunan kişilerin bir yükümlülüğü de yöneticilerin yararlanması için notlar kaleme almaktır.

Halkın kesinlikle bilmediği bu notlar devlet dairelerinde elden ele dolaşır; dikkatle karıştırılıp incelenir. Bunlar belirli bir politikanın temel aldığı düşünceleri içerir. Bir anlamda, gücün değilse bile iktidarın gerçeğini oluşturur.

Manrique, 1609 yılında Kastilya Meclisi'nin üyelerinden birine, sürgüne gönderme eylemine karşı tüm kanıtları içeren böyle bir not yazdı:

Aragon Krallığı'nda, Doğu'nun tüm meyve bahçelerinde, Murcia ovalarında, Mağribilerin kuşaklardan beri gerçekleştirdikleri işleri, onların becerisine ve sulama konusundaki bilgilerine sahip olmayan bizim Kastilya köylülerimiz onlar kadar iyi beceremeyeceklerdir.

Dolayısıyla en verimli alanlar, alınan bu aşırı önlem yüzünden nadasa bırakılmış topraklara dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır, bu konuda Çok Ulu Senyörlüğünüzü uyarıyorum.

Özellikle en kaliteli meyve ve sebzelerin yetiştirildiği hu-ert'larda¹ ortaya koydukları tarımsal işler dışında, Mağribiler zanaat ve ticaret alanlarında da seçkin bir yere sahiptirler, böylelikle de genel zenginliğe katkıda bulunurlar. Oysa, bu konuda Yahudilere başvurulmadıkça -kimileri bu işi Portekiz'den gelme birçok bankere ve tefeciye ayrıcalık tanıyarak, onlarla şartlar imzalayarak çözmeye yoluna gitmiştir-devlet hazinesi kısa zamanda acınacak duruma düşecektir.

Böylesine kesin bir kararın ortaya çıkaracağı sonuçlar ağır biçimde duyumsanacaktır, Çok Ulu Senyörlüğünüz böyle bir sonucun ortaya çıkmasına yol açmış olacaktır çünkü

1 Kanallarla sulanan, üzerine limon ve portakal ağaçları dikili verimli meyve bahçeleri. (Yazarın notu)

bu kadar çok insanın kasabalarla köyleri boşaltması, kadastro düzenini altüst edecektir ve buraların yeniden yerleşik hale gelmesi otuz-kırk yıl alacaktır.

Sonuç olarak, Çok Ulu Senyörlüğünüzün dikkatine şunu da sunarım ki, Avusturyalı Don Juan'ın dehası ve bizim Haşmetli İkinci Felipe'mizin bilgeliği sayesinde Türk tehlikesi ortadan kaldırılıp bastırılmıştır ve bu tehlikenin bir daha ortaya çıkmamak üzere bertaraf edildiğini, bundan böyle politik bakımdan ivedi bir durumun hiçbir zaman ortaya çıkmayacağını ümit edebiliriz.

Şunu da söylemeye hiç gerek yok ki Hükümdarımızın bilgeliği ve dindarlığı, Majesteleri'nin en iyi ve en doğru kararı almasını sağlayacaktır.

Bu konuda Manrique, gözlemlendiği gibi, hoşgörünün ve insanlığın yanında yer alıyordu. Söz konusu notu kaleme alırken gözettiği şey, yalnızca krallığın refahıydı. Bu arada onun düşünceleri, Yüce Meclis üyelerinin bir bölümünün düşüncelerini yansıtıyordu.

Portekizli Yahudi bankerlere sağlanan kolaylıklar konusundaki uyarısı, söz konusu yüksek din görevlilerinin, hükümetin bu kişilere sürekli olarak sağladığı kolaylıklar karşısındaki duyarlılıklarını aktarıyordu. Maliyenin zayıf düşmesi ve devlet hazinesinin ivedi gereksinimleri yüzünden, krallık Yahudi sermayesini ülkeye çekmek istiyordu ki bu, engizisyona ters geliyordu.

Yerici olmaktan kaçınmak için övgüye değer çabalar harcadığını kabul ediyorum. Anlaşılmaz diye değerlendirilebilecek kadar dürüst bir görüntü veriyorsun. Korkarım ki bu dengeli davranışın, aşağılama kokan bir ironiyi gizliyor. Seni bu yüzden eleştiremem zaten.

Üzerinden zaman geçtikçe, edimlerim ve yargıları bana da anlaşılmaz geliyor. Böylesi bir şiddeti kendimizle nasıl bağdaştırabildik bilemiyorum.

Ben sadist bir insan değilim, bunu sen de söyledin; bedensel acı veren cezalardan nefret ediyordum; insanları yakılmaya mahkûm etmekten iğreniyordum. Kurbanları sayısını bir elin parmaklarını geçmez. Gösterdiğim bu göreceli yumuşaklık sayesinde kendimi bağışlayabilirdim.

Bu durumda, sakınlı davranman neden bende hoşnutsuzluk yaratıyor? Öncelikle şunu söyleyeyim ki ben seni ve benzerlerini tanıyorum. Bu karda yürüyüp izini belli etmeme tavrı" ancak görünüşte kalıyor. Baştan beri varmak istediğin yere gizli adımlarla yürüdüğünü görüyorum. Mesleğinin iplerini germeyi ya da gevşetmeyi iyi biliyorsun, ne var ki benim kulaklarım da senin o sessiz adımlarını fark edebilecek kadar duyarlı. Sesini ne kadar alçaltırsan, sözlerinin o kadar korkutucu bir nitelik kazanacağını biliyorsun. Kullandığın o ayın dilini bizim yarattığımızı unutuyorsun galiba? Kendi okurlarını yanıltabilirsin ama ben günah çıkarır gibi mırıldanmaya alışkınım, dolayısıyla beni aldatamazsın. Ben, bu öldürücü fısıltılara, öfkeli bağırımları yeğlerdim.

Bizlerden nefret mi ediyorsun? Öyleyse bu nefreti açıkça ortaya koyma yürekliliğini göster. Bu incelikli takıntıyı gençliğinden beri sürdürüyorsun. Dingin görünüyorsun, oysa içinde fırtınalar kopuyor. Tutkularının üstüne yüreklilikle git, öfkelerini ortaya saç. Bana acımdan vazgeç. Merhamet

istemiyorum senden. Merhamete sığındım mı şimdiye kadar?

Savunulamayacak olanı neden savunuyorsun? Kendini boş yere hırpalıyorsun. Ben kendimi yüz kez yargıladım ve her defasında kendime verdiğim ceza senin bana verebileceğin cezadan daha ağır oldu. Başımı kuma gömecek adam değilim ben. Hatalarımı biliyorum, işlediğim suçlara karşıdan bakabiliyorum. Kendimi yargılayabilmek için senin varlığına gerek duymuyorum.

Bizim engizisyonumuzun yargılama yöntemlerinden haklı olarak tiksiniyorsun. Bu yöntemlerin sadık bir uygulayıcısı olduğum için, yapacağım savunmayı kaçınılmaz olarak kuşkuyla karşılayacaksın. Kendi davamı savunuyormuş izlenimi bırakabilirim.

Bu arada sen bizim dinsel olduğu kadar politik nitelik de taşıyan mantığımızı anlayamazsın.

Kurumumuzun işin başında döneç'lerin üzerine gittiği, Deza gibi adı hâlâ utançla anılan bazı engizisyoncuların insanı isyan ettiren bir acımasızlık sergiledikleri doğru. Ne var ki, yürüttüğümüz soruşturmalar zamanla kılı kırk yarar hale geldi. Ayırt etmeden herkesi cezalandırmaktan- kaçıyor, güvenceler arıyor, kanıtları araştırıyor, aleyhte tanıklık edenleri inceleme yapmadan dinlemeyi reddediyorduk.

Yeni Hıristiyanlara duyduğumuz kuşku seni öfkeliyor. Bu davranışı incil'e aykırı buluyorsun. Yaptığımız tartışmaları dinlemiş olsaydın, senin bu duygunu çoğumuzun paylaştığını ve toplantılarımızda bunu ateşli bir dille ortaya koyduğumuzu bilirdin. Senin inanır görüldüğün, aile büyüklerinin utancının torunların çocuklarına, torunlara ve oğullara kadar uzanmasına yol açan kan bağı kuralı, bazı katedrallerdeki kürsüler, askeri ve dinsel kurumlar tarafından sonunda benimsenmekle birlikte, hiçbir zaman yasal uygulama gücü kazanmadı.

Müslümanlar, Hıristiyanlığı seçen Mağribiler için durum açıktı: Bu topluluklar farklılıklarını gizlemiyor, tersine, bunu sergiliyorlardı.

Giyim kuşamlarında, saç kesimlerinde, mutfaklarında, törelerinde geleneğe bağlılıklarını açıkça ortaya koyuyorlardı. Teslis dogması yüzünden çoktanrılı olarak niteledikleri

174

175

Hıristiyanları hor gördüklerini saklamıyorlardı. Bunların dışında, içlerinde taşıdıkları duyguları, Türklerin gelip topraklarımıza çıkacaklarına, böylelikle de onlara isyan etme fırsatı sağlayacaklarına dair umutlarını görmezden gelemezdik. Fas kralının, Babıâli'nin, Barbarların yardımıyla komplolar hazırlıyorlar, casusluk yapıyorlar, hatta hiç çekinmeden bilgi topluyorlardı. Asiler, otuz-kırk yıl boyunca Granada Krallığı'nı ateşe ve kana boğmuşlardı. Onların komplolarını nasıl görmezden gelebilirdik? Osmanlılar, savunmadaki zaafımızı, kıyılarımız boyunca yer alan kalelerimizin acınacak durumda olduğunu haber alıp topraklarımıza çıkarma yapacak, kendilerine her yanda, özellikle de Doğu krallıklarında yandaş bulacak, diye ödümüz patlıyordu.

Müslümanların topraklarımızı fethettiklerini, halklarımızı altı yüzyıl boyunca egemenlikleri altında tuttuğunu unutmamıştık.

Bu yüzden, Müslümanlarla ilgili güvenlik sorununu çözmek basitti. Onları sürüyor, tüm krallıklara dağıtıyor, güneyde, Fas'a yakın bölgelerde toplanmalarını özellikle engelliyorduk. Onları bağınazlıklarıyla, töreleriyle, dilleriyle birbirine kaynaşmış bir halk olarak kabul ediyorduk çünkü aralarında Kastilya dilini öğrenen çok az kişi vardı, Arapça sözcüklerin ağırlıkta olduğu karma bir dil konuşuyorlardı. Kesinlikle yabancıydılar, Hıristiyanlığı kabul etmeleri kurnazlıktan başka bir şey değildi ve bu o kadar açıktı ki kimseyi kandıramıyorlardı.

Yahudilere gelince; onların durumu başka türlüydü.

Çoğunluğu sürgünü din değiştirmeye yeğliyordu; ama gene de, kimileri içtenlikle, kimileri de ilk dinlerini içlerinin derinliklerinde yadsımaksızın, on binlercesi Hıristiyan olarak vaftiz edilmeyi seçti. Eğitimli, yetenekli, kimi zaman da güçlü ve saygı gören kişiler olarak, Ortodoksluğu tüm inan-calarıyla yerine getiriyorlardı. Bu arada bu topluluklar Yahudi dinine özgü ibadetleri gizliden gizliye sürdürüyorlardı, öyle ki halk, sonunda hepsinin ikiyüzlülüğünden kuşkulandır oldu.

176

En ücra köylerde bile gizli sinagoglar ortaya çıkarılıyordu; saygıdeğer olarak bilinen, hemşehrilerinin saygısını kazanmış kadın ve erkeklerin, Musa dininin törelerine göre evlendikleri, gömüldükleri öğreniliyordu.

Her azınlıkta görüldüğü gibi, aralarında, çıkar ve yasadışı etkinliklerin birbirine bağladığı bir topluluk izlenimi veren canlı bir dayanışma vardı. Bununla birlikte en ince diyalektiğe sırtlarını dönmüş, her kanıtı ustalıklı çözümler, tartar hale gelmişlerdi. Yaptığımız soruşturmalar sırasında kendilerini canla başla savunuyor, bir adım bile geri atmıyorlardı. Bu durumda, dine olan sadakatleri nasıl yargıla-nabilirdi?

Atalarından miras kalan bellekle vaftiz olmalarının getirdiği inanç arasında kalan birçok dönem'm huzursuzluğunu anlayabiliyordum. Bununla birlikte bu kişilerin içlerinin sabırsızlıkla kaynadığını, bunun da onları kimi zaman sapkın bir mistisizme, kimi zaman da kinik bir hayal kırıklığına ittiğini fark ediyordum. Ya Tanrı'yla bütünleşmek, O'na kendilerini ruh ve beden olarak vermek ya da Musa'nın yasalarını

isa'nın öğretileriyle bağdaştırmak istiyorlardı. Her iki durumda da Kilise'ye itaat etmeye karşı çıkıyorlardı çünkü çoğu zaman yakışıksız davranışlarda bulunan -bunu kabul ediyorum- papaz sınıfını hor görüyorlardı. Başkaldırma duygusuyla dolu, sürekli kendi içlerinde bölünmüşlük yaşayan, utanç ve aşağılama ile karşı karşıya kalan bu insanlardan bazıları, benliklerinde yaşadıkları bu sarsıntı yüzünden, işi Tann'ı yadsımaya kadar vardıyordu. Kendilerini Tanrıtanımaz ilan ediyor, tüm dinlerden arınmış bir toplum içinde, düşünülmesi korkunç bir cumhuriyetin vatandaşı olarak özgür yaşamayı hayal ediyorlardı.

Mistik kişilerin üzerine daha çok gitmiş olmamız seni belki de şaşırtacak. Bunun nedeni, bu kişilerin krallıklarımız içinde sürekli yinelenen hareketlerinin, özellikle de sofuca bir söylemle ifade edildiklerinde içlerinde tehlikeli anarşi tohumu taşımalarıydı. Eğitim görmüş bu kişilerin hepsi sonunda kendilerini iğrenç bir lükse kaptırıyorlardı. Rahibeler, hücre yaşamını seçmiş dindarlar bile bu salgına kapılıyorlardı. Bu yangınları bastırmak, yayılmalarını önlemek
Utanç Gömleği 177/12

için sürekli savaşmak zorunda kalıyor, bu kişileri acımasızca cezalandırıyoruz.

Bana gelince; ben Tanrı'yla doğrudan ilişkiye girmeye kalkan bu güruhtan her zaman nefret ettim. Din kisvesi altında yürüttükleri bu iğrençlikleri tiksiniyorum.

Yahudi ibadetlerini yerine getirenleri de bağışlamıyordum. Bu kişiler Bayonne'da, Pau'da, Bordeaux'da, Fas'ta hahamlara başvurup çocuklarını kayıt ettiriyorlardı. Bu nedenle bir Yönerge kaleme aldım; bu, o dinsizlerin kurnazlıklarını nasıl ortaya çıkaracaklarını engizisyonculara öğretme amacını güden bir el kitabıydı. Sünneti öyle ustalıklarla yapıyorlardı ki çoğumuz bunu saptamakta güçlük çekiyorduk. Titiz bir incelemenin nasıl yapılacağını, en uygun ışık şartlarının ne olduğunu, usulleri, hareketleri kapsayan bir yöntem sağladım onlara. Bizleri yanılığa düşürmek için tasarlanan bu oyunların ne kadar sinsice hazırlandığının bilin-cindeydim. Ben de onlara aynı kurnazlık ve titizlikle tepki vermek istedim.

Geriye, dönek'lerin neden bu kadar üzerine gidildiği sorusunun yanıtı kalıyor. O insanları rahat bırakmak daha insafli bir davranış olmaz mıydı?

Biz, Katolik Majesteleri'nin, Birlik'in gözle görünür simgesi sıfatıyla yücelttiği monarşi ilkesine itaat ediyorduk. Dinsel geleneklere saygı itaati temel alıyordu; öncelikle Kili-se'ye, sonra krala. Bu kavramı isyan ettirici bulabilirsin, ne var ki hiçbir hükümet yasalar olmaksızın ayakta duramaz. Bizi yönetenlerin, sizi yönetenlerden farklı olmadıklarını düşünme zayıflığını gösteriyorum.

Görünüşte önemsiz olan yorumların, incelemelerin ve tartışmaların yapının altını oyacağını sezinliyorduk. Ateş bir kez tutuşunca, alevler yayılacak, itaatsizliğin kıvılcımlarını dört bir yana saçacaktı, ki bu, tüm Kuzey Avrupa'da meydana gelmişti. Kendimizi inancın bekçileri gibi görüyorduk, bu felaketlerin karşısına bir duvar dikmeye çalışıyorduk. Yahudilerin sinsi bir direniş içinde olduklarını sezinliyorduk. Ben onların dinsel törelerinden çok, eleştirmeci mantıklarıyla savaştım.

Onların Mesihçiliği, ifadesini belirsiz bir umutta buluyordu. Yazılarında, şiirlerinde, yergilerinde bir duyumsuzluk kokusu alıyordum. Eleştirel tutumları tüm konuları kapsıyordu, en kutsal olanları bile.

Bizden sonra gelen kuşakların, Celestine'den başlayarak Göngora'nın anlaşılmasız şiirlerine varıncaya kadar onların sert ya da çok anlama çekilebilir nitelikteki yapıtlarını övdüklerini biliyorum; Kilisemizin Avıvalı Teresa ya da Fray Luis León'a

neler borçlu olduğunu bilmezlikten gelmiyorum. Onları okudum, onlara hayran kaldım. Ben eğitimsiz bir barbar değilim.

Sana bir soru soruyorum: Biz bu akımların önüne set çekmeseydik, Lutherci yergilerin yayılmasını önlemeseydik halklarımız ne olurdu? Hizmetinde bulunduğum kurum, çelişkiyle oynuyor görüntüsü verme pahasına, söz konusu ölçülü, ustalıklı anlaşılabilir kılınmış yapıtların ortaya çıkmasına katkıda bulunmadı mı?

Bizim istediğimiz bu değildi, bunu canı gönülden kabul ediyorum. Bu durum, bizim bilgimiz dışında ortaya çıktı. Öte yandan, yapılan araştırmaları anlamayacak kadar da akılsız değildik. Bunları görmezlikten geliyorduk. İkiyüzlülük müydü bu? Sana daha önce de söyledim; bizim hedefimiz yeni bir insan, kusursuz bir toplum yaratmak değildi. Biz, daha alçakgönüllü davranarak ruhların huzurunu korumakla yetiniyorduk.

Bizlere teşekkür etmeni beklemiyorum senden. İronik yaklaşımını kabulleniyorum. Bizler düzenin, asayişini sağlamakla görevli yüksek dereceli memurların hizmetkârlarıydık. Bunun hoş bir meslek olmadığını kabul ediyorum. Ne var ki, şimdiye kadar hangi devlet bundan kaçınabildi? Toplumlar, perde arkasında çalışıp sürekliliği sağlayan, bütünlüğü koruyan kişilere gerek duyarlar.

Kendimi aklamaya çalışmıyorum. Kaleme aldığın tüm o sahneleri, ben de sürekli olarak belleğimden geçirmekten geri durmuyorum. Tanrı'nın beni yolladığı sürgünün en uzak yerinde her tablo belleğimde acımasız bir netlikle canlanı-

178

179

yor. Bu dingin dehşetin verdiği korkuyu benden daha iyi kim bilebilir?

Bazı işkenceciler hafifletici nedenler icat ediyor. Ben onlardan değilim. Sorumluluğumu bütünüyle üstleniyorum.

Neler düşündüğümüzü, neler duyumsadığımızı sana açıklamaya çalıştım. Belki de kendi davamı savunuyor izlenimi uyandırmışumdur. Ben senden, beni anlamamı istiyordum, bağışlamamı değil. Senin görevin betimlemek; bağışlamaya gelince, o Tanrı'nın işi.

Kusurlarım bana pahalıya mal oldu. Ağzıma burnuma toz toprak doldu, toprağın üzerinde yatıyorum. Zaman zaman, Tanrı'nın beni bu kadar alçaltmasının benim için bir lütuf olduğunu içimden geçirdiğim oluyor. Yaşamıma, olayları kendime yontmadan bakmamı sağladı. Eğildim, büküldüm ama yerle bir olmadım, içine düştüğüm bu alçaltıcı durumda, bir fısıltı duyar gibi oluyorum. Her şeyden vazgeçtim mi? Simdi olayları, belirli doğrulara kesin olarak inandığım dönemdekenden daha açık seçik görüyorum. Kullandığın yöntemler işte bu yüzden beni kızdırıyor. Daha açıksözlü olmanı, kendini daha dolaysız ifade etmeni isterdim. Düştüğüm bu yalnızlık içinde, ileri sürdüğün, görünüşte doğru izlemine bırakan kanıtların ardında ince bir alay varmış gibi geliyor bana. O kanıtları hakaret gibi algılıyorum.

Senin niyetin bu değil, bunu biliyorum. Ne var ki bu durum artık senin beni aradığın yerde olmadığım gerçeğini ortadan kaldırmıyor. Çok uzak bir ülkedeyim ben, yalnızca coğrafi açıdan değil, düşünce olarak da. Beni Furnes'da yeniden bulduğunda, sessizliğim seni şaşırttı.

Ölümü yaşadığında bu şaşkınlıkla sen de tanıştın. Benim yalnızlığımı anlayabiliyor musun? Bu sözcük, aslında değerini yitirmiş. Ne var ki, utancın doğurduğu hiçliği betimleyebilmek için başka hangi sözcük kullanılabilir?

Mağribilerin sürülmesinin bir tragedyaya olduğunu anlatıyorsun. Aramızda tartıştığımızı, her gerekçeyi defalarca kafamızda evirip çevirdiğimizi, sonuçlarını - gerçekten korkunçtu- düşündüğümüzü gözlüyorsun. Bunu yaparken sevinç duymadık.

Bu ince ayrıntılara ne gerek var, şair? Benim üzerinde durduğum söylenenler değil, o kalabalıkların etten kemikten oluşan gerçeği.

Her gece, sıralar halinde düşlerimde geçip gidiyorlar. O yaşlıları, kadınları, çocukları yeniden görüyorum; ayaklarına bağlanan zincirleri sürükleyerek Kastilya yollarında uzun sıralar halinde yürürken korudukları suskunluğa kulak veriyorum. Bakışlarım, onların sabırlı bakışlarıyla karşılaşıyor. Yorgunluklarını duyumsuyorum. Umutsuzlukları bana acı veriyor.

O felaketin nedenlerini artık araştırmıyor, onlara yüklenen suçlara ve ileri sürülen siyasal düşüncelere artık kulak vermiyorum. Gözlerimin önünde onların açması silüetleri var yalnızca. Bundan başka bir şey görmüyorum, şair; onların yalnızca ete kemiğe bürünmüş mutsuzlukları canlanıyor gözümde.

Alman bu önleme karşı olduğumu ileri sürüyorsun. Bende birazcık olsun insanlık olduğunu keşfetmek için, kaleme aldığım notu aktarıyorsun. Gereksiz bir acıma duygusu bu.

Gerçek şu ki ben o notu yalnızca, durumunu sağlamlaştırmak için, Mağribiler lehindeki kanıtları elinde bulundurmaya düşünen Kastilya Meclisi'nden bir üyenin isteği üzerine kaleme almıştım. Sürgün yanlısı bir üye için de aynısını yapabiliirdim. O yazıyı yazarken kendimi hiçbir biçimde işin içine karışmış görmüyordum.

Sunu sen de gözlüyorsun ki ben, o zamana kadar hiç bu kadar soğuk bir ilgisizlik içinde olmamıştım.

Görünüşte -böyle diyorum çünkü bu bir kurnazlıktı-, durumu anlama kaygısı içinde olduğun için, karşıt gerçeklikleri bile ileri sürüyorsun. Dengeli davrandığın izlenimi uyandırabilmek için, yalana başvurmak gerektiğini mi düşünüyorsun? isyanları önlemek için kısa sürede vazgeçildiğini söylediğin önlemin, yani küçük bebeklerin ailelerinden ayrılmasının, yaşanan birkaç korkunç sahneden sonra bir kenara bırakıldığını çok iyi biliyorsun. Bu konuyu yıllar boyunca inceledin, birçok kitaba başvurdu, notlar aldın: Öyleyse neden olayları olduğundan farklı gösteriyorsun? Bu göstermelik sapmayı kullanarak, bizi aklamaktan çok, kendi

180

181

söylediklerini kanıtlamak istiyorsun- Ayrıntılar üzerinde anlayışlı davranıyor görünerek, gerçekte üstlendiğin görevin şiddetini meşrulaştırmaya çalışıyorsun. Bu kurnazlıkları anlamayacak kadar saf mı görüyorsun beni?

Bu, bir kereliğine başvuru olan bir önlem değil, sürekliliği olan bir uygulamaydı, bunu biliyorsun. Çocuğu gelecekte ortaya çıkacak bir kişilik olarak değil, kurtarılması gereken bir ruh olarak gören dinsel mantığın bir sonucuydu. Bedenler bizim gözümüzde gizemli birer kılıftı; aile sevgisi bizim için söz konusu dinsel kıvılcımdan daha önemli değildi. Süt bebelerini, dinden sapmış annelerin kucağından koparıp almak bizim için yalnızca kabul edilebilir bir davranış değil, bir zorunluluktu: dinin gerektirdiği bir davranıştı.

Gerçeklik'e ulaştığını düşünen bir insan geleceğini hatalı davranışlara teslim etmeye razı olabilir mi?

Şu gözlemi yapan sensin, şair: Ben kendime karşı zaten benzeri olmayan bir sertlik gösteriyorum. Dolayısıyla, senin hilelerine gerek duymuyorum. İleri sürdüğün mazeretleri kabul etmiyorum çünkü o mazeretlerin hepsi bana göre yanlış. Sen dehşeti eylemlerin içinde görüyorsun, oysa ben bize ait düşüncelerin ve duyguların akışı içinde görüyorum. Şiddet, dehşeti yaratmadan önce kalplerimizde yaşıyordu. Kafamızın içinde hiçbir kuşkuya yer vermiyorduk, Gerçeklik'e sahip olduğumuzdan emindik ve tek bir gerçeklik olduğunu düşünüyorduk; o da bizim gerçekliğimizdi, öyle ki, her türlü farklı inanış, en küçük bir sapma, bize göre şeytansı davranışlardı. Sapkın, insan değildi, hayvan bile sayılmazdı: Kötülüklerin anasıydı.

Ailelerinden alınan o bebekler; biz onları insan haline getirmeyi, yani Hıristiyan yapmayı düşünüyorduk. Onları ailelerinden ayırmaktan vazgeçmemizin nedeni, gösterilen tepkilerin yabanılığında yalnızca. Yine de onları kendi yaz-gılarıyla baş başa bıraktığımız için üzülüyorduk: Sonsuza kadar lanetlenmişti o çocuklar.

On iki yılı aşkın bir süredir her gece, annelerin yakınmaları, haykırmaları kulaklarımda çınlıyor; babaların göğüslerini açıp askerlerimizin mızraklarına atıldıklarını görüyorum. Ve sen beni bu dehşetten kurtarmak istiyorsun!

Mağribilerin sürülmesini hangi nedenlerle kabul ettiğimizi sana itiraf ettim. Masum insanların kıyıma uğratılmasının yanında, ileri sürülen nedenlerin ne değeri olabilir? Şair, benim onuruma neden saygı göstermiyorsun? Beni kayırmakla bana saldırmış, hakaret etmiş oluyorsun. Yüksek siyasetin bu barbarlığı doğrulayıp doğrulamadığını bilmiyorum; bir Hıristiyan'ın buna asla razı olmaması gerekirdi. Gençliğim, başka deyişle tutkum, bu ilgisizliği haklı çıkarmıyor.

Ben o insanların sürülmesini onaylamıyordum, ne var ki buna razı oldum, buysa en kötüsüydü.

Guillermo Lopez'in kinle gerilmiş yüzü, gözlerinde çakan öfke uzun süre yakamı bırakmadı, bunu kabul ediyorum. Bakışlarım onunkilerle karşılaştığında, etkisinden yıllarca kurtulamadığım bir huzursuzluk duyumsadım.

Bu huzursuzluğu kendi kendime açıklayamıyordum. Zekâsı ve sofuluğu kadar, iyilikseverliği de onunla ilgili bilmeceyi çözmeye yetmiyordu. Birçok içten davranış ile farklı bağlılıklar arasında bocalıyordu. Dönemlerin neredeyse tümü bu tür çelişkili bağlılıklar yaşıyordu. Bugün onlara acıyorum; onları bu uç noktaya bizlerin ittiğimizi kabul ediyorum. Deliliğin sınırında dolaşıyorlardı. En çaresiz yalnızlığa itilmiş kişiler olarak, ailelerinin içinde bile ne konuşmaya ne de düşünmeye cesaret edebiliyorlardı; kendilerine ihanet etmekten o ölçüde korkuyorlardı.

Onlarcasını görmüş, sorgulamıştım. Dikkatimi çeken neden o olmuştu? Onun bakışı neden bu kadar içime işlemişti?

Bunu bilemiyorum, daha doğru bir deyişle, bunu uzun süre anlayamadım. Senin de söylediğin gibi, aramızda gizemli bir bağın olduğunu duyumsuyor, bu arada bunun niteliğini çözemiyordum.

Onun gözlerinde okuduğum, öfke ve aşağılamadan başka bir şeydi. Onda, Gonzalvo'da da çoğu zaman duyumsadı-ğım, acıyan, ince bir alay sezmiştim.

Guillermo benim saflığımla eğleniyor gibiydi, benim hakkımda benim bile bilmediğim bir şeyi biliyormuş izlenimi veriyordu.

Yıllar geçti. Başka kitaplar yazdım. Kurgu hamurları açarak, ilk şaşkınlığımın üzerine sözcükler koymayı denedim. Yıkıntılardan ve döküntülerden kendime bir insanlık kuruyordum. Cândida'nın masallarını çözümlüyor, bunu onun gerçeğini değil, gizli anlatılarını bulmak için yapıyordum.

Manrique'in kuru sesini artık duymuyordum; ama o sesi unutmuş da değildim. Konuşmak için fırsat kolladığını biliyordum.

Kapısını çalmak hiçbir işe yaramamıştı. Yazının bir yazgısı vardır, bu da yazgının kendisidir.

Flandre'a giderken artık onu düşünmüyordum. Ortadan kaybolmuş gibiydi. Ona bir daha rastlamama düşüncesini kabullenmişim. Bununla birlikte onun Soria'da, gölge ile güneşin tam sınırında belirişini hâlâ özlüyordum.

Onun, ancak yazıp bitirdikten sonra öğreneceğim öyküsünün ne olduğunu seziyordum. Hakkında bildiklerim bölük pörçük şeylerdi: Kastilya'da geçen çocukluğu, dayısı Al-magro.

Nerede öğrenim gördüğünü, dostlarının olup olmadığını, yürek karartıcı mesleğini yaparken neler duyumsadığını bilmiyordum. Mesleği konusunda kendi kendime sorular soruyordum.

İspanya'da mı ölmüştü? Hangi kentte?

Belçikalı dostlarım, Furnes'da mola vermeyi kararlaştırdılar; onların peşinden yokuşlu dar sokağa daldım ve her şey altüst oldu.

Manrique, 1629'da, yeni Kral IV. Felipe tarafından Yüce Meclis'e yargıç atanmıştı. Kırk beş yaşında kendini hiyerarşinin tepesinde buluyor.

Olağanüstü zengin; Soria Piskoposluk Kurulu üyeliğinden ve Palencia piskoposluğundan elde ettiği gelirlerle, sınıfına ve yüzyılının törelerine yakışan bir prens hayatı yaşıyor. Aydınlanmış birer bilim ve sanat koruyucusu, incelmış birer estetikçi olan İtalyan kardinallerinin çizgisini izliyor.

Madrid'de, Carretas Sokağı'ndaki sarayının iç düzenlemesini ve süslemelerini tamamlıyor. Bir resim meraklısı olarak en iyi sanatçılara resimler ısmarlıyor, İtalya'dan, özellikle de Flandre'dan resimler getiriyor, çünkü Venedikli ressamlar kadar gözüalıcı bulmadığı Flaman ressamlarını yeğliyor.

"İtalyanlar," diyor konuklarına, "dekorları ve oyuncularını resmediyor; Flamanlara gelince; onlar tablolarına kendilerini koyuyorlar."

Yüksek tavanlı ve uzun, sütunlu galerideki aydınlatmaları denetledi, resimleri türlerine ve okullarına göre düzenledi. Âdeti olduğu üzere hiçbir şeyi rastlantıya bırakmadı.

Sonunda, sonuçtan memnun kaldı; insanların koleksiyonlarını ziyarete gelmelerinden, galeride gezinirken duyarlı ve uzmanca yorumlarda bulunmaktan hoşlanıyor.

Onu değişmiş buluyorum; farklılaşan her zaman kaypak olan dış görünüşünden çok, davranışları. Gevşememiş, yalnızca yatışmış belki de. Onu katılaştıran bunalım çözülmüş gibi görünüyor. Hareketlerinde, tavırlarında dingin bir güven var. Kendi

değerinin farkında. Becerilerinin ve yeteneklerinin başkalarınca tanınmasını beklemiyor artık. Niteliklerinin ve kusurlarının bilincinde. Öte yandan, kusurlarını, olaylara ve insanlara bakış açılarını yumuşatarak düzeltme peşinde. Kendini daha dikkatli, daha az itici gösteriyor, iyi yüreklilikle konuşuyor. Bu arada bana daha hüzünlü, daha yazgıcı görünüyor; sanki artık boş hayaller peşinde koşmuyormuş gibi. Uzun süreden beri insanlarla iç içe oluşu ve mesleği ona bağışlayıcılığı olmasa da, hayal kırıklığını yaşamayı öğretmiş. Artık dünyayı arıtma peşinde koşmuyor. Olayların bir parçası olmuş.

Korkunç ünü hâlâ yaşıyor elbette. Özellikle dönek'lev onu, kendini onları mahvetmeye adanmış, acımasız biri ola-

rak gördüklerinden ondan korkuyor, nefret ediyorlar. Fransa'da, Portekiz'de, Felemenk ülkelerinde bağnazlıkla suçlanıyor, katı zorbalığın önde gelen kişisi olarak görüyor.

Manrique bu kinlere katlanıyor. Bunlarda kendi kül-yutmazlığını, ortaya koyduğu ateşli çabayı görüyor. İtaatle korunmuş bir inanç birliği olmaksızın toplumun yolundan sapacağını, uygarlığın dağılıp gideceğini düşünmeyi sürdürüyor. Dönek'lere yüklenmesinin nedeni, onlarda barışı bozacak korkutucu bir kaygının varlığının kokusunu almış olması.

Ekselanslarının nefret ettiği bir şey varsa, o da söz konusu bu taşkınlık. O, hiçbir çatışmanın bulandırmadığı huzurlu bir dünya düşünüyor. Dönek'ler -katı inançlarında en içtenlikli olanları bile- onun gözünde dünyanın gidişine ayak uyduramayan kişiler. İçlerinde bin yıllık bir yalvaçlığı barındırıyorlar. Umut adını verdikleri, dünyayı yeniden yerine oturtacak genel bir altüst oluş beklentisi içinde yaşamaktan kendilerini alıkoyamazlar. Gururları, onları en ön sıralarda yer alacakları ideal bir toplum hayal etmeye yönlendiriyor çünkü seçkincilikleri nedeniyle kendilerinin en iyi olduğunu düşünüyorlar. İçlerinde en az okumuş olanlar bile -tüccarlar, ayakkabıcılar, terziler- ortak bir seçilmişlik duygusunu paylaşıyorlar. Ekselansları için bu büyükleme olgusundan daha katlanılmaz bir şey olamaz. Dönek'ler eğiliyor ama kırılmıyorlar.

Manrique, tekniklerinin gizi hakkında bilgi edinmek için sarayında sık sık sanatçıları topluyor. Çalım satmalardan, kuramlardan, tumturaklı sözlerden nefret ediyor. Ressamlarda saygı gösterdiği şey, öncelikle onların mesleklerini hayata geçirmeleri, renkler hakkında sahip oldukları pratik bilgiler, bu renklerin değerleri, birbirleriyle uyumları. Onlara desen, farklı perspektifler, derinliği yansıtırma biçimi hakkında sorular soruyor. Onların öfkelenmesini, tartışmasını bağışlıyor; öfkeli kıskançlıklarına göz yumuyor. Onlara karşı sabırlı ve hoşgörülü, belli belirsiz hoşnut bir tavır takmıyor. Onları gururlu ve alıngan koca çocuklar

188

189

olarak kabul ediyor. Hepsini lütuflara boğuyor, maaşa bağlıyor, ismarladığı tablolara en yüksek ücreti ödüyor.

Resim koleksiyonlarıyla birlikte, bazıları çok ender bulunan üç bin cilt kitabı içeren zengin kitaplığı onun gurur kaynağı. Kitaplardan birini eline alıp karıştırıyor, birkaç sayfa okuyor, gravürlere, özellikle de haritalara hayranlıkla bakıyor çünkü seyahat metinlerine ve coğrafya araştırmalarına tutkun. Fatihlerin, kuşları, yabanıl hayvanları,

yılanları, balta girmemiş ormanları, başına tüyler takmış, beline peştamal sarmış yerlileri canlandıran desenlerle süslü anı kitapları onu büyülüyor. Çalışma odasında yalnız kaldığında, kimi zaman o uzak dünyaları düşünüyor, İspanya krallıklarına bu kadar çok egzotik ve barbar ulusu emanet eden Tanrı'nın bunu hangi amaçla yaptığını soruyor kendine.

Yüce Meclis'te, sapkın törelere sahip, insana şaşkınlık verecek kadar yabanıl olan bu insanların ne tür yaratıklar olduğu konusunda uzun tartışmalar yapıldı. Manrique, meslektaşlarıyla birlikte Tanrıbilimsel tartışmaları izledi, yerlileri savunanların, oralara giden sömürgecilerin suç oluşturan aşırı davranışlarını şiddetle yeren yazılarını inceledi. Bu saf halklarda yitirilmiş cenneti, ilk dönemdeki Hıristiyanlığı bulduklarını sanan Fransiskanların bu çılgınlığını kınadı. Sert bir üslupla kaleme aldığı bir mektupta, yerlilerin oğlancılık olduklarını, kurbanlarının karaciğerini ve kalbini yediklerini üstlerine anımsattı - bu uygulamalar, diye ekliyordu kendine özgü kara mizahla, Hıristiyanlıktaki Tanrı sevgisinin kanıtları olamaz.

Ekselansları aslında dar görüşlü biri değil. Isabel'den IV. Felipe'ye varıncaya kadar hükümdarların bilgeliğine ve iyilikseverliğine hayranlık duyuyor; bu hükümdarlar, yerlileri köle etmenin, onları zorla çalıştırmamanın, dövmenin, aşağılamanın yasak olduğunu sorumlulara birçok kez anımsatmışlar, dar kafalı genel valileri düzene uymaya zorlamışlar, gözetim ve denetimleri sıklaştırmışlar, aşırı davranışlara yaptırımlar uygulamışlar, suçluları cezalandırmışlardı.

Manrique'yi huzursuz eden bir şey var: kanların karışması. İspanyollarla yerliler arasındaki evlilikleri kuşkuyla

ve tiksintiyle karşılıyor. O kadınlar vaftiz edilerek Hıristi-yanlaştımlıyor elbette ama bu birleşmelerin yine de toplumu oluşturan ve tüm bireyleri beraberlik içinde tutan kan birliği dogmasına zarar vermediği söylenemez. Bu uygulamalar ile onun koruduğu ve savunduğu ilkeleri nasıl bağ-daştırmalı?

O uzak topraklarda yaşayan toplulukların nüfusu artıyor ve bu topluluklar yalnızca dış görünüşleriyle en sağlam inanışları bile boşa çıkarıyor. Kilise bu evlilikleri kutsamakla Kastilya ve Aragon krallıklarında ileri sürdüğü düşünceleri yadsımış oluyor.

Manrique, Yüce Meclis yargıçları arasında incelmış, akıllı, önyargılardan kurtulmuş, her türlü bağnazlıktan arınmış kişiler tanıdı. Bunlardan bazıları dingin bir gözü peklilikle konuşuyor, engizisyonun eleştirilerine kulak asmıyor. O topluluklara temiz yüreklilik havası egemen; gerginlikten kurtulmuş bu hava içinde konuşmalar özgürce, yumuşak bir ironiyle sarmalanmış biçimde yapılıyor. Hiçbir baskı yok, herkes istediği gibi soluk alıyor, düşündüğünü söylemekten çekinmiyor.

Bu kişiler arasında Manrique'in dostluk kurduğu, doksan iki yaşında, hınzırcasma neşeli bir ihtiyarı keşfediyorum. Salamanca Piskoposu olan, Galiçyalı seçkin bir aileden gelen Ruy de Cazorla tıknaz, tombul, donuk bakışlı, kel kafalı bir adam. Bununla birlikte, son derece kültürlü biri, Yunanca ve Latince konuşup yazıyor, şiir tutkunu, İlyada ve Georgica gibi yapıtlardan bazı uzun parçaları ezbere okuyabilecek yetenekte.

Birbirine bu kadar az benzeyen iki insan zor hayal edilebilir. Manrique uzun ve ince, asık suratlı ve suskun, Ruy de Cazorla ise hep hareket halinde, kendi yaptığı şakalara önce kendi gülen, yaşamaktan hoşnut, insanları çekiştirmekten büyük zevk alan biri.

Carretas Sokağı'ndaki sarayda akşam yemeği için bir araya geliyorlar. Üzerine del Rîoların arması yerleştirilmiş dev şöminenin önünde, kitaplarla donatılmış çalışma oda-

sında ya da galerinin dip bölümünde oturup geceyi karşılıklı konuşarak, derin bilgilerini sergileyerek geçiriyorlar.

Manrique dostu için nefis yemekler hazırlatıyor, ona kaliteli şaraplar ikram ediyor çünkü o ne kadar çileciyse, öteki de tersine, güzel yemeklere o kadar düşkün. Servet içinde yüzen Manrique, nefisini köreltme alışkanlığını hiç bozmadı. Her zaman meyve, ekmek, biraz sebze, fasulye ve bezelyeyle besleniyor. Yalnızca su içiyor. İçinin samanlarını her yıl değiştirttiği şiltelinin üzerinde yatıyor. Azla yeti-nirliğini açıklamak için, midesinin rahatsız olduğunu ileri sürüyor.

- Ekselansları, sofraya zevklerini hor görerek, varoluşun en saf sevinçlerinden biri olan damak zevkinden kendini yoksun kılıyor. Unutmayınız ki Tanrı ilk mucizesini, aç bir kalabalığı doyurmak için suyu şaraba dönüştürüp, ekmekleri ve balıkları çoğaltarak gösterdi. Sıkıcı bir erdem, erdem değildir dostum: Yaratılış'ın mucizesine karşı işlenmiş bir suçtur.

- Erdemle ilgisi yok, Çok Saygıdeğer Efendim, midem özenle yapılmış yemekleri artık kaldırmıyor.

- Kendinizi nimetlerden yoksun kıla kıla büzüldünüz. Oysa beden kamburlaşırsa, sonunda ruh da pörsür. Karşınızda böyle iştahla yiyip içerek sizin perhizinize saygısızlık etmiş olmaktan korkuyorum. Bu arada, Ekselanslarının da bildiği gibi, en büyük zaafarımdan biri olan şu güvercin palazı dolmalarına da dayanamıyorum; şunu da ekleyeyim, süt domuzlarına da bir o kadar bayılıyorum.

- Çok Saygıdeğer Efendimin damak zevkini bildiğim için bunları aşçıma özellikle yaptırtım.

- Bunun için size minnettarım, kendi türünde bir sanatçı sayılan aşçıbaşımza hoşnutluğumu bildiriniz.

- Aşçımı, kaliteli ürünlerin bol olduğu Bourgogne'dan getirttim.

- Bourgogne, ha! Gençliğimde ben de orada yaşadım, hâlâ da oranın özlemine çekiyorum. Verimli ve görkemli toprakları vardır. Oraların ardından, bizim Kastilya'mızın verimsiz topraklarına -yüce olmasına yüce, bunu kabul ediyorum, ne var ki çok hüznü bir yücelik bu- bir türlü alı-

şamadım. O kadar baş döndürücü yükseklikte yaşamayan insanları daha çok seviyorum ben.

- Çok Saygıdeğer Efendim Kral Felipe'nin peşinden gitmişti oraya değil mi? O hükümdarın yakınında bulunmuş olması beni kışkandırıyor.

- Ekselansları, kuşkusuz hayranlık uyandıran, buna karşılık dikenli bir karakteri olan bir kralı, gözünde gereğinden fazla büyütüyor. Büyük Flaman ve Cermen senyör-leri omzuna dokunduğunda ya da huzurunda bira içip sarhoş olduklarında yüzünün nasıl buruştuğu hâlâ gözlerimin önünde. O hüznü kral yaşamı sevmiyordu, Escorial'de çölün ortasına yaptırttığı saray da bunu kanıtlıyor zaten.

- Yücelikten o ürkütücü yalnızlığa geçiyor.

- Elbette, elbette. Ülkemizde herkesin ağzında başka sözcük dolaşmıyor zaten: yücelik. Bu bende insanların cambaz ayaklığıyla yaşamak için yaratıldıkları kuşkusunu uyandırıyor.

Ruy de Cazorla'nın İspanya'daki olaylar hakkında, Kastüya ve Aragon'un, birkaç kuşak önceki atalarını sayabildiği, bunların her biriyle ilgili anekdotlar anlatabildiği soylu aileleri hakkında derin bilgisi var.

Manrique ona merakla sorular soruyor, dostunun birçok ünlü kişinin portresini çizmesini zevkle dinliyor. Sözlerindeki dokundurmalara aldırıyor, söylentilere kulak vermiyor. Kafasının içinde, yüzyıllara yayılmış kahramanca davranışları canlandırıyor.

«

İki dost, bir kış gecesi ateşin önünde gevezelik ederken, söz dönüp dolaşıp, sofuluk duvarının ardına gizledikleri kişiliklerini ortaya çıkarmanın çok zor olduğu dönem'lere gelir.

Manrique bu hayvan soyuna karşı duyduğu öfkeyi anlatır.

- Ekselansları bu Yahudi avını çok fazla abartıyor. En ünlü ailelerimizin soyağaçları dikkatle incelenecek olsa, hoş sürprizlerle karşılaşılırdı.

Ruy de Cazorla, Champagne şarabından bir yudum içiyor, tombul ellerini kavuşturuyor, muzip bir ifadeyle gülümsüyor:

192

Utanç Gömleği 193/13

- Ekselanslarının, Meclis'imizin yasaklama bilgeliğini gösterdiği Yeşil Kitap"taki metinlere burnunu soktuğu oldu mu hiç?

- Şöyle bir karıştırdım, evet, okuduğum şeyler bana utanç verdi. O metinler bir iftiralar dizisinden başka bir şey değil.

- He, he, dedi, gülümsemesi giderek yayılan Ruy de Cazorla! iftiralar! Aceleye getirilmiş bir sözcük bu. Hoşunuza gitsin ya da gitmesin, Kral Ferdinand'm ana tarafından büyükannesi basbayağı Yahudi'ydi...

- Kutsal engizisyonumuzun kurucusu... diye mırıldandı Manrique, şaşkın bir ifadeyle.

- Ekselansları, apışıp kalmış gibi görünüyor. Halkımızın hoş deyimiyle ifade edersek, en soylu ailelerimizin yarısının soyunda bir Beyaz Güvercin¹ olduğunu bilmezden geliyor galiba.

Dostunun yürekli sözleri karşısında ağız bir karış açık kalmış Engizisyoncumun yüzünde beliren şaşkınlık ifadesini görür gibi oluyorum.

- Çok Saygıdeğer Efendimin söyledikleri doğruysa -ki onun kesinlikle içten davrandığından kuşkum yok-, biz ne yapıyoruz öyleyse? Neye hizmet ediyoruz?

Manrique, acı dolu bir hava içinde gözlerini onun gergin ve tombul yüzüne diyor.

- Sizin saflığınıza her zaman hayranlık duymuşumdur, dostum. Hükümdarlarımız, en ünlü kahramanlarımız, örneğin Ruiz del Vivar,² tarih boyunca Kuzey Afrikalılarla ve Yahudilerle evlendiler; kimi bunu diplomasi gereği olarak, kimi de çıkarı yüzünden yaptı.

- İyi ama, bizim misyonumuzun ne anlamı var öyleyse?

- Ekselansları, sağır sultanın bile duyduğu gerçekleri yenikeşfediyormuş havası takındığında çok hoş oluyor doğrusu! Bizim misyonumuz mu, diye yineliyor Ruy de Cazorla, kupasını eline alıp dudaklarını içine sokarak. Bizim

1 Birinin soyunda bir Yahudi olduğunu anlatan deyim. (Yazarın notu)

2 Cid Campeador adı verilen kişi. Arapça'da Seyit anlamına gelen Sidi sözcüğünden. (Yazarın notu)

yaptığımız şey siyaset, dostum. Toplumunu denetim altında tutuyoruz. Onların kafasına itaati sokuyoruz, buysa bizim ulaştığımız yerde, tablolarımızla kitaplarımız arasında yaşamımızı sürdürmemizi sağlıyor. Toplum adalete ve gerçeğe bağlı olarak yaşayacak olsaydı, bizler belki hayatta bile kalamayacaktık.

- Mesleğimizin gereklerini yerine getirmekle hata mı ettik yani?

- Sakin olun, diye bağırdı Ruy de Cazorla, küçük ellerini oynatarak. Sakin olun! Kralımıza ve Kilisemize hizmet etmekle, düzeni korumakla, halklarımızın huzurunu sağlamakla çok iyi bir iş yapmış oluyoruz. Bu arada, bize esin veren ilkeleri körü körüne uygulamak zorunda da değiliz. Aslında, diye ağızından kaçırdı yaşlı adam, yüzünde kötü bir gülümsemeye, ileri sürülen gerekçe o kadar önemli değil. Şu kudurmuş Luther'e bir bakın. Sonunda, başkaldıran köylülere karşı Alman senyörlerini korumak zorunda kaldı. Düzen kendini kendiliğinden dayatır, toplumlar da ona baş eğer, çünkü baş eymiş olarak yaşamak onların doğasında vardır.

Manrique, soğukkanlılığını koruyan, ateşi karıştırarak canlandırmaya çalışan dostunu yeniden gözledi.

Bebeksi yüzünde, dingin bir doymuşluğun ifadesi vardı. Yemeğini iştahla yedi, şimdi Champagne şarabının tadına bakıyor.

- Yalnızca düzen mi, diye fısıldadı Manrique, kısık bir sesle.

- Bu size yetmiyor mu, diye sordu Ruy de Cazorla; bu kez de o, Manrique'in yüzünü inceliyordu.

- Çok Saygıdeğer Efendimin ikiyüzlülüğü beni...

- Dostum, diye karşılık verdi Ruy de Cazorla, dalkavukça bir kurnazlık barındıran sinsî bir havayla, siyasetçilerin ikiyüzlülüğünü yeni mi keşfediyorsunuz?

Salamanca Piskoposu bu sözleri söyledikten sonra Manrique'e doğru eğildi. Onu alaycı bir ifadeyle inceliyor ve bakışları karşılaştığında benim Engizisyoncum tuhaf bir duyguya kapılıyor. Bu alaycı ironi ışıltısı onu daha önce nerede şaşkınlığa düşürmüştü? Birden anımsıyor: Guillermo Lopez. Evet, aynı kötü alaycılık kıvılcımı bu.

194

195

Manrique koltuğuna gömülüyor, sessizliğini koruyor. Kendine şunu soruyor: Çok Saygıdeğer Efendim sözü nereye getirmek istiyor? Bu sinsî gülümsemelerin ardında gizlediği şey ne?

- Çok doğrusunuz, dostum, dosdoğru. Soria Dağlarındaki bir çam gibi. Hiçbir yaşam saf değildir. Bunun tersini düşünmek tehlikeli bir sanrıdır. Hepimiz lekeli doğarız, Ekselanslarına bunu ben mi öğreteceğim?

Daha uzun bir sessizlik oldu; iki dost kendi düşüncelerine dalmış gibiydi.

Manrique kendini toparladı bile, darbeyi indireceği zamanı kolluyor. Artık hiçbir şeyden çekinmiyor. İçinde yalnızca dalgın bir hüznün var: Bu ihanet hiçbir zaman

bitmeyecek mi? O anda gözünün önüne Gonzalvo'nun yüzü geliyor, heyecanını bastırmak için, gözlerini yumuyor.

- Yahudileri tanımak için -mademki bu nokta Ekselanslarının aklını bu kadar kurcalıyor- sizin söylediğiniz söz dağarcığı ve umut sözcüğünden başka iki belirgin davranış var ki bunlara her durumda güvenebiliriz, diyor Ruy de Cazorla iştahla. Hepsi, diye açıklıyor sesinde sahte bir neşeyle, hepsi, ölüm ânında, avuçlarını başlarının üzerine koyarak çocuklarını kutsar, şöyle.

Ve yaşlı adam, o. hareketi gösteriyor, buysa Manrique'yi yıldırım çarpmışa döndürüyor, çünkü o anda gözlerinin önüne dayısı Almagro geliyor.

- ikincisi, diye sürdürüyor Ruy de Cazorla, gözlerini karşısındakinden ayırmadan, ölüm ânında, duvara dönüp yüzlerini saklamak için örtülerini başlarına çekerler.

Manrique onun söylediklerini belli belirsiz duyuyor. Sahne bütünüyle gözlerinin önünden geçiyor. Can çekişen dayısının avuçlarını başının üzerine götürüşünü yeniden görüyor, ağızından kutsama sözcüklerinin döküldüğünü duyuyor, başını duvara döndürüşü, yüzünü saklamak için örtüyü başına çekişi gözlerinin önünde canlanıyor.

- Bu hareketleri görüp de yanılmaya olanak yok, diyor Ruy de Cazorla neşeli bir tavırla. Yaptığım soruşturmalar sırasında, zanlılara babalarının ya da dayılarının nasıl öldüklerini sormayı hiç ihmal etmezdim. Manrique bocalamıyor.

— Çok Saygıdeğer Efendimin deneyimi gözlerimi kamaştırıyor, diyor kendini zorlayarak. Bu ayrıntılara ben hiç dikkat etmemiştim.

— Her insan kendini sevişirken ve ölürlen ele verir; bunlar, gerçeklik anlarıdır.

Ruy de Cazorla, dostunu gözlemek için konuşmayı kesiyor.

— Ekselanslarının nesi var? Solgun ve altüst olmuş görünüyor.

— Bir şey değil. Belli belirsiz bir halsizlik.

— Çok çalışıyorsunuz, dostum. Dinlenmeye zaman ayırmalısınız. Ekselanslarının Granada Engizisyon Mahkeme-si'ni teftiş etmeyi düşündüğü doğru mu, diye soruyor, sahte bir kaygıyla onu inceden inceye gözlemeyi sürdürerek. Ekselanslarına, getirdiğinden daha çoğunu götüren bu gereksiz yorgunluklardan kaçınmasını öneririm.

— Meclisimize yük olmama kaygısıyla, yaptığım yolculukların masrafını her zaman kendi kesemden öderim. Verdiğim sözleri yutmaktan da nefret ederim, dedi sonunda Manrique, boğuk bir sesle. O ziyareti yapmaya kendimi şartlandırdım. Vazgeçersem kendime ihanet etmiş olurum.

— Şu kahramanlığı bizden daha genç, ölüme meydan okuyacak durumda olanlara bırakın, ne olursunuz. Yaşlılara ölüm çok uzak değil.

— Granada'da, bir şeyler var, tam olarak bilemediğim...

— Evet, istemediğiniz kadar sapkın var orada. O ülkede sapkınlardan geçilmiyor. Bu, Ekselanslarının kendini harap etmesi için yeterli bir neden mi?

— Bilmiyorum, diye ağızından kaçırıyor Manrique, fısıltı halinde.

— Haydi, haydi, Ekselansları burada kalıp tablolarının ve kitaplarının zevkini çıkarsa çok daha iyi eder.

Düş mü görüyor? Manrique'e, Piskoposluk Kurulu Üyesi'nin üstelemesinin ardında bir'zafer tonu var gibi geliyor. Onun... olabilir mi bu?

Soruyu savuşturuyor, ayağa kalkıyor, Ruy de Cazor-la'nın uşaklarını çağırıyor, meşalelerini kaldırarak hemen geliyorlar.

196

197

Manrique, ziyaretçisini sahanlığa kadar uğurluyor, merdivenleri inişini izliyor, başı önünde bir an öylece kalıyor.

Manrique, Granada yargı çevresine yapacağı teftiş ziyaretini bir yılı aşkın bir süre önce tasarladı. Önce bu oldukça uzun sürecek, bir o kadar da gereksiz yolculuktan vazgeçmeyi düşünüyor; Ruy de Cazorla haklı. Birkaç gün boyunca neredeyse iptal edecek gibi oluyor. Bu kararı ona akli ve bilgeliği fısıldıyor.

Bununla birlikte içinin derinliğinde bir tür çağrının sesini duyuyor. İsteddiği kadar akıl yürütsün, kendi ağzıyla yakalanmış olduğu duygusunu yaşıyor. Geri adım atmak istiyor, uçuruma yaklaşıyor, aşağı eğiliyor. Granada! Bu ad ona birçok anıyı anımsatıyor. Daha doğrusu, izlenimleri. Çok küçük yaşlarda duyumsadığı belli belirsiz bunalımı yeniden yaşıyor, o dar ve loş eve yeniden döndüğü duygusuna kapılıyor. Fısıltılar duyuyor, üzerine eğilmiş yüzler görüyor; bu yüzler ona ses çıkarmamasını, avluda gözükmemesini gizlice buyuruyor. O korku ve bir yere kapanma duygusunu yeniden yaşıyor; midesini kaldıran toz ve pislik kokusunu soluyor. Çevresinde loşluktan ve baskıdan başka bir şey yok. Kare biçimli döşeme taşlarının üzerine oturmuş, hiç soru sormuyor, yapılan işaretlere uyuyor, sessizliğini koruyor. Dışarıda ayak sesleri, gülüşler, şarkılar duyuluyor. O hareketlerin ona düşman, yaşanan yaşamın yasak olduğunu seziyor. Zayıf bir mum ışığından başka aydınlatması olmayan küçük mahzenin dibinde hâlâ. Ötekilerden koparılmış, ötekilerin hepsinden koparılmış durumda bir yeraltı yaşamı sürdürüyor. Oynadığı oyunlar bu sürgünün hüznünü yansıtıyor: Döşeme taşlarının üzerinde bir sopayı oynatıp duruyor, bir kâğıt parçasına bir şeyler karalıyor.

Özellikle geceler karanlık, dehşet verici şeylerle dolu. Yüreği ağzında, atların kişnemesini, köpeklerin havlamasını, kedilerin teraslarda miyavlamasını dinliyor. Yere atılmış bir ot yatağın üzerinde büzülmüş, dizlerini çenesine çekerek yatıyor; parmağını emiyor. Çevresinde, üst üste sekiz, belki de on kişi yatıyor. Yaşlı bir adam uykusunda ök-

sürüyor, tükürüyor, inliyor; bir kadın sesi fısıldıyor: "Kes-sene sesini, sefil adam. Nezlen yüzünden hepimizin ölmesini mi istiyorsun?"

Manrique bu belirsiz imgelerin nereden çıktığını soruyor kendi kendine, bu gece paniği duygusu hangi dipsiz kuyudan çıktı. Ot yatağının, üzerinde dönüp duruyor, kalkıyor, diz çöküyor, dua ediyor.

Yüreğinin derinliklerinden içini oyan bir korku yükseliyor, onu boğuyor, felç ediyor. O bağlardan kurtulmak, soluk almak, alnında, sırtında, tüm bedeninde ter olarak biriken bunaltıyı kovmak isterdi.

Uykusunu düşler basıyor. Ruy de Cazorla'nın yüzünü görüyor, kendisine şunları söylediğini duyuyor: "Hiçbir yaşam saf değildir." Gonzalvo'nun melankolik sesini dinliyor: "Sana acıyorum, Monsenyör Engizisyoncu." Sırığa bağlı, homurdanan

Guillermo Lopez'le göz göze geliyor. Bu kişiler arasında bir bağ olup olmadığını merak ediyor.

Çok yakında olduğunu, yandığını duyumsuyor, sonra av kaçıp gidiyor ve o, karanlıkta el yordamıyla ilerlemeyi sürdürüyor. Kendinden bir parça ondan kaçtı, ne olduğunu sezdiği, bildiğini düşündüğü bir giz bu. Bu gizin duvarına çarpıyor.

Önünde ayakta duran dayısı Almagro'yu görüyor:

- Kirlisin, zavallı yavrum. Sümüklerin dudaklarına akıyor. Cüppemin altına saklan. Özellikle de sendelememe-ye dikkat et. Nöbetçiyi geçer geçmez sana haber vereceğim.

Tahta ayakkabıların döşeme taşlarının üstünde çıkardığı sesi dinliyor, sesi duyuyor:

- Tanrı'ya emanet olun, Saygıdeğer Senyörüm. Kraliyet yolundan ayrılmayın, ülke o lanet Müslümanlarla kaynıyor. Eşlikçisiz yolculuk etmek güvenli olmaz.

- Çok uzağa gitmiyorum.

Tırıs kalkan katırın koşması, zayıf kollarıyla dayısına sarılan Manrique'i sarsıyor.

- Yakında yıkanıp temizlenecek, karnını doyuracaksın. Temiz giysiler giydirecekler sana.

- Araplar bizi mi gözetliyor? Bizi öldürmek mi istiyorlar?

-

-

198

199

- Araplar kendi korkularına saklanıyorlar. Bu lanet ülkede herkes gizli saklı yaşıyor. Yakında Kastilya'ya ulaşacağız. Yeniden soluk alacaksın. Korkunu unutacaksın.

Manrique, bir yerlere götürülmesine şaşırıyor. Ona öyle geliyor ki doğduğundan beri durmadan kaçıyor. Hiç soru sormuyor. Yanağını, katırı azarlayan dayısının sırtına dayamış, uyuyor.

Dersini öğreniyor, öğütleri yerine getiriyor. Annesi ile babası, bir Arap saldırısında öldü. Yetim bir çocuk o.

- Başka hiçbir şey bilmiyorsun, hiçbir şey anımsamıyorsun, anladın mı?

Neyi anlayacak ki? Kafasının içinde zaten her şey karmakarışık. Altı yaşında, orada, Granada'dan Ubeda'ya giden yolun üzerinde doğdu o.

Manrique sonunda kararını veriyor: Son denetimini gerçekleştirecek. Granada Krallığı'na gidecek.

Kapıyı zorlayıp açmak, o karanlık, basık tavanlı, ter ve pislik kokan odaya bakmak isterdi.

İyi yürekli dayısının Cordoba'ya yaptığı yolculuğu, Don Almagro'nun katlandığı o aşağılanmayı, ölümünü hızlandıran bunalımı ve utancı düşünüyor.

- Neden Cordoba, diye soruyor Manrique kendi kendine. Neden Granada değil?

Sana henüz teşekkür etmediğimi fark ediyorum. Olup biteni anlaman ya da kurgulaman o kadar önemli değil. Gerçeğe ulaşmasan bile, en azından içtenliği yakalıyorsun. Seni seçmemin nedeni, benim gerek duyduğum, senin de Hıristiyanlığın bıraktığı bir iz olarak içinde koruduğun içtenlik. Delikanlılık döneminin dinsel inancından ayrıldığını söylesen de, içinin derinliğinde daha yüce bir ışığa duyulan özlemi koruyorsun, ilerlerken ayak sürümüş, sağa sola sapmış, başıboş

dolaşmış olabilirsin ama sonunda her defasında en doğru yolu buldun. Seni pohpohlamıyorum, gururunu okşamıyorum. Zaten bildiğin şeyleri söylüyorum sana.

Senin geçmişini biliyorum, sen benim izlediğim çizgiyi nasıl anlattıysan, ben de senin çizgini yeniden çizebilirim. Bu kargaşa içinde bile sevme yetini koruyabildiğin için sana saygı duyuyorum.

En çok üzüldüğüm şey, katlandığın fiziksel deneyimlerden çok, küçük yaşlardan başlayarak yalan ve ihanetle karşı karşıya kalmış olman.

Kusursuz bir insan değilsin: Kim öyle ki? Başına gelenlerden sıyrılmaya çalışırken korkak, sinsi davrandığın oluyor. Bu arada, en önemli olan şey, direnmiş olman; en azından kendi karakterinden emin olarak savaşım vermiş olman; kendi gevşeklikleriyle savaşmış olman.

Bu kadar sövgüden sonra, böyle bir övgü demeti seni şaşırtıyor. Seni kınıyordum, çünkü yumuşamandan ve kendini kullandığın dile kaptırıp olayları saptırmandan korkuyordum. Seni düzeltiyordum, çünkü araya giren zaman uçurumu yüzünden benim tepkilerimi ve düşüncelerimi ister istemez yakalayamayacaktın. Bu biçimsel bozulmaların önüne geçmek için, seni inceleme yapmaya zorladım. Gençliğimde benim de yapmış olduğum gibi, sana verdiğim dersleri titizlikle ve tutarlılıkla izledin. İkimiz de aynı türün insanıyız.

200

201

Seninle neden böyle konuşuyorum? Kendimi yeniden sessizliğe gömeceğim. Sesimi artık duymayacaksın. Zaten ıspanya'dan ayrıldıktan sonra sesimi kimse duymadı. İnsanları küçümsediğini için yapmadım bunu; onlara söyleyecek doğru bir şey bulmaktan acizdim. Onlardan uzaklaşmış, onlarla arama sonsuz bir mesafe koymuştum. Yıldırım çarpmış biri olarak içim lav ve küllerle doluydu.

Çektiğim acıları seninkilerle karşılaştırmaya cesaret edemem. Sen, kendini savunamayacak bir yaşta vurulmuşsun. Lütuf diyebileceğim şey sayesinde -bunu anlatmak için aslında şu ya da bu sözcüğü kullanmanın fazla önemi yok- kurtulmuşsun: Seni acının yer çekiminden koparıp savuran bir atılımdı o.

Bana gelince; dehşet epey geç bir vakitte kendini gösterdi. Öncelikle, yaşamımın tek düşü olan Gonzalvö'nun ölümüyle.

Sana daha önce söyledim, yediğim o darbeden sonra hiç kendime geledim. Ve sen, servetimden, Carretas Soka-ğı'ndaki sarayımdan, resim koleksiyonlarımdan ve kitaplarımdan söz ettiğinde, kendimi gülümsemekten alamıyorum. Tabloları ve güzel kitapları seviyordum ama bunu içimde yaşattığım yoksunluktan yapıyordum. Ayrıca kitapları tablolardan daha çok seviyordum: Bakış bellek kadar sadık değildir, herhangi bir şeyi hayranlıkla izlemek, asla hayal kurmak kadar uzun sürmez. Çektiğim acıdan kaçmak için okuyordum ben.

Sahip olma duygusunu ya da zevkini hiçbir zaman yaşamadım. Zenginliklerimin ortasında kendi sürgünümü yaşadım. O tabloları toplarken, benim gözümde güzelliğin canlı timsali olan kişinin ölmesiyle yok olmuş bir güzelliğin kıvılcıklarını başkaları için bir araya getirdiğimin bilincin-deydin. Hayır, Miguel, yüksek rütbeli bir italyan papazı olmadım ben, servetimden de fazla yararlanmadım. Neyim var, neyim yok elimden alsalardı kurtulmuş olurdu, diye düşünüyorum.

Sahip olduğum her şeyden kendi isteğimle vazgeçme-dimse, bunda en ağır basan şey, erdemi gösteriş haline getirmekten nefret etmemdi. Vazgeçmenin de gururu vardır; bense bu tavırdan nefret ediyordum. Olduğum yerde, toplumsal

düzen nasıl yaşamamı buyuruyorsa öyle yaşadım. Dış görünüşümü bozmadım, onu her koşulda, olduğu gibi korudum. Bununla birlikte o görünüşün ardında yalnız, boğazına kadar üzüntüye batmış bir adam vardı.

Yüksek yönetim görevinde bulunan birinin, şair, ne kadar içine kapanık bir yaşam sürdürdüğünü tahmin edemezsin. Yönetim makamlarının gücünü, sürekliliğini anlattın. Bunların daha da hüzünlü bir yanı var: kendi içlerine kapanık olmaları, tekdüzelikleri. Her bürokrasi sonunda kendi içine kapanır ama adalet bürokrasisinin içekapanıklığı müthiş bir yalnızlık yaratır. Yaşam hakkında bildiğim azıcık şeyi, onun çelişkilerini, atılımlarını ve öfkelerini bana öğreten Gonzalvo oldu. O olmasaydı, meslektaşlarımın ve benzerlerimin çoğu gibi ben de en vurdumduymaz bilgisizlik içinde kalacaktım.

İnsanların yaşamasına ya da ölmesine karar vermek -ve ölümlerin en beteri, verdiğimiz kararların bu insanları fiilen yeteneksiz ilan etmesiydi, çünkü bu kararlar mahkûm edilen kişileri babadan oğula dört kuşak geriye kadar yeteneksiz ilan ediyor, bu kişilere ne tür olursa olsun bir görevi üstlenmek yasaklanıyor, hatta bunların bir din mezhebine katılmaları bile engelleniyordu-, başkalarının yazgısı üzerinde böylesi ölçsüz bir güce sahip olmak, insanı kendinden geçirecek ölçüde büyük bir gururun doğmasına neden olur. Üyesi olduğum kasta özgü bu çılgınlığı onlarla ben de paylaştım.

Bir zanlıya baktığımda gördüğüm şey, bir insan değil, bir dosyaydı; ve kurduğumuz mekanizmanın kusursuzlaş-ması, dişlilerinin karmaşıklığı bu soyutlamayı daha da güçlendiriyordu.

Haykırmalardan, sızlanmalardan, inlemelerden söz ediyorsun: Bir noktadan sonra benim bunları artık duymadığımı biliyor musun? Abartmıyorum, beni ayıplama: Bu itiraf ne kadar korkunç olursa olsun, gerçeğin ta kendisi.

Ne duyuyordum ne de görüyordum, çünkü kafamın içinde yalnızca dosyanın bölümleri vardı; benim istediğim, doğrulamaları, kesin bilgileri ortaya çıkarmaktı. Yanda, sorgulamanın uygulandığı hücrenin içinde ne et ne de sınırların olmasını dilerdim, kâğıda dökülmüş soruların yanıtlarının

202

203

olmasını isterdim yalnızca. Olası bir masumiyete de kafa yormuyordum; o adli kişiliklere tanıdığım tek masumiyet pişmanlık ve itiraftı. Duyarsız değildim, daha ötesi, hayal gücünden de yoksun değildim: Yargıçtım ben ve adaletin karşısında her insan bir prosedürün içinde yer alıyor, orada yasanın kendisi için öngördüğü yeri işgal ediyordu. Yasanın dışında hiçbir şey yoktu.

Hiçbir şeyin olmaması, söylendiği gibi, yargıçların sürekli yan yana olması, toplantılar yapması, görüş alışverişinde bulunması sonucu bir birlik, bir bütünlük oluşturması anlamına geliyordu. Toplumdan kopuk yaşıyorduk; onun üzerinde değil, onunla yan yana; bizi sıradan insanlardan ayıran mesafeye gelince; bunun, şimdi yeniden düşündüğümde, kesinlikle aşılamaz bir mesafe olduğunu görüyorum.

Bu umursamazlık, aramızdaki çok az kişide karakter bozukluğundan kaynaklanıyordu. Tersine, yaptığımız iş bizi onunla aramıza, tanık olduğumuz dehşeti kaldıramamızı sağlayan, bir mesafe feoymaya zorluyordu. Yalnızca görünürde insandık artık; kendimiz kâğıda dönüşüyor, ötekileri de birer dosyaya indirgiyorduk. Bunu yapar yapmaz da acı, yıkım, umutsuzluk, baktığımız davaların birer parçası haline geliyordu. Yasanın maddelerine uygun davranmamış mıydık? Vicdanımıza karşı kendimizi borçlu duyumsamıyor-duk.

Bütün bunları sana içim rahat olarak itiraf etmiyorum; İspanya'dan ayrıldığımdan bu yana, Furnes'daki yalnızlığında her birini kafamın içinde sürekli evirip çeviriyorum. Bu bana hüznün veriyor ve bu hüznün, bütün bunların başka türlü olamayacağını gördüğüm ölçüde, örgütlü ve hiyerarşik bir topluma özgü karmaşıklığın kâğıtları birey haline getirdiğini gördüğüm ölçüde daha yakıcı oluyor. Her türlü iktidar ya da güç - getirdiğimiz bütün frenlemelere karşın benim elimde mutlak bir güç vardı- sapınçtır, sapıtmadır.

Seni gizlerimin sekreteri olarak neden seçtiğimi şimdi seziyorsun herhalde. Yeteneğin ya da duyarlılığın yüzünden değil, senin de özünde kâğıtlardan oluşmuş bir birey olman yüzünden. Sen uzun süreden beri, masanın üzerine eğilip çalışmanın dışında yaşamıyorsun Miguel. Farkında değilsin ama sen de benim kadar ölüsün; cesedin hâlâ deviniyorsa

bu, sürdürdüğün anlaşılmaz bir mırıltının seni ayakta tutmasından kaynaklanıyor. Senin katettiğin bu ölüm, içinde yattığım ama huzur bulamadığım bu gölgeler ülkesinde beni bulmanı sağladı: Benim gibi biri için huzur söz konusu olabilir mi? insanların çoğu heyecanlanıyor, bağılıyor, ona buna veriştiriyor ama gerçekliğin yalnızca göze batan yanlarını algılayabiliyor. Oysa sen farkında olmadan bu sınırı aştın, gizli olanı da görüyorsun ama gördüğün yine de üzerinde oturduğun koltuk kadar kesinlikle var olan şeyler. Beni So-ria'da, küçük arkadaşlarımla oyunlarını uzaktan izlerken keşfedebilmek için biraz dikkat etmek yeterliydi. Çevreye rasgele göz gezdirirken bakışının beni yakaladığı o anda ben zaten tam olarak yaşıyor sayılmazdım. Ne zaman canlı bir yaşamım oldu ki? Senin kitaplara saklanışın gibi ben de dine saklanıyordum. Bir şey olamadığım için inanç insanı oluyordum. Senin yalnızca sözcüklerin içinde, sözcüklerle varoluşun gibi, ben de yalnızca inancımın içinde, inancımınla var oluyordum.

Geriye döndüğümde fark ettiğim şey yalnızca boşluk. Ben her zaman, beni üç yaşında sakladıkları, sessizlik ve korku dolu o mahzenin içinde yaşadım. Kökenimde yer alan bunalım beni hiç terk etmedi. O yeraltına bakmayı reddediyordum, hiçbir şeyin olmadığını farkına varıyordum. Tıpkı senin gibi ben de masallara asılıyordum: Mağribilerin başkaldırması, yangın, panik.

Kendimi o yalanlara gerçekten inandırdım mı? Onları yaşadım, duyumsadım, kafamın içini onlarla doldurdum, öyle ki, o yalanlar sonunda benim gerçeğim oldu.

Dayım Almagro bu belirsizlikleri dağıtacağı yerde, güçlendirdi. Disiplinlerin en katısına katlanmaya zorlamakla bana bir kişilik kazandırıyor kuşkusuz, ne var ki bu kişilik güçlü olduğu ölçüde sahteydi de. Ona en küçük bir sitemde bulunmuyorum, onu sevmeyi, ona saygı duymayı sürdürüyorum. Ne var ki bu zorlama benim yalnızlığımı bir yazgıya dönüştürdü. O yalnızlıktan ancak yaşamımı mahvederek kurtulabilirdim.

işte, Miguel, Gonzalvo ile o noktada buluştuk. O, ilk bakışta benim içimi açık seçik okudu. Umutsuzluğumu sezdi,

ona benzediğim için beni sevdi. Daha sonra, içimde yaşayan alçaklığa uyum sağladığım için benden nefret etti.

Valladolid'de verdiğim o ilk vaazı düşününce utanıyorum. Vicdan azabından da öte bir şey bu. Gonzalvo'yu öfkeliendiren, kullandığım söylemler değildi, sonradan sertçe yüzüme vurduğu gibi, kendi özümde çekip çıkardığım şeydi: ikiyüzlülük ve ihanet.

Gonzalvo benim yaşamımdaki olaylardan hiçbirini kesin olarak bilmiyordu; anekdotlar üzerinde duran bir insan değildi. Bendeki korkuyu duyumsuyordu; bir şeylerin korkusu değildi bu: Damarlarıma işlemiş, yapıma karışmış, kanımda dolaşan bir korkuydu. O duyguya teslim olduğum için küçük gördü beni.

Miguel, onun benden ne beklediğini biliyordum. Bunu ilk karşılaşmamızda sezdim. Kendimi onun gözünde canlandırdığı gibi göstermemi bekliyordu: özü sözü bir biri olarak. Beni, var olan en iyi yanımla, en iyi yanımdan dolayı seviyordu.

Bunun, onu neden hiçbir zaman dindar olmaya zorlamadığımı sana açıkladığımı düşünüyorum. Erdemin ardına gizlenmiş ikiyüzlülükten yola çıkmış bir dilek onu kendi gerçeğinden vazgeçirebilir miydi? Ben onunla birlikteyken hiçbir zaman inanç insanı olmadım, yalnızca insan oldum. Her gece bana geldiğinde koltukta uyuyordu, onun yakınısını duyuyordum: Kendini olduğun gibi göster, indir maskeni.

Acıların en büyüğü, korkaklık yüzünden sevgisinden dönmektir. Bana gelince; o gecelerin hepsinde sevgimi yadsıdım. Okur gibi yapıyor, kalbimin atışını dinliyordum. On kez, yirmi kez yerimden kalkıp diz çökerek, kendimi söylenmemiş olanı söylemeye teslim etmek geçti içimden. Yerimden kıpırdamadım, bunu biliyorsun.

insanların çoğu neredeyse her gün, her saat kendini yadsıyor; günlük işlerine gömüyor kendini, alışkanlıkların dinginliğini seçiyor. Artık hiç kimseyi yargılamıyorum. Gonzalvo da, ben de bu cimri ve hesapçı sevgiler için yaratılmamıştık. İkimiz de o gece ziyaretlerinde aramızda var olan şeyi duyumsuyorduk. O umutla geliyor, şafak söktüğünde de hayal kırıklığıyla gidiyordu.

Sana son kez içimi döküyorum; beni kulaklarınla olmasa bile yüreğinle duyduğunu biliyorum. Anlamamı isterdim, yıkımımla ilgili hiçbir şeyi senden gizlememek isterdim. Sen de korkaklıklarının acısını çektin. Kimi inançlarından vazgeçmenin hüznünü taşıyorsun. İçini dolduran pişmanlık acılarını kimseye açmıyorsun. Oysa ben senin yakınmalarını duyuyorum, Miguel. Cesaret edemedik biz, sevemedik. Herkesin arkasına sığındığı özürleri biz reddediyoruz. Bu şekilde sevmenin olanaksızlığı bizi avutmuyor, çünkü biz seversek böyle sevebilirdik ancak, yıkıntı haline gelinceye kadar.

Ruy de Cazorla bir dost muydu? Hayır, benim tek bir dostum oldu. Diyelim ki Ruy de Cazorla benim arkadaşım; ayrıca, en iyi arkadaşlarımdan biri de değildi.

Onun kişiliğinde ikiyüzlülük kadar dedikoduculuk da vardı, iyi yaşayan, bilgili, kuruntusuz bir insandı ama aynı zamanda, yarayı sinsi bir kesinlikle deşen, incelmış bir acımasızlıkla donatılmıştı.

Onu benim gözümde çekici kılan, neşeli hali değildi. Hiçbir şeye saygısı yoktu, hiçbir şeye inanmıyordu. On iki-on üç yaşında piskopos seçilen, papaz başlığı giymeyi askeri bir rütbeyi ya da bir elçilik görevini miras gibi algılayan bu büyük senyörlerin ne ölçüde umursamaz olduklarını düşünemezsin.

Ruy de Cazorla'nın bir sürü metresi vardı, birçok piçin dünyaya gelmesine neden olmuştu; bunları görevlere yerleştiriyor, lütuflara boğuyordu. Kral Felipe'nin Flandre elçisi-olarak, örtülü konuşma alışkanlığını sürdürüyordu. Sözlerinin her biri, açıkladığından daha çoğunu gizliyordu. Bir şey söylemeksizin telkinlerde bulunuyor, açıklamaksızın anıştı-rıyordu.

Saman altından su yürüten tavrının gerisinde, herkesin korktuğu bir engizisyoncu olmuştu çünkü insanlardan doğal olarak nefret ediyor, onları bu duyguyla mahkûm ediyordu.

Dingin bir küstahlığa sahip bu kişiyi benim için çekici kılan belki de onun, benim saygı duyduğum her şeyden nefret etmesiydi, kimbilir?

206

207

Hayır, Miguel, bizi birbirimize bağlayan nedenleri daha derinlerde aramak gerek. Onda uyandırdığım horgörünün yüz kat daha acımasız olanını -o bunu hiçbir zaman sezmemiş olsa da- ben her zaman ona karşı duydum. Beni ona bağlayan, kötü yürekli oluşuydu. Bunu anlayabilir misin: tiksinti yüzünden, tiksinierek sevmeyi? Onun üzerine, uçuruma doğru eğilir gibi eğiliyordum; aynı zamanda hem dehşet duyarak hem büyülenerek. Baş dönmelerinin en karmaşık olanına kaptırıyordum kendimi. Bir yandan korkuyor, bir yandan da o uçuruma düşmek, dibinde parçalanmak istiyordum. Zevk veren bir dehşet içinde kendime soruyordum: Beni ne zaman sırtımdan itecek"? Nasıl yapacak bunu? Günler boyunca tepkilerini gözlüyor, hareketlerini dikkatle izliyor, sözlerini kolluyordum. Bu bekleyiş beni o kadar öfkeliendiriyordu ki, kimi zaman ne kötülük yapacaksa artık yapmasını dilediğim oluyordu. Ona yalnızca bağlanmış değil, zincirlenmiş durumdaydım.

Bu itirafı senden başka kimseye yapmadım. Bu çılgınlığı -çünkü bu bir çılgınlıktı- kendi kendime açıklayamıyorum. Kimi zaman kendime, çocukluğumdan beri, yaşamım boyunca birinin beni sınırı aşmaya, kendimi boşluğa bırakmaya zorlamasını beklediğimi söylüyorum. Sınırlandırılmış her düşüncenin ardında korku ve alçaklık vardır. Benim inançlarım, yüzüme geçirdiğim bir maskeden başka bir şey değildi.

Gonzalvo, kendi tarzında, bu maskeyi söküp atmaya denemişti. Ne var ki beni, acı veremeyecek kadar çok seviyordu. Bana gelince; duyduğum mutluluk beni ikiyüzlü davranmaya itiyordu. Yaşam böylesine güçlü ve doluyken ipin ucunu nasıl bırakabilirdim? Onun ölümü, yaşamakta olduğum büyüyü bozarak beni özgür kılmıştı.

Sözünü ettiğin karşılıklı konuşmanın anısını kesin olarak içimde saklıyorum.

O konuşma, 1629 lütuf yılının 20 Aralığını 21 Aralığa bağlayan gece yapıldı. Ruy de Cazorla dönekler konusunu henüz açmıştı ki, zamanın artık geldiğini duyumsadım. Onların nasıl öldüklerini anlatırken, avuçlarını açıp ellerini

başının üzerine koyduğunu gördüğümde darbeyi yedim. Dayım gözlerimin önüne geldi elbette, ne var ki ben özellikle, insanların arkamdan neler mırıldandığını sezdim. Onların şakalarını, imalarını, sırtışlarını duyar gibi oldum. Yapılan tüm dedikoduların iğrençliğini duyumsadım.

Aynı anda, ne kadar bön olduğum da kafamın içinde şimşek gibi çaktı.

Sen, Miguel, yaşamında ikiyüzlülüğün verdiği bulantıyı yaşadın; kara çalmanın acısını çektin.

Aşağılanırken kendini savunma olanağından yoksun olmanın insana ne büyük utanç verdiğini bilirsin.

Ruy de Cazorla'yı dinlerken birdenbire, bana yapılan ihanetin farkına vardım. Hiç renk vermeksizin utancımı yüzüme vuruyor, açıkça söylemeksizin, bunun herkesçe bilindiğini anırtıyordu bana.

Dünyanın en zeki insanı bile aynı zamanda saf olabilir. Ruhani konularda ürkütücü ölçüde kesin bilgilere sahiptim. Öte yandan, en basit gerçekler konusunda neredeyse hiçbir şey bilmiyordum. Dedikleri gibi, yukarıdan, çok yukarıdan düştüm.

Seni seçtim, şair çünkü sen de tıpkı benim gibi, yalın yaşamda aynı saflığı gösteriyorsun. Düşe düşe hayal kırıklığına uğradın.

Sana çoğu kez 'şair' olarak, alaycı ve aşağılayıcı bir nitelemeyle seslendim. Bu sözcüğe şimdi sevgi dolu bir suç ortaklığı katıyorum. Yaşamını hayal ediyorsun, ne var ki, insanı son gerçekliğe yalnızca hayaller ulaştırabilir mi?

Granada yöresine yapacağım denetim yolculuğu konusunda duraksadım. Bu benim için, attığım son geri adımdı: Aslında bu yolculuğu eninde sonunda yapacağımı öteden beri biliyordum; senin yalanın ve ihanetin gölgesinde yaptığın uzun yolculuklar gibi.

Biz, kendimizi birbirimizden saklayacak yapıda insanlar değiliz.

Yolu artık biliyorsun, Miguel. Bundan böyle, senin için yolunu kaybetme tehlikesi yok.

208

Utanç Gömleği

209/14

9

Granada

"...karamsarlık, ölmeyi bile becerememenin getirdiği umutsuzluktur."

Sören Kierkegaard

Cevennes'deki kır evime döndüm.

Rahatlık kaygısıyla oradan ayrılıp Nîmes'e daha yakın olmaya karar verdiğim için, şimdi o eve özlemlerle bakıyorum. Altı yaşından yirmi yaşına kadar bir yerden ötekine dolaşmış durdum, bu yüzden bir evim olmadı; bu dört duvar benim gözümde bir evden daha fazla bir şey ifade ettiği, bana bir sığınak olduğu için, bu eve bağlandım.

Terastan bahçeye, meyveliğe, dibinde kedilerimin, köpeklerimin dinlendiği yekpare duvara, ufukta, üzerlerinde servilerin, zeytin ağaçlarının bulunduğu tepelere bakıyorum. Yıllar boyu gözlerimle içtiğim bu manzaraya veda ediyorum; başımı sola çevirdiğimde, kiliseye sokulmuş evleriyle köyü seçiyorum.

Köy halkının bana sık sık sorduğu saf ve ısrarlı soruyu düşünüyorum: "Günün birinde bu köy hakkında da bir şeyler yazacak mısınız?" Onlara, bir romancının konularını kendisinin seçmediğini anlatmaya çalışıyorum. Beni anlıyorlar mı? Belki evet, belki hayır.

Olayların nasıl ortaya çıktığını biliyorum ama neden kaynaklandığını bilmiyorum. Manrique'in benim yaşamımı neden vampir gibi emdiğini, varlığının neden hâlâ yakamı bırakmadığını bilmiyorum.

Ne zaman onu yönlendirmeye kalksam, elimden kurtuldu. Benim merakıma sert bir direnişle karşılık verdi. Ona sabırsızlıkla, çoğu kez de hırçınlıkla katlandım. Onu sevmiyordum, bugün de sevdiğimden hâlâ emin değilim. Kendimden en az yüz kez uzaklaştırmak istedim onu.

Üç yüz yıldan daha fazla bir zaman önce ölüp gitmiş bir engizisyoncuyla birlikte olmanın ne anlamı var, diyordum kendime. Çağdaş konularla ilgilensem, daha iyi olmaz mıydı? Neden kent banliyöleriyle, işsizlikle ilgilenmiyordum? Seçtiğim konularda her zaman uç noktalarda olduğumu,
213

herkesi ilgilendiren günlük konulara uzak kaldığımı biliyorum, o konular da bana tiksinti veriyor zaten. İçinde yaşanan zamanın basmakalıp olaylarına duyulan tiksinti konusunda, Manrique'in de kendi yüzyılına öfkelenildiğini görüyorum.

Eviden taşınmadan önce -altmış kilometrelik yol, ciddi bir yolculuk!-, arabama atlayıp kendimi dağlara vuruyorum. Kestane ağaçlarının kara gövdeleri, kesilmiş dallarının göğün maviliğinde beliren iri çıkıntıları bana haçları anımsatıyor. Vadilerin dibinde uzayıp giden köyler, üzeri yeşillenmiş cüruf öbekleri, kuyular ve terk edilmiş fabrikalar var: Manzara her yerde, buruk bir dinginlikle kendi yaralarını sergiliyor. Duvar sarmaşıklarının kemirdiği, katır-tırnaklarının kuşattığı ipekböceği yetiştirilen yerler ve iplik fabrikaları. Bu yaraların ardında daha gizli yaraların saklandığı seziliyor: O boğazlarda, o ormanlarda, oralara tünemiş küçük köylerde, acımasız engizisyon yüzünden çiftlikler yakıldı, insanlar kıyıma uğradı, erkekler kürek mahkûmu olarak gemilere gönderildi, kadınlar Aigues-Mortes Kalesi'ne hapsedildi. Constance Kulesi'nde, bu kadınların tırnaklarıyla taşa kazıdıkları adlarını okudum.

Başımı nereye döndürsem, Manrique'in gölgesi beni izliyor.

Komşularımın sorusunu yeniden düşündüğümde kendi kendime, Manrique'in peşinden gittiğimde, öyle görünmese de, onların topraklarından söz ediyorum, diyorum. O köylülere, onların cimriliğine, gururuna yakın duruyorum. O kaba saba yöreyi, kuşkusuz İspanya'dan daha çok, kimseyi sevmediğim kadar seviyorum.

Oraları altüst eden dehşeti anımsadığımda, Gonzalvo ile birlikte şunu söylediğimi duyar gibi oluyorum: "Sana acıyorum, Monsenyör Engizisyoncu."

Onu Granada bölgesine isteksizlik içinde, ölümüne yaralı, arabasının içinde yapayalnız, başını arabanın kadife kaplı duvarına dayamış, önünde duran küçük yazı masasının üzerinde açık bıraktığı kitapla yaptığı son denetim ge-

zisinde izlerken, çökmüş yüzünde kararlı bir acıma duygusunun varlığını duyumsuyorum.

O son yolculuğunda okumak istediği neydi? Yanma bir gezi kitabı aldığına bahse girebilirim.

Dikkatini okuduğu kitaba veremiyor; okumayı bırakıp, koca gövdeli, zarif yapraklı zeytin ağaçlarıyla kaplı kızıl tepelerin oluşturduğu manzarayı izliyor.

Dostlarından birinin, bir büyük senyörün konuğu olacağı Ubeda'ya yaklaşıyor. Benim öğrenim gördüğüm, sokaklarını arşınladığım o küçük kentte birkaç gün dinlenecek. Onunla yollarımız durmaksızın birleşiyor, kesişiyor.

Vazquez-Molina Meydanı'nın arkasında bir yere, belki de Mancera Sarayı'na yerleşiyor. On yedi yaşındayken kendimi dinlemek için gittiğim San Salvador Kilisesi'nde ayın duasını yapıyor. Havayı kaplayan, insanın içini kaldıran sıkılmış zeytin kokusunu soluyor. Dorukları gökyüzünün çizgisini kesiyormuş izlenimi veren Sierra ve Cazorla dağlarına bakıyor.

Daha yakından incelemek için ona yaklaşıyorum.

Onu tanıdığımdan bu yana ilk kez, yaşlanmış gibi geliyor bana. Derin bir yorgunluk yüz çizgilerini geriyor, ağzının iki yanındaki kıvrımları derinleştiriyor. Bakışlarında gevşek, neredeyse yazgıya boyun eğmiş bir ifade var. Umutlarını yitirmiş. Onu nelerin beklediğini bilmesede nereye gittiğini biliyor. O da İspanya'yı terk ediyor, benim Cevennes'e baktığım gibi, İspanya kırlarına bakıyor.

Acı çekmiyor, öyle olsa bu, hâlâ duygulanıyor anlamına gelirdi. İçinde du^umsadığı tek şey, boşluk. Her şey ona boş geliyor. Yaşamını, kendisini şaşkırtan bir umursamazlıkla gözlerinin önünden geçiriyor. Boşuna yaşayıp yaşamadığını soruyor kendine.

Yalanı daha derin kazmakta ben de çoğu kez duraksadım. Kitaptan kitaba, damarlarındaki kan boşalıyordu. Yaralarımı, diyordum kendime, açıp kaşımakta direnmek neye yarar? Daha ileri gitmek istemiyor, gücümün ve cesaretimin son noktasında toprağın üzerine yatıp öylece kalıyordum. Bununla birlikte, sonunda yine ayağa kalkıyordum.

214

215

Manrique de onu kendi özüne götüren bu yolculukta aynı şekilde davranıyor. O buluşmaya baş eğmiş bir devi-nimsizlik içinde de olsa gidiyor, çünkü öyle olmasını istedi, başka türlü davranamazdı.

Konuklarına her zaman olduğu gibi kusursuz bir kibarlıkla, hoş davranıyor, onlara anekdotlar anlatıyor. İncancının gereklerini yerine getirme, nefisini köreltme alışkanlıklarına hiçbir biçimde aykırı davranmıyor. Her yerde ona eşlik eden Alonso, ot yatağını yere seriyor, Manrique yemeğe oturduğunda da hazımsızlık çektiğini ileri sürerek önüne konan yemekleri yemiyor. Çocukluğundan bu yana yaşadığı yaşamı sürdürüyor.

Ubeda'darif onunla birlikte ayrılıyor, onu yaşamımın her döneminde en az yirmi kez katettiğim, insanın düşünebileceği en güzel yollardan biri olan Jodar yolunda izliyorum. Benim yaptığım gibi, durup yol kıyısındaki nar ağacından bir çiçek kopardığı oluyor mu? Manrique, yüreği bir çiçekle yumuşayacak, ne kadar görkemli olursa olsun bir manzara karşısında kendinden geçecek insanlardan değil.

Moreda'da mola veriyor; Alonso ondan önce oraya varıp odasını düzenleyip temizliyor, hanın salonunda onun masasını hazırlıyor.

Akşam yemeğinde, köşedeki bir masaya tek basma oturmuş bir kişi, başını birçok kez ona çevirip, rahatsız edici bir ısrarla yüzünü inceliyor.

Golilla'1 bir adam bu, kara kuru, buruşuk yüzlü, saç sakalı ağarmış bir ihtiyar.

Ayağa kalkıyor, Manrique'e yaklaşır merasimle eğiliyor:

- Ekselanslarının yemek sırasında kendisini rahatsız ettiğim için beni bağışlamasını dilerim. Siz Engizisyon Yargıcı Manrique değil misiniz? Don Almagro'ya o kadar çok

1 Ağır, beyaz, sert oluşu yüzünden başı dik tutmaya zorlayan yaka türü. Bu sözcük giderek, genellikle bu yakayı taşıyan kraliyet memurlarını belirtir olmuştur. (Yazarın notu)

benziyorsunuz ki, sizi bin kişi arasında bile seçebilirdim, merakımın nedeni de bu oldu.

- Saygıdeğer Efendim dayımı tanıyor muydu?

- Evet, benim regidor¹ olarak görev yaptığım Carmona kentimize gelmişti. Çok uzun bir süre önce. Hatta ben ona, soyunun temizliği konusunda tanıklık yapmış, böylelikle onurunu yeniden kazanmasına katkıda bulunmuştum.

- Onun adına size teşekkür ederim, dedi Manrique, ayağa kalkarken.

- Oh, dedi yaşlı adam kötü bir gülümsemeye, Ekselanslarının bana minnettarlığını hak etmiyorum. Yanılmıyorsam, şimdi hayatta olmayan Efendimizin koruması altında bulunan dayınızın onurunu temizlemek benim görevimdi. Zaten, içlerinde en saygıdeğer olanlarının da yer aldığı birçok hemşehrim benim gibi tanıklık etmişti. Majeste-leri'nin hoşuna gitmeyecek bir davranışta bulunmayı hiçbir zaman göze almayız...

Manrique sarardığını duyumsuyor, gözlerini, dudaklarında aynı belirsiz gülümsemeye onu inceleyen ihtiyarın gözlerinin içine diyor.

Bir an karşı karşıya duruyorlar.

- Saygıdeğer Efendim, kralın hoşuna gitmek için yalan söylediğini mi ima ediyor, diye soruyor Manrique, sertçe.

- Yalan söylemek değil elbette. Bir caballero yalan söylemez. Konu hakkında hiçbir fikrim olmadığına göre nasıl yalan söylemiş olabilirim ki? Ekselansları küçük kentleri benden daha iyi tanır. İnsanlar gevezelik eder, hikâyeler anlatır, gerektiğinde de uydurur.

- Peki, neler söyleniyordu, diye sordu Manrique, kısa bir sessizlikten sonra.

- Eh, saçmalıklar, dedikodular. Kesinlikle doğru olmayan şeyler, Ekselanslarına bunu bir kez daha yineliyorum. Düşmanı yanıltmak gerek, öyle değil mi?

- Peki, daha başka, diye üsteledi Manrique, fısıldar gibi.

- Ekselansları söylentilere gereğinden fazla önem veriyormuş gibi görünüyor. Ben, yemeğini bölme cesaretini yal-

1 Belediye Başkanı. (Yazarın notu)

216

217

nızca onun tarafından kutsanmak amacıyla göstermiştim; geçmişin anısına bunu benden esirgemeyeceğini düşünüyorum.

- Bilmece gibi konuşuyorsunuz, diye lafı ağızına tıkadı Manrique, sabırsızlıkla. Hıristiyan gibi konuşun, rica ederim.

- Hıristiyan gibi, diye yineledi ihtiyar, başını sallayarak. Hıristiyan vardır, Hıristiyan vardır, Eskiler ve Yeniler, Tanrı'nın önünde de hepsi birdir, çünkü vaftizle yeniden doğarız, din derslerinde öğrendiğimiz gibi.

- Saygıdeğer Efendim bir iyilik edip sorularıma açık-yüreklilikle cevap verecek mi? Carmona'da neler anlatılıyordu?

- Eh, peki, mademki Ekselansları ısrar ediyor, söyleyeyim: Eskiler, benden daha yaşlı olanlar, yani ölmeden önce, eskiye ait anılarını korkmadan anımsayabilenler, işte o Eskiler, Cordoba'da Mariana Lopez adında bir kadının engizisyon mahkemesine çıkarıldığını, ona ait utanç gömleğinin hâlâ katedralde bulunduğunu ileri sürüyorlardı.

- Mariana Lopez, diye yineledi Manrique, mekanik biçimde.

- Oh, Lopez, Ekselanslarının dayısının annesinin soyadıydı.

- Lopez, diye mırıldandı Manrique. Bu adı yaşamım boyunca duymadım.
- Size tüm içtenliğimle inanıyorum. Ekselanslarının dayısı, bana söylediklerine göre, bu adla gurur duymuyordu. Ne var ki bu onun ikinci adıydı, Carmona noteri bunu doğruladı.
- Carmona'da bile, diyebildi Manrique.
- Neden Carmona'da bile, diye sordu ihtiyar, şaşırmış gibi görünerek. Hayır, aile Granada kökenliydi; duyduğuma göre Ekselansları oraya gidiyormuş. Kendisi için önemliyse, bu noktaya o da açıklık getirebilir. Bu arada Ekselanslarına kibarlıkta kusur ettiğimi fark ediyorum: Benim adım Carlos Manzon, Ekselanslarının hizmetindeyim. Bizler, Manzönları Navarro'nun bir köyünden geliyoruz, Pam-pelune'e on fersah uzaklıkta, tamamen kuşkudan uzak bir

yer. Bu durumda, Ekselansları kutsama lütfunu gösterirse beni ihya etmiş olur.

— Bütün kalbimle, benim kutsamam Saygıdeğer Efen dim için bir şey ifade ediyorsa. Bana şunu söyleyin yalnız ca: Carmona'nın bu işle ilgisi ne?

- Bunun nedeni çok basit, evet çok basit. Mariana Lopez, cezasını çektikten sonra bizim aramızda yaşadı ve orada, Tanrı'yla ve onun Kilise'siyle barışmış olarak inanç içinde öldü. Onu ben. de tanıdım. Ebelik yapıyordu, insanları iyileştiriyordu, belki de büyücüydü, neyse, insanlar öyle söylüyordu... Ekselansları o soyu benden daha iyi bilir. Ya hudilerin hepsi az ya da çok büyücüdür. Ekselanslarının onların amansız düşmanı olduğu söyleniyor, bu yüzden onu kutluyor ve övüyorum. Şimdi, Ekselansları uygun görürse, beni kutsayabilir mi?

İhtiyar diz çöküyor, dalgın durumdaki Manrique onun başının üzerinde haç işareti yapıyor.

Sonra, donmuş gibi ayakta durup adamın uzaklaşmasını izliyor.

Manrique, o sahneyi gece boyunca gözünün önüne getiriyor, ihtiyarın sözlerini defalarca kafasından geçiriyor.

"Lopez," diye mırıldanıyor, "Dayım Almagro bu sözcüğü benim önümde hiç kullanmadı. Dürüst, bütünüyle tutarlı bir insandı. Yaşamı boyunca beni nasıl aldatabilir? Söz konusu olan, namus lekesi, oç alma..."

Cümlesinin tam ortasında birden duruyor: Yaptığı soruşturmalar sırasında, bu mırıldandığı sözleri sırasıyla ne kadar çok duydu? Namus lekesi, iftira, oç alma: Böylesi itirazları üzerinde durmadan dinlerdi.

Manrique diz çöküyor, alnını avuçlarına dayıyor. "Hayır, Tanrım, hayır! Beni utanç sınavından korusun. Beni..."

Yeniden duruyor, hücrelerin içinden yükselen haykırıları duyuyor: "Hayır, Tanrım, hayır!"

Ayağa kalkıyor, pencereyi açıyor, gecenin havasını soluyor ve birden yaralı bir hayvan gibi haykırışı sessizlik içinde çınlıyor: "Hayır!"

Bu panik gürlemesi köpeklerin ulumasına yol açıyor.

Katırlar yokuşu tırmanmakta zorlanıyor, Manrique arabasından inip geçidin tepesine kadar yürüyor, kente yukarıdan bakan manzara içinde Sierra Nevada'nın doruklarını hayranlıkla izliyor.

O anda belleğine birçok anı üşüşüyor çünkü kendi kuşağından insanlar/ırasında Granada'nın Fernando ve Isabel tarafından alınışının anısı canlılığını hâlâ koruyor. O ocak gününün törensel görkemini düşürtüyor. Bütün çanlar çalıyormuş gibi geliyor ona, Kastilya Büyük Amiralî'nin kortejini seçer gibi oluyor, Kastilya ve Aragon flamasının Elhamra Sarayı'nın üstündeki Vigie Kulesi'nde yükseldiğini görür gibi oluyor. Geri dönüp kentine son kez bakan Kral Ebu Abdullah Muhammed'i düşünüyor.

Granada'yı çok iyi biliyorum, o kenti birçok kez betimledim - kentleri, demem gerekiyordu, çünkü iki kent var: biri, tepelerde yer alan Müslüman Granada, öteki, ovaya yayılan kütleli ve kendini beğenmiş Granada.

Manrique'in heyecanını paylaşmakta hiç zorluk çekmiyorum. Ben de aynı şaşkınlık ve tiksinimeyi duyumsuyorum.

Yahudilerin gitmesinden, Mağribilerin sürülmesinden sonra nüfus azalmış, kırlar terk edilmiş durumda. Her yana savsaklama ve savrukluğa havası egemen.

Temizlik ve yerleştirme, kalabalıkların her zaman nasılsa yine öyle görünmelerini, yani Kastilyahdan çok, Mağribi'ye benzemelerini engellememiş. Siyah, kıvrıkcık saçlar, esmer tenler, derin, siyah gözler, kemerli burunlar ve kalın dudaklar.

Manrique, eski kapalıçarşımanın iki adım ötesindeki tutukevini denetlemek için katedral boyunca ilerlerken karanlık silüetlere rastlıyor. Kadınlar kocaman kalçalarını sürükler gibi taşıyor, erkekler şehvetli bir gevşeklik içinde, bacaklarını açmış, şapkalarını alınlarına düşürmüş, rahatça yayılmışlar. Üzerleri yırtık pırtık çocuk sürüleri Manrique'i, kol ağızlarından çekerek bağılıyor: "Por Dios, por Di-os, una UmosnitaV'1 Labirenti andıran sokaklarda takip ta-
1 Tanrı aşkına, bir küçük sadaka! (Yazarın notu)

kıstırmış kadınlara çarpıyor insan. Yabancı bakışlarla karşılaşılıyor. Entrikanın, komplonun kokusunu alıyor.

Piskoposluğun lojmanlarında Manrique, Elhamra ve Alba'icin tepelerinden inen uğultuyu dinliyor. Altında kentin kaynayıp durduğu sis tabakasını bakışlarıyla delmeye çalışıyor. Tropikal bir verimliliğe sahip o ovadan bir an önce ayrılmak için acele ediyor. Carlos Manzón'u yeniden düşünüyor ama bu kez ilgisizlikle. Bundan böyle, insanın özellikle Granada'da yazgıdan kaçamayacağını biliyor.

Yazgının kapıyı çalmasını bekliyor. Yine de bu kapandan kurtulmayı düşünmeden edemiyor. Ölmeye yazgılı olduğunu bilen bir hasta gibi, baş eğme duygusundan güven duygusuna geçiyor. Bu bunaltıcı iklimin etkisiyle gevşediğini duyumsuyor. Kendini bırakmaktan korkuyor. Kastil-ya'nın yüksekliklerini, insanı canlandıran, sağlığa yararlı havasını düşünüyor.

Denetimini her zamanki titizliğiyle sürdürüyor, buna karşın alışlagelmiş gayretkeşliğini göstermiyor. Rutine göre davranarak, yönetsel formaliteleri yerine getirmekle yetiniyor.

İnsanın iradesini boğan o gevşekliği ben de yaşadım. Gençliğimde, kalabalık turist gruplarının her akşam, Elhamra Kalesi'nin kızıla dönüşmesini izlemek için güneşin batmasını bekledikleri, San Nicolas Meydanı'na iki adım mesafedeki Alba'icin Tepesi'nin üstünde, Mağribi tarzı kulesi olan bir ev satın almak istemişim.

Ben de o karmakarışık Doğu'dan çıktım. Kendini kedi-otu ve yasemin kokularına bırakıp o havayı ciğerlerine çektiğinde Manrique'in duyumsadığı büyülenmeyi ve iç sıkıntısını ben de duyumsuyorum.

Manrique'i ateş basıyor, kan ter içinde kalıyor. Kıpırdamak istemiyor, çalışma odasında kalıp saatlerce dosyaları didikliyor. Yakınlarını, memurları, komiseri kabul ediyor Onların acı yakınmalarını dinliyor.

Bizlerin Granada'da hayran kaldığı şeylerin hiçbirini, Elhamra Sarayı'ndaki salonların inceliğini, birer mücevher güzelliğindeki Generalife bahçelerini, tavan süslemelerini,

220

221

bu göz kamaştırıcı güzelliklerin hiçbirini Manrique görmüyor. O, Arapları barbar gören bir dünyanın insanı. Manrique'in sitesi, katedralin, Rönesans saraylarının oluşturduğu site. önyargılarını güçlendirecek şeyleri ayırt ediyor yalnızca. Gerisini, bir kalemde yok sayıyor.

Tepenin yokuşlarını tırmandı -mı? Bunu yapmış olma olasılığı fazla değil.

Dolaşmalarımızın ve hayal kurmalarımızın bilincinde olamıyoruz. İkimiz de kendimize göre geziyoruz. Ben, onun içinde devindiği kente değil, bir başka kente bakıyorum.

Manrique'in iyi niyeti ve. sabrı, başına açılacak dertlerden çok korkan Granada Engizisyon Yargıçm rahatlatıyor. Ona Manrique'in en küçük ihmali bile bulup çıkararak, halden anlamaz, sertçe azarlayıp ceza veren bir insan olduğunu anlatmışlardı: Oysa karşısında, koşullara uyan, rutine gömülmüş bir yönetimin düzensizliğini anlayışla karşılıyor gibi gözükten bir insan buluyor.

Altmış dokuz yaşında olan, damla hastalığı çeken Granada Engizisyon Yargıçı neredeyse duyulmayacak kadar alçak sesle konuşuyor, kulakları daha da ağır işliyor. Durup durup şunu yinelemekten kendini alamıyor: "Ne büyük sıkıntı, Tanrım! Ne büyük sıkıntı!" Manrique, Ekselansları Don Anselmo de Bordas'ın neye anıştırma yaptığını anlamıyor elbette. Hukuk prosedürünü mü kastediyor? Yaklaşık on yıldır yerine getirmediği yıllık ziyaretlerden mi söz ediyor?

Yemeklerde karşılıklı konuşmaları zor oluyor, çünkü Manrique bağırmaktan nefret ediyor. Aralarında anlaşılmaz konuşmalar geçiyor; Granada Engizisyon Yargıçı her konuşmayı âdeti üzere aynı nakaratla bitiriyor: "Ne büyük sıkıntı, Tanrım!"

Ona bu kadar sıkıntı veren belki de yaşamının geriye kalan bölümüdür, kimbilir?

Günler durgunluk içinde geçip gidiyor. Manrique kendisini neyin beklediğini bilmiyor. İsteddiği kadar o sis perdesinin ardına gizlensin, olacak olanın sonunda olacağını seziyor. Saatleri, günleri sayıyor.

Denetimini sürdürüyor. Yıkık dökük bir yönetim buluyor karşısında. Tutukevlerini iyileştirmeye yetecek para yok; gardiyanlar aylardır maaşlarını alamıyor. Her yanda rüşvet, görevi kötüye kullanma kokusu alıyor.

Daha birkaç ay öncesine kadar bu gevşeklik onu tiksindirirdi. İnsanları azarlar, cezalandırırdı. Şimdiyse kendini bıkkın ve bezgin buluyor.

Katedralde utanç gömlekleri avlu çevresindeki dehlizlere, bir su oluşunun altına asılmış; yağan yağmurlar üzerindeki adları silmiş; geriye kalanlar kaybolmuş, bunun yüklü miktarda altın karşılığında yapıldığına kuşku yok.

Ufak tefek, göbekli, sarı derili, ters bakışlı bir adam olan ayin eşyası bakıcısını inceliyor. Onun bitmek tükenmek bilmez yakınmaları midasını kaldırıyor. Yine de öfkelenmiyor.

Bu kadar büyük bir ihmali, diye soruyor kendine, düzeltmeye kalkmak neye yarar? Oradan ayrılır ayrılmaz, pazarlıklar yeniden başlayacak. Güçsüzlüğünü kabullenmiş görünüyor.

Granada Engizisyon Yargıcı onun tepkilerini tedirginlikle gözlüyor, yaptığı eleştirilerin ılımlılığı için rahatlatıyor. Ekselansları belki de suçlayıcı bir rapor hazırlamayacak? Belki de bu lanet sıkıntılar konusunda kendisine hoşgörülü davranılacak?

Manrique'in gözünü boyamak için, Yahudi ibadetlerini yerine getirmekle suçlanan bir kadının sorgulamasına katılmasını rica ediyor.

"Ekselansları, bizim prosedüre titizlikle uyduğumuzdan emin olabilir. Her noktasında, Engizisyoncunun El Ki-ta&i'ndaki önerileri yerine getiriyoruz," diye açıklıyor.

Manrique, Don Anselmo'nun davetini düşünmeden kabul ediyor. Denetimleri sona ermekte. Bu kapandan belki yara almadan kurtulabilecek...

Don Anselmo ile birlikte, o zamana kadar tanıdığı mahzenlerin bir eşi olan, insanın iliğine işleyen bir nem barındıran mahzenin merdivenlerini iniyor. Ayağı kaymasın, diye bir gardiyanın koluna asılan, her basamakta yorgunluktan iç geçiren, sonunda, sahanlık üzerine yerleştirilmiş

222

223

bir koltuğa kendini bırakıp, sağ yanında yer alması için ona işaret eden ihtiyarı içinden kınıyor.

"Bu yorgunluklar," diye inliyor ihtiyar, "benim yaşımın yorgunlukları değil. Lanet olası sapkınlar!"

Seans başlar başlamaz, Granada Engizisyon Yargı-cı'nın başı da sallanmaya başlıyor, pinekliyor.

Manrique, şüpheli kişiyi şöyle bir görebildi; çok yaşlı bir kadın, ufak tefek, derisi kırış kırış olmuş, bir deri bir kemik kalmış; kirli beyaz, diken diken saçları var.

Cellat onu iple bağlamış, yukarı kaldırıyor, Manrique kadının inlemelerini, haykırmalarını duyuyor:

"Monsenyör Engizisyoncu, her şeyi itiraf edeceğim! Acıyın bana, Monsenyör Engizisyoncu! Isa Efendimiz, Meryem Anamız! Acıyın bana Monsenyör Engizisyoncu. Yalnızca neyi itiraf etmem gerektiğini söyleyin bana..."

İnce sesi tonozların altında yankılanıyor. Çıkrığın sesi, ipin gıcirtısı duyuluyor, bunu, beden yere düştüğünde çıkan tok bir ses izliyor.

Sonra, inlemeler ve haykırmalar yeniden başlıyor.

Ekselansları Anselmo de Bordas, başı göğsüne düşmüş, 'uyuyor gibi; gizli itirafları kaydeden sekreter, masasına eğilmiş, uçlu kalemını mürekkebe batırıp yazıyor.

Soğukkanlılıkla yerine getirilen bir rutin bu ve Manrique bu dehşet karşısında ilk kez şaşırıyor. İhtiyar yargıcın yapılanlardan hiç acı çekmediğini, celladın gayretkeşlik göstermediğini ve bu çok sıradan soruşturmadan hiçbir sonuç çıkmayacağını biliyor.

Her şey, prosedür kurallarına uygun olarak yerine getiriliyor, ne aşırılık var ne de zorlama. Yaşlı kadın, Anto-nia Gomez, birçok üyesi mahkûm edilmiş inançlı bir Yahudi ailesinden; ailenin geri kalanları kaçıp gitmiş. Nedamet getiriyor, kendini rasgele suçluyor, asıl düşmanı da, işlediği suçtu da açıklayamadığı için, soruşturma sürüyor.

Manrique akıl yürütüyor, kendini yatıştırmaya çalışıyor. Granada Engizisyon Yargıcı uykusundan uyanmcaya kadar, yerinden kalkmasına, orayı terk etmesine olanak yok.

Onu dirseğiyle dürtüyor, öksürüyor. Don Anselmo kılını kıpırdatmıyor.

"Ay!" diye inliyor yaşlı kadın. "Acıyın bana!"

Birden, öfke ve kin dolu bir haykırış tavanın altında çınlıyor:

"Orada olduğunu biliyorum, Engizisyoncu Manrique! Adın lanetlensin senin! Aforoz edilesin! Bizimle uğraşıyorsun, bize işkence yapıp ateşlerde yakıyorsun, oysa sen de bizim kanımızı taşıyorsun! Anneni tanıdım senin, teyzelerini tanıdım... Ay!.. Dönek! Benim seni lanetlediğim gibi, Musa da, öteki peygamberler de lanetlesin seni! Köpek soyu!.. Ay, ay! Tanrım, hayır!.. Cennet katındaki tüm ermişler adına, yalnızca neyi itiraf etmem gerektiğini söyleyin bana. Her şeyi söyleyeceğim, yaptığım her şeyden pişmanlık duyuyorum. Musa, İsa, yardım edin bana!"

Manrique, utanç ve acı duymayı beklerken, içinin rahatladığını duyumsaymca şaşırıyor. İçindeki bunalımın baskısı hafifliyor. Daha rahat soluk alıyor. Birden, öteden beri, Soria'da yalnızlık içinde geçen çocukluğundan, dayısı Almagro'nun Cordoba'ya koşarak gitmek zorunda kalmasına kadar geçen süre içinde bu lanetlemeyi beklediğini anlıyor. Her zaman korku içinde yaşadığını fark ediyor. Tüm yaşamı bir kaçış, sonu gelmez bir sürgün olmuş.

Gonzalvo'yu, Ruy de Cazorla'yı, Carlos Manzön'u yeniden düşünüyor. İşaretler bir araya geliyor, sözcükler oluşuyor, cümleler kuruluyor. Çocukluğunda o mahzenin karanlığında başlayan anlatı yerli yerine oturuyor. Bu noktaya gelebilmek için bu kadar yol mu katetmesi gerekiyordu?

Yazgısıyla buluştuğu o anda ona dikkatle bakıyorum. Aynı anda hem yakılmış, hem kurtulmuş bir hava içinde. Yüzü, dinginliğini koruyor. Acısı onu terk ediyor. Şimdiye kadar neyin acısını çektiğini, hangi nedenlerle gizli yaşadığını biliyor artık.

Granada Engizisyon Yargıcı'nın koluna dokunup uykusundan uyandırdı.

— Her şeyi itiraf ediyor, nedamet getiriyor, diyor Manrique kayıtsızlık içinde.

- Hele şükür, diye bağırıyor Granada'nın yaşlı engizisyoncusu, canlılık içinde. Bu seanslardan nefret ediyorum, bu mesleği hiç sevmedim.

Manrique, gözlerini ona şaşkınlıkla diyor.

- Saygıdeğer Efendim, bu mesleği neden seçti, öyleyse, diye soruyor merakla.

- Seçtim, seçtim... diye karşılık veriyor Granada Engizisyon Yargıcı. Katır neden ahıra girer? Toledo kırsal bölgesinden geliyorum ben; iyi bir soydan gelen ailem yoksuldu. Kilise'ye girmesem, tarlalarda çalışmaktan nasıl kurtulurdum? Ekselanslarına gelince; o, bolluk içinde doğdu, ne konuda eğitim göreceğini seçebilirdi. Oysa benim seçim yapma hakkım yoktu. Şunu da bilin ki, dileklerimin yerine gelmesiyle, günün birinde yaşlı kadınlara işkence yapmak zorunda kalacağımı bilseydim, çiftliğe geri dönmeye karar verir miydim, bilemiyorum; ayrıca, bunu yapsaydım, altı kız ve erkek kardeşimle birlikte, on dönümlük buğday tarlamızda açlıktan ölürdük. Açlık, Ekselansları, en katı eğitmenidir. İşte bir dava daha sona erdi. Bu zavallı kadın, Tanrı yardım ederse, çektiği bu korkuları unuttur, ben de bunun böyle olmasını diliyorum. Ekselansları ona hangi ceza vermemi öneriyor? Anımsadığım kadarıyla Mağribilerin sürülmesinden bu yana, yıllar var ki kimseyi mahkûm etmedim... İnsana çok üzüntü veren bir manzara. Çoğunlukla, güneşin doğuşundan günbatımına kadar vega'da (ova) çalışan o insanların inlemelerini duymak bana acı veriyordu. Sakin insanlardı. Kimseye kötülükleri dokunmuyordu. Bu arada, geleneklerini sürdürüyor, anlaşılmaz barbar dillerini konuşuyor, 'Selamın aleyküm' diyerek eğiliyorlardı elbette. Zamanla, biraz yumuşaklık, biraz da sabırla, belki de iyi birer Hıristiyan olurlardı...

Don Anselmo'nun çalçeneliği Manrique'yi şaşkına çeviriyor. İhtiyar, sağırlığını unutmuşa benziyor. Komedi mi oynuyor? Yaşlı kadının lanetlerini duydu mu acaba?

- Oh, yanıtlara ve yakınmalara kulak vermiyorum, diye itiraz ediyor Don Anselmo. Ben barışçıl bir adamım. Bu konular, Ekselanslarına daha önce de söylediğim gibi, benim fazlasıyla canımı sıkıyor. Dinbilim öğrenimi ve İndileri okumak beni bu mutsuzluğa hazırlayamadı... Aslında, inancından ad levi olarak döndüğüne karar vermek yeterli olur mu acaba? İhtiyar kadının akli başında değil, Musa ile İsa'yı, meleklerle peygamberleri birbirine karıştırıyor. Anladığım kadarıyla, keçileri kaçırmış durumda.

- Saygıdeğer Efendimden, zanlı ile yüz yüze görüşmeme izin vermesini istiyorum.

- Bunu istiyorsa, Ekselanslarının benim iznimi almasına hiç gerek yok. Burada zaten denetim yapmak üzere bulunmuyor mu? Bu arada Ekselanslarını uyarıyorum, yürekler acısı bir durumla karşı karşıya kalacak. Sıradan bir sorgulama da olsa, yaşadıkları şeyler o zavallıların kolunu kanadını kırıyor. Ekselansları bu yaşlı kadınla hemen mi görüşmek istiyor?

- Akşam yemeğinden sonra gideceğim, Saygıdeğer Efendim için bir sakıncası yoksa.

- Hiçbir sakıncası yok. Nasıl isterseniz öyle hareket edin. Yalnız, Ekselanslarının beni o manzarayı görmekten bağışlamasını rica ediyorum, olabilirse elbette. Bu seanslar benim sinirlerimi mahvediyor.

Manrique, akşam yemeğinden sonra odasına döndüğünde, açık pencerenin önünde bir koltuğa oturuyor. Mevsim bahar, rüzgâr portakal ağaçlarının ve yaseminlerin kokusunu yayıyor. Bu baş döndüren kokular hafifçe midesini bulandırıyor. Yanağını sağ avucuna dayayıp gürültüleri dinliyor. Dayısı Almagro'yu düşünüyor, ona Erasmus'un incelemelerini okuduğunda dile getirdiği yakınmalar, papazlara duyduğu nefret, bazı Hıristiyan dogmalarından nasıl ironiyle söz ettiği geliyor aklına. Bu cüretli sözler karşısında duyduğu huzursuzluğu anımsıyor. Dahası, iyi yürekli dayısının gizini yaşamı boyunca saklayabilmiş olması onu şaşırtıyor. İncasında içten miydi? Manrique bu soruyu kendi kendine, karşılaştığı her dönemin karşısında sordu.

İnanç denen şey nedir? Kendi sesinin, yanıtı kendisi için her zaman açık seçik olan bu soruyu sorduğunu duyduğunda şaşıyor. Sadakat, vaftiz sırasında verilen söze saygılı davranmak, itaat. Sonuçta, askerlerinkine benzer bir disiplin. İyi de, kalbin ve aklın göze aldığı bu vazgeçişte Tanrı nerede yer alıyor? Kendi hesabına, dinin buyurduğu tüm yönergeleri yerine getirdi, nöbetini tuttu, savaşa yürüdü. Dua ediyordu elbette. Ama hangi Tanrı'ya?

226

227

Manrique daha düne kadar, inancının kişiliğiyle özdeşleştiğini söylerdi. Oysa, ben'i kendi gözlerinin önünde ayırıp dağılıyor. Var olduğunu sandığı şeyden geriye neredeyse hiçbir şey kalmıyor. O yaşlı kadın, savurduğu lanetlerle, inandığı gerçekleri yerle bir etti. Yalanla, körlükle sürdürülmüş bir yaşamdan geriye ne kalır?

Dua etmekten vazgeçip ayağa kalkıyor, Alonso'nun zilini çalıyor, ona engizisyon tutukevine kadar kendisine eşlik etmesini söylüyor.

Manrique, gardiyana ve hizmetkârına kendisini yalnız bırakmaları için işaret ediyor. Meşaleyi eline alıp hücreden içeri giriyor. Karanlık bir an için görmesine engel olduğundan, meşaleyi çevresinde gezdiriyor, sonunda, samanların üzerinde iki büküm olmuş bir şekil fark ediyor. Pis kokular, idrarla karışmış dışkı kokuları, ter ve kan kokuları boğazını tıkadığından bayılır gibi oluyor, geri dönmeyi düşünüyor, sonra kendini topluyor. Uzun süre olduğu yerde duruyor.

Sorgulamadan geri dönen bir zanlıyı ilk kez ziyaret ediyor. Duvarlara, su testisine, demirli hava deliğine bakıyor.

Başının üzerinde ayak sesleri, gülüşmeler yankılanıyor; şaka yapan bir adamın sesini duyuyor. Sonra yeniden sessizlik oluyor.

Manrique bir inleme, ardından da uzayıp giden tok, düzenli bir ses duyuyor. Yaşlı kadının, içerdeki boğucu sığağa karşın titrediğini, dişlerinin takırdadığını fark ediyor. İğrenerek yaklaşıyor ona, duvara çevirdiği yüzüne ışık tutuyor. Yer yer yırtılmış uzun ve kirli bir gömlek giymiş olan kadının dizleri çenesine deşiyor.

- Ben Engizisyon Yargıcı Manrique'im, diyor kişiliksiz bir sesle. Hakkımda bildiklerini öğrenmek için buraya gel dim.

Yeniden sessizlik oluyor, kastan yet sesini andıran o sürekli ses dışında.

- Beni duyuyor musun, kadın? Sana hiçbir kötülük yapmayacağım.

- Hiçbir kötülük yapmayacaksın ha, diye yanıtlıyor sırtarak. Bugün için yapabileceğin kadarını yaptın, lanetli engizisyoncu. Mahvettin beni.

- Kendini toparlayacaksın, en sıradan soruşturma uygulandı sana, birinci dereceden.

- Birinci ya da sonuncu, yerimde seni görmek isterdim. Birazını dene de gör, neler duyumsadığını sonra bana anlatırsın! İpin ve çıkırığın tadına baktın mı hiç? Yaşlıyım ben, kemiklerim cam gibi. İçimdeki her şey paramparça oldu.

- Bir ölü için, çok sivri dillisin.

- Dil, dil!.. İhbar eden ve öldüren dillere lanet olsun.

- Biraz önce bana seslendin.

- Ben mi? Orada asılı dururken ağızımdan neler çıktığını anımsamamı benden nasıl beklersin? Ayrıca, seninle neden konuşayım ki?

- Beni tanıyorsun, kadın. Gizimi biliyorsun.

- Giz, evet. Bu ülkede her şey bir giz.

Manrique, öğrendiği halde çömeldi, yuvalarından fırlamış sarı gözlerini gözlerine dikmiş olan kadına baktı.

- Sana anlatırsam, beni bu fare deliğinden çıkaracak mısın?

- Seni buraya sokan ben değilim.

- Kim peki, diye sızlanıyor kadın yeniden. Senin yaptığın denetim yüzünden buradayım ben, bize açtığın savaş yüzünden. Yaşlı bir kadını ben, yoksulum, senin gibi avcılar için kolay bir avım.

- Senin tutuklanmandan neden ben sorumlu olacakmı-şım?

- Engizisyoncu Efendimizin sana birilerini göstermesi gerekiyordu: Ben buradayım, gör işte. Memnun musun bari? Benim gibi gururlu bir sapkın gördüğüne!

- Sapkın değil misin?

- Bunu kim bilebilir, Engizisyoncu Manrique, kim bilebilir? Sapkınları saptayan sizsiniz.

- İsa Mesih'e inanıyor musun?

- Sen kime istersen ben ona inanırım, Monsenyör En-gizisyoncu. Meryem'e, meleklerle, peygamberlere inanıyorum.

-

-

228

229

- Biraz önce Musa'yı yardımına çağırıyordun.

- Neden olmasın? Size Yasa'yı veren O değil mi?

- İsa Mesih, eski Yasa'yı yıkıp onun yerine Tanrı'nın lütfü ile bağışlamayı koydu.

- Evet, bana biraz önce uyguladığınız o güzel bağışlamayı, Engizisyoncu Manrique. Ben bu kadar büyük bir lü-tuftan güle oynaya vazgeçebilirim. Bana lütfedip şu testi uzatabilir misin? Kolum kırıldı.

Manrique testi kavrayıp, doğrulmaya çabalayan ama boğuk bir inlemeyle yeniden olduğu yere yığılan yaşlı kadına uzatıyor.

- Felaket, diye iç geçirdi kadın. Kötürüm oldum.

Manrique kısa bir duraksamadan sonra, sol kolunu

yaşlı kadının ensesinin arkasından geçirerek onu kaldırıyor. Yapışkan, diken diken olmuş saçlarına bakmamaya özen gösteriyor. Kana kana su içmesini dinliyor.

- Bu iyiliğin için sana teşekkür ederim, Engizisyoncu Manrique. Tanrı'nın iyiliği de senin üzerine olsun.

- Hangi Tanrı, diye mırıldanıyor.

- Adı önemli değil. O neyse o. Hiçbir şey olmasın da. İnsanlar bir hiç için birbiriyle dalaşıyor, birbirini öldürüyor.

- Benim hakkımda ne biliyorsun, kadın?

- Bırak soru sormayı, Engizisyoncu Manrique. Hazinelele dolu bir sarayda oturuyorsun sen. Servetinden huzur içinde yararlan.

- Bir sarayım olduğumu nereden biliyorsun?

- Hiçbir şey gizli kalmaz, Monsenyör Engizisyoncu. Bizim aramızda sen ünlü birisin, he, he.

- Sizin aranızda mı?

- Yoksullar arasında. Herkesin düşü kendine, Engizisyoncu Manrique, herkesin düşü kendine.

- Bana her şeyi anlattırsan seni bu tutukevinden çıkarmaya söz veriyorum.

- Yemin eder misin?

- Söz veriyorum, evet.

- Söz ha! Sözler alınır, sözler verilir!

- Bana güvenmiyor musun?

- Ben kimseye güvenecek durumda değilim, kendi anama bile.

Dişsiz ağızını göstererek gülüyor.

- Bilmek istediğin ne, diye soruyor birden.

- Bir evin karanlık bir bölümü, basık tavanlı, içinde fısıltılar dolaşan.

- Senin bu bilmecen bana tüm yaşamımı anımsatıyor, Monsenyör Engizisyoncu.

Ben hep böyle yerlerde yaşadım.

- Üç yaşındaydım, belki daha da küçüktüm; bağırmamı, avluya çıkmamı yasaklıyorlardı.

Yaşlı kadın onu, sarı gözlerindeki hüznü ifadeyle uzun süre süzüyor.

- O deliğe geri dönme, Engizisyoncu Manrique. Madrid'deki sarayında kal sen, servetinden huzur içinde yararlan.

- Bunu öğrenmediğim sürece, hiçbir zaman dinginliğe kavuşamayacağım.

- Yaşlı bir kaçık yüzünden mi? Beni gereğinden fazla onurlandırıyor, Engizisyoncu Manrique. Ben çaktığım acıdan bir an önce kurtulmak için ağızıma ne gelirse onu söylüyordum. Kendi babamı bile suçlamış olabilirim.

- Senin yüzünden değil, hayır. Biliyordum, her zaman bilincinde oldum. Kendi korkumun içine gömüldüm.

Her sözcük ağır geliyor ona. Her birini içinden söke söke çıkarıyor, boğuk ve titrek bir sesle söylüyor.

- Ne geçecek eline, Manrique? Geçmiş geçmişe aittir. Elindeki çanağı çalkalamak hiçbir işe yaramaz.

- Sen oradaydın, değil mi?

Manrique onun gözlerinin içine, dudaklarında tatlı, neredeyse sevgi dolu bir gülümsemeye bakıyor. Yaşlı kadın başını öne eğiyor.

- Seni yanıma aldım, evet, annenin tutuklanmasından sonra.

- Neden Cordoba, diye soruyor.

- Valladolid de olabilirdi, Burgos da, diyor kadın iki sırtıma arasında. Sen o çılgın dönemleri tanımadın. Bir kentten ötekine koşturuyorduk. Yengen burada,

Granada'da mahkûm olmuştu; annen kaçıp Cordoba'da, öteki kız kardeşinin, Mariana Lopez'in evinde gizlendi. Üç kardeşiler.

Onu orada yakaladılar. On iki kişi, Quijada Sokağa'ndaki bir mahzende yaşıyorduk. Dayın Almagrö seni almaya geldi, gerisini biliyorsun...

- Bir şey gördüm mü, dedi, kendinin de tanıyamadığı bir sesle.

- Anneni, evet. Onu sonuna kadar, gidilmemesi gereken yere kadar izlemekte direttin. İnatçıydın.

- Demek buydu, alevler, bağırımlar...

- O dehşetten söz etme. Bunu düşünmemek gerek.

- Yahudi miydiniz, diye sordu, yüzünü ona dönerek.

Yaşlı kadın kahkahayı bastı, içi kara, boş ağızını gös terdi.

- Güldürüyorsun beni! Yahudi var, Yahudicik var, zengini var, yoksulu var. Biz öncelikle yoksulduk, ki bu, Yahudiler arasında bile bağışlanır bir şey değildir.

- Vaftiz olmuş muydunuz?

- Kutsal suya boğulmuştuk, evet. Gerekseydi Müslüman bile olurum.

- Öyleyse sen hiçbir şeye inanmıyorsun?

- Her şeye inanıyorum, bunu sana söyledim. Önce, yaşımın kaldıramayacağı kadar kötü muamele ettiğiniz kendi yaşamıma.

- Dayım Almagro?

- Acıma duygusu olan bir insandı. Kötü durumumuzda bize yardım etti.

- Yardım mı etti, diye yineledi Manrique. Neden?

- İyi kalpliliğinden, yoksulluğumuza acıdığından. Manrique doğruluyor, bir an hareketsiz, sessiz kalıyor.

- Guillermo Lopez, bu ad sana bir şey ifade ediyor mu?

- Yeğenin mi? Onu Valladolid'de sen yaktırdın.

- Yeğenim mi, diye zorlukla heceliyor, afallamış durumda.

- Annesinin adı Mariana Lopez'di. Carmona'da kendi eceliyle öldü, bağışlanmıştı. Üç kız kardeş arasında en kurnaz olanı o idi, he, he! Guillermo işe yaramaz bir adamdı, palavracının biriydi. Ona hiç değer vermedim. Annene gelince; onu sevdim. Ölümüne uzun süre gözyaşı döktüm. Küçükken güzel bir kızdı, çok güzel bir kız.

Manrique sendiliyor, meşaleyi yaşlı kadının yüzüne yaklaştırıyor, üzerine eğiliyor, gözlerini kendisine heyecanla bakan gözlerinin içine diyor.

- Onu küçükken mi tanıdın?

- Mademki her şeyi bilmek istiyorsun, onu yetiştirdim bile diyebilirim. Yeğenimdi benim, onu hayata getirirken can veren kız kardeşimin kızı.

Manrique, yüzünde panik ifadesiyle onu incelemeyi sürdürüyor. Bu pis kokan, leş gibi şey onun... olabilir mi bu? İçinden yükselen çığlığı bastırıyor.

- Sen ve ben, diye mırıldanıyor.

- Bütün bunları artık düşünme, Manrique. Senin başarılı olman bana gurur veriyor. Kralın senin sözlerine değer verdiği söyleniyor.

- Babam, diye üsteledi, öğrenmek istiyordu.

- Safkan bir hidalgo'ydu, bundan emin olabilirsin. Onun ölümü annen için büyük bir talihsizlik oldu. Onu koruyabilirdi.

- Bir hidalgo mu, dedi alaycı bir sesle.

- Annen güzel bir kadındı, sana söylemiştim. Bizim, biz kadınların tek silahımız o idi. Aşk, sizin engizisyonlarınızla alay ediyor, görüyorsun. Beni bu halde görüyorsun

ama ben de başarıyı tattım. O, Papa'dan bile daha koyu Hıristiyan olan Gomez'le evlendim. Ne var ki bu yeterli olmadı. Aşk bile insan için kimi zaman yeterli bir koruyucu olamıyor!

Manrique elini uzatıp yaşlı kadının alnına koyuyor.

- Bağışla beni, Antonia, diye mırıldanıyor, boğulan bir insanın sesiyle. Tanrı adma diliyorum bunu senden, bağışla beni.

- Ağlama Manrique. Sen bütünüyle bağışlandın bile, çünkü bilmiyordun.

- Bilmemek mazeret değildir.

- Öyledir, Monsenyör Engizisyoncu, hatta geçerli tek mazerettir. Bana verdiğin sözü tutacak mısın?

Manrique başını eğdi, yavaşça ayağa kalktı, sırtını döndü.

Birden hiçkırıklara boğuldu.

- Kötüyüm, kadın. Çok kötüyüm. Buseydin ki...

- Biliyorum, Manrique, biliyorum. Çok eski bir acı bu.

- Sana yiyecek bir şeyler alması ve bir doktor getirmesi için gardiyana para vereceğim, diye ekledi hızlı hızlı, üzüntüsünü gizlemek için.

- Lütfen, Manrique, doktoru benden uzak tut. Buraya gelecek olursa, sizin başladığınız işi o bitirir. Ben kendimi iyileştirmesini bilirim, hem de Latince deyimlere, sülüklere başvurmadan.

Manrique kendini gülümsemekten alamıyor. Bu durumda bile espri yapma gücünü kendinde bulabilen bu yaşlı kadına sevgiyle karışık bir acıma duygusu besliyor.

Kapıya kadar yürüyüp kanadına vuruyor.

Gardiyan onun yüzünü görünce geri çekiliyor.

— Ekselansları kendini kötü mü hissediyor?

— Al şu para kesesini, ona bir örtü, yiyecek bir şeyler getir. Onun sağlığını kendi başını kollar gibi kollayacaksın.

Adam para kesesini alıp tartıyor, sonra eğiliyor.

— Ona kendi anama bakar gibi bakacağım. Ekselanslara bu konuda söz veriyorum.

Manrique'e hiçbir gece o gece kadar uzun gelmedi. Hiç durmadan, enine boyuna odasını arşınladı. Alba'ic'in Tepe-si'ne çıkıp Quijada Sokağı'nı aramayı takmıştı kafasına. Ne görecekti orada? Beyaz duvarlar. Bilinmesi gereken her şeyi zaten biliyordu.

Saygıdeğer Don Anselmo de Bordas, Antonia Gomez'i özgür bıraktığına çok sevindi:

— Ekselansları, ne dediğini bilmeyen zavallı yaşlı bir kadına lütuf göstermekle çok iyi yapıyor

Manrique, hemen Madrid'e dönüp, kont-dükten randevu istiyor; kont-dük onu öfkeye yakın bir şaşkınlık içinde dinliyor. Tüm görevlerinden, tüm gelirlerinden vazgeçmek? Böyle bir çılgınlık şimdiye kadar görülmuş şey değil. Kont-Dük Olivares daha sonra, boşalan Palencia piskoposluğunun, genç yeğenlerinden birinin hoşuna gideceğini dü-

şünerek, bu kararı, Kral'ın huzurunda da destekleyip şişi-rerek hayranlık stratejisini uygulamayı seçiyor. Bir ermiş, gerçek bir ermiş! Saraylılar heyecan içinde, Majesteleri, Manrique'e sarılırken ağlıyor.

Engizisyoncu daha sonra Roma'ya hareket ediyor; orada Papa tarafından kabul ediliyor; Papa biraz kuşkuya düşmekle birlikte onu kutsuyor, çünkü bu kadar gösterişli biçimde servetinden vazgeçip yalın bir yaşama geçme iradesinin ardında kuşkulu bir şeylerin olduğunu düşünüyor. Ya başkaları da onu örnek alırsa? Manrique saray

söylemini kusursuz biçimde kullanarak Kutsal Efendimizin yüreğine su serpiyor. Hiç kimsenin bu davranıştan haberi olmayacak, asla. Onun amacı, nefsini köreltme gösterisi sergilemek değil. Geriye kalan günlerini yalnızlık içinde geçirmek istiyor, hepsi bu.

Manrique, istemeden de olsa, tüm marrano'larm izlediği yolu izliyor, Rhenanya'ya doğru yola çıkıp, Flandre ülkesine ve Hollanda'ya kadar gidiyor.

Bruges'e geliyor, orada Yahudilerin olduğunu görüyor, korkarak hemen oradan kaçıyor. Gözlerini ona sertçe diken o insanlarla hiçbir şey paylaşmak istemiyor. Bundan böyle kimseyle bir şey paylaşmak istemiyor. Tek özlemi kendi içine kapanmak.

Furnes'da mola veriyor, orada Rahibeler Yurdu'nu ziyaret ediyor, sığınacağı limana geldiğine birden karar veriyor.

Orada, tüm evlerin birbirine benzediği, her evin önünde merdivenli bir, sahanlığın bulunduğu, iniş yönündeki basamakların, öteki yöndekilerin iki katı olduğu o gürültü patırtıdan uzak sokakta yaşayacak.

Kapanıyor. Bundan böyle, yaşayanların dünyasına ait biri değil, günlük işlere veriyor kendini, kendi tabutuna girer gibi.

Manrique, Gonzalvo'nun Salamanca'da oturduğu koltuğa oturup kafasının içindeki boşluğu düşündüğü sırada, Rocroi'da gök gürültüsü gibi patlayan gürültü geliyor kulağına. O korkunç gürültüyü en küçük bir tepki vermeden dinliyor. Bu bozgunun ne anlama geldiğini seziyor: Onun hayallerinde sonsuza kadar sürecek, sarsılmaz nitelikte olan Katolik monarşinin yıkılışı. Bu kesin yenilgi, içine düştüğü uyuşukluğu hiçbir biçimde etkilemiyor. Onu avutabilecek tek düşünce hiç kuşkusuz, o hayali binlerce kişiyle paylaşmış olması. Avunduğu duygusuyla yaşamak da istemiyor zaten. Artık hiçbir şey istemiyor. Ayrıca, olabildiğince az düşünüyor, dikkatini en sıradan duyulara yöneltiyor: Ilık sütün ağzındaki tadı, rüzgârın Rahibeler Yurdu'ndaki, ıhlamur ağaçlarının yapraklarındaki hışırtısı, her sabah, Sainte-Walburge Kilisesi'ne kadar yürürken gün ışığının onu okşaması.

Manrique günün birinde, kendisi kadar yalnız ve umutsuz bir yazar keşfediyor. Soria'dan başlayıp sürgünde biten uzun yolda birbirlerine eşlik edecekler. On yıl boyunca birlikte yürüyecekler.

SON